

T.C.
HARRAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ASAF HÂLET ÇELEBİ'NİN ŞİİRLERİNDE İNSAN

Danışman
Yrd. Doç. Dr. Levent BİLGİ

Hazırlayan
Mustafa AKAY

ŞANLIURFA
2008

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER.....	i
KISALTMALAR.....	iii
ÖN SÖZ.....	iv
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM ASAF HÂLET ÇELEBİ'NİN HAYATI

1.1. Ailesi ve Doğumu.....	3
1.2. Öğrenim Hayatı.....	4
1.3. Evliliği.....	8
1.4. Memuriyeti.....	9
1.5. Kişiliğinin Oluşumu ve Sanat Çevresi.....	11
1.6. Hastalığı, Ölümü ve Akisleri.....	15
1.6.1. Hastalığı.....	15
1.6.2. Ölümü.....	16
1.6.3. Akisleri.....	17

İKİNCİ BÖLÜM ASAF HÂLET ÇELEBİ'NİN ESERLERİ

2.1. Şiirleri.....	19
2.1.1. İlk Şiirleri.....	19
2.1.2. Şiir Kitapları.....	24
2.1.2.1. He.....	24
2.1.2.2. Lâmelif.....	24
2.1.2.3. Om Mani Padme Hum.....	24
2.1.3. Kitaplarına Girmemiş Şiirleri.....	25
2.1.4. Bütün Şiirleri.....	25
2.2. Dergi ve Gazetelerde Yayınlanan Yazıları ile Fantastik Tahrir Denemeleri.....	26
2.3. Konferansları.....	27
2.4. Kendisiyle Yapılan Görüşmeler.....	28
2.5. Kitaplarına Girmeyen Yazıları, Konuşmaları, Görüşleri.....	29
2.6. Araştırma, İnceleme ve Tercüme Kitapları.....	30
2.6.1. Mevlânâ ve Mevlevîlikle İlgili Eserleri.....	31
2.6.1.1. Mevlânâ'nın Rubâîleri.....	31
2.6.1.2. Mevlânâ (Hayatı, Şahsiyeti, Eserlerinden Parçalar).....	32
2.6.1.3. Mevlânâ Djelâl-eddîn-i Roumî, Roubâ'yât.....	33
2.6.1.4. Mevlânâ ve Mevlevîlik.....	33
2.6.2. Diğer Eserleri.....	35
2.6.2.1. Molla Câmi' (Hayatı, Şahsiyeti, Eserlerinden Parçalar).....	35
2.6.2.2. Konuşulan Fransızca.....	36
2.6.2.3. Eşrefoğlu Divanı.....	37
2.6.2.4. Seçme Rubâîler.....	38

2.6.2.5. Pali Metinlerine Göre Gotama Buddha.....	39
2.6.2.6. Divan Şiirinde İstanbul.....	41
2.6.2.7. Naimâ (Hayatı, Sanatı, Eserleri).....	42
2.6.2.8. Ömer Hayyam ve Rubâileri.....	43
2.6.3. Tercümeleri.....	44
2.6.3.1. Harikulâde Masal.....	44
2.7. Hatıraları.....	45
2.7.1. Asaf Hâlet Çelebi'nin Defter-i Meşâhir'i.....	45

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM ASAF HÂLET ÇELEBİ'NİN SANAT ANLAYIŞI

3.1. Türk Şiirindeki Yeri.....	48
3.2. Sanat Anlayışı.....	53
3.2.1. Saf Şiir.....	56
3.2.2. Şiirde Vuzuh.....	58
3.2.3. Şiirde Şekil.....	59
3.2.4. Soyut Şiir.....	61
3.2.5. Şiirde Ruh Ânı.....	63
3.2.6. Şiirlerinde Mistisizm.....	63
3.2.7. Değerlendirme.....	65

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM ASAF HÂLET ÇELEBİ'NİN ŞİİRLERİNDE İNSAN

4.1. Şiir Dilinin Özellikleri.....	67
4.2. Şiirlerinde İnsan.....	70
4.2.1. Şiirlerinde Çocuk ve Çocukluk.....	70
4.2.2. Şiirlerinde Masal.....	78
4.2.3. Şiirlerinde Uyku, Rüya ve Ölüm.....	95
4.2.4. Şiirlerinde Kadın ve Aşk.....	104
4.2.5. Şiirlerinde Kültür ve Gelenek.....	116
4.2.6. Şiirlerinde İstanbul.....	124
4.2.7. Şiirlerinde Doğu Mistisizmi ve İslâm Tasavvufu.....	129
4.2.8. Şiirlerinde Mizah.....	145
4.2.9. Şiirlerinde Birey ve Toplum.....	159
SONUÇ.....	167
KAYNAKLAR.....	170
ÖZET.....	175
SUMMARY.....	176

KISALTMALAR

a.g.e.	: Adı geçen eser
AKDITYK	: Atatürk Kùltür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu
bk.	: Bakanız
BÜ	: Boğaziçi Üniversitesi
C.	: Cilt
ev.	: Çeviren
gör.	: Görüşen
hzl.	: Hazırlayan
İÜ	: İstanbul Üniversitesi
MEB	: Millî Eğitim Bakanlığı
Nu.	: Numara
S	: Sayı
s.	: sayfa
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
T.C.	: Türkiye Cumhuriyeti
TDK	: Türk Dil Kurumu
y.	: Yıl
Yay.	: Yayınları
YKY	: Yapı Kredi Yayınları

ÖN SÖZ

Tanzimat'tan beri her türlü duyguyu kusursuz ve pürüzsüz ifadeye en elverişli bir yazı dili haline gelerek olgunlaşan Türkçe, Cumhuriyet devrinde günlük konuşma diline yaklaşmış ve zengin bir ifade gücü kazanmıştır. Batı, Divan ve Halk şiiri geleneklerine ait unsurları bünyesinde eriterek ortaya çıkan yeni Türk şiirinin en güzel örnekleri de bu dönemde yazılmıştır

Bu dönemde eser veren şairlerden Asaf Hâlet Çelebi, şiirlerinde kullandığı mistik ifadeler ve idrâk edilemeyen dünyalara meyleden özellikleriyle dikkat çeker. Bu özellikleriyle şair, döneminde kendisine duyulan ilgiyi bugün de üzerinde toplamaktadır. Şairin bu özellikleri beni, onun şiirleri hakkında çalışma yapmaya yöneltti.

Bu çalışmada, döneminin sanat dünyasının renkli şahsiyetlerinden biri olan, edebiyat ve mizah dergilerinde kendisine geniş yer ayrılan, renkli ve şaşırtıcı bir kişiliğe sahip olan Asaf Hâlet Çelebi'nin şiirlerinde insana bakış konu edilmiştir. Böylece, eserlerinde derin bir kültürün izleri görülen Asaf Hâlet Çelebi'nin şiirlerinde insan teması her yönüyle ortaya konulmaya çalışılmıştır.

1940'lı yıllar Türk şiirinin en hareketli yıllarıdır. Bu dönemde eskiye baş kaldıran ve onu yıkmaya çalışan, Tanzimat döneminde görülen yeniliklerden oldukça farklı şiir hareketleri ortaya çıkar. Asaf Hâlet Çelebi de, eski-yeni tartışmalarının içinde yeni tarz yazdığı şiirleriyle, yeni şiir görüşünün içinde kendisine haklı bir yer edinir. Vezin, kafiye ve söz sanatlarını şiirden atar. Yeni şiir tarzını benimseyen kuşağın içinde yer almasının yanında, gariplik ve alay duygusu uyandıran, mistik, masalımsı, soyut ve bilinçaltına yönelen şiirleriyle ilgi çeker.

Tabii, sadece şiirleriyle değil, bunun yanında giyinişi, tavırları ve yaşantısıyla da Asaf Hâlet Çelebi kendine özgü bir kişidir. Farklı kesimler tarafından, "İstanbul Beyefendisi, Bobstil Şair, Çelebi, Son Osmanlı, Son Vezir Asaf" diye anılan şairimiz, bu tuhaflığından ve farklılığından da memnundur.

Asaf Hâlet Çelebi, küçük yaşlarından itibaren babasından ve aile çevresinden edindiği Doğulu değerleriyle, Galatasaray Lisesi'nde ve daha sonraki yıllarda kendisini yetiştirerek edindiği Batı uygarlığının değerlerini birleştirir. Böylelikle, araştırmalarına ve şiirlerine sağlam bir zemin oluşturur. Bu çalışmada, kültür şiiri yazan bir şair olan Asaf Hâlet Çelebi'nin şiirlerinde insana bakış hedeflenmiştir.

Bu çalışmam dört ana bölümden oluşmaktadır:

Birinci bölümde, Asaf Hâlet Çelebi'nin hayatı anlatıldı. İkinci bölümde, şairin eserleri tanıtıldı. Asaf Hâlet Çelebi'nin hayatı ve eserleri, şiirlerini yorumlamada ve anlamlandırmada bize yol gösterici olacağından, sanatçı-eser ilişkisi de göz önüne alınarak değerlendirildi. Üçüncü bölümde, Asaf Hâlet Çelebi'nin Türk şiirindeki yeri ve sanat anlayışı ele alındı. Bu bölümde, Asaf Hâlet Çelebi'nin hayatından, çevresinden ve yazılarından yola çıkılarak, sanat hayatına etki eden tesirler dikkatlere sunuldu. Ardından, onun şiir üzerine görüşlerini yansıtan Temmuz-Aralık 1954 tarihleri arasında İstanbul dergisinde yayımladığı “Benim Gözümle Şiir Davası” başlıklı altı yazından ve kendisiyle yapılan görüşmelerdeki ifadelerinden hareketle şairin sanat anlayışı belirlendi.

Dördüncü bölümde ise, Asaf Hâlet Çelebi'nin hayatından, eserlerinden, sanatını oluşturan ve etkileyen çevresinden ve onun hakkında yazılanlardan hareketle, şairin şiirleri belli bir zemine oturtulmaya çalışıldı. Bu bağlamda, şiirlerinde her yönüyle insana bakışı dikkatlere sunuldu. Sonuç bölümünde ise, yapılan çalışma kısaca değerlendirildi.

Tezin yazımında, TDK tarafından en son değişiklikleriyle 2005 tarihinde yayımlanan Yazım Kılavuzu esas alındı. Bunun yanında enstitümüzün internet sitesinde en son ilan edilen tez yazım kılavuzundaki esaslar uygulandı.

Şiirleriyle olduğu kadar, yayınladığı araştırma ve inceleme eserleriyle kültür hayatımıza hizmeti bulunan Asaf Hâlet Çelebi'nin doğumunun 101. ve ölümünün 50. yılında, onu hatırlatan bir çalışmaya imza atmak, en büyük mutluluğumuzdur.

Son olarak, tezimle özveriyle ilgilenen ve beni daima daha iyisini yapmaya yöneltten değerli hocam Doç. Dr. Mustafa Sarı'ya ve çalışmalarım sırasında benden yardımlarını ve desteklerini hiçbir zaman esirgemeyen danışman hocam Yrd. Doç. Dr. Levent Bilgi'ye teşekkür ederim.

Mustafa AKAY
Şanlıurfa, 2008

GİRİŞ

Cumhuriyet dönemi Türk şiirinde 1940-1960 yılları, köklü değişikliklerin ve yeni oluşumların görüldüğü zamanlardır. Ses dergisinde 1938 tarihinde yayımladığı “Cüneyd” şiiriyle kendine özgü şiir anlayışının ilk örneğini veren Asaf Hâlet Çelebi, bu şiiri sebebiyle, eski kuşağın hücumlarına maruz kalır.

Asaf Hâlet Çelebi'nin yararlandığı bütün kültürel birikimler şiirinin hareket noktasını oluşturur. Çocukluğunda, babasından ve aile çevresinden öğrendiği Arapça ve Farsça, Galatasaray Lisesi'nde öğrendiği ve sonra geliştirdiği Fransızca, memuriyeti sırasında öğrendiği Hintçe ve Sanskritçe ile bu dillerde okuduğu eserler ona geniş bir kültür dünyası sunar. Yetiştirdiği çevre ve okuduğu eserler onu, İslâm tasavvufu ve Doğu mistisizmi alanında çalışmalar yapmaya iter. Bunda, kendisinin araştırmacı ruh yapısının rolü büyüktür. Hakan Sazyek'in dediği gibi “Beslendiği bu kültür evreni, Asaf Hâlet Çelebi'nin salt şiirlerine yansımakla kalmamıştır. O, poetik yazılarını ve çok çeşitli konuları kapsayan makalelerini de bu temel üzerine kurmuştur.”¹ Mustafa Miyasoğlu da onun hakkında “Şiirini kurmuş, telâkkisini ortaya koymuş, şair olarak kendisinden bekleneni yapmıştır.”² görüşünü ileri sürer. Yine aynı yazısında, onun belli başlı antolojilerde yer almamasını içinde bulunduğu yeni şiir hareketinin yeterince benimsenememesine bağlar. Bunun yanında “Bir ölçüde, çok nahif ve özel bir dünyaya sahip olması, çeşitli kültürlerden yararlanan bir şiire yönelmesi anlaşılmasını da güçlendirmiştir.”³ diyen Miyasoğlu, onun asıl tepki oluşturan boyutunun içinde bulunduğu yeni şiir hareketine bağlılık olduğunu belirtir.

1940'lı yılların sanat çevrelerinde yeni şiirin en güçlü temsilcileri arasına Asaf Hâlet'i de katabiliriz. Yeni tarzdaki ilk şiirini yayımladığı 1938'den, ölümüne kadarki geçen 20 yıllık süreçte Asaf Hâlet Çelebi'nin ortaya koyduğu şiirler, her türdeki şiir okuyucusunun dikkatini çekecek niteliktedir.

Çalışmamızın ağırlık noktasını Asaf Hâlet Çelebi'nin şiirleri ve bu şiirlerin insana bakış açısı oluşturduğundan şiir türü üzerinde biraz durmak yerinde olur. Şiir, kendine özgü dili ve anlatım özelliğiyle beraber taşıdığı anlam değeri, müzikal ve estetik etkileme gücü bakımından diğer edebi türler arasında ayrıcalıklı bir yere sahiptir. Şiir türü, az sözcük kullanarak yoğun anlamlar taşıyan kendine özgü dili, yapısı ve

¹ Asaf Hâlet Çelebi, *Bütün Yazıları*, (hzl. Hakan Sazyek), Yapı Kredi Yay., 2. Baskı, İstanbul, Mayıs 2004, s. 9.

² Mustafa Miyasoğlu, *Asaf Hâlet Çelebi*, Akçağ Yay., Ankara, 1993, s. 211.

³ a.g.e., s. 211.

biçimiyle okuyan kişiyi etkisi altına alan sihirli sözler bütünüdür. Bu özelliklerinden hareketle şiir, kendisini oluşturan şairin duygu ve düşünce dünyasından izler taşır. Şiiri oluşturan kişiyi bilmek bu açıdan oluşturulan şiirin hangi iklimin ürünü olduğunu anlamamıza yardımcı olur.

Cumhuriyet dönemi Türk şiirinin nevi şahsına münhasır şairlerinden biri olan Asaf Hâlet Çelebi, yeni bir medeniyete girişimizle değişen insan, tabiat, din, kâinat ve cemiyet görüşüne yeni şekiller içinde yeni bir anlayışla katılır. İlk şiirlerini gazel tarzında yazan şair, eskiyi tekrar etmenin ve bu yolda yürümenin bir ses getiremeyeceğinin farkındadır. Böylece, sadece kendine mahsus bir yol tutarak şiirini ve sanat anlayışını ortaya koyar. Zaten, kendisi de, şiirde ekole karşıdır. Bu görüşünü, “Ekol yapan bir şair o ekolün mevcut olduğu gibi yegâne mümessilidir. Yani muakkipleri daima yaya kalmaya mahkûmdurlar.”⁴ sözleriyle dile getirir. Ayrıca, şiirde taklidi çirkin ve âdi bulur. Nâzım Hikmet, Orhan Veli ve Oktay Rifat’ı başarılı bulan ve iyi şairler olarak değerlendiren Asaf Hâlet Çelebi, onlara özenenleri yerer ve şair olarak görmez.⁵

Şiirleri psikolojik ve metafizik bir diyalektiğe dayanan Asaf Hâlet Çelebi, çağdaşları tarafından tam olarak anlaşılammıştır. Bu sebeple, yıkıcı tenkitlere maruz kalır. Seyit Alp, onun geniş din ve mitlere dayanan şiirinin önemini ilk görenin Mehmet Kaplan olduğunu söyler. Hakkında olumlu ve olumsuz değerlendirmelere rastladığımız şairin sanatını tetkik için onun ilk yıllarına gitmemiz gerektiğini belirtir.⁶ Bu nedenle, şairin hayatı, sanat çevresi ve mizacı üzerinde ayrıntılı olarak duruldu. Ardından, şairin sanat anlayışı ve Türk şiirindeki yeri belirlendikten sonra, şiirlerinde insan temi dikkatlere sunuldu. Umuyorum ki bu çalışma sayesinde, Cumhuriyet dönemi Türk şiirine yenilik rüzgârları getiren ve yeni Türk şiirinin şekillenmesine katkı sağlayan şairlerden Asaf Hâlet Çelebi daha iyi anlaşılır.

⁴ Asaf Hâlet Çelebi, *Bütün Yazıları*, (hızl. Hakan Sazyek), “Asaf Hâlet Çelebi Diyor ki”, s. 483-486.

⁵ a.g.e., s. 483-486.

⁶ Seyit Alp, *Asaf Hâlet Çelebi*, Yayımlanmamış Bitirme Tezi, İÜ Edebiyat Fakültesi Türkoloji Bölümü, Nu. 5959 (Demirbaş Nu. 7408), İstanbul 1970, s. 1.

BİRİNCİ BÖLÜM

ASAF HÂLET ÇELEBİ’NİN HAYATI

1.1. Ailesi ve Doğumu

Asaf Hâlet Çelebi’nin ailesi ve doğumu ile ilgili bilgileri kendisinin kaleme aldığı tercüme-i hâlden⁷, kendisiyle yapılan röportajlardan⁸, kendisinden bahseden yazılardan ve yakınlarının beyanlarından öğrenmekteyiz.⁹

Asaf Hâlet Çelebi’nin 1933 yılında yazdığı tercüme-i hâlinde, 29 Aralık 1907’de İstanbul’un Cihangir semtinde dünyaya geldiğini beyan edilir. Aynı yazıda ailesini şöyle tanıtır:

“Babam umumiharbde ve Osmanlı imparatorluğu zamanında Dahiliye şifre müdürü olan Sait Halet Bey’dir. Ceddım birinci Hamid zamanında sadrıazam olan Derviş Paşa’nın hazinedarı olan Nazif Çelebi isminde biri imiş. Esmâ Sultan’ın kızı ile evlenerek Cihangir’de büyük bir konak yaptırmış, bil’ahere bu konak yüzünden de nıkbete duçar olmuş. Validem, Silistre muhafızı iken şehid olan Selanikli Musa Hulusi Paşa’nın ve bir israf devri olan Sultan Mecit devrinde servet ve samânı ile meşhur olan nakibül’eşraf Tahsin Beyin hafidesidir.”¹⁰

Aynı yazısında Asaf Hâlet Çelebi, büyük amcası Lem’i Bey’in şiirle uğraştığını belirtmektedir. Ayrıca, anne ve baba tarafından kaymakamlık, paşalık ve kadılık görevlerinde bulunmuş, içlerinde değerli eserler veren kişilerin bulunduğu, ilim ve irfan sahibi bir aileye mensuptur. İbnülemin Mahmut Kemal İnal, onun ailesiyle ilgili verdiği bu bilgileri destekler nitelikte olarak, Asaf Hâlet Çelebi’nin babasının “salah ve danişten”¹¹ bir kişi olduğu belirtir.

Asaf Hâlet Çelebi’nin babası Mehmed Said Hâlet Çelebiler hakkında tam bir “Osmanlı” ve “İstanbul efendisi”ni tavsif eden vasıflar anlatılmaktadır. Münevver Ayaşlı, bu kişiyi şu sözlerle tanıtır:

“...İkinci harikulade zat ise Asaf Hâlet Çelebi’nin babası Hâlet Çelebi Beyefendi idi. Yaşlı olmasına rağmen, yanakları pembe pembe, hala gençlik taravetini kaybetmemiş bir beyefendi idi. O zamanlar henüz genç olmama rağmen bana gösterdiği hürmet ve nezaketten yerin dibine geçdim. Hep elpençe divan durur ve arka arka gider, katiyyen arkasını insanlara, hiç kimseye çevirmezdi. Hâlet Çelebi

⁷ Mustafa Miyasoğlu, *Asaf Hâlet Çelebi*, s. 207-209.

⁸ Asaf Hâlet Çelebi, *Bütün Yazıları*, (hızl. Hakan Sazyek), s. 475-509.

⁹ *Asaf Hâlet Çelebi Kitabı*, (hızl. heyet: Hüseyin Su, İlyas Dirin, Şaban Özdemir), Hece Yay., Birinci Basım, Ankara, 2003.

¹⁰ Mustafa Miyasoğlu, *Asaf Hâlet Çelebi*, s. 208.

¹¹ İbnülemin Mahmut Kemal İnal, *Son Asır Türk Şâirleri*, Dergah Yay., İstanbul, 1988, C. 1, s. 64.

Beyefendi, böyle yalnız terbiye ve edep âbidesi değil, ilim, irfan sahibi, hakikaten cenab-ı pîr-i Mevlânâ yolu ve edebi Mevlevî tarikatı edebi idi.”¹²

Asaf Hâlet Çelebi'nin annesinin adının Beyza Hâlet olduğunu, ona ithaf ettiği eserinden anlıyoruz. Çelebiler, üç kardeşler: Ağabeyi Kâmili Çelebiler, ablası Merzuka Yalım. Aile olarak, Mevlevî kültürünü benimsemelerine rağmen babalarının yolundan giderek Kadiridirler.¹³

Asaf Hâlet Çelebi, kendisi “Çelebi” soyadını kullanırken ailesinin soyadı “Çelebiler”dir. Asaf Hâlet Çelebi'nin kardeşi Kâmili Çelebiler'in kızı Nur Barkın bu durumu, onun garipliklerinden biri olduğunu değerlendirir.¹⁴ Nermin Çelebiler de bu konuyla ilgili olarak şu açıklamayı yapar:

“Bütün ailenin soyadı Çelebiler... Fakat Asaf, malum ya yazar, yazarlar babalarının isimlerini kullanırlar. Asaf'ın ismi kütükte Mehmet Ali Asaf'tır. Asaf Hâlet Çelebi; Asaf kendi ismi, Hâlet de babasının ismidir.”¹⁵

1.2. Öğrenim Hayatı

Asaf Hâlet Çelebi'nin öğrenim yılları, medeniyet ve kültür krizlerinin yaşandığı bir geçiş dönemine denk gelir. Orhan Okay, bu dönemde yaşayan Asaf Hâlet Çelebi'nin durumunu şu sözlerle göz önüne getirir:

“... küçük Asaf daha yedi aylık bir bebekken, şişirilerek eline verilen ve kısa zamanda patlayan Meşrutiyet balonu ve onu takip eden on beş yıl içindeki hükümet darbeleri, ayaklanmalar ve savaşlarla topraklarının dörtte üçünü kaybetmiş olan Osmanlı'nın son sayfası da kapanacaktır.”¹⁶

Asaf Hâlet'in doğduğu ve yetiştiği muhit Osmanlı İstanbul'udur. Osmanlı-İslam kültürü içinde yetişmiş, Batı kültürünü tanıyan ve Fransızca bilen babası, ona ilk hoca olmanın yanında, tabii olarak, ilk tesir eden şahıstır. Kadiri tarikatına mensup, Mevlevî kültürüne de âşina olan bu zat, oğluna küçük yaştan itibaren tasavvufu, büyük mutasavvıfların eserlerini tanıtmaya başlar. Münevver Ayaşlı, Asaf Hâlet'in bütün bildiklerini, yazdıklarını, Farsça ve Mesnevî bilgisini, hatta Fransızcasını bile

¹² Münevver Ayaşlı, *Dersaadet*, Kanaat Kitabevi, İstanbul, 1975, s. 218.

¹³ Mustafa Miyasoğlu, *Asaf Hâlet Çelebi*, s. 202.

¹⁴ a.g.e., s. 202.

¹⁵ Abdurrahim Karadeniz, “Nermin Çelebiler: On Üç Yıl Tutkulu Bir Aşkla Binbir Gece Masalları'ndaki Gibi Bir Hayat Yaşadık”, *Asaf Hâlet Çelebi Kitabı*, (hzl. heyet: Hüseyin Su, İlyas Dirin, Şaban Özdemir), Hece Yay., Birinci Basım, Ankara, Ekim 2003, s. 151-173.

¹⁶ M. Orhan Okay, “Beylerbeyi'nde Bir Garip Çelebi”, *Asaf Hâlet Çelebi Kitabı*, s. 19-28.

babasından öğrendiğini belirttikten sonra onun asıl mektebinin babası olduğunu söyler.¹⁷

Asaf Hâlet, dört yaşından sekiz yaşına kadar babasından ders alır. Bu dersler Farsça, Arapça ve Fransızca ve dinî-tasavvufî mevzulardır. Sekiz yaşında, Galatasaray'a kaydolar. Kendisinin ifadesine göre, küçük yaşta olmasına rağmen yaşlıları arasında bilhassa Fransızcada daha iyi bir seviyededir. Burada sekiz yıl kadar okur ve tamamlayamadan, tahminen 1920'lerde ayrılır. Niçin ayrıldığı konusunda kendisinin herhangi bir beyanına rastlanmamıştır.¹⁸ Fakat tercüme-i hâlinde, Galatasaray'a girdiği sıralarda bünyesinin zayıf olduğunu ve bundan dolayı ekseriya mağdur duruma düştüğünü söyler. Belki bunun da sebep olduğu olumsuz intibalar ayrılmasında rol oynamış olabilir. Ablası Merzûka Yalım ise, Asaf Hâlet'in bu sıralarda huysuzlaştığını ve bir bunalım dönemi yaşadığını söyler. Galatasaray'dan ayrılmasıyla neticelenen bu bunalım, onun daha düzenli bir tahsil almasını ve hayatını daha iyi şartlarda geçirmesini engellemiş gibidir.¹⁹

Galatasaray Lisesi'ndeki öğrenim yılları onun Batı kültür ve sanat dünyasını yakından tanmasını sağlar. Buradan ve öğrenmiş olduğu Fransızcasının sayesinde edindiği Batılı değerleri, ailesinden ve çevresinden öğrendiği Osmanlı-İslâm kültürüyle birleştirerek sağlam bir kültür düzeyine ulaşır.

Galatasaray'da yarım bıraktığı öğreniminden sonra neler yaptığını kendisinin kaleme aldığı tercüme-i hâlimden öğreniriz:

“... on sekiz yaşında iken Sanayi-i Nefise Mektebi'ne kaydoldum ve devam edemedim. Resmî, şiir ve musikiyi çok severim. Aynı zamanda birçok Türk şairi ile beraber bulundum, müstantiklik stajı gördüm.”²⁰

İbnülemin Mahmut Kemal İnal, Sanayi-i Nefise Mektebi'ndeki üç aylık öğreniminden sonra oradan ayrılarak, Adliye Meslek Mektebi'nden mezun olup zabıt katipliğine tayin edildiğini belirtir.²¹ Bilal Kırmırlı, onun Adliye Meslek Mektebi'ne girişini ve müstantiklik stajı görmesini para kazandıracak bir meslek edinme gereksinimine bağlar. Bunu da adalet işlerindeki memuriyetinin kısa sürmesine

¹⁷ Münevver Ayaşlı, *Dersaadet*, s. 218.

¹⁸ Bilal Kırmırlı, *Asaf Hâlet Çelebi*, s. 24.

¹⁹ a.g.e., s. 24.

²⁰ Mustafa Miyasoğlu, *Asaf Hâlet Çelebi*, s. 209.

²¹ İbnülemin Mahmut Kemal İnal, *Son Asır Türk Şâirleri*, s. 65.

dayandırır.²² İbnülemin, aynı eserinde Asaf Hâlet'in kendisinin verdiği tercüme-i halindeki şu bilgileri dikkatlere sunar:

“Sekiz on yaşında mevzun sözler okur, hatta bazen tefevvüh ettiğim de olurdu. Asar-ı müteahirini tedkik ettikten sonra edebiyat-ı atıkaya merak sardım. Derin bir aşk ve şevk ile takibe başladım. Pederimden tahsil ettiğim edebiyatı Farisiye, pendi Attar'dan, Mesnevinin evveliyatından Hafız-ı Şirazi'ye gelmişti. Bilhassa Hafız'ın aşk ve kemalâtına hayran oldum. İki eserim vardır, biri: Molla Cami'nin 'Nefahatü'l-Üns' namındaki eserin mukaddimesine aittir. Diğeri: Paris musiki ansiklopedisinde münteşir Türk musikisine müteallık mebahisin tercemesidir.”²³

Bu bilgiler ışığında diyebiliriz ki Asaf Hâlet Çelebi, ailesinin ve çevresinin de etkisiyle bu yıllardan itibaren İstanbul'daki kültür ve sanatın içinde yer almıştır. Ailesinin ve çevresinin içinde bulunduğu tasavvuf dünyası, onun hayatının ve düşünce hayatının şekillenmesinde etki eder. Hayatının bu dönemlerinde ilgi duyduğu müzik, devrinin mutasavvıflarından öğrendiği tasavvuf neşvesi ve devamlı bir tutku halinde olan okuma ve araştırma isteği sanatını şekillendirir. Galatasaray'daki öğrenimini yarım bırakması ileriki yaşamında istediği bir memuriyeti elde etmesine engel teşkil edecektir.

Abdullah Uçman, yüksek tahsil yapmak üzere bir ara Fransa'ya gittiğini, geri dönünce de üç ay kadar Sanâyi-i Nefîse Mektebi'ne devam ettiğini, daha sonra da Adliye Meslek Mektebi'ni bitirerek Üsküdar Asliye Ceza Mahkemesi'ne zabıt kâtibi olduğunu bildirir.²⁴ Seyit Alp da, hazırladığı bitirme tezinde Asaf Hâlet Çelebi'nin yüksek tahsilini ikmâl için Farasa'ya gittiğini ve onun bu yılları hakkında çok az şey bilindiğini söyler.²⁵ Bu araştırmacılar dışında kalan ve Asaf Hâlet Çelebi ile ilgili çalışma yapanların hiçbiri onun Fransa'ya gittiğine dair bir bilgi vermez. Kendisinin ve aile çevresinin ifadelerinde de böyle bir bilgiye rastlanmaz. Yalnızca, eserleri bölümünde belirtildiği gibi, bir eserin basımı Fransa'da yapılır.

Kültürlü bir aile ortamında yetişmesi ve babasından aldığı bilgiler onun öğreniminin temelini oluşturur. Fransızca bilmesi Batı kültür ve sanat dünyasını yakından tanınmasına katkı sağlar. Babasından ve aile çevresinden aldığı tasavvuf kültürünü, kendi gayretiyle derinleştirir. Bütün bu bilgilerin ürünlerini yayımladığı eserlerinde görebiliriz.

²² Bilal Kırım, *Asaf Hâlet Çelebi*, s. 25.

²³ İbnülemin Mahmut Kemal İnal, *Son Asır Türk Şâirleri*, s. 65

²⁴ Abdullah Uçman, “Asaf Hâlet Çelebi”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, C.8, İstanbul 1993, s. 259.

²⁵ Seyit Alp, *Asaf Hâlet Çelebi*, Yayınlanmamış Bitirme Tezi, s. 3.

Kemal Sülker'in kendisiyle yaptığı söyleşide, öğrenimi ve çalışmalarıyla ilgili olarak bize şu bilgileri vermektedir:

“... Adliye Meslek Mektebi mezunuyum. Edebiyat sahasında kendimin hocasıyım. Farsça rubailer de yazdığım oldu... Bendeniz haddim olmayarak Mısır, Hind, Asur ve Fransız edebiyatına vakıf sayılırım. Bu ülkelerin dinî inançlarıyla haşr ü neşr oldum. Hindistan'da yaşayanların inançlarının Veda'ların, Upanişad'ların ikliminden soluk almaya çalıştım. Bizim vahdet-i vücud dediğimiz Advaita inancının sırrını öğrenmeye gönül verdim.”²⁶

Bu ifadelerine devamla, gününün meşgaleleriyle uğraşmadığını ilgi alanının bunlar olduğunu belirtmektedir. Ruhunun sesini dinleyerek yeni bir şiir örgüsü oluşturmaya gayret eder. Buddha'daki ilahi aşkın zerresine ulaşmaya çalışır.²⁷ Kendisini mistik dünyanın kucağına atan ve derin araştırmalara girişen Asaf Hâlet, bu cazip ve esrarlı dünyanın büyüüne kapılır. Araştırmalarının ve eserlerinin hareket noktası, arayış içinde olan bu ruh haliyle İslam tasavvufu ve Doğu mistisizmi olur. Bu konudaki düşüncelerine açıklık kazandırmak için Sadettin Nüzhet Ergun'a verdiği şu bilgiler onun kişiliği hakkında bize fikir verebilir:

“Yirmi yaşında iken hayatımda birden bire büyük bir tahavvül oldu. Galip Dede'nin Hüsn ü Aşk'ını okuyordum. Bunu çok sevmiştim ve bunun saikasıyla, evvelce okuduğum Mesnevî'den hariç olarak Mevlana'nın Şemsü'l-Hakayık ismindeki küçük divanını tedkike başladım. Bu benim üzerimde umulmayan bir tesir yaptı. Bundan sonra İslam tasavvufu hakkında yazılmış Şark ve Garp eserlerini getirerek okumaya başladım. Ve hâlâ hususî tetebbularım dinî, felsefî mevzular üzerindedir.”²⁸

Bu bilgilerden de anlaşılacağı üzere Asaf Hâlet'in yayımladığı yazılar ve eserler genellikle tasavvuf içeriklidir.

²⁶ Kemal Sülker, “Gergin Bir Ortamda Asaf Hâlet'le Söyleşi”, *Asaf Hâlet Çelebi Kitabı*, (hızl. heyet: Hüseyin Su, İlyas Dirin, Şaban Özdemir), s. 230-235.

²⁷ a.g.e., s. 233.

²⁸ Sadettin Nüzhet Ergun, *Türk Şâirleri*, İstanbul 1935, s. 101.

1.3. Evliliği

Kâmran Evrenos, 1946 seçimleri için adaylığını koyan Asaf Hâlet Çelebi ile yaptığı bir söyleşide, şairin verdiği şu bilgiler onun evlilik hayatıyla ilgili detaylara ulaşmamızı sağlar:

“Vaktiyle ve evlendim ve ayrıldım. 5-6 defa nişanlandım. Şimdi kuzenim ile evliyim. Gayet rahatım! Çünkü ikimiz beraber gayet güzel yemekler pişiririz, beraber gezer, beraber eğleniriz. O, hem arkadaşım, hem çocuğum, hem aşçım, hem işçimdir!...”²⁹

İki defa evlenen Asaf Hâlet Çelebi'nin ilk eşi Yahudi asıllı Roza (Sidi) adında bir kadındır. Ablası Merzuka Yalım bu evliliğe ait bilgilerini, “Roza'yla ilk defa sokakta karşılaşmışlar, tanışıp anlaşmışlar. Üç dört ay gezmişler, eğlenmişler. En sonunda bir gün eve getirdi. Onunla evlenmek istediğini söyledi. Roza'nın ailesi de razı oldu. Ailemiz de kabul ederek evlendiler. Roza'nın kulakları iyi duymuyordu. Sonraki yıllarda aralarında anlaşmazlık çıktı. Nihayetinde de boşandılar.”³⁰ ifadeleriyle bizlerle paylaşır. Boşanma tarihleri 1943'tür.³¹

Asaf Hâlet Çelebi'nin ikinci evliliği ilkinin aksine aile tavsiyesiyle ve aile çevresinde olan bir evliliğdir. İki yıl süren nişanlılık döneminden sonra, dayısının kızı Nermin Hanım'la 27 Eylül 1945'te evlenirler. Bu evlilik ömrünün sonuna kadar devam eder.³² Eşinin ve oğlunun ölümüyle yalnızlığıyla baş başa kalan Nermin Çelebiler, Etiler Huzurevi'nde Abdurrahim Karadeniz'in kendisiyle yaptığı konuşmada nişanlılık devrelerini şöyle anlatır:

“ – Çok tatlı geçti nişanlılığımız. İncirlio'va'dan geldikten bir sene sonra nişanlandık. Annemle babam iki sene bıraktılar. Anlasınlar birbirlerini dediler. İki sene nişanlı kaldık. Ben biraz fazla hassasım galiba, tabii bilir annem babam. Onun için ufacak bir şey beni kırar. Biliyor zaten Asaf'ın nasıl olduğunu da, dayısı ya... Ondan sonra işte, 1943'te nişanlandık, 1945'te de evlendik. Evlendik!.. Çok güzel evlendik ama... Kaç para... On üç sene beraber yaşadık.”³³

Bu ifadelerden eşini ne kadar sevdiğini anlayabiliyoruz. Bu evlilikten Asaf Hâlet'in 1948'de Ömer adında bir oğlu olur. Babasının ölümünden dokuz sene sonra

²⁹ Asaf Hâlet Çelebi, *Bütün Yazıları*, (hzl. Hakan Sazyek), “Önümüzdeki genel seçimlerde de adaylığımı koyacağımı söyleyen Asaf Hâlet Çelebi ile Bir Konuşma”, s. 478-482.

³⁰ Bilal Kırmırlı, *Asaf Hâlet Çelebi*, s. 22.

³¹ a.g.e., s. 22.

³² a.g.e., s. 22.

³³ Abdurrahim Karadeniz, “Nermin Çelebiler: On Üç Yıl Tutkulu Bir Aşkla Binbir Gece Masalları'ndaki Gibi Bir Hayat Yaşadık”, *Asaf Hâlet Çelebi Kitabı*, (hzl. heyet: Hüseyin Su, İlyas Dirin, Şaban Özdemir), s. 151-173.

yakalandığı menenjit tüberkülozundan 19 yaşında iken, 1967’de vefat eder. Nermin Çelebiler’in beyanına göre yanlış teşhisten dolayı geciken tedavi yüzünden ölmüştür. Asaf Hâlet, “Ömer Çocuk” adlı şiirini oğlu için yazmıştır.³⁴

Nihat Kuşlu’nun, Asaf Hâlet Çelebi ile yaptığı bir konuşmada, Asaf Hâlet’in ilginç ve mizahî tarafını da yansıtan evlilik hayatına dair şu ifadeleri ilgi çekicidir:

“ - Evlenmeden evvel ben konuşurdum karım dinlerdi. Evliliğimizin ilk senelerinde karım konuştu ben dinledim. Şimdi de...

- Şimdi de? Diye sordular.

- İkimiz birden konuşuyoruz, komşular dinliyorlar.”³⁵

Haldun Taner, Asaf Hâlet Çelebi’nin ölümü üzerine kaleme aldığı yazısında Sait Faik’in birçok defa teşebbüs ettiği evlilik işinden Asaf Hâlet Çelebi’nin nasibini aldığını anlatır ve onun evliliğiyle ilgili bize şu bilgileri verir: “İyi ve fena günlerin dostu, anlayışlı, onu çok sevip sayan karısı ve küçük oğlu onun başlıca övünçleri, saadet kaynakları idi.”³⁶

1.4. Memuriyeti

Asaf Hâlet Çelebi, Galatasaray’daki öğrenimini tamamlamadan oradan ayrıldığı ve sistemli bir öğrenim görmediği için hayatı boyunca küçük memuriyetler yapmıştır. Özellikle hayatının son yıllarında ancak geçinebileceği bir gelire yaşar. Yazdığı bazı eserlerini yayımlama güçlüğü çeker. Bilal Kırımlı, İÜ Edebiyat Fakültesi’ndeki bir belgeye dayanarak, Asaf Hâlet Çelebi’nin ölümünden yaklaşık üç ay kadar önce Emekli Sandığı’ndan 744 lira borç ettiğini belirtir.³⁷ Bu da şairin hayatının son yıllarını maddî sıkıntı içinde geçirdiğini kanıtlar.

Asaf Hâlet’e nazaran öğrenim düzeyleri daha düşük olan birçok kişi, iyi memuriyetler alırken onun bu durumu kendisini üzmüştür. Akrabaları, ona küçük memuriyetler verilmesini kadrinin bilinmemesine bağlar. Hanımı, kendisiyle yapılan bir görüşmede ondan özel ders almak isteyen birçok kişi bulunduğunu; ama kendisinin sadece kitaplarını yazmak için uğraştığını belirtir. Ayrıca, babasından sadece oturdukları köşkün kaldığını beyanla “... Sadece kendi maaşıyla yetinir ve geçinirdik.

³⁴ Bilal Kırımlı, *Asaf Hâlet Çelebi*, s. 23.

³⁵ Nihat Kuşlu, “Onunla Bir Konuşma”, *Asaf Hâlet Çelebi Kitabı*, (hızl. heyet: Hüseyin Su, İlyas Dirin, Şaban Özdemir), s. 238-240.

³⁶ Haldun Taner, “Asaf Hâlet Çelebi İçin”, *Asaf Hâlet Çelebi Kitabı*, s. 187-189.

³⁷ Bilal Kırımlı, *Asaf Hâlet Çelebi*, s. 27.

Hiçbir şeyi yoktu.”³⁸ diyerek şairin içinde bulunduğu ekonomik durumu ortaya koyar. Aynı konuşmada hanımının ifadesiyle, Anadolu’ya tayin edilen Asaf’ın ödü kopar. “Ben ölürüm başka yerlerde.” diyerek gitmek istemez ve istifa eder. Ardından Osmanlı Bankası’nda ve sonra da Deniz Yolları’nda çalışır.³⁹

Aziz Nesin’in Ekim 1958’de Akşam gazetesinde yazdığı şu yazı bir sanatçının içine düştüğü maddi sıkıntıları yansıtmaları bakımından önemlidir:

“Küçük kazançlarla büyük sıkıntılar içinde efendi olarak yaşayan Çelebi, birçok sanatçılar gibi yarın korkusu içindeydi. Yazılarıyla, çevirileriyle, daha da başka bir yerden – maaşı dışında – eline geçen parayı hemen kitaba yatırır, sonra da yaptığı işe üzülür, yine kendini doğrulamamız için bir üzüntü içinde kitapları göstererek:

- Bu kitapları nasıl almayayım? Nasıl dayanayım?... derdi.”⁴⁰

Asaf Hâlet Çelebi, içinde bulunduğu maddî sıkıntının yanında sosyal statüsünden de rahatsızdır. Bunu 19 Ekim 1953 tarihinde Akşam gazetesinde yayınlanan şu söyleşiden daha net anlıyoruz:

“- ... Şiir karın doyurmuyor. Şairin para kazanması için bir yardımcı iş tutması gerekir. Sizce şair için en iyi yardımcı iş nedir?

- Herhalde memuriyet değildir. Meselâ ben memurum. Şefim benden on yaş küçük olduğu halde bir şaire gösterilmesi gereken saygıyı göstermiyor bana. Yanında sigara içmemi bile aykırı buluyor. Her şair memura, öteki memurlardan daha çok saygı gösterilsin demiyorum. Ama yazılarıyla, kitaplarıyla memleket sanatında gerçek değeri tanınmış bir sanatkâra sıra memuru muamelesi yapmak ayıptır. Bir memleket sanata, sanatkâra gösterdiği saygı ölçüsünde yükselir.”⁴¹

Asaf Hâlet Çelebi, Galatasaray’dan ayrıldıktan sonra, Anadolu Demir Yolları’nın merkez mağazasında memur olarak çalışır. Adliye Meslek Mektebi’ndeki öğreniminden sonra da Üsküdürlü Asliye Ceza Mahkemesi zabıt kâtipliği görevinde bulunur.⁴² Mustafa Miyasoğlu’nun, Kâmili Hâlet Çelebiler’le yaptığı görüşmede ağabeyinin bildirdiğine göre Eylül 1937’de Ankara’da Devlet Demir Yolları Yol Dairesi’ne memur olarak girer. Beş ay sonra da istifa ederek İstanbul’a döner.⁴³ Bunda

³⁸ Abdurrahim Karadeniz, “Nermin Çelebiler: On Üç Yıl Tutkulu Bir Aşkla Binbir Gece Masalları’ndaki Gibi Bir Hayat Yaşadık”, *Asaf Hâlet Çelebi Kitabı*, (hzl. heyet: Hüseyin Su, İlyas Dirin, Şaban Özdemir), s. 151-173.

³⁹ a.g.e., s. 154.

⁴⁰ Mustafa Miyasoğlu, *Asaf Hâlet Çelebi*, s. 214.

⁴¹ Asaf Hâlet Çelebi, *Bütün Yazıları*, (hzl. Hakan Sazyek), “Asaf Hâlet Çelebi ile Bir Konuşma”, s. 487-488.

⁴² İbnülemin Mahmut Kemal İnal, *Son Asır Türk Şâirleri*, s. 65.

⁴³ Mustafa Miyasoğlu, *Asaf Hâlet Çelebi*, s. 209.

şairin İstanbul sevgisi etkili olmuştur. Asaf Hâlet Çelebi, son olarak İÜ Edebiyat Fakültesi kütüphane memurluğu görevinde bulunur.

İÜ arşivindeki sicil bilgilerine göre Asaf Hâlet Çelebi, çalıştığı sekiz ayrı kurumun hemen hepsinde sıradan memuriyet sayılabilecek statülerde bulunur. Daha sonraki bölümlerde de değinileceği gibi, hassas bir insan olan şairin belki de bu statüsünden kaynaklanan rahatsızlığından dolayı çok fazla iş değiştirmiş olduğu düşünülebilir. Onun bu durumu çevresindekilerin de gözünden kaçmaz. Yaptığı memuriyeti, bir tür çile doldurmaya benzetirler.

1.5. Kişiliğinin Oluşumu ve Sanat Çevresi

Asaf Hâlet Çelebi'nin yetiştiği muhit, Osmanlı İstanbul'udur. Bazı kaynaklarda yüksek tahsil için Fransa'ya gittiği belirtilirse de öğrenimi bölümünde değindiğimiz gibi Bilal Kırımlı, hazırladığı doktora tezinde bu bilgiyi kanıtlayacak bir kayda rastlamadığını belirtir.⁴⁴ Eşi Nermin Hanım da kendisiyle yapılan bir görüşmede, Fransa'da kitabının basıldığını belirtip, eşinin Fransa'ya gidip gitmediğini bilmediğini söyler.⁴⁵ Bu durum Bilal Kırımlı'nın görüşünü doğrular niteliktedir. Asaf Hâlet Çelebi'nin Fransa'da öğrenim gördüğü izlenimini yaratmasının en büyük nedeni, Galatasaray'dan öğrenip geliştirdiği kusursuz Fransızcası olmalıdır.

Osmanlı-İslam kültürü içinde yetişmiş, Batı kültürünü tanıyan babası ona ilk tesir eden insandır. Kadiri tarikatına mensup, Mevlevî kültürüne de aşina olan bu zat, oğluna da bu kültür değerlerini öğretmiştir. Mevlevîliğin bu aile içinde ve onun hayatında hususi bir yeri vardır. Öyle ki dört beş yaşlarında sema yapmaya başlamış, ayinlere katılmıştır.⁴⁶ İleriki yaşlarda da Mevlana'nın eserleri, en çok okuduğu kitaplar arasında yerini alır. Zaten ilk inceleme yazılarını ve kitaplarını da bu konu üzerinde yapar.

Asaf Hâlet Çelebi'nin Galatasaray'daki öğrenimi sırasında kazandığı bilgiler Batı dünyasını yakından tanınmasına yardımcı olur. Onun ailesi ve çevresinden aldığı Osmanlı-İslâm kültürü, kendi kültürünü bilmeyen Batı hayranı bir insan olmasını engeller. Böylece, hem Batı hem de Doğu kültürüne aşina bir kişi olarak yetişir. Öğrenim yıllarında İstanbul'un kültür ve sanat hayatıyla iç içe yaşamaya başlar.

⁴⁴ Bilal Kırımlı, *Asaf Hâlet Çelebi*, s. 23.

⁴⁵ Abdurrahim Karadeniz, "Nermin Çelebiler: On Üç Yıl Tutkulu Bir Aşkla Binbir Gece Masalları'ndaki Gibi Bir Hayat Yaşadık", *Asaf Hâlet Çelebi Kitabı*, (hızl. heyet: Hüseyin Su, İlyas Dirin, Şaban Özdemir), s. 151-173.

⁴⁶ Bilal Kırımlı, *Asaf Hâlet Çelebi*, s. 24.

Mûsikîye merak salıp, dönemin ünlü Mevlevîlerinden mûsikî ve nota dersleri alarak ûd çalmaya başlar. Ayrıca, portre karikatürleri yapar.⁴⁷

Onun yetişmesinde yukarıda bahsedilen hususların olduğu kadar şahsî gayretlerinin de büyük rolü olduğu unutulmamalıdır. Sürekli bir okuma ve öğrenme tutkusu içinde yaşayan şair, memuriyeti sırasında kendi kendine Farsça, Hint edebiyatı, Çin edebiyatı, Budizm, İslâm Tasavvufu, eski medeniyetler vb. insanlığı ilgilendiren hemen her konuda kendisini yetiştirir.

On sekiz yaşına kadar Divan edebiyatı tarzında eserler yazan şair, ilk olarak “Ağaç” dergisinde *Mevlânâ’dan Rübailer* adlı tercümelerini seri halinde neşretmeye başlar. Böylece 6 Haziran 1936’dan sonra yazı hayatına atılmış olur. Yazılarının yayınlandığı ilk derginin Necip Fazıl’ın çıkardığı “Ağaç” olması, döneminde “mistik” olarak nitelenen Necip Fazıl’la Asaf Hâlet Çelebi’nin ortak yönlerinin olabileceğini düşündürmektedir.

O zamana kadar sanat ve edebiyatta temel olacak yardımcı ilimleri, Doğu ve Batı dillerini ve felsefesini öğrenen Asaf Hâlet Çelebi, bilgi dağarcığı dolu birisi olarak sanat ve edebiyat dünyasıyla tanışmış olur. 1940’lara gelindiğinde ise, kendine has bir havayla yeni Türk şiirindeki yerini alır. Doğu-Batı sentezinin sanatta uygulayıcısı görünen şair, “om mani padme hum” gibi mısralarıyla şöhreti yakalar. Bu yönü, onu edebiyat matinelерinin aranan bir siması yapar.⁴⁸

Salâh Birsел’in “Ah Beyoğlu Vah Beyoğlu”nda, Necip Fazıl’ın da “Bâbîâlî”de uzun uzadıya anlattığı “Nisuz” ve “Küllük”, şairin sanat yaşamında önemli bir yere sahiptir. Bu yerler, dönemin sanatçıların buluşma yeridir. Salâh Birsел, eserinde Asaf Hâlet Çelebi’yi Nisuz’un gülü olarak tanıtır. Ayrıca, şairi Peter Lorre’un polisiye filmlerinde canlandırdığı Çinli aşçıya benzettiği yazısı, onunla ilgili ilginç anıları bulundurur.⁴⁹

Çalışmamızın bazı kısımlarında belirteceğimiz gibi, Asaf Hâlet Çelebi kendisiyle yapılan bu alaylardan rahatsız değildir. Aksine, bu alaylar ve hakkında yazılan mizahî yazılar sebebiyle kendisinden bahsedilmesinden hoşlanır. Nisuz ve Küllük başta olmak üzere dönemin sanat çevrelerinin toplandığı ve sanat tartışmalarının yapıldığı bu yerler hem onun sanatının gelişmesine hem de sanat çevrelerince tanınmasına büyük katkı sağlar.

⁴⁷ Mustafa Miyasoğlu, *Asaf Hâlet Çelebi*, s. 209.

⁴⁸ Seyit Alp, *Asaf Hâlet Çelebi*, Yayımlanmamış Bitirme Tezi, s. 5.

⁴⁹ Salâh Birsел, *Ah Beyoğlu Vah Beyoğlu*, Sel Yayıncılık, Beşinci Baskı, İstanbul, Ekim 2002, s. 66.

Hüsametdin Bozok, onunla ilk tanışmasının 1938 yılında, Ses dergisinin kuruluşu münasebetiyle gerçekleştiğini söyler. Gerçekten, ilk şiirlerinin Ses dergisinde basılmasıyla Asaf Hâlet Çelebi, edebiyat mahfillerinin en dikkat çekici simalarından biri olur. Özellikle, şiirlerini kendine has üslubuyla okuması, ona olan ilgiyi arttırır. Şairi o günlerde fazla tuhaf bulan ve onu bir Osmanlı efendisi olarak nitelendiren Hüsametdin Bozok, onun döneminin sanat ve edebiyat dünyasındaki yerini şöyle anlatır:

“O zamanlar sanat çevremizin mihrakı Beyazıt’taki Küllük kahvesi’ydi. Çoğu üniversite öğrencisi veya öğretim üyesi olan sanatçılar, genellikle öğle üzerleri oraya geliyorlar, kesesi güçlü olanlar Eminefendi Lokantası’nda karınlarını doyuruyorlar, ötekiler de Sahaflar Çarşısı’ndaki ciğercide bir şeyler atıştırdıktan sonra günün geç saatlerine kadar Küllük’te kalıyorlardı. Kimler gelmezdi ki oraya?... Bizim gibi, yazı hayatının başlangıcında emeklemede olan heveslilerin yanında Nurullah Ataç’lar, Ahmet Hamdi Tanpınar’lar, Mustafa Şekip Tunç’lar, Sadri Ertem’ler... Burada hemen hepsini hatırlamak da güç, sıralamak da... İşte Asaf Hâlet Çelebi de, yaşı bizlerden biraz büyük olmasına rağmen, bu genç sanatçılar grubuna kolaylıkla katılıvermişti. Boğaz’ın Anadolu yakasında oturuyor, Rumeli yakasındaki bir iş yerinde küçük bir memurlukla gününü, buna çilesini demek daha doğru olur, tamamladıktan sonra, elinde bir kese kâğıdı fındık fıstıkla Küllük’e damlıyordu. Kısa bir zamanda onun tiryakisi oluvermiştik. Bir Hint duasından aktarma ‘Om Mani Padme Hum’ şiiri çabucak ün kazandı. Gazetelerin fıkra sütunlarını kapmış tutucu yazarların gündelik eğlencesi oluverdi. Ama biz buna hiç aldırmyorduk.

Küllük’te gün kararmaya başladı mı, yavaş yavaş Beyoğlu yakasına kayıyorduk. Kimimiz Asmalımescit’teki, Çiçekpazarı Pasajı’ndaki birahanelere, kimimiz Nisuzaz, Petrograd gibi pastanelere kapağı atıyorduk. Asaf Hâlet Çelebi bizim bir çeşit maskotumuz olmuştu.”⁵⁰

Salâh Birsnel, onunla ilgili anılarını anlatırken kimi şiirlerini meyhanelerde masaya çıkararak okumayı sevdiğinden bahseder. Hatta, bu şiirlerini okumadan önce üzerine masa örtüsünü sarıp sarmalayıp kendisine Roma’lı bir imparator süsü verdiğini belirtir. Kutu lokantasında şiirlerini Arnavut ağızıyla okuyan Asaf Hâlet Çelebi’ye orada bulunanların ağız dolusu güldüğünü anlatır.⁵¹

⁵⁰ Hüsametdin Bozok, “Asaf Hâlet Çelebi İçin Anılar, Anılar...”, *Asaf Hâlet Çelebi Kitabı*, (hzl. heyet: Hüseyin Su, İlyas Dirin, Şaban Özdemir), s. 178-181.

⁵¹ Salâh Birsnel, *Ah Beyoğlu Vah Beyoğlu*, s. 66-67.

Asaf Hâlet Çelebi, 1938-1941 arası yıllarda yeni şairlerle beraberdir. Bu sıralarda, özellikle Arif Dino ve Ali Rıza Korap yakın dostlarıdır.⁵² *Akbaba* gibi eski tarzı savunan dergilerce kendisi ve arkadaşları yerilerek, aleyhlerinde yazılar yayınlanır. Asaf Hâlet Çelebi ve arkadaşları, bu yazılara *Gün*'deki yazılarıyla cevap verir.⁵³

1940'lı yılların başlarından itibaren Asaf Hâlet Çelebi'nin en çok görüştüğü dostlarından biri Bedri Rahmi Eyüboğlu'dur.⁵⁴ Eşi Nermin Çelebiler, bu isimle beraber onun yakın dostları arasında şu isimleri sayar: Adalet Cimcoz, Prenses Ressam Fahrünnisa, Ferdi Tayfur, Orhan Veli, Sait Faik, Celal Sılay, Salâh Birsell, Oktay Rıfat, Fikret Adil, Rıza Tevfik, Burhan Felek, Cahit Irgat, Nevin Seval, Nevin Akkaya, Aziz Nesin, Refi' Cevat, Necip Fazıl ve Nurullah Ataç.⁵⁵ Bütün bunlara ek olarak, *Defter-i Meşâhir*'i adlı eserinden, döneminin sanat ve ilim dünyasına olan yakınlığını öğrenmek mümkündür.⁵⁶

Yazılarıyla ve şiirleriyle özellikle 1938-1958 yılları arasında kendinden söz ettiren Asaf Hâlet Çelebi, edebiyat tarihinde edindiği yerle kendisinden sonrakileri de etkileyebilecek güçte bir sanatçıdır. Sanat yaşamı boyunca, değişik düşüncede yer alabilecek insanlarla dostluk kurmuş ve farklı bakış açılarına sahip dergilerde yazılarını ve şiirlerini yayımlamıştır. Bütün yazılarında sadece "Asaf Hâlet Çelebi" imzasını kullanır.

Asaf Hâlet Çelebi, şairliğinin yanında tanınmış bir sanat adamı, sanat çevrelerinin aşına olduğu bir yazar, bilimsel araştırma ve incelemeleriyle kendini kabul ettirmiş bir bilimci kişidir. Bütün bu yönlerinin yanında şiir, tasavvuf, masal, musikî ve resimle ilgili konferanslar verecek nitelikte bir ilim adamıdır. Bilal Kırımlı, çok yönlü bir kişiliği olan Asaf Hâlet Çelebi'nin kişiliğinin ve sanatının oluşumunda şu faktörlerin etkili olduğunu belirtir:

1. Türklerin yerleşmesinden önce, zengin birçok medeniyetlerin ve kültürlerin beşiği ve kaynaşma noktası olan, Osmanlılarla beraber Osmanlı-İslâm medeniyet ve kültürüne asırlarca merkez olmuş İstanbul gibi bir şehirde, köklü bir ailenin çocuğu olarak doğup büyüme.

⁵² Zahir Güvemli, "Bir Ramazanoğlu Bir Çelebi Vardı" *Varlık*, 1 Kasım 1958, Nu. 489, s. 19.

⁵³ Bilal Kırımlı, *Asaf Hâlet Çelebi*, (Gün gazetesinin 24 Mayıs 1941 tarihli 1. sayısı; 31 Mayıs 1941 tarihli 2. sayısı, 7 Haziran 1941 tarihli 3. sayısı ve 14 Haziran 1941 tarihli 4. sayısındaki yazıları.), s. 38.

⁵⁴ a.g.e., (Merzûka Yalım'la 16 Şubat 1993'te Beylerbeyi'nde yapılan görüşme.), s. 39.

⁵⁵ a.g.e., (Nermin Çelebiler'le 15 Şubat 1993'te Etiler'de yapılan görüşme.), s. 39.

⁵⁶ Asaf Hâlet Çelebi, *Asaf Hâlet Çelebi'nin Defter-i Meşâhir'i*, (hızl. heyet: İsmail Kara, E. Nedret İşli, Yusuf Çağlar), Zaman Kitap, 1. Basım, İstanbul, Ekim 2006.

2. Çocukluğunda, dadı ve kalfalarından dinlediği masal, tekerleme ve efsane gibi anonim halk edebiyatı mahsullerinin tesirleri.
3. Çok küçük yaşlardan itibaren babasından öğrendiği Farsça, Fransızca ve Arapça bilgisi; babasıyla beraber, o devir İstanbul’undaki tarikat erbabından aldığı İslâmî bilgiler, tasavvuf kültürü.
4. Galatasaray’da, ilerlettiği Fransızcasıyla, daha yakından tanıdığı Fransız ve diğer Batı kültür ve hayatı.
5. Bilhassa kendi çabasıyla arkaik medeniyetler, Budizm ve Uzakdoğu edebiyatları üzerine yaptığı çalışmalar.
6. O devir İstanbul’undaki edebiyat, mûsikî ve resim gibi sanat çevrelerinden aldığı tesirler.⁵⁷

1.6. Hastalığı, Ölümü ve Akisleri

1.6.1. Hastalığı

Nermin Çelebiler’in beyanına göre, daha önceleri çeşitli rahatsızlıklar geçiren Asaf Hâlet Çelebi’nin ölümüne sebep olan hastalıkları, 1955 yılının sonuna doğru başlamıştır. İÜ Tıp Fakültesi’nde 28 Aralık 1955 tarihinde muayene edilmiş ve şekerle bağlı safra kesesi hastalığı teşhisi konulmuştur. Bunun üzerine kendisine 20 gün rapor verilir. Her ne kadar hastalığının iyiye gittiği tahmin edilse bile tekrar rahatsızlanarak eski hastalığına kronik kalp yetmezliği de eklenir. O günlerde, işine devam etmekle birlikte sık sık rapor alıp dinlenmek zorunda kalır. 16 Eylül 1958 tarihli raporunda kendisine 45 gün istirahat verilir.⁵⁸

Yeni yazdığı bir iki şiirini ilk dinlemek bana müyesser olurdu, bu nevi şahsına münhasır insanın kadrini sağlığında da çok iyi bilirdim diyen Haldun Taner, onunla yaptığı son konuşmaları şöyle anlatır:

“Neler mi konuşurduk? Her şeyden. Şekerinin son günlerinde yine arttığından, yakınlarından bir gencin eroin kaçakçılığı yaparken yakalandığından, birtakım idarecilerin onu herhangi bir kütüphane memuru sanıp incitmeleri ve üzmelerinden, çıkaracağı bir kitap için para gözlü tâbillerle çekişmesinden, geçimini biraz olsun düzeltmek için tasarladığı yeni tercümelemlerden, ikimizin de çok

⁵⁷ Bilal Kırımlı, *Asaf Hâlet Çelebi*, s. 26-27.

⁵⁸ a.g.e., s. 42.

sevdiğimiz Feza Gürsoy'un şiirlerinden, fizik alanındaki milletlerarası başarılarından, çok keyifli olduğu zamanlarda eski hatıralardan...”⁵⁹

Zaten, şairin hatıraları onun çoğu zaman ihtiyaç duyduğu bir sığınak olmuştur. Bu ifadelerden de anlıyoruz ki Asaf Hâlet Çelebi, hayata sıkı sıkıya bağlı ve yaşama isteğiyle dolu. Bunun yanında bazen kendisine yaşadığı meşgalelerden kaçış noktaları buluyor.

1.6.2. Ölümü

Eşi Nermin Hanım, kendisiyle yapılan söyleşide Asaf Hâlet'i rahatsızlandığı zaman Haseki Hastanesi'ne götürdüğünü belirtir. Daha sonra eşinin yakın dostu felsefe doçenti olan Silistre asıllı İsmail Beye haber verir. Asaf Hâlet'in ölümü esnasında yanında eşi ile İsmail Bey bulunmaktadır. Nermin Hanım, bu esnada eşinin konuşmaya çalıştığını; ama bunu yapamadığını söyler. Eşinin son dakikalarında yanında sadece aile dostu İsmail Bey vardır.⁶⁰

Asaf Hâlet Çelebi, 15 Ekim 1958 Çarşamba günü saat 16.00 sıralarında krizi atlatamayıp vefat eder. Cenazesi, 16 Ekim 1958 Perşembe günü, Beylerbeyi Camii'nde kılınan ikindi namazını müteakip Küplüce Mezarlığı'na defnedilir. Gayet sade ve garibâne bir şekilde son yolculuğuna uğurlanır. Bazı akrabalarının kabrinin de bulunduğu defnedildiği mezarlıkta, Asaf Hâlet Çelebi'nin kabri de kendisi gibi mütevazidir. Kabrinin etrafı birkaç sıra birikitle çevrilir. Küçük bir mermerden ibaret olan mezar taşına da “Şair Asaf Hâlet Çelebi” yazılıdır.⁶¹

51 yıllık ömrünün hemen hepsini şiire bağlayan, şiirden ve küçük, ihtirassız geçim derdinden başka bir şey düşünmemiş bir insan olarak tanımladığı Asaf Hâlet Çelebi'nin ölümünün etkisinde kalan İbrahim Minnetoğlu, o günü şöyle anlatır:

“Bir iki şair, hikâyeci, fıkracı, üç beş dost, akraba, Beylerbeyi halkından birkaç hayırsever. İşte hepsi bu... Bütün ömrü çelebice, kalenderce, efendice geçmiş... Kimseye kötülük etmemiş, Gece gündüz çalışa çalışa ömrünü ekmeğine katık edip yemiş. Edebiyat dünyamızda ‘Hoş bir ses’ bırakmaktan gayri hiçbir ihtirası, bencilliği olmamış olan şairin tabutunu yokuş yukarı taşıyoruz... Ne çelenk, ne

⁵⁹ Haldun Taner, “Asaf Hâlet Çelebi İçin”, *Asaf Hâlet Çelebi Kitabı*, (hzl. heyet: Hüseyin Su, İlyas Dirin, Şaban Özdemir), s. 187-189.

⁶⁰ Abdurrahim Karadeniz, “Nermin Çelebiler: On Üç Yıl Tutkulu Bir Aşkla Binbir Gece Masalları'ndaki Gibi Bir Hayat Yaşadık”, *Asaf Hâlet Çelebi Kitabı*, s. 151-173.

⁶¹ Bilal Kırımlı, *Asaf Hâlet Çelebi*, s. 44.

bando ve mızıkâ... Sessiz bir gidiş bu... Gösterişsiz, sapsade... Fakirce, kimsesizce, öksüzce...”⁶²

1.6.3. Akisleri

Haldun Taner, onun ölümünden bir ay sonra kaleme aldığı yazısında “O şimdi artık çok sevdiği Davudlarına, İbrahimlerine, Ferhadlarına, Cüneydlerine, Kaf Dağlarına kavuşmuş bulunuyor.”⁶³ dediği ve aralarından ayrıldığı için büyük bir üzüntü duyduğu “Çelebi”si için şunları yazar:

“Çelebi yolunu ve asrını şaşırılmış bir derviş gibi onu çok yadırgayan hoyrat bir çevrenin içinde bir gün sızlanmadan, kimseyi bir an töhmetlendirmeden olgun bir müsamaha ile sessiz sedasız yaşadı. Yine bir Ekim sabahı, öyle mütevazı ve sakin, kimseye veda etmeden, gideceğine dair en küçük bir işaret vermeden sessizce aramızdan uzaklaştı gitti.

Edebiyatımıza, bambaşka kendine has bir hava getiren şiirleri ne kadar yaşar, bunu kestiremiyorum. Ama kuvvetli şahsiyetinin, onu tanıyanlar yaşadıkça hatıralardan kolay silinecek soydan olmadığına inanıyorum. Ne oldu ise büyük bir Çelebi’si eksilen dostların oldu.”⁶⁴

“ne uyku/ne ölüm/hem uyku/hem ölüm”⁶⁵ dizelerinde ölümü bir uykuya benzeten şair, “uyanılmaz uykulara...”⁶⁶ dalar gibi yaşantısındaki tuhaflıkların bir benzerini ölürken de göstererek sessiz sedasız, sanki alay edercesine “nirvana”sına çekilir.

Zihinlerde şiiri kadar yaşantısıyla da iz bırakan Asaf Hâlet Çelebi’nin ölümü üzerine 12 dergi ve gazetede 22 değişik yazı yayınlanır. Onun için, 15 Kasım 1958 tarih, 166 sayılı Yeditepe dergisinde altı yazıyla, ayrı bir bölüm ayrılır. Gazetelerin bazıları, birinci sayfada küçük başlıklarla ölüm haberini verirken bir kısmının da iç sayfalarında onunla ilgili yazılar yayınlanır. Kendine has bir tarza sahip olan, orijinal şiirleriyle hafızalarla iz bırakan, kültürlü bir araştırmacı olan Asaf Hâlet Çelebi’nin ölümü edebiyat ve matbuat çevrelerinde orta derecede bir akis bulur.⁶⁷

⁶² İbrahim Minnetoğlu, “Asaf Hâlet Çelebi İçin”, *Asaf Hâlet Çelebi Kitabı*, (hzl. heyet: Hüseyin Su, İlyas Dirin, Şaban Özdemir), s. 194-195.

⁶³ Haldun Taner, “Asaf Hâlet Çelebi İçin”, *Asaf Hâlet Çelebi Kitabı*, s. 187-189.

⁶⁴ a.g.e., s. 189.

⁶⁵ Asaf Hâlet Çelebi, *Bütün Şiirleri*, (hzl.: Selahattin Özpallabıyıklar), Yapı Kredi Yayınları, 4. Baskı, İstanbul, Ocak 2006, s. 47.

⁶⁶ a.g.e., s. 89.

⁶⁷ Bilal Kırımlı, *Asaf Hâlet Çelebi*, s. 44-45.

İKİNCİ BÖLÜM

ASAF HÂLET ÇELEBİ'NİN ESERLERİ

Asaf Hâlet Çelebi, edebiyat türleri içerisinde roman, hikâye, tiyatro eserleri vermemiştir. Onu asıl ününe kavuşturan eserleri az sayıdaki şiirleridir. Bunun yanında dönemin çeşitli dergi ve gazetelerinde çıkan yazıları, araştırma ve inceleme eserleri, tercümelemleri ve fantastik tahrir denemeleri vardır. Ayrıca, son yıllarda ele geçen ve 1. basımı Ekim 2006'da yapılan hatıra ve günlük tarzında bir eser olan “*Asaf Hâlet Çelebi'nin Defter-i Meşâhir'i*” adlı eseridir.

2.1. ŞİİRLERİ

2.1.1. İlk Şiirleri

Şiir yazmakla mutlu olan⁶⁸ Asaf Hâlet Çelebi, velûd bir şair sayılmaz. Yazdığı şiirler ancak orta boyuttaki bir şiir kitabını dolduracak kadardır. Ahmet Haşim ve Ahmet Hamdi Tanpınar gibi ünlü şairlerimizin şiirlerinin de onunki kadar olduğu düşünüldüğünde, önemli olanın sayı çokluğu olmadığı anlaşılır.

Ablası Merzûka Yalım'ın ifadesine göre, çok genç yaşlarda şiir denemelerine başlar. Galatasaray Lisesi'nde okurken öğrendiği Fransızca şiirlerin Türkçesini yazmaya çalışır.⁶⁹

Mustafa Miyasoğlu'nun, Asaf Hâlet Çelebi ile ilgili hazırladığı monografide yer alan ve onun ilk şiirlerinden olduğu tahmin edilen “Şermi” şiirinin yazılış tarihi olarak 12.9.1928 verilmiştir. Bu da yaklaşık olarak, onun Galatasaray'dan ayrılışından beş sene sonrasına rastlar. Mustafa Miyasoğlu'nun çalışmasında, onun ilk şiirleri olarak belirttiği “Şermi” ile “Hayret”te aruz ölçüsü kullanılırken, “Neşimiz” ile “Kuytu Bağ” şiirleri hece ölçüsüyle yazılmıştır. 1928 tarihinde yazılan bu şiirler Asaf Hâlet Çelebi'nin ilk şiirleri olduğuna göre, 21 yaşından itibaren şiir yazmaya başladığını düşünebiliriz. Onun hazırlık dönemi ürünleri olarak gördüğümüz bu şiirlerinden “Şermi” şöyledir:

“Ey sevgili Leyla! İkimiz diz dize kalsak,
Koylarda karanlık geceler biz bize kalsak!

⁶⁸ Abdurrahim Karadeniz, “Nermin Çelebiler: On Üç Yıl Tutkulu Bir Aşkla Binbir Gece Masalları'ndaki Gibi Bir Hayat Yaşadık”, *Asaf Hâlet Çelebi Kitabı*, (hzl. heyet: Hüseyin Su, İlyas Dirin, Şaban Özdemir), s. 151-173.

⁶⁹ Bilal Kırımlı, *Asaf Hâlet Çelebi*, (Merzûka Yalım'la 16 Şubat 1993 tarihinde Beylerbeyi'nde yapılan görüşme.), s. 47.

Hülyalı denizlerde suyun bestesi dinse
Ey sevgili, mehtap ebedî kalbine sinse
Koylarda karanlık geceler biz bize kalsak” 12.9.1928⁷⁰

(Mef’ûlü / Mefâîlü / Mefâîlü / Feûlün)

Küçük yaşlardan itibaren Arapça ve Farsça öğrenen Asaf Hâlet, eski Türk edebiyatının duygu ve hayal dünyasını keşfe çıkararak ilk şiir denemelerini gazel türünde ortaya koyar. Şiirde hissedilen hava ve kelimelerin uyum içinde akışı, onun klâsik şiir zevkini derinden tattığını gösterir. Sağlığında yayımlamadığını tahmin ettiğimiz yukarıdaki şiir denemelerinden sonra, *Son Asır Türk Şairleri*’nde yayınlanan gazel tarzındaki üç şiiri, onun Divan şiirinin kelime, mazmun ve hayal dünyasına ne kadar hâkim olduğunu göstermesi bakımından önemlidir. Onun bu ilk tarz şiirleri hakkında bir fikir vermek için, *Son Asır Türk Şairleri*’nde yayınlanan gazellerinin matla beyitlerini sunmanın yararlı olacağı düşüncesindeyiz.

“İçüp içüp yine mest-i şarab-ı nâb olalım
Düşüp de yerlere alude-i türâb olalım”

“Tesiri yok şarâbın dilde olan melâle
Olsun şikest elinden gönlüm gibi piyâle”

ve

“Safir-i nâyı ne dem istimaa başladılar
Huzûr-ı aşka varup ittibaa başladılar”⁷¹

Şairin, bu eserde bulunan üç gazeli “Asaf” mahlasıyla yazılmıştır. Bu gazellerden birincisi ve ikincisi Sadettin Nüzhet Ergun’un 1930’lardan itibaren yayınlamaya başladığı *Türk Şâirleri*’nde de bulunmaktadır. *Türk Şâirleri*’nde yer alıp, *Son Asır Türk Şâirleri*’nde bulunmayan diğer şiiri ise;

“Şarâb-ı hayreti nûş eyledik hamûş olduk
Ezelde mest olup âzad-ı fehm ü hûş olduk”

beytiyle başlayan bir gazeldir.⁷²

⁷⁰ Mustafa Miyasoğlu, *Asaf Hâlet Çelebi*, s. 205.

⁷¹ İbnülemin Mahmut Kemal İnal, *Son Asır Türk Şâirleri*, s. 65.

⁷² Sadettin Nüzhet Ergun, *Türk Şâirleri*, s. 101.

Asaf Hâlet Çelebi'nin "Asaf" mahlasıyla yazdığı dört gazelinin yanı sıra, "Şermi" örneğinde görüldüğü gibi tamamlayamadığı eserleri de bulunmaktadır. Bunlar göz önüne alındığında, Divan şiirinin havasını teneffüs ettiğimiz bu dört şiirle yetinmediğini düşünebiliriz. Onun başka şiir denemelerinin olabileceği; fakat bunun bilemediğimiz bazı sebeplerden dolayı yayımlanmamış olması muhtemeldir. Salâh Birsal, bu düşüncemizi kanıtlar nitelikte, döneminin sanat tarihi özelliğindeki eserinde, onun hakkında şunları söylemektedir:

"Çelebi, o yıllarda Farsça şiirler yazdığını da söyler. Buna inandırmak için küçük ve ince harflerle bir defteri de yanında gezdirir ve ikide bir çıkarıp çevresindekilere gösterir. Farsça şiirlerle dolu olan bu defter, düzeni ve temizliği bakımından herkesi büyüler, ama çokları bunların Çelebi'nin babasının elinden çıktığına inanır."⁷³

Gerek akrabalarının anlattıkları gerekse onun Farsça bilgisi göz önüne alındığında kendisinin Farsça şiirlerinin olması mümkündür. Asaf Hâlet Çelebi'nin Sadettin Nüzhet Ergun'a verdiği belgede, "İki sene evvel birçok Farsî rubailer ve gazeller yazmıştım. Geçen sene de Fransızca şiir yazma merakına düştüm."⁷⁴ demektedir. Bilal Kırmırlı, bütün araştırmalarına rağmen onun Farsça şiirlerinin bulunduğu mecmuaya ulaşamadığını belirtmekle beraber, *Lâmelif* adlı şiir kitabının 3. sayfasında Arap harfleriyle yazılmış Farsça bir rubaisinin bulunduğunu belirtir.⁷⁵ Asaf Hâlet Çelebi, yazdığını söylediği Farsça rubailerden sadece bir tanesini *Lâmelif* şiir kitabına koyar. Kitabın en başında yer alan bu rubai, Arap harfleriyle yazılmıştır. Ömer Hayyam ve Mevlana'nın tesirlerini gösteren bu rubai şöyledir:

"Der baĝ meyân-ı çemenî hâhem hüft
Der zîr ü gül ü yasemenî hâhem hüft
Dûr ez heme endîşe vü efkâr demî
Bîrûn cüdâ ez mâ vü menî,"⁷⁶

Müstakil olarak yazdığı Fransızca şiirlerine rastlanmamıştır. Yalnızca, *He* şiir kitabının sonunda yer alan "Hırsız", "Trilobit" ve "Cüneyd" şiirlerinin Fransızca tercümeleleri vardır.

⁷³ Salâh Birsal, *Ah Beyoĝlu Vah Beyoĝlu*, s. 68.

⁷⁴ Sadettin Nüzhet Ergun, *Türk Şâirleri*, s. 101.

⁷⁵ Bilal Kırmırlı, *Asaf Hâlet Çelebi*, s. 49.

⁷⁶ Asaf Hâlet Çelebi, *Bütün Şiirleri*, (Lâmelif: Şiirler, İstanbul: Sebat Matbaası, 1945. Bu rubaide Ömer Hayyam ile Mevlana'nın düşüncelerinin mezcedildiğini belirten Prof. Dr. Mehmet Kanar, rubaiyi şöyle çevirir: "Uyuyacağım bahçede, çayırlar arasında./ Uyuyacağım gülüm, yaseminin altında./ Uzak kalıp bir an her düşünceden, tasadan/ Uyuyacağım sıyrılıp ben biz davasından."), s. 76.

Asaf Hâlet Çelebi'nin ilk şiirlerinden olan ve yukarıda bahsedilen dört gazeli ile "Şermi" adındaki şiiri dışında kalan biri aruz, ikisi hece ölçüsüyle yazılmış üç şiiri daha vardır. Abdülhak Hâmid, Ahmet Haşim ve Yahya Kemal'in şiir dünyalarından izler taşıyan bu şiirlerin, onu yetiştiren denemeler olduğu söylenebilir. Bu şiirlerin müsveddelerine ulaşan Mustafa Miyasoğlu, "Şermi" dışında kalanların tarihinin olmadığını belirtir. Aynı araştırmacı, bu şiirlerin gazellerden önce mi, sonra mı yazıldığı konusunda bir bilgiye ulaşamamıştır. Ona göre Asaf Hâlet, hazırlık döneminin ürünleri sayılabilecek bu şiirlerden sonra hamle yapar.⁷⁷ Asaf Hâlet Çelebi'nin hem ilk şiirlerinden olması hem de hece ölçüsüyle yazılması dolayısıyla bu şiirlerini tanımak yararlı olacaktır.

"Hayret" şiiri, "Mefâîlün-mefâîlün-mefâîlün-mefâîlün" veznindedir. Bilal Kırımlı'nın da bu görüşte olmasına karşın, Mustafa Miyasoğlu, 16'lı hece ölçüsüyle ve 8+8 duraklama sistemine göre yazıldığını iddia eder. Bir şaşkınlığın ve arayışın ifadesi olan bu şiir, onun psikolojisini ortaya koyması bakımından önemlidir. Bu şiir 10 dizeden oluşmaktadır ve şöyledir:

"Karanlıklarda mehhuşum gözüm dalgın düşüncem: hîç!
Semalar hîç, bu âlem hîç, bu zulmetgehde cismim hîç
Bütün her şeyi kaybettim, nihayet ben de mahvoldum
Evvelden var idim gûya nedendir şimdi gayboldum,
Bütün zulmet, bütün haşyet, bütün hayretlerle peyder pey
Bütün rü'yaya benzer bir garip hâlettedir her şey.
Bütün ahcâr ü eşcarım bütün ecrâm ü ekvânım
Lisan-ı hâli birdir, farkı yok emvât ü ahyânın
Hakikatler hayaldir hep, hayaller bir hakikattir
Ukûlun son tecelligâhı, istiğrâk ü hayrettir."⁷⁸

"Neşemiz" adlı şiiri ise dörtlüklerle, 6+5 duraklama sistemine göre 11'li hece ölçüsüyle yazılmıştır. Üç kıtadan oluşan bu şiirin ilk kıtası şöyledir:

"Canan dedikleri her gün seherde
Meclise neşeler katar da gider!
Uğrağı yaptığı kızılca yerde
Bir iki piyâle atar da gider!"⁷⁹

⁷⁷ Mustafa Miyasoğlu, *Asaf Hâlet Çelebi*, s. 205.

⁷⁸ a.g.e., s. 205-206.

⁷⁹ a.g.e., s. 206.

Asaf Hâlet'in ilk şiirlerinin sonuncusu "Kuytu Bağ" adlı eseridir. Bu şiir, 6+5 duraklama sistemine göre 11'li hece ölçüsüyle yazılmıştır. Şu farkla ki, bu şiirde her bent beş dizeden oluşur. Şiir, üç bent olup, toplam on beş dizedir. Hece ölçüsüyle yazdığı diğer şiirinde olduğu gibi şair, bu şiirinde de mahlas kullanmamıştır.

Geçmişe özlem, sevgiliyi arayış ve tabiata kaçış temasını işlediği bu şiirinin ilk bendi şöyledir:

"Kuytudur, bu bağa kimseler gelmez,
Diz boyunca çıkan otlar eksilmez,
Dem çeken bülbülün sesi kesilmez.
Bu yerde uyudum bu yerde uyandım,
Baharın rüyası büyülü sandım."⁸⁰

Şairin ilk şiir denemelerinden oluşan aruz ve hece ile yazdığı yukarıdaki şiirleri, kendi şiir anlayışının oluşmasında birer alıştırma niteliğindedir. Asaf Hâlet'in bu kadar az bir denemeye yetindiğini sanmıyoruz; ama bu tarz başka şiirlerine ulaşamamıştır. Zaten, hece ölçüsüyle yazdığı şiirlerini hiçbir dergi ve kitapta yayımlamamıştır. Bunlar, Mustafa Miyasoğlu'nun onun akrabalarından temin ettiği müsveddelerdir. Gazel tarzındaki şiirleri de, dönemin antolojileri olan *Son Asır Türk Şâirleri* ile *Türk Şâirleri* kitaplarında yayınlanmıştır.

Asaf Hâlet Çelebi'nin buraya kadar bahsettiğimiz şiirleri, onun üslubunu ve şiir tekniğini oluşturma aşamasında kat ettiği yolu göstermesi bakımından önemlidir. Bunlar, yeni tarzdaki ilk şiirlerini yayımlamadan ve bir hamle yapmadan önceki şiir anlayışını ve zevkini göstermesi bakımından önemli ürünlerdir. Her alanda büyük ve hızlı değişimlerin yaşandığı, yenilik rüzgârlarının estiği 1940'lı yıllarda Asaf Hâlet Çelebi de kendine özgü şiirleriyle adını duyurmaya başlayacaktır.

Onun dergi ve gazetelerde yayınlanan ilk şiiri, Ses dergisinin 18 Kasım 1938 tarihli birinci sayısında yayınlanan, yeni tarzda yazdığı "Cüneyd" şiiridir. Bu tarihten itibaren çeşitli dergi ve gazetelerde şiirleri yayınlanmaya devam eder. Gerek bu şiirinde gerekse aynı derginin 3. ve 4. sayılarında yayınlanan *He* ve *Kitaplar* adlı şiirlerin etrafında çeşitli şekil ve desenler çizilmiştir.⁸¹ Şairin yakın arkadaşlarının ressamlardan ve müzisyenlerden oluşması, böyle bir yol izlenmesini temin etmiş olabilir.

⁸⁰ Mustafa Miyasoğlu, *Asaf Hâlet Çelebi*, s. 206.

⁸¹ Bilal Kırımlı, *Asaf Hâlet Çelebi*, s. 49-50.

2.1.2. Şiir Kitapları

2.1.2.1. He

Asaf Hâlet Çelebi'nin ilk şiir kitabı 1942 yılında Ahmet Sait Matbaası'nda basılan *He*'dir. Beş yüz adet basılan bu kitap 12x20 boyutundadır. Kitabın başındaki nota göre ismini Ferda Başman koymuş, kapak kompozisyonunu da Fuad İzler yapmıştır. Kitabın içinde ressam Selim Turan'ın iki, Arif Kaptan'ın bir illüstrasyonu ve Ferda Başman'ın bir gravürü vardır.

Kitapta 45 Türkçe, 3 tane de Fransızca şiir vardır. Fransızca şiirler yukarıda belirtilen Türkçe şiirlerin tercümeleridir. Bu kitapta yer alan 45 şiirden 15'i daha önce çeşitli dergi ve gazetelerde yayınlanmıştır.

2.1.2.2. Lâmelif

Asaf Hâlet Çelebi'nin bu eseri, 1945 yılında Sebat Basımevi'nde 480 adet basılmıştır. 14 sayfadan oluşup, 12x20 boyutundaki bu kitapçıkta Fahrünnisa Zeyd tarafından yapılmış 8 tane resim bulunmaktadır. Kitaptaki dokuz şiirden iki tanesi daha önce dergilerde yayınlanmıştır.

2.1.2.3. Om Mani Padme Hum

Asaf Hâlet Çelebi'nin son şiir kitabı olan bu eseri, 1953 yılında Yeditepe yayınevi tarafından Yeni Matbaa'da bastırılmıştır. 75 sayfadan oluşan kitap 15x10 boyutundadır. Kitabın kapak kompozisyonunu Fikret Ürgüp çizmiştir. Bir kısmı daha önceki şiir kitaplarında da yer alan resimleri Fahrünnisa Zeyd, Selim Turan, Arif Kaptan ve Fikret Ürgüp yapmıştır. Kitabın kaç adet basıldığı ise belirtilmemiştir. Bu kitapta yer alan 56 şiirin 41'i *He*'de, 7'si *Lâmelif*'te, 5'i de dergilerde daha önce yayımladığı şiirlerdir. Geriye kalan 3 şiiri ise, ilk defa bu kitapta yayınlanmıştır.

Adam yayıncılık, telif hakkını Nermin Çelebiler'den alarak bu şiir kitabını 1983 ve 1993 tarihlerinde yeniden yayınladı. Kitap, bu basımında 96 sayfadır. Ebadı ise, 13.5x19.5 cm.'dir.⁸²

Om Mani Padme Hum şiir kitabının neşri dolayısıyla Mehmet Kaplan, "Om Mani Padme Hum" adlı yazısında Asaf Hâlet Çelebi'yi kültür şiiri yazarları arasında

⁸² Asaf Hâlet Çelebi, *Om Mani Padme Hum*, Adam Yayıncılık, İstanbul, 1993.

çok dikkate şayan bir sima olarak tanıtır.⁸³ İsmet Gönülal da yine aynı başlıklı yazısında kitabın ismini ve şiirlerdeki yabancı dillere ait ifadeleri tenkit eder.⁸⁴

2.1.3. Kitaplarına Girmemiş Şiirleri

Om Mani Padme Hum'un basıldığı 1953 tarihinden sonra da bazı dergi ve gazetelerde Asaf Hâlet Çelebi'nin şiirleri yayınlanır. Bu şiirler ve onların yayınlarına ilişkin bilgiler şöyledir:

Ölümünden önce yayınlanan altı şiir: “Sen”, “Memleketim”, “İstanbul’unun Dili”, “Kunâla”, “Pencereler ve Kapılar”, “Dağlar Delisi”.

Ölümünden sonra yayınlanan dört şiir ise, Yeditepe dergisinin 12 Ocak 1959 tarihli 169. sayısında “Asaf Hâlet Çelebi’den Dört Şiir” başlığıyla yayınlanır. Bu şiirler: “Anlar”, “Rüyalar”, “Müşterek Hal Tercümesi” ve “Rüyalar”dır.⁸⁵

2.1.4. Bütün Şiirleri

Asaf Hâlet Çelebi, sağlığında üç şiir kitabını da bastırmaya muvaffak olmuştur. Yukarıdaki bölümlerde açıklandığı gibi bazı şiirleri ya bu kitapların içinde yer almamış veya bir önceki kitapta basılan şiirlerden bazıları daha sonra basılan şiir kitabında da yer almıştır. Yapı Kredi Yayınları, ilk baskısı 1998’de olmak üzere şairin bütün şiirlerini hazırladığı kitapta toplayarak okuyucuların hizmetine sunmuştur.

Kitabı hazırlayan Selahattin Özpallabıyıklar, şöyle bir yol izlemiştir: Şiirlerin sıralanmasında ve yazımında Om Mani Padme Hum’un 1953’te Yeditepe Yayınları’ndan çıkan ilk basımını temel almıştır. He ve Lâmelif’teki sözcük ve cümle farklılıklarını sayfa altlarında açıklamıştır. Kitabın birinci ve temel bölümü olan Om Mani Padme Hum’dan sonra dört tane de ek bölüme yer vermiştir. 1. Ek’te He ve Lâmelif’ten Om Mani Padme Hum’a alınmamış şiirler yer alır. 2. Ek’te Asaf Hâlet’in hayatta iken kitaplarına girmemiş şiirlerine yer verilir. 3. Ek’te ilk şiirleri ve gazelleri yer alır. 4. Ek’te ise, Seyhan Erözçelik’in “Son Vezir Asaf’ın Şiir Dünyasında Nedircik Yavruları: Bir İpuçlandırma Çalışması” adlı yazısı vardır.

⁸³ Mehmet Kaplan, “Om Mani Padme Hum”, *Edebiyatımızın İçinden*, Dergâh Yay., 3. Baskı, İstanbul, Haziran 2004, s. 202.

⁸⁴ İsmet Gönülal, “Om Mani Padme Hum”, *Türk Sanatı*, S. 24, Haziran 1954, s. 10.

⁸⁵ Asaf Hâlet Çelebi, *Bütün Şiirleri*, s. 81-89.

2.2. Dergi ve Gazetelerde Yayınlanan Yazıları ile Fantastik Tahrir Denemeleri

Asaf Hâlet Çelebi'nin ilk yazıları, 1938 yılında Ses dergisinde yayınlanmaya başlar. Bu yazılarının belirgin özelliği, mensur şiir ya da şiirsel metin tarzında olması ve şairin hayal dünyasındaki mistik, olağanüstü evreni önceleyen yapıyı yansıtmasıdır. Bu yazılarının birçoğunda, şairin Doğu kültürüne ait birikiminin izleri görülür.

1940'lı yılların başından itibaren yazıları eleştirel bir kimliğe bürünür. Bu yazılarında “eski-yeni meselesi”ni işler, eski kuşakları oldukça sert ifadelerle yerer.

Asaf Hâlet Çelebi, 1942-1949 arasında yazılarına ara verir. Bu zaman aralığında sadece bir görüşmesi yayınlanır. 1949'dan itibaren dönemin güncel yayın organlarındaki yazı hayatına geri döner. Bu dönemden itibaren şairin yazılarını yayımladığı dergi ve gazetelerin düşünce ve görüşleri, ilk dönemkinden oldukça farklıdır. İlk evredeki yazılarını dönemin liberal, sosyal kimlikli olan *Ses*, *Hamle*, *Sokak*, *Yeni Yol*, *Yeni Adam* ve *Gün* gibi yayın organlarında yayımlayan Asaf Hâlet, ikinci evrede muhafazakâr dergileri tercih eder.⁸⁶

Asaf Hâlet'in yoğun bir yazma ve yayımlama sürecine girdiği asıl yıllar 1954-1957 arasındadır. Bu dönemdeki yazılarını *İstanbul*, *Büyük Doğu*, *Türk Düşüncesi*, *Türk Sanatı* ve *Türk Yurdu* dergilerinde çıkarır. Yazarın konu kadrosunda köklü bir değişiklik olmamakla birlikte, bu yazıların yayımlandığı dergilerin söz konusu yapısı, onun sanat ve kültür alanlarındaki bakış açısında oluşan değişimin ideolojik bir tercihi de barındırmaya başladığı konusunda fikir verir. Yazılarındaki konu dağarcığından hareketle, onun çok yönlü bir sanatçı olduğunu anlarız.⁸⁷

Asaf Hâlet Çelebi'nin ilk devre yazılarında kitap tanıtımları, güncel tartışmalar, bilim ve sanat hayatına dair yazılar, klâsik Türk müziği ve şiir meseleleri önemli bir yer tutar. Şairin ikinci dönemdeki yazılarındaysa divan şiiri, İstanbul, Mevlevilik, Hint edebiyatı, Türk-İslam sanatları gibi konuları görmekteyiz. Bununla birlikte “Benim Gözümle Şiir Davası” başlıklı altı yazısında poetikasını ortaya koyar. Onun bu yazılarının bir kısmı, daha sonra yayımlayacağı eserlerin temelini oluşturur.

Asaf Hâlet Çelebi'nin yazılarında dikkati çeken bir diğer özellik de ele aldığı konuları işleyişindeki bilim adamı titizliğidir. Bir konuda bilgi verirken takip ettiği yol ve anlatımda kullandığı teknik, eserlerinin bilimsel değerini artırır.

⁸⁶ Asaf Hâlet Çelebi, *Bütün Yazıları*, (hzl. Hakan Sazyek), s. 10.

⁸⁷ a.g.e., s. 11.

Şairin bütün yazıları, Hakan Sazyek tarafından derlenip, 1. baskısı 1998'de olmak üzere Yapı Kredi Yayınları arasında yayınlanır. Bu çalışmada, Asaf Hâlet Çelebi'nin fantastik nesir denemeleri dahil bütün yazıları, konferansları ve kendisiyle yapılan görüşmeler bulunmaktadır.

2.3. Konferansları

1. “Yeni Sanat”, *Yeni Adam*, S.310, 5 Birinci kânun 1940, s. 6-7/10; S.311 12 Birinci kânun 1940, s. 6/11.

Bu konferans, Müstakil Ressam ve Heykeltıraşlar Birliği'nin Taksim'de Dağcılık Kulübündeki sergisinin açılması dolayısıyla Asaf Hâlet Çelebi tarafından verilmiştir.⁸⁸

2. “Masal Dünyamız”, *Yeditepe*, Yeni Seri, S.16, 1-15 Ocak 1960, s. 12-13; S.17, 15-31 Ocak 1960, s. 12-13.

Asaf Hâlet Çelebi, bu konferansı 6 Kasım 1958 tarihinde İstanbul Hemşehrileri Derneği'nde vermek üzere hazırlamıştır. Hastalanması ve ardından ölümü üzerine sunumu gerçekleştirememiştir.

Konferans metninde, insanoğlunun düşündüğü ve düşündüğünü sezdiği andan itibaren masal söylemeye başladığını, hatta en eski zamanlardan günümüze gelinceye kadar masal söylemeye devam ettiğini belirtir. Masalların her memleketten bir renk ve koku taşıdığını bu yüzden çoğu defa masalların kaynağını bile bilemeyeceğimizi söyler. Bütün dünyanın çocuklarında birbirine benzeyen ortak yönlerin bulunduğunu belirten Asaf Hâlet Çelebi, bunun masal için de geçerli olacağını ifade eder.

Her milletin kendine has bir anlayışı olduğunu belirten sunucu, masalları da o milletlerin cemiyet ve fertlerinin hususiyetlerini az çok belirten kıymetli aynalara benzetir. İstanbul'da söylenen masalları, Türk masallarının en güzelleri olarak görür. Türk masallarının folklor kıymetini belirlemek için de mümkün olduğu kadar masal derlemesi yapılması gerektiğini kaydeder. Bu alanda çalışma yapan Ahmet Caferoğlu, Pertev Naili Boratav, Naki Tezel gibi araştırmacıların yaptıklarından bahseder. Ardından, derleme işinin nasıl yapılması gerektiği konusundaki düşüncelerini aktarır.

Asaf Hâlet Çelebi, masal dinlemeyen çocukları bedbaht insan olmaya aday olarak görür. Masal anlatan eski İstanbul ninelerini bulmanın güçleştiğini belirterek bu duruma çok üzülür. Çocukluğunda dinlediği masalların, kendi hayatını

⁸⁸ Asaf Hâlet Çelebi, *Bütün Yazıları*, (hzl. Hakan Sazyek), “Yeni Sanat”, s. 451-459.

şekillendirdiğinden bahseder. Bu masalların yazdığı şiirlerin çoğuna kaynaklık ettiğini dile getirir.

Millî şuuru ve kültürü oluşturan folklor öğeleri içerisinde en büyük yeri masala verir. Masalın çocuk eğitiminde ve yetişmesindeki yerine ve önemine değinir. En güzel günlerinin masallarla karışık çocuk rüyaları içinde geçen anlar olduğunu belirtir. Kendisinin dinlediği bu masalların imparatorluğun her yerinden bir şeyler taşıyan İstanbul'a ait özellikler olduğunu açıklar. Yazının sonunda İstanbul masallarının yazılı kaynaklarından ve bu konuyla ilgili yeni yapılan çalışmalardan bahseder.⁸⁹

2.4. Kendisiyle Yapılan Görüşmeler

Bazı gazeteciler ve araştırmacılar, Asaf Hâlet Çelebi'nin sanat, edebiyat, hayat, siyaset vb. konularda görüş ve düşüncelerini öğrenmek ve yayınlamak üzere onunla görüşme yapmışlardır.⁹⁰ Tespit edebildiğimiz kadarıyla bu görüşmeleri yapanlar ve bu görüşmelerin yayımlandıkları yayın organları şunlardır:

1. “Asaf Hâlet Çelebi İle Bir Konuşma” (Görüşen: F.T.), *Yeni İnsanlık*, S.1, 15 Şubat 1940, s. 30-31.
2. “Önümüzdeki genel seçimlerde de adaylığımı koyacağımı söyleyen Asaf Hâlet Çelebi İle Bir Konuşma” (Görüşen: Kâmran Evrenos), *Yeni Çağ*, C.1, S.17, 25 Mayıs 1946, s. 5.
3. “Asaf Hâlet Çelebi Diyor Ki” (Görüşen: Kandemir), *Edebiyat Âlemi*, S.18, 18 Ağustos 1949, s. 1-6.
4. Asaf Hâlet Çelebi İle Bir Konuşma, *Akşam*, S.12586, 19 Ekim 1953, s. 5.
5. “Om Mani Padme Hum'un Kahramanı Asaf Hâlet Çelebi” (Görüşen: Fikret Ürgüp), *Yeditepe*, S.50, 1 Aralık 1953, s. 1-3.
6. “Asaf Hâlet Çelebi İle Karşı Karşıya” (Görüşen: Nihat Dalay), *Türk Sanatı*, S.28, Ekim 1954, s. 8-9.
7. “Asaf Hâlet Çelebi Ne Diyor?” (Görüşen: Mustafa Baydar), *Dünya*, 3 Kasım 1954.
8. “Anket” (Hazırlayan: Gülen Erdal), *Yenilik*, C.7, S.39, Mart 1956, s. 317.

⁸⁹ Asaf Hâlet Çelebi, *Bütün Yazıları*, (hzl. Hakan Sazyek), “Masal Dünyamız” s. 460-471.

⁹⁰ Bilal Kırımlı'nın da Hakan Sazyek'in de eserlerinde 9'ar görüşmeden bahsedilir. Burada bahsedilen 2. ve 8. görüşmeler Bilal Kırımlı'nın eserinde geçmezken diğer görüşmeler eserde yer alır. Buna karşılık Hakan Sazyek'in eserinde de 10. ve 11. görüşmeler yer almaz. Bk.: Bilal Kırımlı, *Asaf Hâlet Çelebi*, s. 70; Asaf Hâlet Çelebi, *Bütün Yazıları*, (hzl. Hakan Sazyek), s. 475-509.

9. “Onunla Bir Konuşma” (Görüşen: Nihat Kuşlu), *Yeditepe*, S.166, 15 Kasım 1958, s. 3-7.
10. “Asaf Hâlet Çelebi Diyor Ki” (Görüşen: Aziz Nesin), *Başdan*, S.5, 7 Eylül 1948, s.7.
11. “Gergin Bir Ortamda Asaf Hâlet’le Söyleşi” (Görüşen: Kemal Sülker), *Yazko Edebiyat*, S.17, Mart 1982, s. 64-71.

2.5. Kitaplarına Girmeyen Yazıları, Konuşmaları, Görüşleri

Hece Yayınları’nın çalışmalarıyla son yıllarda ele geçirilen yazıları, konuşmaları ve görüşmeleri şunlardır:

1. “Asaf Hâlet Çelebi’nin 1946 Seçimlerinde Bağımsız Aday Olduğunda Yayımladığı Seçim Bildirisi”, *Cogito*, S.292 001, s. 27-29.
2. “Mevlânâ Celâleddini Rumî: Bütün Dünyanın Hayranlığını Kazanan Türk”, *Resimli Hayat*, Nu. 2, Haziran 1952, s. 6-8.
3. “Bir Bodhisattva’nın Hikâyesi”, *Edebiyat Dünyası*, 15 Ocak 1949.
4. “Aramızda Genç Bir Fransız Ressamı”, *Vatan*, 25 Nisan 1954, s. 3.
5. “Abidin Dino”, *Servet-i Fünûn*, Nu. 2293, 1 Ağustos 1940, s. 139.
6. “Asaf Hâlet Çelebi Kimdir?” (Görüşen: Hikmet Feridun), *Yedigün*, y.8, Nu. 406, 17 Kânunuevvel 1940, s. 6-7.
7. “Asaf Hâlet Çelebi’ye Göre: Şeyh Galip’ten Sonra, İki Kişi Müstesna, Şair Yetişmemiştir” (Görüşen: Gülgün Sedef), *Tan*, 16 Ekim 1955, s. 1.
8. “Sait Faik Hakkında Düşündüklerimiz”, *Küllük*, Nu.1, Eylül 1940, s. 10.
9. “Sabahattin Kudret Hakkında Düşündüklerimiz”, *Küllük*, Nu.1, Eylül 1940, s. 11.
10. “Asaf Hâlet Çelebi Tarzında Kahve”, *Küllük*, Nu.1, Eylül 1940, s. 16.
11. “Bu Şiiri Nasıl Buldunuz?”, *Cumartesi*, Nu.5, 16 Mart 1946, s. 5.
12. “Asaf Hâlet Çelebi’den Bir Şiir”, *Cumartesi*, Nu.2, 23 Şubat 1946, s. 9.⁹¹

2.6. Araştırma, İnceleme ve Tercüme Kitapları

Asaf Hâlet Çelebi, bir şair olarak tanınmakla birlikte, araştırma ve inceleme alanında verdiği eserler göz ardı edilemeyecek niteliktedir. Yukarıdaki bölümlerde

⁹¹ *Asaf Hâlet Çelebi Kitabı*, (hzl. heyet: Hüseyin Su, İlyas Dirin, Şaban Özdemir), Hece Yayınları, Birinci Basım, Ankara, Ekim 2003, s. 201-244.

görüldüğü gibi çok sayıdaki yazılarının yanında şiir kitapları hariç, bir tanesi tercüme olmak üzere 13 kitap yazmıştır. Bunlardan başka günlük ve hatıra türüne girebilecek nitelikteki *Defter-i Meşâhir'i* adlı eseri vardır. En son yayınlanan eseri olan *Defter-i Meşâhir'i* 2006 yılında Zaman Kitap yayınları arasında çıkmıştır.

Son yıllarda Asaf Hâlet Çelebi'ye gösterilen ilginin bir neticesi olarak Hece Yayınları, şairin birçok eserini yeniden yayınlamaktadır. Şiirlerinde ve yazılarında görüldüğü gibi araştırma ve inceleme kitaplarında da masal, tasavvuf, mistisizm, Budizm, Mevlânâ, Mevlevilik, gizemlilik, çocukluk, İstanbul ve rubai kavramları, şairin ilgilendiği ve araştırdığı konuların esasını oluşturur. Şairin yazdığı bütün alanlardaki eserlerde adı geçen konuların izlerini görmek mümkündür.

Her ne kadar kendisi, kitaplarını yazdıktan sonra birçok eksik bulma ve yeniden yazma düşüncesiyle okumaya tahammül edemeyeceğini bildirirse de, kitaplarını yazmada aslî kaynak olabilecek verilere inmesi, yerli ve yabancı kaynakları taraması, alıntı ve özetlerde kurallara uyması gibi özellikleriyle ciddî ve ilmî olmayı eserlerinin hazırlanmasında esas almıştır.⁹²

Asaf Hâlet Çelebi'nin İbnülemin Mahmut Kemal İnal'a verdiği belgede, "İki eserim vardır, biri: Molla Câmi'nin *Nefahâtü'l-üns* namındaki eserinin mukaddimesine aittir, diğeri: *Paris musiki ansiklopedisinde münteşir Türk musikisine müteallik mebahisin tercümesidir.*"⁹³ demektedir. *Son Asır Türk Şâirleri* eserinin ilk on iki fasikülünün 1930-1942 yıllarında yayınlandığı düşünülürse, bu bilginin Asaf Hâlet Çelebi'nin hiçbir kitabı basılmadan önce kaydedildiği düşünülür. Şairin *Türk Musikisine Müteallik Mebahisin Tercümesi* adlı çalışmasının yayınlanmış biçimine rastlanmamıştır.⁹⁴ Bahsettiği birinci eseri de *Molla Câmi* adlı eseri çerçevesinde değerlendirilebilir. Bilal Kıvrımlı'nın ifadesine göre zaten bunlar, müstakil eser sayılmazlar. Bunlardan başka eşi Nermin Hanım'ın ifadesine göre, Asaf Hâlet Çelebi bir *Hint Edebiyatı* yazmıştır. Yine aynı ifadeye göre bu eser çalınmıştır.⁹⁵ Kendisiyle yapılan bir görüşmede, "Şimdi bir Hint edebiyatı yazıyorum."⁹⁶ sözleri yukarıdaki ifadeyi doğrular niteliktedir.

⁹² Bilal Kıvrımlı, *Asaf Hâlet Çelebi*, s. 54.

⁹³ İbnülemin Mahmut Kemal İnal, *Son Asır Türk Şâirleri*, s. 65.

⁹⁴ Mustafa Miyasoğlu, *Asaf Hâlet Çelebi*, s. 29.

⁹⁵ Abdurrahim Karadeniz, "Nermin Çelebiler: On Üç Yıl Tutkulu Bir Aşkla Binbir Gece Masalları'ndaki Gibi Bir Hayat Yaşadık", *Asaf Hâlet Çelebi Kitabı*, (hzl. heyet: Hüseyin Su, İlyas Dirin, Şaban Özdemir), s. 151-173.

⁹⁶ Asaf Hâlet Çelebi, *Bütün Yazıları*, (hzl. Hakan Sazyek), "Önümüzdeki genel seçimlerde de adaylığımı koyacağımı söyleyen Asaf Hâlet Çelebi ile Bir Konuşma", s. 478-482.

Asaf Hâlet Çelebi'nin araştırma ve inceleme kitaplarının dördü Mevlânâ ve Mevlevîlikle ilgilidir. Önce, bu konuda yazdığı kitaplar sonra da diğer eserleri kronolojik sıraya uygun olarak tanıtılacaktır.

2.6.1. Mevlânâ ve Mevlevîlikle İlgili Eserleri

2.6.1.1. Mevlânâ'nın Rubâîleri

Asaf Hâlet Çelebi'nin ilk eseri olan bu kitap, 1939 yılında Kanaat Kitabevi (İstanbul) tarafından Ankara Kütüphanesi serisinde yayınlanır.⁹⁷ 1944 yılında kitap aynı yayınevi tarafından tekrar basılır. 172 sayfadan oluşan kitap 11x17 cm boyutundadır. Kitabın baş tarafında “Bu kitap, her şeyimi kendisine borçlu olduğum babam Said Hâlet Çelebi'ye ithaf edilmiştir.” denilmiştir. Hece Yayınları, bu eseri 14x20 cm. ebadında ve 165 sayfa olarak 2002 yılında tekrar yayınladı.

Kitabın ön sözünde “rubai” kelimesinin yarım asırdan beri Batı dillerine geçtiği, rubai denilince akla hemen Ömer Hayyam'ın geldiğini belirterek kitabı yazma amacını “Ben, yalnız rubâîlerinin ruhumda duyduğum derin akislerini konuştuğum dille tekrar ediyorum. Aşına yüreklerde de onların vecdli akislerini uyandırabilirsem ne mutlu bana.”⁹⁸ sözleriyle açıklar. Kitap, şu bölümlerden oluşur:

1. Mevlânâ'nın Şahsiyet ve Hayatı
2. Mevlânâ'da Mistik
3. Mevlânâ'nın Rubâîleri
4. Rubai Metinlerinin Fihristi

Yerli ve yabancı kaynaklardan yararlanılarak hazırlanan ve 13 sayfadan oluşan birinci ve ikinci bölümde Mevlânâ'nın hayatı, şahsiyeti, özellikle rubâîleri esas alınarak tasavvuf anlayışı anlatılmaya çalışılmıştır.

Kitabın 3. bölümünde, çift numaralı sayfalarda Arap harfleriyle 276 rubainin Farsça aslı yer alır. Tek numaralı sayfalarda ise bu rubailerin nesir olarak Türkçeleri yer alır. Son bölümde, rubai metinlerinin alfabetik fihristi yapılmıştır.

⁹⁷ Mustafa Miyasoğlu, yayınladığı monografik çalışmasında birinci kitap olarak “*Mevlânâ*”yı göstermektedir. Halbuki bu kitabın önsözünde “*Mevlânâ'nın Rubâîleri*” adlı eserin birkaç ay evvel yayımlandığı belirtilmektedir.

⁹⁸ Asaf Hâlet Çelebi, *Mevlânâ'nın Rubâîleri*, Kanaat Kitabevi, İstanbul, 1939, s. 7.

2.6.1.2. Mevlânâ (Hayatı, Şahsiyeti, Eserlerinden Parçalar)

167 sayfa ve 15x10 cm. boyutundaki bu kitap, 1939 yılında Kanaat Kitabevi tarafından Ankara Kütüphanesi Türk-İslâm Filozofları serisinin 2. numaralı eseri olarak yayıdır. Yazar, “En aziz ve en rahim ve ulvî insan annem Beyzâ Hâlet Çelebi’ye” diyerek kitabını annesine ithaf etmiştir.

Eserin ön sözünde, Hilmi Ziya Ülken’in tavsiyesiyle kısa ve esaslı bir bilgi vermek amacıyla kitabı kaleme aldığını belirtir. Batıda ve bizde bu konuda yapılan çalışmalardan bahseder. Eser şu üç bölümden oluşur:

1. Mevlânâ’nın Hayatı
2. Mevlânâ’nın Şahsiyeti ve Eserleri
3. Mevlânâ’nın Eserlerinden Parçalar

Kitabın birinci bölümünde, “Mevlânâ’nın Milliyeti ve Soyu”, “Mevlânâ’nın Babası ve Çocukluğu”, “Konya’da Şems’e Tesadüfüne Kadar Geçen Hayatı”, “Şems İle Karşılaşması”, “Şems’in Kayboluşundan Sonra Mevlânâ’nın Ölümüne Kadar Geçen Hayatı” başlıkları altında Mevlânâ’nın hayatı anlatılır. Asaf Hâlet Çelebi, Mevlânâ hakkında yazılan yerli ve yabancı kaynakları karşılaştırarak ortaya sağlıklı bir eser çıkarmak istemiştir.

İkinci bölümde, “Mevlânâ’nın Mistik Şahsiyeti”, “Mevlânâ’nın Edebî Şahsiyeti”, “Mevlânâ’nın Eserleri” başlıkları vardır. Asaf Hâlet, ilk iki konunun yazımında, kendisinin de değindiği gibi, Hilmi Ziya Ülken’in *Türk Tefekkür Tarihi* adlı eserinden çok yararlanmışır. Ayrıca, Barres’in *Une Enquête aux Pays du Levant*, Baron Carre De Vaux’un *Mevlânâ Djelalatiin Roumi*, Fuat Köprülü’nün *Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar*, Abdülbaki Gölpınarlı’nın *Melâmîlik ve Melâmîler* gibi eserlerden yararlanmışır.

Asaf Hâlet Çelebi, Mevlânâ’nın pek az Türkçe şiirinin bulunduğunu, eserlerini Farsça yazdığını, tahsil yıllarında İbrance ve Konya’da Rumca öğrendiğini belirtir. Mevlânâ’nın öğrendiği dillerle yazdığı şiirlerin divanında bulunduğunu, bunun yanında Arapça te’liflerinin ve şiirlerinin olduğunu da aktarır.⁹⁹

Asaf Hâlet Çelebi, Mevlânâ’nın *Mesnevi’si*, *Mecâlis-i Seb’a*, *Fihimaafih* ve diğer eserleri hakkında bilgi verir. Şiirleri başlığı altında *Divan-ı Kebir* ve bu eserden seçilen *Şemsü’l-Hakayık*’ı tanıtır. Bu eserlerle ilgili yazılara, baskılarına kısaca değinir.

⁹⁹ Asaf Hâlet Çelebi, *Mevlânâ*, Kanaat Kitabevi, İstanbul, 1939, s. 57.

Zaten kendisinin de belirttiği gibi amacı sistematik bir inceleme değil eserleri okuyucuya tanıtmaktır.

Üçüncü bölümde, bazı şiiirlerinden ve nesir yazılarından seçtiği parçalarla beraber, bir mektubunun tercümesini, Türkçe şiiirlerini ve kendisinin Fransızcaya tercüme ettiği rubailerden 30'unu yayınlamıştır.

Eserin sonunda bazı özel isim ve tabirlerden oluşan bir indeks vardır.

2.6.1.3. Mevlânâ Djelâl-eddîn-i Roumî, Roubâ'yât

Bu eser, 1950 yılında Librairie D'amerique et D'orient tarafından Paris'te yayınlanmıştır. Oğlu Ömer Hâlet Çelebi'ye ithaf edilen eser 15x20 boyutunda ve 78 sayfadır. Kitapta ön söz bölümü bulunmamaktadır.

Asaf Hâlet Çelebi, 11 sayfa tutan giriş bölümünde, Mevlânâ'nın edebî ve özellikle tasavvufî şahsiyetini, Mevlevîlikle beraber Türk kültüründeki önemini anlatmaya çalışmıştır. Ayrıca, Mesnevi'si ve Divan'ının özelliklerinden de kısaca bahseder. Buradaki bilgiler, *Mevlânâ* adlı eserinden özetlenmiş gibidir. Fransız okuyucusuna Mevlânâ'yı tanıtmak için seçtiği bu rubâîleri tercüme ettiğini belirtir.

Kitabın geri kalan kısmını Mevlânâ'nın 276 rubâîsinin Farsça aslından nesir olarak Fransızcaya tercümesi oluşturur.¹⁰⁰

2.6.1.4. Mevlânâ ve Mevlevîlik

Kitabın birinci basımı 1957 yılında Turgut Atasoy ve ortağı bulunduğu İstanbul Matbaacılık Şirketi tarafından yayınlanmıştır. 13x19 boyutunda olan kitap 210 sayfadır. Hece Yayınları, bu eseri birinci basımı Ekim 2002 olmak üzere tekrar yayınladı. Asaf Hâlet Çelebi, "En aziz, en rahîm ve en ulvî insan ANNEM Beyzâ Hâlet Çelebi'ye"¹⁰¹ diyerek bu eserini annesine ithaf etmiştir.

Ön söz bölümünde, *Mevlânâ* adlı kitabını ikinci defa bastırmayı düşünürken, *Türk Yurdu*'nda çıkan Mevlevîlikle ilgili makalelerini de ikinci bir kısım olarak eklemeyi düşündüğünü söyler. Ayrıca adı geçen kitabın birinci kısmına bazı ekler yapmaya karar verdiğini ve bazı bahisleri genişlettiğini belirtir.

¹⁰⁰ Asaf Hâlet Çelebi, kendisiyle yapılan bir görüşmede: "Benim en çok beğendiğim hem tab'ı hem de muhtevası bakımından 'Roubaiyyat' Paris'te Adrien Maisonneve'de 1951'de basılan Mevlânâ'nın rubailerine ait olan kitabımdır." demektedir. bk.: Asaf Hâlet Çelebi, *Bütün Yazıları*, (hızl. Hakan Sazyek), "Onunla Bir Konuşma", s. 506-509.

¹⁰¹ Asaf Hâlet Çelebi, *Mevlânâ ve Mevlevîlik*, Hece Yayınları, 2. Basım, Ankara, Mart 2006.

Esas maksadının birinci kitaptaki gibi kısa ve esaslı bir vesika vermek, bugünkü nesle bu zevki tattırmak olduğunu vurgular. Bu alanda yaptığı çalışma ve tahlillere dayanarak tertipli bir monografi ortaya koymayı hedefler. Eserini oluştururken şu dört esas üzerinde yürüdüğünü belirtir:

1. Mevlânâ'yı anlatmak için hayatının önemli yönlerini belirleyip, gereksiz ayrıntılardan ve menkıbelerden kaçınmak.
2. Mevlânâ'nın tasavvufî ve edebî şahsiyeti ile eserlerinin konularını ve hedeflerini belirlemek.
3. Eserlerinden bazı örnekler çevirerek edebî ve tasavvufî zevkinden bir şemme duyurmaya çalışmak.
4. Bir Mevlevînin ne gibi şartlar altında yetiştiğini, nasıl bir disiplin terbiyesi gördüğünü, Mevlevîlere ait âyin ve semâ'ların nasıl yapıldığını, dede ve muhipleri ve bunlar arasındaki ıstılahları anlatmak.

Son zamanlarda Batı'da ve bizde Mevlânâ hakkında yapılan çalışmaların arttığını söyleyerek, bunlardan bazılarını dikkatleri çeker. Eser, şu üç ana bölümden oluşur:

1. Mevlânâ, Hayatı, Şahsiyeti Ve Eserleri
2. Mevlevîlik
3. Mevlânâ'nın Eserlerinden Parçalar

Kitabın birinci bölümü, “Mevlânâ'nın Hayatı” ile “Mevlânâ'nın Şahsiyeti ve Eserleri” alt bölümlerinden oluşur. Bu alt bölümler de kendi içerisinde daha küçük bölümlere ayrılarak her bölümde yazar Mevlânâ'nın bir yönünü ortaya koymaya çalışmıştır.

İkinci bölümde; “Türk Kültür ve Sanatında Mevlevîliğin Yeri”, “Çile”, “Mevlevîlikte İki Zümre”, “Mevlevî Kisvesi”, “Mevlevîlere Mahsus Bazı İstılahlar”, “Bazı Mevlevî Âdetleri”, “Hususi Toplantılar”, “Aynu'l-Cem”, “Sofra Adabı”, “Disiplin Cezaları”, “Mevlânâ'da Semâ”, “Mevlevîlerde Mukâbele Günleri ve Semâ”, “Mevlevîliğin Kuruluşuna Kısa Bir Bakış” başlıkları altında Mevlevîlik anlatılmaktadır. Mevlevîliğin Türk kültür ve sanat tarihine olan hizmetine değinen Asaf Hâlet Çelebi, Mevlânâ'ya olan hayranlığın ve bağlılığın bir ifadesi olan şu sözlerle bu bölümü bitirir:

“Aşk ve izzet âleminin sultânı Mevlânâ'nın yetişemediğim huzuruna iştiyaklarımla, 683. Şeb-i Arûs vesilesiyle bu küçük eserimi sunarken onun ulu kapısının eşiğine yüzümü gözümü sürerek kusurlarımı bağışlamasını niyâz ederim.”¹⁰²

Eserin üçüncü bölümünde, Mevlânâ'nın gazellerinden, rubailerinden, *Mesnevi*'sinden ve *Mecâlis-i Seb'a* adlı eserinden seçilmiş parçalar yer alır. Ayrıca, Mevlânâ'nın bir mektubu ile Türkçe şiirlerine yer verilmiştir. Son olarak da, geniş bir bibliyografya ile özel isim ve tabirlerden oluşan indeks bölümü bulunur.

2.6.2. Diğer Eserleri

2.6.2.1. Molla Câmi' (Hayatı, Şahsiyeti, Eserlerinden Parçalar)

Kanaat Kitabevi tarafından Ankara Kütüphanesi, Türk İslâm Filozofları serisinin dördüncü kitabı olarak 1940 yılında yayınlanmıştır. Asaf Hâlet Çelebi'nin aynı yayın evi tarafından yayınlanan üçüncü kitabıdır. 224 sayfa olan kitap 11x18 cm. boyutundadır. Kitabı “aziz dostum” dediği Hilmi Ziya Ülken'e ithaf etmiştir.

Hece Yayınevi, bu eseri 2002 yılında 184 sayfa olarak tekrar yayınladı. Asaf Hâlet Çelebi, ön sözde Molla Câmi ile ilgili Batıda ve Doğuda yapılan çalışmaların çokluğuna işaret ederek, bunların bazılarını kısaca değinir. Yapılan bu çalışmaların onun mevkiini ve ehemmiyetini kanıtladığını söyler. Mistisizm alanında çok başvurulan eserlere sahip olmasının da kendisine olan ilgiyi arttırdığını belirttiği yazısında, onu 15. yüzyılın en dikkate değer şahsiyetlerinden biri olarak gösterir. Câmi'nin bir düşünür olmakla beraber yüksek bir şair olduğunu ifade eden Asaf Hâlet Çelebi, bu kitapta toplanan 113 rubaisinin, mistik telâkkilerin nazımla ifade edilmiş bir izahından başka bir şey olmadığını ve aynı zamanda onun şiir kudretini de çok iyi duyurduğunu söyler.¹⁰³ Kitap şu üç ana bölümden oluşur:

1. Câmi'nin Hayatı
2. Câmi'nin Şahsiyeti ve Eserleri
3. Câmi'nin Eserlerinden Parçalar

Kitabın birinci bölümünde, “Doğuşu ve Ailesi”, “Gençliği ve Tahsili”, “Mistik Hayatı”, “Üstadının Ölümünden Sonra Câmi”, “Olgunluğu ve Şöhreti” ve “Ölümü” başlıkları altında Câmi'nin hayatı anlatılmaya çalışılmıştır. Bu yapılırken, yerli ve

¹⁰² Asaf Hâlet Çelebi, *Mevlânâ ve Mevlevilik*, s. 159.

¹⁰³ Asaf Hâlet Çelebi, *Molla Câmi*, Hece Yayınları, 1. Basım, Ankara 2002.

yabancı birçok kaynaktan yararlanılmış ve bu kaynaklar bilimsel kurallara uygun olarak gösterilmiştir.

İkinci bölümde, Câmi'nin şahsiyeti anlatılırken Doğulu ve Batılı araştırmacıların bu konudaki görüşlerine değinilir. Bunlardan hareketle Asaf Hâlet Çelebi, kendisine göre doğruyu ortaya koymaya çalışır. Câmi'nin şahsiyetini belirlemeye çalışırken, daha önce yazılmış şeylerle yetinmeyerek, eserlerinden örnekler gösterip onun mistik ve edebî şahsiyetini ortaya çıkarır.

Asaf Hâlet Çelebi, Câmi'nin birçok eserinin bulunduğunu söyler. Bunlardan; *Divan*, *Heft Evreng Nefâhatü'l-üns*, *Baharistan* ve *Şevâhidü'n-Nübüvve*'yi kısaca tanıtır. Diğerlerini de “Câmi'nin Diğer Mistik Eserleri” ve “Câmi'nin Muhtelif Eserleri” başlıkları altında birkaç cümle ile tanıtmaya çalışır.

Eserlerinden Parçalar bölümünde, *Rubailer*, *Baharistan*, *Mukaddes Kimselerden Gelen Munis Levhalar*, *Levâyah* ve *Levâmî* adlı eserlerinden bazı parçalar yer alır. Ayrıca, Lâmiî Çelebi'nin *Nefâhatü'l-üns* tercümesinden iktibaslar yapılmıştır. Kitabın sonunda ise, özel isimlerden ve tabirlerden oluşan bir indeks ve rubai metinlerinin fihristi yer alır.

2.6.2.2. Konuşulan Fransızca

Kanaat Kitabevi tarafından 1942 yılında yayınlanmıştır. 12x17 ebadında ve 351 sayfadır. Kitabın başında Abidin Dino'nun giriş yazısı vardır. Kitabın iç kapağındaki başlığın altında kitabın ne işe yarayacağı ve içeriği hakkında bilgi veren kısa bir kullanım bilgisi vardır. Giriş bölümünden sonra “Bir İzah” başlığı altında Asaf Hâlet Çelebi, kitabı niçin ve nasıl hazırladığı hakkında bilgi verir. Bu bölümde, bu kitap konusunda iddialı olmadığını, faydalı olacağını düşündüğü için mümkün olduğu kadar bazı tabirlerin karşılıklarını bulmaya çalıştığını ve bunları tercüme ettiğini söyler.

Kitabın esasını oluşturan daha sonraki 281 sayfalık bölümünde “Konuşma Dilinde Kullanılan Tabirler” başlığı altında Fransızca kelimeler ve bunların Türkçe karşılıkları yer alır. Daha sonra “Muhtelif Söz Gelimleri” başlığı altında verilen 36 sayfalık kısımda ise, alfabetik olarak çeşitli ifade şekilleri ve bunların Türkçe karşılıkları bulunmaktadır. Ayrıca, kitaptaki Fransızca argo lügatlerin indeksi, konu ve fikirlerin Fransızca ve Türkçe tabloları yer almaktadır.

Bu kitabın İstanbul yayınevi tarafından 1956 yılında küçük ilavelerle ikinci baskısı yapılmıştır.

2.6.2.3. Eşrefoğlu Divanı

Bu eser, 1944 yılında Ahmet Halit Kitabevi (İstanbul) tarafından Türk Klâsikleri serisinin 7. kitabı olarak yayınlanmıştır. 13x18 cm. ebadında ve 208 sayfadır. Hece Yayınları Aralık 2002’de bu eseri tekrar yayınladı. Asaf Hâlet Çelebi, “Bu etütlerimde ve Divan’ı araştırmakta bana yardım eden kuzinlerimin en iyisi çok sevgili Nermin’e bu kitabı ithaf ediyorum.”¹⁰⁴ diyerek bu çalışmasını eşine adanmıştır.

Asaf Hâlet Çelebi, eserin ön söz bölümünde kendisini bu alanda çalışma yapmaya iten sebepleri açıklar. On beşinci asrın önemli mutasavvıflarından olan Eşrefoğlu hakkında az çalışma yapılmış olmasının en büyük sebebini, onun tıpkı Yunus Emre’de olduğu gibi belâgat ve tasannu peşinde koşmayışına bağlar. Onun hakkında ilk bahsedenin Fuat Köprülü “*Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar*” olduğunu belirtir. Sonra da, Mehmet Kaplan’ın edebiyat bitirme tezi olarak (1937-1938) yaptığı incelemenin bu alanda ilk ve etraflı bir ilgiyi ortaya koyduğunu ifade eder.

Eşrefoğlu’nda Yunus’un tesirlerinin olduğunu belirten Asaf Hâlet, onun nesirlerini de en az şiirleri kadar başarılı ve güzel bulur. Bu yüzden, onun *Divan*’ının tashih edilmiş şekliyle beraber, karşılaştırmaya imkân vermek için nesirlerinden de örnekler vermiştir. Kitap şu üç ana bölümden oluşmaktadır:

1. Eşrefoğlu’nun Hayatı
2. Eşrefoğlu’nun Eserleri
3. Divan

Eserin birinci bölümünde, Eşrefoğlu Abdullah Rûmî’nin, “Ailesi ve Gençliği”, “Tasavvufa Sülûku, İlk Mürşitleri”, “Hacı Bayram Velî’ye İntisâbı”, “Hüseyin Hamevî’ye İntisâbı ve Sülûkta Kemâli”, “Eşrefoğlu’nun Kadirîlik Namına Halkı İrşadı”, “Eşrefoğlu’nun Vefatı ve Türbesi” alt bölümleriyle hayatı anlatılmaktadır. Asaf Hâlet, Türk tefekkür tarihinde önemli bir yere sahip olduğunu belirttiği Eşrefoğlu’nu, Türkiye’de Mevlevîlikten sonra Ehl-i Sünnet tarikatların yayılmasına sebep olan önemli biri olarak görür.

İkinci bölümde, *Divan*’ı ve *Müzekki’n-Nüfûs* adlı eserleri tanıtılır. Diğer eserlerinin sadece isimleri zikredilir.

Eşrefoğlu Divan’ının İstanbul kütüphanelerindeki yazmaları hakkında bilgi verir. Ardından, matbu nüshalarını tanıtır. Bu Divan’daki şiirlerde Yunus’un tesirlerini

¹⁰⁴ Asaf Hâlet Çelebi, *Eşrefoğlu Divanı*, Hece Yayınları, 1. Basım, Ankara, Aralık 2002.

belirler. Asaf Hâlet, yaptığı tetkikler neticesinde onun, Yunus'un en büyük takipçilerinden biri olduğu kanaatine varır.

Eşrefoğlu'nun ilâhileri ve gazellerinden sonra düşüncelerinin yayılmasına aracılık eden ikinci en büyük eseri olarak *Müzekki'n-Nüfûs*'u görür. Açık halk diliyle yazan Eşrefoğlu'nun bu eseri birçok bakımdan değerlidir. Asaf Hâlet Çelebi, “Onun, hariçten ilk gelen teşkilâtçı tasavvufa ait ilk talimî eseri olması itibariyle tefekkür tarihimizde mühim bir yeri vardır.”¹⁰⁵ diyerek eserin önemini ortaya koyar.

Asaf Hâlet Çelebi, Eşrefoğlu'nun fikirlerini nesirle daha açık ve daha etraflı anlattığı görüşündedir. Onun tasavvufî ahlâk kitabı niteliğindeki bu eserinin, tasavvufî ahlâkın halk muhitine inmesinde büyük bir rol oynadığına inanır.

Müzekki'n-Nüfûs, büyük mutasavvıfların menkıbelerinden, sülûka, mürşide, halvet ve nefisle mücadeleye ait temsiller ve tasvirlerden oluşur. Esere sırası düşünce Divan'ında geçen ilâhileri, münâcâtları ve kıt'aları da eklemiştir. Ardından, bu eserin pek çok yazmalarının olduğunu belirterek, bunlardan iki tanesini tanıtır.

Divan kısmında sırasıyla “Gazeller ve İlâhiler”, “Mesnevîler” ve “Kıt'alar” olmak üzere üç bölüm yer alır. Divan'daki asıl önemli kısmı birinci bölüm oluşturur.

Kitabın sonunda eserde geçen bilinmeyen kelime ve tasavvufî terimlerin anlamlarının verildiği lügatçe kısmı bulunmaktadır. Ayrıca, Eşrefoğlu Rûmî hakkında 43 maddelik bir bibliyografya eklenmiştir. Son olarak, Eşrefoğlu Rûmî'nin birçok parçasının bestelendiğini belirten yazar, bunlardan iki tanesinin notalarını örnek olarak dikkatlere sunar.

2.6.2.4. Seçme Rubâiler

Bu kitap, 1945 yılında Yokuş Kitabevi (İstanbul) tarafından “Bugünün Seçme Kitapları” serisinin ikinci kitabı olarak basılmıştır. Eser, 12x17 cm. ebadında ve 111 sayfadır. Hece Yayınları, birinci basımı Eylül 2003 olmak üzere bu eseri, 112 sayfa olarak tekrar yayınladı.

Asaf Hâlet Çelebi, bu kitabını, Prenses Fahrünnisa Zeyd'e ithaf etmiştir. Ön söz bölümünde, rubainin İran edebiyatına has bir şiir türü olduğunu belirtilir. Bu türün İran edebiyatından edebiyatımıza geçtiğine değinen yazar, rubainin İran şairleri arasında gördüğü ilgiyi hiçbir zaman edebiyatımızda yakalayamadığını vurgular.

¹⁰⁵ Asaf Hâlet Çelebi, *Eşrefoğlu Divanı*, s. 53.

Türkçede, Kadı Burhanettin müstesna tutulursa, Osmanlı edebiyatının İkinci Süleyman'ı takip eden devrelerinden itibaren rubai söyleme merakının görüldüğünü söyler. Özellikle Haletî ile Galip Dede'yi bu alanda başarılı bulur. Devrindeki şairlerden Yahya Kemal Beyatlı ile Hamamîzâde İhsan'ı rubai söyleyenler arasında gösterir. Ayrıca, Orhan Veli'nin Mevlânâ rubailerinden birkaçının, rubai vezninde yaptığı tercümelerini beğenir ve başarılı bulur. Asaf Hâlet, yapılan rubai tercümelerinin de o vezinle yazılmış, o havayı veren şeyler olduğunu kasteder. Yoksa, başka vezinlerle yapılan tercümelemleri, mensur tercümelemler kadar bile başarılı bulmaz.

Bu bilgilerden sonra Asaf Hâlet, İran şairlerinden Türkçeye yapılan rubai tercümelerine değinir. Son olarak, “Fars şiirinin çok mümtaz bir nev'i, çok hususî ve cazip bir havası olan rubai zevkini toplu bir halde verebilmektir.”¹⁰⁶ diyerek bu küçük rubai antolojisini hazırlamasındaki maksadını açıklar.

Ön söz bölümünden sonra “Rubâiye Dair” başlığı altında “Rubâinin Şekli” ve “Rubâinin Mevzuu” alt başlıkları altında bu türle ilgili bilgiler verir. Rubailerin kısalığı nispetinde derin, derinliği nispetinde veciz, sıkıştırılmış ve düşündürücü şiirler olduğunu belirtir.

Bu kitapta muhtelif şairlerden seçtiği 252 tane Farsça rubainin nesir şeklinde, kendisi tarafından yapılan Türkçe tercümeleri bulunmaktadır. Değişik konularda söylenmiş olan ve kendisinin ifadesine göre en güzellerinin olduğunu düşündüğü bu rubailerini eserine almıştır. Özellikle, çok tanıdığımız şairlerin rubailerini çevirmeyi uygun bulmuştur. Asaf Hâlet Çelebi, son olarak kitabına aldığı rubailerini nasıl tasnif ettiği hakkında bilgi verir.

Kitabın son kısmında ise rubai şairlerinden seçilmiş bazılarının kısa biyografik bilgileri ile dizin bölümü yer alır.

2.6.2.5. Pali Metinlerine Göre Gotama Buddha

Asaf Hâlet Çelebi'nin en hacimli araştırma ve tercümesi olan bu kitap 1946 yılında Batı yayınevi (İstanbul) tarafından 333 sayfa olarak yayınlanmıştır. 14x20 cm. ebadındaki kitabın iç kapağında bir Budha başı heykelinin resmi vardır. Hece Yayınları, bu eseri birinci basımı Mayıs 2003 olmak üzere tekrar yayınladı. Kitabın ön ve arka kapaklarında Budha heykelinin bulunduğu bu basım 297 sayfadır.

¹⁰⁶ Asaf Hâlet Çelebi, *Seçme Rubâiler*, Hece Yayınları, 1. Basım, Ankara, Eylül 2003, s. 12.

Ön söz bölümünde, Budizm hakkında çoktan beri bir kitap hazırlamayı düşündüğünü belirten Asaf Hâlet Çelebi, bunun için projelerinin çok geniş, imkânlarının ise çok dar olduğunu belirtir. Neşir vasıtalarını düşünmeden, altı sene boyunca bu konuda kitaplar okuduğunu ve notlar tuttuğunu söyler.

Yaptığı okumalar ve incelemeler neticesinde Buddha'nın hayatına dair Avrupa dillerinde birçok eser yazılmış olmasına rağmen, bunların hiçbirisini doğrudan doğruya eski metinlerden yapılacak tercüme kadar hakikî ve câzip olmayacağını düşünür. Böylelikle kendisi, *Pali Metinleri*'ni esas alan, Buddha'nın hayatını belirleyecek bir seçki yapan Brewster'in çalışmalarını tercih eder. Buna muhtelif eserlerden aldığı tercüme de ilave eder. *Pali Metinleri* en eski ve mevsuk metinleri içerdiği için, onları esas aldığını açıklar.

Budizm hakkında Türkçe bilen okuyucunun esaslı ve ilmî bir fikir edinmesine imkân veren ilk eserin Ömer Hilmi Bey'in *Dinler Tarihi* adlı kitabı olduğunu belirtir. Kendisi bu eserden ve oryantalist Oldenberg'in eserinden yararlandığını açıklar. Bunların yanında incelediği bazı eserleri, eksik ve yanlış bulduğu için okuyucuya onları önermez.

19. yüzyılın sonlarında ve 20. yüzyılın başlarında Budizm'in Avrupa'daki tesirlerinden bahseder. Budizm mevzuu etrafında uğraşan araştırmacılardan başka, son zamanlarda doğrudan doğruya beşerî fikir alanında çalışanlar arasında da bu konuya büyük önem verildiğini söyler. Prof. Deussen'in 6 ciltlik büyük ve genel bir felsefe tarihi olan eserinin üç cildini Hint felsefesine ve Budizm'e ayırmasına işaret eder.

Maksadının Türklerin, Budizm'le olan münasebetini ve Budizm'in İslâm tasavvufuna tesirlerini anlatmak olmadığını açıklayan Asaf Hâlet Çelebi, asıl amacının Buddha'nın şahsiyeti etrafında olan şeyleri anlatmak olduğunu belirtir.

Kitapta ön söz bölümünden sonra yer alan, "Buddha ve Budizm Hakkında Bir Deneme" başlığını taşıyan ve 65 sayfa uzunluğundaki kısım Asaf Hâlet Çelebi'nin bu konudaki asıl araştırmasını oluşturur. Bu bölümde, "Buddha'nın Hayatı", "Buddha'nın Cemaati ve Âyin", "Budizm'in Akîdeleri", "Budizm'in Buddha'dan Sonraki Tarihi" ve "Budizm Mezhepleri" başlıkları altında Buddha'nın hayatı ve Budizm anlatılmaktadır.

Kitabın bundan sonrasını, "Pali Şeriatına Göre Buddha'ya Dair Metinler" ana başlığı altında, asıl metinler bölümü oluşturmaktadır. Bu bölüm, "İlk Seneler", "Sülûk ve İlham", "İlhâmdan Sonra", "Buddha'nın Müritlerle Olan Münasebeti" ve "Buddha'nın Hayatının Son Seneleri" olmak üzere beş kısma ayrılmıştır. Bu kısımlar da

kendi içlerinde daha küçük metin parçalarına ayrılır. Sadece metin tercümelerinden oluşan bu bölümlerde, okuyucu orijinal Buddha ve Budizm metinleriyle karşı karşıya getirilir.

Metinler kısmından sonra, hemen hemen tamamı Batılı araştırmacıların çalışmalarından oluşan çok geniş bir bibliyografya bulunmaktadır. Ayrıca, kitaptaki özel isim ve tabirlerin indeksi verilmiştir. Son olarak da, Buddha'nın yaşadığı devirde dolaştığı yerleri gösteren ayrıntılı bir “Şimali Hindistan Haritası” bulunur.¹⁰⁷

2.6.2.6. Divan Şiirinde İstanbul

İstanbul'un Fethi Derneği Neşriyatı'ndan 22 sayı ile 1953 yılında yayınlanmıştır. 16x23 ebadında olan kitap 251 sayfadır. Hece Yayınları, birinci basımı Ekim 2002 olmak üzere bu eseri tekrar yayınladı. Bu baskıda eser, 302 sayfadır. Asaf Hâlet Çelebi, “İstanbul kadar sevdiğim karım Nermin ve oğlum Ömer Hâlet'e”¹⁰⁸ diyerek bu eserini karısına ve oğluna ithaf etmiştir.

Ön sözde Asaf Hâlet Çelebi, Türk şiirinin eski örneklerini içeren Divan şiirinde, İstanbul'a ait tasvirleri geniş ölçüde bulmanın eksikliğinden yakınır. Divan şairlerinin de yaşadıkları dönem ve hayatla ilgili konuları eserlerine az da olsa aksettirdiklerine değinir. Bununla birlikte, bu şairlerin asıl amacının hayatı ve tabiatı anlatmaktan çok belli mazmunları kullanarak belli hünerleri göstermek olduğunu belirtir. Bu sebeple, İstanbul'a ait edebî tahassüsleri tespit etmek için asırların biriktirdiği divanları incelemenin güç ve yorucu bir iş olduğunu anlatır.

Bundan başka, birçok büyük şairimizin, şiirlerinde İstanbul'dan hiç bahsetmediğine değinir. Fuzulî ve Muhibbî (Kanunî Sultan Süleyman) gibi büyük şairlerin divanlarında İstanbul'a dair bir tek kelimeye rastlamamıştır. Bununla beraber İstanbul'un hayat ve hususiyetlerini, güzelliklerini belirten çok renkli, çok başarılı şiirlere rastlamanın da mümkün olduğunu verdiği örneklerle anlatır.

Asaf Hâlet Çelebi, bu çalışmasında İstanbul'a ait divan şiirlerinin hepsini topladığını iddia etmemekle beraber, seçtiği parçaların geçmişin bariz hatlarını çizen eserler olduğunu söyler. Bu eseri hazırlarken, seçtiği şiirlerde o zamanın İstanbul'undaki hayat ve hususiyetleri canlandırmış olanlarını seçmeye özen

¹⁰⁷ Asaf Hâlet Çelebi, *Pali Metinlerine Göre Gotama Buddha*, Hece Yayınları, 1. Basım, Ankara, Mayıs 2003.

¹⁰⁸ Asaf Hâlet Çelebi, *Divân Şiirinde İstanbul*, Hece Yayınları, 1. Basım, Ankara, Ekim 2002.

göstermiştir. Bu şiirlerde, özellikle Nedim, Vasıf ve İlhamî'nin şarkılarında devirlerinin zevk ve rengini, mehtap ve Boğaziçi âlemlerini bulmanın mümkün olduğunu açıklar.

Kitaptaki şiirler, 15.-19. asırlarda yaşamış şairlerin seçilmiştir. 15. yüzyılda 3 şair, 16. yüzyılda 14 şair, 17. yüzyılda 14 şair ve 3 meçhul şair ile bazı şairlere ait beyitler, 18. yüzyılda 28 şair, 19. yüzyılda 34 şair ile kimlerin olduğu bilinmeyen bazı şarkılar seçilmiştir. En çok şiiri alınan şair, gazel, kaside ve şarkı türleri ağırlıkta olmak üzere 33 şiirle Nedim olmuştur.

19. yüzyılda Ziya Paşa, Münif Paşa ve o asrın sonlarında söylenerek bestelenmiş bazı şarkılarla Divan Şiirinde İstanbul'a ait tasvirleri burada bitirdiğini ifade eder. Asaf Hâlet Çelebi, bundan sonra yer alacak ikinci bir çalışmada Abdülhak Hâmid'den zamanımıza kadar gelen çağdaş şairlerden seçilmiş parçalarla halk şiirinde İstanbul'u terennüm eden kısmı oluşturan ikinci bir kitap yayınlamayı düşünmektedir.¹⁰⁹ Şairin burada düşündüğünü belirttiği çalışmasına rastlanmamıştır.

Pek kısa bir sürede hazırladığını ifade ettiği bu eserde, birçok eksikliklerin olabileceğini belirten Asaf Hâlet, Divan şairlerinin İstanbul'a ait unsurları içeren şiirlerini bir araya getirerek, bu alandaki bir boşluğu doldurduğunu söyler.

Kitabın sonunda; gayet ayrıntılı bir lügatçe, faydalandığı divan ve mecmualarla bunların bulunduğu kütüphaneleri gösteren bibliyografya bulunmaktadır. Son olarak da, yer ve şahıs adları dizini ile kitap sona erer.

2.6.2.7. Naimâ (Hayatı, Sanatı, Eserleri)

Varlık yayınevi tarafından Türk Klasikleri serisinin 23. kitabı olarak 1953 yılında yayınlanmıştır. Bu basımı, 12x17 cm. ebadında ve 130 sayfadır. Hece Yayınları Ağustos 2003'te bu eseri 158 sayfa olarak tekrar yayınladı. Kitabın başında yer alan 17 sayfalık bölümde Naimâ'nın (1649-1712) hayatı ve eserleri anlatılır. Bu bölümde, Osmanlı tarihini yazanlar arasında önemli bir yere sahip olan vak'anüvîs (resmî tarihçi) Mustafa Naim Efendi'nin hayatı ve tarihçiliği anlatılır. Asaf Hâlet Çelebi, onu bir tarihçi sıfatıyla diğerlerinden daha üstün görmesinin sebeplerini, onun üslubundaki şiddete, tenkitlerindeki isabete, açık ve doğru sözlülüğüne bağlar. Ardından, Naim Efendi'nin doğumu, tahsili ve memuriyetleri hakkında bilgi verir. Memuriyete başlaması dolayısıyla dönemin geleneğine uyularak kendisine "Naimâ" unvanı verildiğini kaydeder. Daha sonra, Amcazâde Hüseyin Paşa'nın sadareti döneminde

¹⁰⁹ Asaf Hâlet Çelebi, *Divân Şiirinde İstanbul*, s. 13.

hâcegâna getirilişini ve kendisine “vak’a-nüvîslik” pâyesinin verilişini anlatır. Naimâ da böylece, *Ravzatu’l-Hüsyen fi Hulâsâti Ahbâri’l-Hâfikîn* adlı meşhur tarihini yazmaya başlar.

Bu bilgilerden sonra Asaf Hâlet Çelebi, onun tarihçiliğini ve kullandığı usul ve esasları ortaya koyar. Naimâ’nın yukarıda adı geçen eserinin mukaddimesinde yer alan onun tarih bilgisiyle ilgili görüşlerini aktarır. Naimâ, burada bir tarihçinin sahip olması gereken özellikleri ilmî yöntemlerle açıklar. Ardından, Naimâ’nın tarihini yazarken nasıl bir yol izlediğini anlatır ve onun tarih felsefesine verdiği önemi belirtir. Onu, vezirleri, hatta padişahları bile tarafsız bir şekilde değerlendirmesi, onlar hakkındaki acı ve alaycı tenkitlerini saklamadığı için eşsiz bir tarihçi olarak görür. Daha sonra da, Naimâ Tarihi’nin basımına ait bilgiler verir.

Asaf Hâlet Çelebi, bu kitabında Naimâ tarihinden muhtelif küçük parçalar almak yerine, onun karışık konular etrafındaki görüşlerini ve tetkiklerini belirtecek kısımları almayı uygun gördüğünü anlatır. Amacının, onun yazdığı meşhur tarihin mahiyeti hakkında kısa bir bilgi ve zevk vermek olduğunu ifade eder.

Kitabın bundan sonraki bölümleri, Naimâ Tarihi’nden seçilmiş “Hicretin 1000. Senesi Vakayii”, “Kaniye Muhasarası”, “Poçkayı’nin Tac Giymesi”, “Genç Osman’ın Katli Hâdisesi”, “Dördüncü Sultan Murad’ın Seciyesini Belirten Bazı Vak’alar” ve “Şair Nef’î’nin Katli” başlıklı bazı olaylara ait bölümlerden oluşur. Yer, şahıs adları ile önemli kelimelerin geçtiği dizin bölümü ile kitap sona erer.¹¹⁰

2.6.2.8. Ömer Hayyam ve Rubâîleri

Varlık yayınevi tarafından Dünya Klasikleri serisinin 9. kitabı olarak 1954’te yayınlanmıştır. 12x17 ebadında ve 130 sayfa olan bu kitap *Ömer Hayyam* adıyla bastırılmış bir inceleme ve araştırma kitabıdır. Hece Yayınları, bu eseri *Ömer Hayyam ve Rubâîleri* adıyla 231 sayfa olarak tekrar yayınlamıştır.

Kitabın birinci bölümü “Hayatı ve Sanatı” başlığını taşır ve 22 sayfadan oluşur. Bu bölüm, “Rubâîler”, “Hayatı” ve “Rubâîleri” adlı üç kısma ayrılmıştır.

Birinci kısımda, Batı dünyasının Ömer Hayyam’la çok ilgilendiğini bu yüzden de Hayyam ile rubai kelimeleri arasında bir anlam yakınlığının oluştuğunu söyler. Daha sonra rubai türü hakkında bilgi verir. Batılı ve İranlı araştırmacıların rubai hakkında

¹¹⁰ Asaf Hâlet Çelebi, *Naimâ*, Hece Yayınları, Birinci Basım, Ankara, Ağustos 2003.

söylediklerinden bahseder. Bu bilgilerden hareketle Hayyam rubailerinin, diğer rubailer arasındaki yerini ve önemini belirlemeye çalışır.

Asaf Hâlet Çelebi, ikinci kısımda, Hayyam'ın şahsiyetini, ilim ve edebiyat alanındaki yerini belirlemenin onun rubailerini anlamlandırmada gerekli olduğunu ifade eder. Bu görüşten hareketle, Batılı ve Doğulu araştırmacıların eserlerinden faydalanarak Ömer Hayyam'ın hayatına dair bilgiler verir.

Son kısımda ise, eldeki rubai kitaplarına dayanılarak gerek Avrupalılarca, gerekse bizde yapılan tercüme hakkında bilgi verilir. İran'da ve Hindistan'da bulunan Hayyam rubailerinin çoğunun ona ait olmadığını, Zhukovski'nin araştırmalarına dayanarak belirtir. Elimizde bulunan en eski rubai nüshasının onun ölümünden üç buçuk yüzyıl sonra yazılmış olmasına dayanarak hangi rubailerin ona ait olduğu konusunda kesin hüküm verilemeyeceğini söyler. Bu durumda, Ömer Hayyam'a maledilen rubailer, altı yüzden bin iki yüze kadar çıkmaktadır. Asaf Hâlet Çelebi, kendisine göre Hayyam'a yakıştırdığı 400 rubaiyi seçtiğini ifade eder. Bütün araştırmalarına rağmen daha fazlasını bulamadığını, Hayyam'ın yaşayışına ve inancına uymayan, çelişkili rubailerini tercümeden kaçındığını anlatır.

Kitabın büyük ekseriyetini oluşturan ikinci bölümde ise, Ömer Hayyam'ın 400 rubaisi ve bunların nesir şeklinde Türkçeye tercümesi yer alır.¹¹¹

2.6.3. Tercümeleleri

2.6.3.1. Harikulâde Masal

Asaf Hâlet Çelebi'nin Alfred Rizzo'dan tercüme ettiği ve John Rizzo Basımevi'nde (İstanbul) bastırılan bu kitabın baskı tarihi belli değildir. 20x15 cm. ebadındaki kitap 89 sayfadır. Kitabın iç kapağında, Eflatun'un mağara istiaresini andıran bir resim vardır ve altında şu ifadeler bulunmaktadır: “İnsanın gördüğü gölgelerden başka bir şey değildir.”

Rizzo'nun evren, dünya ve insana ilişkin bu kitabı, John Rizzo Basımevi tarafından Tabletler ve Krokiler alt başlığıyla yayınlanır. Kitabın basımında yayınevi bilgisinin olmaması ve tarihsiz olarak basılması dikkat çekicidir. *Harikulâde Masal*'ı Asaf Hâlet Çelebi'nin eserleri içerisinde konusu, yaklaşım biçimi ve duyarlılığı bakımından farklı bir yere koyan Abdurrahim Karadeniz, kitapla ilgili olarak şunları söyler: “Çünkü kitap evrenin oluşumuna ilişkin: Evren, dünya, hayat, hayatın gelişimi,

¹¹¹ Asaf Hâlet Çelebi, *Ömer Hayyam ve Rubâileri*, Hece Yayınları, 2. Basım, Ankara, Nisan 2003.

insan, insanın gelişim evreleri, hafıza, zekâ ve akıl gibi başlıklar altında en son bilimsel verileri sunma ve onları aydınlatmayı amaçlamış.”¹¹²

İçindekiler bölümü olmayan kitapta ilk olarak “Ölçü mefhumu” üzerinde durulur. Ardından, zaman ve mekân kavramları sorgulanır. Daha sonra, enerji, radyasyon ve madde kavramları anlatılır. Bütün bu anlatımlar masalımsı bir dille yapılır. Asaf Hâlet Çelebi, yaptığı anlam aktarmalarıyla Fransızca söylenmiş ifadeleri, bilimsellikten çok masal tadı vererek, kendisine yakışan cümlelerle Türkçe olarak ifade eder.¹¹³

2.7. HATIRALARI¹¹⁴

2.7.1. Âsaf Hâlet Çelebi'nin Defter-i Meşâhir'i

Bu eser, Zaman Kitap yayınları tarafından Ekim 2006'da yayınlanmıştır. Biri tıpkıbasım, diğeri de bunun günümüz Türkçesine çevirisi olmak üzere iki kitaptan oluşmaktadır. Tıpkıbasım olan kitap 60 sayfadır. Bazı sayfalarda ise yazı yoktur veya çok az yazı bulunmaktadır. Bu kitabın (defter) boyutu 12x18 cm.'dir. Günümüz Türkçesiyle yayınlanan şekli ise, 15x24 cm. ebadında ve 118 sayfadır Kitabın başında “Âsaf Hâlet Çelebi'nin Vefatının 48. Yılı Hatırasına...” ifadesi yer alır.

Kitabın başında ön söz niteliğinde “Defter-i Meşâhir'de birkaç satır da bizden kalsın” başlıklı İsmail Kara'nın yazısı bulunmaktadır. Yazısında, bu eserle nasıl karşılaştığını ve esere ait bilgileri anlatır. Ardından, bu eserin yayına hazırlanışı hakkında bilgi verir. Defter-i meşâhirleri günlük ve hatırat türünden eserler arasında sayar. Yalnız, buradaki günlük ve hatıra notlarını yazanların, defterin sahibi olmadığını, defter sahibinin bir şekilde tanıştığı kalem ve makam sahibi kimseler olduğunu belirtir. Bu defterlerin genç yaştaki insanlar için kültür edinme ve insanî ilişkiler açısından yetiştirici olduğunu vurgular.

Vasıflı kâğıtlardan özel olarak ciltlettirilip çocuklara ve öğrencilere hediye edilen bu defter-i meşâhirlerin işlevine dair İsmail Kara'nın şu sözleri dikkate değerdir: “Yeteri kadar tanımadığı, kıymetini üst düzeyde idrak edemediği insanların şiirleri, nasihatleri, istifleri, yazı tarzları, imzaları, tarihleri, mühürleri... Defter sahibinin ileriki

¹¹² Abdurrahim Karadeniz, “Bir Asaf Hâlet Çevirisi Harikulâde Masal”, *Asaf Hâlet Çelebi Kitabı*, (hızl. heyet: Hüseyin Su, İlyas Dirin, Şaban Özdemir), s. 145-148.

¹¹³ a.g.e., s. 145-148.

¹¹⁴ *Asaf Hâlet Çelebi'nin Defter-i Meşâhir'i* adlı eserini, yayıncısının da ifade ettiği gibi “bir tür günlük ve hatırat” olarak kabul ettik. Eserin içeriği ve oluşumu günlük türünden farklılık arz ettiği için bu eseri hatırat türü olarak görmeyi uygun bulduk.

yaşlarında kim bilir ne kadar kıymetli ve manalı bir hale gelmiştir.”¹¹⁵ Bu ifadelerden sonra İsmail Kara, İÜ Kütüphanesi Eski Eserler kısmında gördüğü ve hayran olduğu, İbnülemin Mahmut Kemal İnal’a ait, kâğıdı vasıflı, hususi ciltli ve özel kulplu olan defter-i meşâhir hakkındaki bilgilerini anlatır. Bu tür defterlerin birçok hususiyetlerine işaret etmek için Rıza Tevfik’in, dostlarından Kemal’in meşâhir defterine yazdığı şu kıtayı örnek olarak verir:

“Kemal, bu defteri okuyup atma
Beni sevmeyenler görürse yırtar
Değeri yoksa da kimseye satma
Ben ölürsem –inan- kıymeti artar.”¹¹⁶

Bu tür defterlerin kıymetinin sadece bunlarla sınırlı olmadığına değinen İsmail Kara, Asaf Hâlet Çelebi’nin defterinde öne çıkan hususiyetleri anlatır. Bunlardan en önemlisi, onun defterinin İstanbul’daki Mevlevî muhitlerin en üst katmanlarındaki şahısların yazı, şiir ve imzalarını bulundurmasıdır. Ayrıca, son devir tasavvuf ve tarikat dünyasından önemli kişilerin de yazıları mevcuttur. İsmail Kara, Asaf Hâlet Çelebi’nin böyle üst düzeyde bir çevre kazanmasını, onun Mevlevî muhitinde yetişmesine, Arap ve Fars edebiyatlarıyla yakından ilgilenmesine ve gençlik yıllarında divan edebiyatıyla ilgilenmesine bağlar.

Bunlardan başka musiki dünyamızın büyüklerinin yazıları ile hat sanatımızın tarihi açısından önemli dört istif de bu defterde bulunmaktadır.

İsmail Kara’nın yazısından sonra ve eseri takdim niteliğinde olan, Prof. Dr. Ahmed Yüksel Özemre’ye ait “Defter-i Meşâhir için...” adlı kısa bir yazı yer alır. Bu yazıda, Asaf Hâlet Çelebi’nin Defter-i Meşâhir’inin muhtevasının defterde imzaları bulunanların resimleri ve kısa hayat hikayeleriyle birlikte yayınlanması yeni bir edebiyat türünün ilki olarak tanıtılır. Asaf Hâlet Çelebi, 21 ilâ 24 yaşları arasında iken 8 Ekim 1928 ilâ 4 Aralık 1931 tarihleri arasında, birkaçı hariç, 55 kişinin tarihini de atmış oldukları el yazılarıyla defterini oluşturmuştur.¹¹⁷

¹¹⁵ Asaf Hâlet Çelebi, *Asaf Hâlet Çelebi’nin Defter-i Meşâhir’i*, (hzl. heyet: İsmail Kara, E. Nedret İşli, Yusuf Çağlar), s. 7.

¹¹⁶ a.g.e., s. 8.

¹¹⁷ a.g.e., s. 15.

Defterde ilk olarak Galata Mevlevîhanesi'nin son şeyhi Ahmet Celâleddin Dede'nin şiiri, yazısı ve imzası bulunmaktadır. Ayrıca, Defter-i Meşâhiri'nin günümüz Türkçesiyle yapılan yayınında yazısı ve şiiri bulunan kişilerin resimlerinin ve kısa hayat hikâyelerinin eklenmesi esere renk katmıştır.

Bu eserde yer alan bütün şahıslar elbette ki önemlidir. Birkaçının ismini kaydetmek esere dikkatleri arttıracığından bunu yararlı görüyoruz: Hüseyin Rahmi Gürpınar, Abdülhak Hamit Tarhan, İbnülemin Mahmut Kemal İnal, Tâhirü'l-Mevlevî, Abdülbâki Gölpınarlı, Sadettin Nüzhet Ergun, Mustafa Şekip Tunç...

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ASAF HÂLET ÇELEBİ'NİN SANAT ANLAYIŞI

3.1. Türk Şiirindeki Yeri

Geniş bir divan şiiri ve tasavvuf kültürü ile birlikte Batı ve Uzakdoğu kültürlerine de sahip olan Asaf Hâlet Çelebi, yeni Türk şiirine çok farklı bir ses getirmiştir. Bu kültürlerden edindiği birikimi şiirine aktarır. 1920'lerden itibaren şiir mahfillerinde adını duyurmayı başlar. Onun Türk şiirindeki yerinin tam olarak tespit edilebilmesi için döneminin şiirine bakmak faydalı olacaktır.

İnci Enginün, 1923'ten sonra yazılmış olan şiirleri, daha önceden başlayan ve klasik şiire tepki olarak gelişen edebiyat geleneğinin devamı sayar. Cumhuriyet dönemi şiiri ile ilgili yapılan tasnif çalışmalarının, bu dönem şiirinin Batı şiiri, Divan şiiri ve Halk şiiri gelenekleriyle beslendiğini ortaya koyduğunu söyler. Bunlardan da en büyük tesirin Fransız şiirinden geldiğini ifade eden İnci Enginün, Batı şiirini bizzat okumuş, onlardan çeviriler yapmış ve kendi güçlü şiirlerini ortaya koymuş olanları, başarılı sanatçılar olarak değerlendirir. Asaf Hâlet Çelebi'yi de bu şairlerden biri olarak görür ve şöyle der: “Sanat sadece bir ilham ve teknik maharete bağlı değildir, aynı zamanda kültür de gerektirir. Şiirimizde kalıcı olacak adlar geniş bir kültür birikimine sahiptirler.”¹¹⁸

Tanzimat sonrası şiirimizde görülen değişimin bir benzerinin Cumhuriyet döneminde de görüldüğünü ifade eden İnci Enginün, “1923'ten sonra kronolojik olarak 1923-1940, 1940-1960; 1960 ve sonrası kendi içlerinde de farklılık gösterir.”¹¹⁹ diyerek bu dönemleri belirler.

Asaf Hâlet Çelebi, 1920'lerin sonlarından itibaren şiir yazmış olmakla birlikte, onu “1940-1960 dönemi”ne yerleştirmek uygun olacaktır. Bu dönemde, bir önceki dönemin ünlü şairlerinin etkileri hissedilmektedir. Özellikle, Nazım Hikmet'in ve Garip hareketinin etkileri kendilerini göstermektedir.

Om Mani Padme Hum şiir kitabının arkasında Asaf Hâlet Çelebi ve onun şiirleri için yazılan aşağıdaki ifadeler onun sanat anlayışı ile ilgili net bilgilere ulaşmamızı sağlar:

“1940'larda Türk şiiri büyük bir atılım içindeyken, köklü bir değişimin kavgası verilirken, şaşkıncı davranışları, şiirlerinin Doğu kültürüne dayalı ama gerçeküstü

¹¹⁸ İnci Enginün, *Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı*, Dergâh Yayınları, 8. Baskı, İstanbul, Eylül 2007, s. 23-25.

¹¹⁹ a.g.e., s. 27.

görünümüyle Asaf Hâlet Çelebi, edebiyat dünyasının ilgiyle izlenen şairleri arasında yer alıyordu. Doludizgin Batı'ya yönelinen bir dönemde Doğu'lu bir 'yenilikçi' olmanın sırrına ermişti."¹²⁰

Orhan Veli ve arkadaşlarının yeni tarzdaki ilk şiirleri, Varlık dergisinin 15 Eylül 1937 tarihli 101. sayısında yayınlanmıştır. Asaf Hâlet'in yeni tarz kabul edilen ilk şiiri olan "Cüneyd", bu tarihten 14 ay sonra, Ses dergisinin 18 Kasım 1938 tarihli 1. sayısında yayınlanır.¹²¹ Mustafa Miyasoğlu, yukarıdaki ifadelerinde görüleceği gibi Asaf Hâlet'i ve arkadaşlarını garip şiirin öncüsü kabul eder. Halbuki, Orhan Veli ve Oktay Rıfat'ın yeni tarzdaki ilk şiirleri olan "İnsanlar", "Yokuş", "Deniz" ve "Saksılar" adlı eserleri, Asaf Hâlet'in "Cüneyd" şiirinden önce yayınlanmıştır. Bununla birlikte, 1938 yılından itibaren şiirleri yeni kabul edilip en çok tenkide uğrayan ve yeni şiiri savunan da Asaf Hâlet Çelebi'dir. Aslında hakkını vermek gerekirse, Asaf Hâlet Çelebi'nin yeni tarzdaki şiirleri ilk zamanlarda daha büyük bir hücumla maruz kalmış ve onun tanınmasında etkili olmuşsa da "yeni" ve "garip" adlarıyla şöhreti yakalamak Orhan Veli ve arkadaşlarına nasip olmuştur.

Bu dönem şiirimize göz attığımızda, Ahmet Haşim ve Yahya Kemal gibi şairlerin büyüklüğü ve şiir alanındaki ünü devam etmektedir. Bu şairlere özenilerek yazılan ürünler ise, bir taklitten öteye geçememektedir. Asaf Hâlet Çelebi ve arkadaşları şiirimize yeni bir hareket getirmenin gerekliliğine inanmışlardır. Bu anlayışla, eski tarz gazelleriyle dikkat çekemeyeceğini anlayan bu kişiler, yeni bir anlayışla hareket etmeye başlarlar.¹²² Rasih Nuri İleri'nin dönemin sanat ve kültür hayatını anlatan şu yazısı, o dönemdeki değişimi ve kültür hayatındaki parçalanmayı göstermesi bakımından önemlidir:

"1930'ların sonu, 1940'ların başında gençler arasında tartışma vardı, ama saygı ve sevgi de vardı, hatırlayabildiğim kadar. Necip Fazıl, Dino'ların 'Ses' dergisinde yazı yazar, kendi yayınladığı 'Ağaç' dergisinin kapağını Arif Dino'ya çizdirirdi. Saif Faik ve ben 'Büyük Doğu' dergisinde yazı yazabilirdik. İkinci Dünya Savaşı ile durum değişti, sınıf kavramı belirginleşti, uzak uçlara kayıldı. Sanat çevrelerinde düşmanlık, hatta ihbar yaygınlaştı. Savaşım kesinleştikçe bırakın sağı solu, sağ ve sol fraksiyonlar bile kendi aralarında kanlı bıçaklı oldular."¹²³

¹²⁰ Asaf Hâlet Çelebi, *Om Mani Padme Hum*, Adam Yayıncılık, İstanbul, 1993.

¹²¹ Bilal Kırımlı, *Asaf Hâlet Çelebi*, s. 103-104.

¹²² Mustafa Miyasoğlu, *Asaf Hâlet Çelebi*, s. 17-18.

¹²³ a.g.e., s. 18.

Bu dönemde Asaf Hâlet Çelebi ve arkadaşlarının, daha önce Ahmet Haşim’de görüldüğü gibi, Japonların kısa şiirine ilgi duyduğunu belirten Mustafa Miyasoğlu, “Paradokslar, aforizmalar yanında kısa şiirler, vezinsiz kafiyesiz ahenk denemeleri, söyleyiş tarzıyla etkili olan mısralar bu dönemin en gözde sanat ürünleri gibi karşılanır.”¹²⁴ diyerek, onun *He ve Lâmelif* adlı şiir kitaplarında bu anlayışın etkilerini gördüğünü söyler. Nitekim, 1938’den sonra yayınlamaya başladığı yeni tarz şiirleriyle, bambaşka bir anlatımla ortaya çıkmış ve asıl şiirini yakalamıştır.

Onun şiirlerinde Doğu ve Batı medeniyetlerinin kültürünü görmek mümkündür. Bu şiirleri eskinin devamı olarak görmek insafsızlıktır. Ne şekil olarak ne de kullanılan kelime, imge ve hayal bakımından eski zevkin devamıdır. Tabii ki, onun yetişmesinde birçok faktörün olduğu gibi Divan şiirinin de büyük etkisi görülür.

Onun şiirine etki eden faktörleri belirlemek için yazılarına bakmak gerekir. Bu yazılarda görüleceği gibi, Mevlana’nın ve Şeyh Galip’in özel bir yeri vardır. Onun eski ve yeni şiir hakkındaki görüşlerini yansıtan “Bence Şeyh Gâlip’ten sonra Yahya Kemal ve Haşim müstesna bugüne kadar şair yetişmemiştir.”¹²⁵ sözleri hangi şairleri sevdiğini ve beğendiğini açıklamaktadır. Bir şairin yetişirken ve kişiliğini oluştururken başka şairlerden ve kaynaklardan yararlanması doğal bir süreçtir. Onun yetişmesinde ve şiirinin oluşumunda tabii ki okuduklarının ve öğrendiklerinin etkisi olacaktır. Onun şiirine Şeyh Gâlip’in, Yahya Kemal’in ve Ahmet Haşim’in etkisi de sadece sanatının hazırlık aşamasında olmuştur. Zamanı gelince ve kendine özgü şiirleriyle ortaya çıkınca bu etkiler silinmiştir.

Serbest ölçüyle, kafiyesiz olarak ve söz sanatlarını kullanmadan yazılan şiirlere daha önce de rastlanmasına rağmen Asaf Hâlet Çelebi’nin şiirleri, orijinal ve nev-i şahsına münhasır olarak nitelendirilmiştir. Bilal Kırmımlı, bunun sebebinin Budizm, tasavvuf ve Hıristiyanlığa ait kavram ve ifadeleri aynen şiire yerleştirerek, insanı bunların mistik ve dinî atmosferine sokacak bir söyleyiş biçimi yakalamasına bağlar.¹²⁶

Türk toplumunun Tanzimat’tan sonra içine girdiği yeni yaşayış şeklinin ve hayat görüşünün bir sonucu olarak “dışa dönük” insan tipi sanatın konusu haline gelmiştir. Bunda toplumda görülen sosyal değişimler etkili olduğu kadar esas itibarıyla “dışa dönük” bir karakter taşıyan Batı medeniyetinin örnek tutulması da etkili olur. Bunun

¹²⁴ Mustafa Miyasoğlu, *Asaf Hâlet Çelebi*, s. 18.

¹²⁵ Asaf Hâlet Çelebi, *Bütün Yazıları*, (hzl. Hakan Sazyek), “Asaf Hâlet Çelebi’ye Göre: Şeyh Gâlip’ten Sonra, İki Kişi Müstesna, Şair Yetişmemiştir”, s. 549-550.

¹²⁶ Bilal Kırmımlı, *Asaf Hâlet Çelebi*, s. 106.

neticesinde “içe dönük” ve mistik hayat görüşünden uzaklaşılır. Asaf Hâlet Çelebi’yi döneminin diğer şairlerinden ayıran diğer bir özellik de onun “içe dönük” bir şair olmasıdır. Bu özellikleri sebebiyle Mehmet Kaplan onu kültür şiiri yazarlar arasında dikkate değer bir sima olarak gösterir.¹²⁷ Baki Süha Ediboğlu da, onun Doğu ve Batı kültürleriyle kendisini yetiştirdiğini, edebiyatımıza bilgi dağarcığını doldurarak girdiğini ifade eder. Aynı yazıda, mistik ve karanlık şiirleriyle edebiyatımızdaki yerini alan Asaf Hâlet Çelebi’nin garip bir musiki ve buruk bir tat veren şiirlerine dikkati çeker.¹²⁸

Resai Eriş’in Asaf Hâlet Çelebi’nin *Lâmelif* adlı şiir kitabının yayınlanması münasebetiyle kaleme aldığı şu yazısı, onun şiirinin döneminde nasıl değerlendirildiğini göstermesi bakımından önemlidir:

“Orhan Veli Kanık, Garip’i beş yıl sonra yine aynı isimle çıkardı ama o şiirin garabeti kalmadı; o iddialar benimsendi, o söyleyiş aşıldı bugün. Garip’i açıyorum bana beş yıl önceki garipsememi hatırlatan hiçbir şiir yok. Hepsi bizim şiirimiz oldu artık.

Fakat bir şairimiz var ki ona ne kerte yakınlaşırsam yakınlaşayım yine garip kalıyor benim için: Asaf Hâlet Çelebi. Çelebi bugün unutulmuştur. Ama bundan beş altı yıl önceleri aranır, bulunur okunurdu. Gerek He şiirlerini gerek bu ay içinde çıkan *Lâmelif* şiirlerini hep okumuştuk, biliyorduk. Fakat şimdi okurken bana yine garip geliyor.”¹²⁹

Daha önce de belirtildiği gibi Asaf Hâlet Çelebi’nin şiirlerinin en önemli özelliği kültür ve sezgi şiiri olmasıdır. Bu da onun şiir tarzının izlenmesini engellemiş ve şiirlerinin unutulmasına sebep olmuştur. Onun şiirlerine yansımış olan kültürel değerleri anlamadan, o şiirleri anlamak imkânsızdır. Bilal Kırımlı, bu düşüncüyü doğrular nitelikte olan, “Herkesin Batıya yöneldiği ve yönlendirildiği, pozitivist ve maddeci telakkilerin yaygınlaştığı, geçmişle bağların çok zayıfladığı bir dönemde, Doğunun manevî ve mistik dünyasına, eski değerlere dayalı şiirlerin anlaşılabilmesi ve rağbet görmemesi tabii karşılanmalıdır.”¹³⁰ bu sözlerle onun Türk şiirinde hak ettiği yeri alamamasının sebeplerini açıklar.

¹²⁷ Mehmet Kaplan, “Om Mani Padme Hum”, *Edebiyatımızın İçinden*, s. 202.

¹²⁸ Mustafa Miyasoğlu, *Asaf Hâlet Çelebi*, s. 218.

¹²⁹ Resai Eriş, “Yeni Oluşlar”, *Yeni Adam*, S.545, 1 Haziran 1945, s. 6.

¹³⁰ Bilal Kırımlı, *Asaf Hâlet Çelebi*, s. 110.

Fikret Baha Berke, “Türk şiirinin çeki taşı gibi oturmuş öz ve gerçek değerlerinden ulu bir şairdir.”¹³¹ dediği Asaf Hâlet Çelebi, yaşadığı dönemde yeterince okunmamış ve anlaşılmamıştır. Bunun farkında olan Asaf Hâlet, kendisiyle yapılan bir görüşmede, “Artık arkadaşlarıma okumak için yazıyorum.”¹³² der.

İsmet Özel ise, “mistik şair” olarak kabul ettiği Asaf Hâlet Çelebi için şöyle der: “Öylesine modern biçimlerle şiirini kurmuştur ki, Türk şiir okuyucusu onun ilettiği bildiriye ulaşabilmek için Batılılaşmayı, çağdaş uygarlık düzeyini geride bırakmak zorunda kalacaktır.”¹³³

Asaf Hâlet Çelebi’nin Batı edebiyat ve sanat hayatına dair ilgisini gören araştırmacılar ve yazarlar, Batı kaynaklı edebiyat akımlarının onun şiirlerine etki etmiş olabileceğini düşünmüş ve bu konuda yazılar yazmışlardır. Onun şiirlerinde sürrealizm, Dadaizm, letrizm ve sembolizm gibi akımların izleri araştırılmış, pek çok yazar bu konuyla ilgili birtakım tespitlerde bulunmuştur.¹³⁴

Bazı araştırmacılar tarafından Asaf Hâlet Çelebi’nin şiirleri, “İkinci Yeni”nin öncüsü olarak kabul edilmiştir.¹³⁵ Bu durum, “letrist” olarak adlandırılmasına sebep olur. Asaf Hâlet Çelebi ise, şiirleri için letrizmin referans alınmasını doğru bulmaz.¹³⁶ Bunlara karşılık Doğan Ruşenay, Asaf Hâlet Çelebi’nin şiirlerinde sürrealist etkilerin olduğunu ileri sürer.¹³⁷ Ahmet Hamdi Tanpınar ise, Asaf Hâlet Çelebi’yi letrizmle beraber bir çeşit sürrealizmi deneyen bir şair olarak değerlendirir.¹³⁸ Bu ve buna benzer bütün değerlendirmelere karşın Asaf Hâlet Çelebi, sürrealizm dahil olmak üzere hiçbir sanat akımına bağlı olmadığını söyler.¹³⁹

Bilal Kırmırlı, Asaf Hâlet Çelebi’nin şiir tarzını devam ettiren başka bir şairin bulunmadığını belirtir. Bunda şiirlerinde işlediği konuların, kullandığı kelime, imaj dünyası ve psikolojik muhtevanın etkili olduğunu söyler.¹⁴⁰ Yaşar Tellidede’nin onun

¹³¹ Fikret Baha Berke, “Yahya Kemal – Asaf Hâlet”, *Türk Sanatı*, S.68, İstanbul, Ocak 1958, s. 3.

¹³² Asaf Hâlet Çelebi, *Bütün Yazıları*, (hzl. Hakan Sazyek), “Asaf Hâlet Çelebi Diyor ki”, s. 483-486.

¹³³ İsmet Özel, “Şiir” maddesi, *Cumhuriyet Dönemi Türk Ansiklopedisi*, C.3, İstanbul, s. 634.

¹³⁴ Kabil Demirkıran, *Asaf Hâlet Çelebi’nin Şiirlerinde Sürrealist ve Letrist Etkiler*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Boğaziçi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, İstanbul 2001, s. 30-31.

¹³⁵ Seyit Kemal Karaalioğlu, *Resimli Türk Edebiyatçılar Sözlüğü*, İnkılâp ve Aka Kitabevi, 2. Baskı, İstanbul 1982, s. 149.

¹³⁶ Arslan Kaynarca, “Dostum Asaf Hâlet Çelebi”, *Asaf Hâlet Çelebi Kitabı*, (hzl. heyet: Hüseyin Su, İlyas Dirin, Şaban Özdemir), s. 182-186.

¹³⁷ Doğan Ruşenay, “Asaf Hâlet Çelebi”, *Yeni Adam* 3, 16 Nisan 1942, s. 7.

¹³⁸ Ahmet Hamdi Tanpınar, *Edebiyat Üzerine Makaleler*, (hzl.: Zeynep Kerman), Dergâh Yayınları, 4. Baskı, İstanbul 1995, s. 118.

¹³⁹ İsmet Barlok, “Asaf Hâlet Çelebi’nin Kitapları Arasında”, *Yücel* 1, S.306, Mart 1956, s. 5.

¹⁴⁰ Bilal Kırmırlı, *Asaf Hâlet Çelebi*, s. 110.

hakkında ileri sürdüğü “Asaf Hâlet Çelebi sadece kendine benzer. Onun şiirlerini, ilk dinleyişte, ilk okuyuşta tanırırsınız. Bu bakımdan, edinilmesi çok güç olan bir şair kişiliği vardı.”¹⁴¹ Bu ifadeler, onun ses, kelime, imge, anlam ve düşünce olarak kültürler arası bir nitelik taşıyan şiirleriyle “modern gelenekçi” anlayışın temsilcisi olduğunu ortaya koyar.

3.2. Sanat Anlayışı

Bu bölümde, Asaf Hâlet Çelebi’nin “Benim Gözümle Şiir Davası” üst başlığıyla yayımladığı altı yazıdan hareketle poetikası açıklanmaya çalışılacaktır. Bu yazılar, “Saf Şiir”, “Şiirde Vuzuh”, “Şiirde Şekil”, “Mücerred Şiir”, “Şiirde Ruh Ânı” ve “Şiirlerimde Mistisizm Temâyülü” alt başlıklarıyla, Temmuz-Aralık 1954 yılında İstanbul dergisinde yayımlanır.¹⁴² Yanı sıra, poetik içerikli yazılarından ve kendisiyle yapılan görüşmelerden de hareketle sanat anlayışı tespit edilmeye çalışılacaktır. Ayrıca, onun şiir görüşünün daha iyi anlaşılması ve değerlendirilebilmesi için Cumhuriyet döneminin önemli poetikalarıyla karşılaştırma yoluna gidilecektir.

Orhan Okay, şiirimizin divan edebiyatından günümüze kadar şekil ve içerik bakımından birçok değişime ve gelişmelere uğrayarak geldiğini, bu değişmelerin en çarpıcı olanının da Garip hareketi olduğunu belirtir.¹⁴³ Orhan Veli ve arkadaşlarının yayınladığı Garip ön sözünde, o zamana kadar şiir için gerekli olduğuna inanılan pek çok esas reddedilerek, yeni şiir için bir takım yeni görüşler ileri sürülür. Garipçilere göre, ölçü, kafiyeye, mecaz, teşbih ve bunlara bağlı olarak bütün edebî sanatlar şiirden atılmalıdır. Böylece, öteden beri şiir için gerekli kabul edilen müzik ve resim gibi renk ses oyunlarının da şiirde yeri yoktur.

Asaf Hâlet Çelebi’nin poetikası, daha çok bir savunma poetikasıdır. Eserlerine karşı yapılan eleştirilere cevap niteliğini taşıyan yazılardan oluşmaktadır. Şiirle ilgili yazılarının büyük bölümü, şiirin ne olduğu ve nasıl olması gerektiği sorularına yanıt bulmaktan çok özellikle yabancı ibareleri sıkça kullanmasından kaynaklanan değişik, yeni tarzdaki şiirlerinin eleştirisine cevap verme mahiyetindedir. Bu da bize, döneminde yadırganan, garipsenen, anlaşılmayan şiirlerini savunmak, hatta açıklamak için yazıldığı izlenimini verir. Böylelikle, şiirini karmaşık ve anlamsız bulan okurların kafalarındaki ön yargıları gidermek ister.

¹⁴¹ Yaşar Tellidede, “Asaf Hâlet Çelebi İçin”, *Yeditepe*, y. 9, Nu. 166, 15 Kasım 1958, s. 2.

¹⁴² Bu yazılar için bk. Asaf Hâlet Çelebi, *Bütün Yazıları*, (hızl. Hakan Sazyek), s. 145-175.

¹⁴³ Orhan Okay, *Sanat ve Edebiyat Yazıları*, Dergâh Yayınları, 2. Baskı, İstanbul, Kasım 1998, s. 35.

Onun poetikasını ortaya koyduğu yazılara geçmeden önce “Sanatta Eskimeyen Şey” başlığıyla yayımladığı yazısında geçen şu paragraf, onun şiir dünyasını kavramada bize bazı ipuçları verecektir:

“Asıl sanatkâr bir büyücü, bir şarlatan, bir gözbağcı değil, kendi varlığı bizzat bir mucize olan bir velidir. Ruhumuzun sükûn ve iştiyaklarını onun maddi vasıtalarla gizlediği şeylerin ilerisinde, kendisinin baş döndürücü varlığının içinde, başkayı, yabancıyı unutarak dinlendiririz. Orada gösterişten uzak, taklitten sıyrılmış, görenekten, alêdelikten ayrılmış kendi hakikî ve yüksek varlığımızı buluruz.”¹⁴⁴

Asaf Hâlet Çelebi, kendisiyle yapılan bir görüşmede şiirle ilgili düşüncelerini, “Şiir orta anlayışlı bir cemiyetin salhaneye, merbut bir müessesidir. İçinde sakatattan yalnız kalp parçaları satılır. Alanların onu pişirip pişirmediklerini bilmiyorum. Anlayamadığım bir şey var: Bıkmadan usanmadan bu kalpten bahsedenler de neden acaba mideden, dalaktan hiç bahsetmezler?”¹⁴⁵ sözleriyle açıklar. Bu sözlerinden döneminin şiir anlayışlarına karşı olduğu görülmektedir. Yine aynı görüşmede, “Bizde yerleşmiş olan bir şiir telâkkisi var, mamafih bu orta cemiyette de böyledir: hasta kızlar tavan aralarına çekilip ağlarlar, heyecanlanırlar. İşte şiir!”¹⁴⁶ sözleriyle de yerleşmiş şiir anlayışını tenkit eder.

Yine kendisiyle yapılan bir görüşmede, şiirde fikir arayanlardan olmadığını ifade eder ve sözlerini şöyle sürdürür: “Şiir, bir şahsiyet işidir. Bir şairde, dil, anane, geniş bir bilgi, tek kelime ile kültür şarttır. Şiirde, resim, müzik ve söz oyunları bir arada ve ahenkli bir şekilde bulunursa, yazan muvaffak olmuş demektir. Şiirde, esas şiiriyettir, gerisi teferruattır.”¹⁴⁷

Orhan Veli, şiiri bütün hususiyetleri edasında olan bir söz sanatı olarak tanımlar.¹⁴⁸ Ahmet Haşim ise, “musiki ile söz arasında, sözden ziyade musikiye yakın, ara bir dil” olarak tanımlar.¹⁴⁹ Bu tanımlarda da görüleceği gibi, Asaf Hâlet Çelebi’nin, Ahmet Haşim’in şiir görüşüne yakın olduğu söylenebilir.

Asırlardan beri devam eden edebiyatımızda Fuzulî, Nedim, Bâkî, Galip ve Yahya Kemal’den başka kuvvetli şairimizin bulunmadığını söyleyen Asaf Hâlet Çelebi,

¹⁴⁴ Asaf Hâlet Çelebi, “Sanatta Eskimeyen Şey”, *İstanbul*, S.8, Haziran 1954, s. 22-23.

¹⁴⁵ Asaf Hâlet Çelebi, *Bütün Yazıları*, (hızl. Hakan Sazyek), “Önümüzdeki genel seçimlerde de adaylığımı koyacağımı söyleyen Asaf Hâlet Çelebi ile Bir Konuşma”, s. 478-482.

¹⁴⁶ a.g.e., s. 478.

¹⁴⁷ a.g.e., s. 549-550.

¹⁴⁸ Orhan Veli, *Bütün Şiirleri*, Adam Yayınları, 33. Basım, İstanbul, Mart 1998, s. 29.

¹⁴⁹ Ahmet Haşim, “Şiir Hakkında Bazı Mülâhazalar”, *Bütün Şiirleri*, (hızl.: İnci Enginün – Zeynep Kerman), Dergâh Yay., İstanbul, 1996, s. 70.

şiiiri, “Bence şiir; her şeyden evvel bir ruh hâletini ifade eden kısa ve veciz bir nevi tekerlemeden ibarettir.”¹⁵⁰ sözleriyle tanımlar. Şiirin daha ziyade kısa olması gerektiğini belirten şair, şiirde resim ve musikinin bulunabileceğini; fakat bunun bir doz olarak kullanılıp, şiirin önüne geçmemesi gerektiğini söyler. Bir depoda saklanmış kömür, toprak, boya gibi şeylerin bir sanat eseri olmayıp, bunları yoğurup, çizip, pişirip ortaya çıkartan bir çini sanatkârının eserinin sanat eseri olacağını söyleyen şair, tabiattan alınan malzemeyi doğrudan doğruya koymanın marifet olmadığını, onun içimizdeki sanatkâr ruhla süzülüp aldığı mücerret tarafın şiir olduğunu ifade eder.¹⁵¹

Asaf Hâlet Çelebi, şairi de, “Şair çiçekleri, kuşları ilâh... seven, hatta yemiş bile yemeyen bir adamdır. Kuzuyu sever görünür, onların şiirini yazar. Sonra da etini yer!”¹⁵² şeklinde çarpıcı bir ifadeyle tarif eder. Başka bir ifadesinde ise, “Gündüz, şiirlerimde, yamaçlarda otlayan kuzulardan bahsedip, akşam soframda henüz kesilmiş bir koyun parçası yiyemem.”¹⁵³ diyerek döneminin alışılmış olan şiir telâkkisine karşı çıkar ve toplumun yeniyeye karşı açık olmasını ister.

Şiir ve şair hakkındaki bu görüşlerinden sonra, Asaf Hâlet Çelebi'nin sevdiği ve beğendiği şairlere değinmek yararlı olacaktır. Onun, nev'i şahsına münhasır bir şair olmasında elbette ki, sevdiği ve beğendiği şairlerin tesiri yadsınamaz. Galatasaray'da okuyan ve çok iyi Fransızca bilen şairin Fransız edebiyatına ilgi göstermesi doğaldır. Zaten, kendisiyle yapılan bir görüşmede, Fransız şairlerinden Rimbaud, Valery, Superville, Verlaine ve Baudelaire'i çok sevdiğini söyler.¹⁵⁴ Divan şiirinde, Fuzulî, Bâkî ve Şeyh Gâlib'i beğenir.¹⁵⁵ Yeni Türk edebiyatında ise, Yahya Kemal, Ahmet Haşim, Nazım Hikmet, Bedri Rahmi, Orhan Veli, Oktay Rifat, Ahmet Hamdi, Ahmet Kutsi, Necip Fazıl, Ahmet Muhip, Sabahattin Kudret, H. İ. Dinamo ve Melih Cevdet'i iyi şairler arasında sayar.¹⁵⁶ Beğenmediği şairlere gelince, Musset'yi ve Gerald'i sayabiliriz.¹⁵⁷

Ona göre, sanat eserinin mimarı şüphesiz ki eseri için lüzumlu malzemenin en iyisini kullanmayı bilen kimsedir. Aynı malzeme hiçbir şey bilmeyen birine verilse

¹⁵⁰ Asaf Hâlet Çelebi, *Bütün Yazıları*, (hızl. Hakan Sazyek), “Asaf Hâlet Çelebi Diyor ki”, s. 483-486.

¹⁵¹ a.g.e., s. 483-486.

¹⁵² Mustafa Miyasoğlu, *Asaf Hâlet Çelebi*, s. 84.

¹⁵³ Asaf Hâlet Çelebi, *Bütün Yazıları*, (hızl. Hakan Sazyek), “Asaf Hâlet Çelebi'ye Göre: Şeyh Gâlib'ten Sonra, İki Kişi Müstesna, Şair Yetişmemiştir”, s. 549-550.

¹⁵⁴ a.g.e., s. 478-482.

¹⁵⁵ Asaf Hâlet Çelebi, *Bütün Yazıları*, (hızl. Hakan Sazyek), “Asaf Hâlet Çelebi ile Karşı Karşıya”, s. 495-498.

¹⁵⁶ a.g.e., s. 476.

¹⁵⁷ a.g.e., s. 509.

ondan bir sanat eseri beklenemez. Bu düşünceden hareketle, bir sanat eserinin karşısında kendimizi, sanatkârın ruhunun aynasında gördüğümüzü vurgular.¹⁵⁸

3.2.1. Saf Şiir

Saf şiirin Batı kökenli bir şiir anlayışı olduğunu vurgulayan Alâettin Karaca, bu şiir anlayışında dilin alışılmış bir biçimde ve faydaya yönelik olarak kullanılmadığını belirtir. Yazısında saf şiirle din arasında bir bağlantı kurulmaya çalışıldığını aktaran yazar, şiirlerindeki mistik öğeler göz önüne getirildiğinde Asaf Hâlet Çelebi'nin saf şiir anlayışına niçin yakın durduğunun anlaşılacağını açıklar. Temel nitelikleri soyutluk ve anlamca kapalılık olan bu şiirin poetik çerçevesi içinde, şiir ve anlam, şiir ve müzik, şiir ve resim, şiir ve biçim, şiir ve dil vb. konuların da saf şiir bağlamında çeşitli yazarlarca ele alındığını söyler. Bu görüş, edebiyatımızda Ahmet Haşim ve Yahya Kemal başta olmak üzere birçok şairimizi etkilemiştir.¹⁵⁹

Asaf Hâlet Çelebi, âlimin görünen, maddeden ibaret olduğunu düşündüğü kâinatın sırlarını açıklamaya çalışmasına karşılık, sanatkârın da kendi zaviyesinden ideal kâinatın izâhını yapmaya çalıştığını belirtir. En genel açıklamasıyla da, şiirin bu güzelliğe varmak için kelimeleri tertip etme sanatını kullandığını açıklar. Şiir görüşünü açıkladığı bu yazısına “Saf Şiir” başlığını koyarak da saf şiir anlayışına yakın olduğunu göstermektedir. Asaf Hâlet Çelebi, yazısında “Muhakkak ki Allah'ın arşın altında anahtarları şairlerin dilleri olan bir takım hazineleri vardır.”¹⁶⁰ hadisini dayanak göstererek, şairlerin dillerini anahtar gibi kullandıkları bu hazinelerin saf şiir mücevherlerini saklayan arşın altındaki mücevherler olduğunu belirtir. Ayrıca, “Şiirden başka bir lisan tekellüm eden Peygamber şiirin, bilhassa saf şiirin ilâhî bir menşei olduğunu da bize öğretiyordu.”¹⁶¹ ifadesi, onun şiirin ilâhî kökenli olduğuna inandığını gösterir.

Hakiki mahiyeti ve bütünlüğü ile saf şiirde seslerin, manaların ve hayallerin başka hiçbir kayda tâbi tutulmadan, şairin ifade etmek istediği gayeye en uygun gelecek şekilde tertiplendiğini belirten Asaf Hâlet Çelebi, bugünkü saf şiirin anekdot ve roman unsurlarından temizlendiğini söyler. Böyle bir şiirde mevcut olan bir unsurun eksilmesiyle şiirin bütünlüğünün de parçalanacağını düşünür. Böylelikle, bugünkü saf

¹⁵⁸ Asaf Hâlet Çelebi, “Sanatta Eskimeyen Şey”, *İstanbul*, S.8, Haziran 1954, s. 22-23.

¹⁵⁹ Alâettin Karaca, “Asaf Hâlet Çelebi'ye Göre Şiir”, *Asaf Hâlet Çelebi Kitabı*, (hzl. heyet: Hüseyin Su, İlyas Dirin, Şaban Özdemir), s. 73-93.

¹⁶⁰ Asaf Hâlet Çelebi, “Benim gözümle şiir davası: 1 Saf Şiir”, *İstanbul*, S.9, Temmuz 1954, s. 15-16.

¹⁶¹ Asaf Hâlet Çelebi, *Bütün Yazıları*, (hzl. Hakan Sazyek), s. 146.

şiiiri, küçük kristallerden ziyade büyük bir mücevhere benzetir. Bu durumu, “Saf şiir parçalanamayan bir tek kelime halinde olunca ona ne bir şey ilave edebilmeye, ne de ondan bir şey eksiltmeye imkân olamaz.”¹⁶² sözleriyle açıklar. Böyle bir şiirde kelimelerin sözlük anlamlarını bilmeyi gereksiz görür. Artık, şiir kelimelerin bir araya gelmesinden hâsıl olan büyük bir kelimedenden başka bir şey değildir. Bir tek kelime, hecelere ayrıldığı zaman nasıl o heceler başlı başına bir anlam ifade etmezse şiirde de teker teker kelimelerin anlamlarıyla uğraşmayı boş çabalar olarak görür.¹⁶³

Asaf Hâlet Çelebi, bu konudaki görüşleriyle Garip şairlerine benzer bir tavır sergiler. Orhan Veli, Garip ön sözünde bu konuyla ilgili olarak, aynı düşünceyi farklı cümlelerle ifade eder.¹⁶⁴

Şiiri, küçük kelimelerin oluşturduğu büyük bir kelime olarak gören Asaf Hâlet Çelebi'nin yaptığı şu tarif, onun saf şiiri gözettiği belgeler:

“Şiir, basmakalıp bir peyzaj, uluorta bir hikâye olmadığı gibi, neyi ifade ettiği belli olmayan bir musiki de değildir. Fakat şiirde bunların hepsinden birer nebze bulunmak icap eder. Ancak şairin maksadı, ne hikâye anlatmak, ne musiki yapmak ne de resim çizmek olmadığı için bunlar ancak ‘doz’u kaçırılmadan şiire verilebilir kanaatindeyim. Şiirin mümkün olduğu kadar kısa olması bünyesine daha uygundur.”¹⁶⁵

Kelimelerin sözlük anlamlarına bakmamak gerektiğini söyleyen Asaf Hâlet Çelebi'nin düşüncesiyle, Ahmet Haşim'in “Mana araştırmak için şiiri deşmek, terennümü yaz gecelerinin yıldızlarını ra’şe içinde bırakan hakîr kuşu eti için öldürmekten farklı olmasa gerek.”¹⁶⁶ sözleriyle örtüşmektedir. Ahmet Haşim, şiirde her şeyden evvel önemli olanın kelimenin anlamı değil, cümledeki telaffuz kıymeti olduğunu söyler. İkisi de anlaşılabilirliği, şiir için bir değer ölçüsü olarak görmez.

3.2.2. Şiirde Vuzuh

Anlamanın izafî bir kavram olduğuna değinen Asaf Hâlet Çelebi, bir gazete haberinin, bir hesap meselesinin, bir insanın hislerini anlamanın büsbütün başka şeyler olduğunu belirtir. Yarı münevver insanın kendisine bir şiir okunduğunda, ne bahasına

¹⁶² Asaf Hâlet Çelebi, “Benim gözümle şiir davası: 1 Saf Şiir”, *İstanbul*, S.9, Temmuz 1954, s. 15-16.

¹⁶³ a.g.e., s. 15-16.

¹⁶⁴ Orhan Veli, *Bütün Şiirleri*, s. 35-36.

¹⁶⁵ Asaf Hâlet Çelebi, *Bütün Yazıları*, (hızl. Hakan Sazyek), “Asaf Hâlet Çelebiye Göre: Şeyh Gâlip'ten Sonra, İki Kişi Müstesna, Şair Yetişmemiştir”, s. 549-500.

¹⁶⁶ Ahmet Haşim, “Şiir Hakkında Bazı Mülâhazalar”, *Bütün Şiirleri*, s. 72.

olursa olsun bir hüküm vermeye kalkacağını söyleyen şair, bu durumda yarı münevver insanın şiirin şekline, daha doğrusu en sathî kısmına sarılmak mecburiyetinde kalacağını söyler. Böyle insanları komik bulan şair, onların “anladım” diyerek, asıl sanatkârı değil, canbazı anladıklarını ifade eder. Yarı münevverler böylece, Nef’î’yi kafiyeleri zengin olduğu için, Fuzulî’nin şiirlerini de tasavvuf ilmine uygun buldukları için tebrik ederler. Bu durumun yanlışlığına değinen Asaf Hâlet Çelebi, saf şiirin canbazı afaroz etmesinden dolayı, yarı münevverin ondan bir heyecan duymasına gerek kalmadığını söyler.¹⁶⁷

Asaf Hâlet Çelebi, şairin de diğer insanlar gibi birçok tesire maruz kaldığını belirtir. Dışarıdan alınan intibaların bir depoya atılmış gibi muhafaza edilmesini ve lüzumu olunca yine aynı halde çıkarılmasını şairin işi olarak görmez. Ona göre, bir depoda bulunan taş, kömür ve boya sanat eseri değildir. Ancak onları yoğuran, çizerek, şekillendirerek, pişirerek ortaya güzel bir şey çıkaran çini sanatkârının eseri bir sanat eseridir.

Bu yazısında şiirde anekdot konusuna da değinen şair, daha önce şiirin anekdottan temizlenmesi gerektiği hakkındaki sözlerine açıklık getirir. Şairin birçok hadiselerin, hikâyelerin ve çocukluğunda dinlediği masalların etkisi altında kalabileceğini söyler. Aslında, bu sözleriyle kendisini ve kendi şiirlerini savunduğu anlaşılmalıdır. Bu hikâye ve hadiselerin şaire tesir eden en mühim tarafının onun alt şuuruna yerleşmiş olan müphem ve tam manasıyla vuzuhu olmadan ruhu olduğunu belirtir. Böylece, hikâyenin baştan sonuna kadar cereyanını değil, bıraktığı intibayı ön plana çıkar ve bu intibanın dışında kalan kısımlarını da gerekli görmez.¹⁶⁸

Asaf Hâlet Çelebi, yarı münevverin hikâyeyi anlamayıp sadece zabıta vakası üzerinde durduğunu belirterek, bu tür şiir okuyucusunun bazı şiirleri anlamakta güçlük çekeceğine işaret eder. Bu anlayamama kusurunu şiirde değil, okuyucuda bulur. Böylelikle, şiirde vuzuhun şairin kudretine olduğu kadar okuyucusunun da ruh imkânlarına, anlayışına, irfanına ve hüsn-i niyetine bağlı bir keyfiyet olduğunu açıklar. Bu düşüncesiyle de Ahmet Haşim’in “Herkesin anlayabileceği şiir, münhasıran dün şairlerin işidir. Büyük şiirlerin medhalleri, tunç kanatlı müstahkem şehir kapıları gibi, sımsıkı kapalıdır, her el o kanatları itemez ve o kapılar bazen asırlarca insanlara kapalı

¹⁶⁷ Asaf Hâlet Çelebi, “Benim gözümle şiir davası: 2 Şiirde Vuzuh”, *İstanbul*, S.10, Ağustos 1954, s. 18-19.

¹⁶⁸ Asaf Hâlet Çelebi, “Benim gözümle şiir davası: 2 Şiirde Vuzuh”, *İstanbul*, S.10, Ağustos 1954, s. 18-19.

durur.”¹⁶⁹ sözleriyle anlattığı şiir görüşüne yaklaşır. Ahmet Haşim, okuyucuyu ön plana alarak şiiri anlama işinin ruh ve zekâ istidadından başka çetin bir hazırlanma ve hatta ziya, hava ve zaman şartları gibi müşkül bir takım harici avalimin de yardımına bağlı olduğunu söyler. Ayrıca, en güzel şiirlerin manalarını okuyucunun ruhundan aldığını ifade eder.¹⁷⁰

Asaf Hâlet Çelebi, şiirin sathında kalmayıp asıl kıymetini yapan gizli mantığını anlamının iki yolunu gösterir:

1. Her mısraı gazete okur gibi değil, düşünerek okumak.
2. Mukayese etmek.

Muhavere ve gazete havadislerinde kelimelerin sathında kaldığımızı söyleyen şair, şiirde en ufak hayalleri bile düşünmemiz gerektiğini salık verir.¹⁷¹

3.2.3. Şiirde Şekil

Asaf Hâlet Çelebi, “Her şiirin şekli, sadalarının arabeski o şiirin vermek istediği umumi havayı en mükemmel şekilde temin edecek olandır. Şu halde buna göre ne kadar şiir varsa o kadar da şekil olması icap eder.”¹⁷² diyerek, şiirde şekil konusundaki görüşlerini açıklar. Ona göre, dünyada ne kadar ressam varsa o kadar da resim yapma tarzı vardır. Bu görüşü, şiirde de taşıdığı ortadadır. Ayrıca, her şiirin konusuna uygun olarak kendisine layık olan şekli alması gerektiğini düşünür.¹⁷³ Şiirde şekli de, muhtevanın kölesi olarak görür.¹⁷⁴

Her şiir için yeni bir şekil düşünen Asaf Hâlet Çelebi, bunu yapamayanların vezin ve kafiyeye sığındıklarını söyler. Muhtevanın bu kadar çoğaldığı bugünkü şiir için vezin ve kafiyeyi kesin surette gereksiz görür. Serbest nazma gelince bunun da nazımsızlık olmayıp, ancak belli hece kalıplarını serbest bir şekilde kullanmaktan ibaret olduğu görüşünden hareketle bunda da giriftlik, uzunluk, ağırlık, vezin aksaklığı gibi tehlikelere düşmek ihtimallerini göz önünde bulundurur ve muayyen şekillerle takyid ve tahdid edildiğini belirtir. Sonunda bundan da kurtulan harici şeklin, hissin her tahavvülüne yeni bir farkla iştirak edebilen bir nazım bulması gerektiğini söyler.

¹⁶⁹ Ahmet Haşim, “Şiir Hakkında Bazı Mülâhazalar”, *Bütün Şiirleri*, s. 73.

¹⁷⁰ a.g.e., s. 75-76.

¹⁷¹ Asaf Hâlet Çelebi, “Benim gözümle şiir davası: 2 Şiirde Vuzuh”, *İstanbul*, S.10, Ağustos 1954, s. 18-19.

¹⁷² Asaf Hâlet Çelebi, “Benim gözümle şiir davası: 3 Şiirde Şekil”, *İstanbul*, S.11, Eylül 1954, s. 20-22.

¹⁷³ Asaf Hâlet Çelebi, *Bütün Yazıları*, (hzl. Hakan Sazyek), “Asaf Hâlet Çelebi Diyor ki”, s. 483-486.

¹⁷⁴ a.g.e., s. 549.

Böylece, hece ve aruz kalıplarına bağlanmadan, hece sayıları ve hecelerin kısalığı ve uzunluğundan mümkün olduğu kadar istifade edilebilir ve içi musiki dolu kelimeler seçilebilir.¹⁷⁵

Asaf Hâlet Çelebi'nin vezin ve kafiye ile ilgili bu sözlerinin Garip şairlerinin görüşleriyle benzerlik gösterdiği söylenebilir. Nitekim, Orhan Veli'nin şu değerlendirmesi bu benzerliği daha iyi gösterecektir:

“Anane, şiiri nazım dediğimiz bir çerçeveye içinde muhafaza etmiş. Nazmın belli başlı unsurları vezinle kafiyedir. Kafiyeyi ilk insanlar ikinci satırın kolay hatırlanmasını temin için, yani sadece hafızaya yardımcı olmak maksadıyla kullanmışlardı. Fakat onda sonradan bir güzellik buldular. Onu, hikmeti vücudu aşağı yukarı aynı olan vezinle birlikte kullanmayı bir maharet saydılar. Şiirin de menşesinde, diğer sanatlarda olduğu gibi, böyle bir oyun arzusu vardır. Bu arzu iptidâî insan için nazarı itibara alınabilecek bir ehemmiyetteydi.”¹⁷⁶

Şiirde kalıplaşmış şekil anlayışlarını reddeden Asaf Hâlet Çelebi, her şiirin kendi ruhunu yansıtan ve sadece kendine has bir şekli olması gerektiğini düşünür. Şiirde şekil konusundaki düşüncelerine şu şekilde açıklık getirir:

“Kendi şiirimizin konstrüksiyonuna gelince, ben, evvelâ ‘şekil’ diye bir şey tanımıyorum. Bu ‘şekil’i yalnız haricî şekil addetmemeli. Şiiri mümkün olduğu kadar bağlardan ayrılmış olan ve mücerrede yaklaşan bir şey telâkki ediyorum. Bundan başka, en güzeli bile olsa şiir hiçbir zaman bir resim, bir tablo olmamak lâzım gelir. Sırf tasvirî olan şiirler bizi bir madde ağırlığına, bir cansızlık ve ruhsuzluk içine gömer. Ruhun nasıl rengi ve şekli yoksa şiirin de yoktur; çünkü şiir maddenin değil, ruhun ifadesidir.”¹⁷⁷

Asaf Hâlet Çelebi, vezin ve kafiye kalıplarını atsa da, şiiri ses ve ahenkten soyutlamak düşüncesinde değildir. Bir takım ses unsurlarına bağlı kalmadan hece sayılarından, hecelerin kısalığı ve uzunluğundan yararlanarak şiirde bir iç ahenk oluşturmayı amaçlar. Bunu, kulakta müzikal bir etki uyandıran sözcük ve cümlelerle yapar. Şiirde vezin ve kafiyenin dışında bir ahenk arayan şair, bu tutumuyla Garipçilere yaklaşır. Orhan Veli, bu düşüncelerini, “Bir şiirde eğer takdir edilmesi lazım gelen bir ahenk varsa, onu temin eden şey, ne vezindir, ne kafiye. O ahenk vezinle kafiyenin dışında da, vezinle kafiyeye rağmen de mevcuttur.”¹⁷⁸ sözleriyle ifade eder.

¹⁷⁵ Asaf Hâlet Çelebi, “Benim gözümle şiir davası: 3 Şiirde Şekil”, *İstanbul*, S.11, Eylül 1954, s. 20-22.

¹⁷⁶ Orhan Veli, *Bütün Şiirleri*, s. 24.

¹⁷⁷ Asaf Hâlet Çelebi, “Şiir Hakkında Düşünceler”, *Yeni Adam*, S.319, 6 Şubat 1941, s. 6.

¹⁷⁸ Orhan Veli, *Bütün Şiirleri*, s. 24.

3.2.4. Soyut Şiir

1. Müşahhas (Somut) Malzeme

Asaf Hâlet Çelebi, sanatkârın müşahhas malzeme ile inşa ettiği şiir âleminin bizim kafamızda mücerret hayallere yol açtığını belirtir ve “Şiir bize tıpkı hayatta olduğu gibi müşahhas malzeme ile mücerret bir âlem yaratır.”¹⁷⁹ der. Kendi deyişiyse sezgi şairi olan Asaf Hâlet Çelebi'nin şiirlerinde yarattığı dünya, soyut bir dünyadır.

Heykeltıraşın ve ressamın malzemeleri müşahhas olup, ortaya koydukları sanat eserinin mücerret olduğu düşüncesinden hareketle, şiirde de müşahhas malzemenin önemine dikkat çeker. Sanatkârın taklit eden değil, hayatı yeni baştan inşa eden, kendi bünyesine göre yoğuran yaratıcı bir insan olduğu düşüncesiyle, onun vücuda getirdiği âlemin de mücerret bir âlem olduğunu ifade eder. Hayatta bize mücerret fikri veren şeyin de aslında müşahhas olan şeylerin olduğunu belirtir.

Asaf Hâlet Çelebi, şiirlerinde mücerret anlamlı kelimelerden ve sıfatlardan kaçındığını söyler. Bunun sebebini, şiirde anlamayı perdeleyen bu kelimelerin hayali bir âlem göz önüne getireceğini, bunun da büsbütün havai ve esassız bir şey olacağını anlatır. Tabii bu arada, mücerret mefhumlu kelime kullanmada taassuba düşmediğini, maksadının müşahhas kelimelerin arkasında arzu ettiği hayali canlandırmayı başarabilirse veya mücerret mefhumlu kelimeyi müşahhas bir hale sokabilirse, bunun şiirin mantığına daha uygun geleceğini düşünür.

Bu durumu Nûr-ı Siyâh şiirinde geçen “sebepsiz hüznün hocamdı/loş odalar mektebimdi/harem ağaları lalaydı/kara sevdama” dizeleriyle örneklendirir. Bu dizelerde görüleceği gibi, sebepsiz hüznün muallim şekline girmesi ve kara sevdanın harem ağalarından lalası olan bir çocuk olması bu mefhumu göz önünde canlandırmaya imkân vermektedir. Şair, “kalp, aşk ve şairane” gibi kelimelerin yıpranarak, mücerret anlamlarını kaybettiğini ve bize bir şey ifade etmediklerini belirtir. Şairin hiçbir zaman bu mücerret kelimelere başvurmadan, bu kelimelerin mefhumlarını, müşahhas kelimelerle çok açık bir şekilde ifade edebileceğini söyler. Esas meselenin müşahhas malzeme ile mücerret olan hayali yaşatmak olduğunu vurgular. Mücerret şiirin, mücerret mefhumlu kelimelerden mümkün merteye soyunmuş olan ve toplu bir halde

¹⁷⁹ Asaf Hâlet Çelebi, “Benim gözümle şiir davası: 4 Mücerred Şiir”, *İstanbul*, S.12, Ekim 1954, s. 19-20.

mücerret bir mana anlatan ve bize o ihsası veren ruh anının ifadesini taşıyan şiir olduğunu söyler.¹⁸⁰

2. Teşbih Lüzumsuzluğu

Asaf Hâlet Çelebi, eskilerin şiirde kullanmaktan hoşlandıkları teşbihin acizlikten ve şuur karışıklığından ileri geldiğini belirtir. Eski şiir telâkkisinin anekdot ve intibai tarif etmeye çalıştığını, şairin de bütün kuvvetini bu işe verdiğini söyler. Bugünkü şiirde ise, buna gerek kalmadığını; ancak lüzumu kadar yararlanılabileceğini ifade eder. Şiirin subjektif bir fonksiyon olduğunu söyleyen Asaf Hâlet Çelebi, anekdotu süsleyen ve onu anlatmaya yarayan teşbihi gerekli görmez. Bu görüşüyle de, Garip akımının şiir anlayışına benzer bir tavır sergiler. Lisanların, kelimelerin devamlı kısaldığından bahseden şair, uzun sözlerin can sıktığını belirtir. Bundan dolayı, şuurumuzu boş yere yormaktan başka bir şeye yaramadığını düşündüğü teşbih ve istiarenin bizi yordüğünü ve bize zevk vermediğini ifade eder.¹⁸¹

3.2.5. Şiirde Ruh Ânı

“Şiirde her şeyden evvel şairin hâkim olan ruhu sezilir. Yani onun şahsiyetini yapan altşuur bütün şiirlerinde duyulur.”¹⁸² görüşünde olan Asaf Hâlet Çelebi, şairin her şiirinin birbirinden ayrılan bir özelliğinin de olduğuna işaret eder. Bu halin şairin o şiiri tespit ettiği andaki ruh haletinin, daha doğrusu ruhî anının ifadesinden ibaret olduğunu söyler ve şiirin ilham anını şöyle anlatır:

“Altşuurda hatıralar, ihsaslar, insiyaklar, arzular karmakarışık ve dağınık bir şekilde uykudadırlar. Gündelik hayatımızın gaileleri, küçük dertleri, meşgalelerimiz bizi altşuurumuzdan pek uzaklara sürükler. Fakat bazı hassas tabiatlarda başkası için manasız gibi görünen ufak bir hadise bir an için altşuurun kapılarını açar. Yalnız unutmayalım ki böyle bir tenbihin ışığı altşuurun ancak bir kısmını o andaki hususî bir zaviyeden aydınlatır. Meselâ bir akşamüstü birden bir hissediverdiğimiz garip bir koku, bir biber kokusu bize çocukluk kâbuslarını yeniden yaşatabilir. ‘Hatırlatmıştır’ demiyorum; çünkü hatırlamak şuurun faaliyetidir ve bu şekilde lojik bir hatırlama ruha o sıcaklığı vermekten uzak kalır.

¹⁸⁰ Asaf Hâlet Çelebi, “Benim gözümle şiir davası: 4 Mücerred Şiir”, *İstanbul*, S.12, Ekim 1954, s. 19-20.

¹⁸¹ a.g.e., s. 19-20.

¹⁸² Asaf Hâlet Çelebi, “Benim gözümle şiir davası: 5 Şiirde Ruh Ânı”, *İstanbul*, S.13, Kasım 1954, s. 25-27.

O anda biz çocukluğumuzu kendimize çekmişizdir. Fakat daha sonra kendimizi unutarak zamanlar içinden çocuk ruhumuzu bulmuşuzdur ve artık bunu hissettiğimiz dakikadan itibaren ‘Biber’ şiirinin iptidai maddesi hazırdır:

Tuzluğun bir gözünde biber kokusu var
Hafız hanımın sesi bu kokuya benzer
Beni kurtar hafız hanım
Kocakarı insanı kovalar akşamları”¹⁸³

Şiirde ruh anını bu şekilde açıklayan Asaf Hâlet Çelebi, şairin asıl sanatını, ruh anlarını ifade etme konusundaki başarısına bağlar. Ona göre şiirin konusu bir hikâye, bir itiraf değil, altşuurun belli bir ruh haletinin içinden yeniden keşfidir.

3.2.6. Şiirlerinde Mistisizm

Asaf Hâlet Çelebi, “Şiirlerimde mistisizmin büyük bir rol aldığını itiraf ediyorum. Bunların birçokları Nirvana’ya davet, yahut Nirvana’ya nasıl erişilebileceğinin hikâyesidir.”¹⁸⁴ sözleriyle şiirlerindeki mistik etkiyi kabul eder. Onun şiirlerinin çoğunda Nirvana’ya erişmeyi görebiliriz. Zaman mefhumunun, cihet ve hudutların kaybolup kâinatı bir tek ruhun istilâ ettiği anda Nirvana’ya eriştiğini ifade eden şair, orada düşüncenin de kalmadığını görür. Orada artık güneş de yoktur, sadece onun perişan ışığı kalmıştır, “güneş içime vuruyor/güneşin ışığı var/güneş yok” dizelerinde olduğu gibi.

Sürekli bir arayış içinde olan ve kabına sığmayan şair, kişiliğiyle özdeşleştirdiği deniz sembolünü çok fazla kullanır. Benliğinin hudutlarına sığmayan ve sürekli taşma meylli gösteren bu yapısını, “Bu istihaleyi en güzel bir şekilde etrafa yayılan ve nihayet her noktada aynı hizaya varınca durgunlaşan bir deniz hayali ifade edebileceği için deniz sembolünü sık kullandığımı zannediyorum.”¹⁸⁵ sözleriyle açıklar. Bu özelliğini “Cüneyd”, “Trilobit” ve “Siddharta” şiirlerinde görmek mümkündür.

Yaşadığı dönemden ve şartlardan sıkıldığını anlattığımız şair, kendisine sığınılacak bir liman arar. Bu durumda olması onun mistisizme yönelmesinin nedenlerinden biridir. İçinde bulunduğu psikolojiyi şiirleriyle yansıtır. Kendisi, birçok şiirinde var olmak şuurunun eridiğini ve sonsuz bir temaşadan ibaret kaldığını belirterek

¹⁸³ Asaf Hâlet Çelebi, “Benim gözümle şiir davası: 5 Şiirde Ruh Ânı”, *İstanbul*, S.13, Kasım 1954, s. 25-27.

¹⁸⁴ Asaf Hâlet Çelebi, “Benim gözümle şiir davası: 6 Şiirlerimde Mistisizm Temayülü”, *İstanbul*, S.14, Aralık 1954, s. 24-25.

¹⁸⁵ Asaf Hâlet Çelebi, “Benim gözümle şiir davası: 6 Şiirlerimde Mistisizm Temayülü”, *İstanbul*, S.14, Aralık 1954, s. 24-25.

ruh durumunu ve şiirlerindeki mistik temayülü ortaya koyar. “Mansur” şiirindeki “şekiller görünmez oldular” ve “Nirvana” şiirindeki “beni ve seni ve geceyi yuttu nirvana” ifadeleri eriştiğini düşündüğü ruh mertebesini göstermesi bakımından önemlidir. Zaman ve mekânın olmadığı bir mertebeye erişen ruhunun durumunu şöyle ifade eder:

“Dilediği anda Nirvana’dan çıkarak her şeyi hissedebilir. Cübbenin altından kaybolur, tasvirlerin arkasına saklanır ve hatta onlara ruhunu cömertçe dağıtır. Mısır-ı kadim’e gider ve Asuri memleketlerinde bir asma bahçe olur. Bir kitaptaki yazıların ne hissettiklerini bilir. Tesbih böceklerinin küçük kâinatlarına inebilir. Âdem’in mucizesini tekrar eder ve oyluk kemiğinden bir kadıncık yapar. Zencilerle beraber tahtadan idoller yontar ve şehri bir böcek kalabalığından ibaret görür. Annesi bir makam, babası bir tanbur olabilir. Bahtiyar olur, kuştan korkar. Bahtiyar’ı korkutan kuş olur. Hafız olur, sakiden şarap ister. Trilobit olur, denizleri içer. İki tası birbirine vurup acaip âleminden halayıklar çıkarır. Bir dudağı yerde, bir dudağı gökte sihirbaz olur, iğne deliğinden kervanlar geçirir. Sema’ı Mevlânâ’da uçar ve nihayet canı sıkılınca elini cebine atar ve oradan denizler, bahçeler, güneşler çıkarır.”¹⁸⁶

Asaf Hâlet Çelebi, Nirvana’ya eriştiği anda bile içinin sıkıldığını ve avunmak istediğini belirtir. Bu durumda iken, çocukluğuna, rüyalarına ve masallara sığınır. Nirvana’da hareket olmadığını ifade eden şair, bu kabil şiirlerinin tabii olarak dinamik değil, statik olduğunu belirtir.

Asaf Hâlet Çelebi, şiir görüşünü anlattığı yazılarının sonunda, şiirleri hakkında genel bir değerlendirmede bulunur. Bu değerlendirmesinde, şiirlerinin bir fikir, bir muhayyile ve hissiyat şiiri değil, olsa olsa sezgi şiiri olabileceklerini söyler. Şiirlerinin taklit edilmek şöyle dursun, üzerlerine fazla eğilmekle bile kaybolabileceklerini belirtir. Fazla bir hareketin, bir rüzgârın bile bu şiirleri yok etmeye yeteceğini ifade eden şair, fena okumanın bile bu işi fazlasıyla yapmaya yeteceğini vurgular.

3.2.7. Değerlendirme

Asaf Hâlet Çelebi’nin varlık telâkkisi ile şiire bakışı arasında sıkı bir münasebet vardır. Ona göre şekil, konuyu beslemek için çağrışımlar hazırlayan ses topluluklarının bir ahenk etrafında kümelenmesidir. O halde ne kadar şiir varsa o kadar da şekil

¹⁸⁶ Asaf Hâlet Çelebi, “Benim gözümlerim şiir davası: 6 Şiirlerimde Mistisizm Temayülü”, *İstanbul*, S.14, Aralık 1954, s. 24-25.

olmalıdır. Ruhun rengi ve şekli olmadığı gibi, şiirin de olmayacaktır. Böylelikle, şiiri maddenin değil ruhun ifadesi olarak kabul eder.

Şiiri, zekânın ifrazı olarak gören şair, şuurlu müdahaleyle ve zekânın iradesiyle bunların şekil alacağını, şahsiyetin kalite ve kıymetine göre de sanat kıymetleri taşıyacağını söyler. Böylelikle, şiirin meçhullerin ve mistisizmaların kazanında kaynayan alelacayıp bir poetika yemeği olmayıp, şuur altında hazırlanan iç ve dış âlemin birikintilerinin zekânın şuurlu iradesiyle dışa vurumu olduğunu belirtir.¹⁸⁷ Asaf Hâlet, şiirde esasî şiiriyet olarak görür. Ona göre, kelimelerin sözlük anlamlarını aramak gereksizdir. Kısa şiiri, şiirin bünyesine daha uygun bulur. Ayrıca, şiiri kelimelerin bir araya gemlisinden oluşmuş büyük bir kelime olarak değerlendirir.

Asaf Hâlet Çelebi'nin şiirleri incelendiğinde görüleceği gibi, onun birçok motiften yararlandığı ve bunları çok iyi bir şekilde dokuduğu anlaşılacaktır. Onun poetikasının esasını oluşturan “Benim gözümle şiir davası” üst başlıklı altı yazısı ile kendisiyle yapılan görüşmeler okunduğunda görüleceği gibi, sanat anlayışı ile ilgili belirttiği hiçbir ifadesi birbiriyle çelişmez. Poetikasında belirttiği esasları, şiirlerinde uyguladığı görülür. Zaten, poetikasını açıklarken şiirlerine başvurur. Bunun yanında poetikasının eksik yönleri de vardır. Bunun en büyük nedeni ise, şiirlerine ve sanatına karşı yapılan eleştirileri hedef alan bir savunma poetikası yazmasıdır. Ahmet Haşim'de de görülen bu özellik, yani şiirlerine yönelik eleştirilere cevap verme düşüncesi, onun savunma poetikası yazmasına sebep olur.

¹⁸⁷ Asaf Hâlet Çelebi, “Şiir Hakkında Düşünceler”, *Yeni Adam*, S.319, 6 Şubat 1941, s. 6.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ASAF HÂLET ÇELEBİ’NİN ŞİİRLERİNDE İNSAN

4.1. Şiir Dilinin Özellikleri

Sanat anlayışı bölümünde, Asaf Hâlet Çelebi’nin şiire ve şaire bakışını anlatmıştık. Bu bölümde ise, şiir ve şiir dili ile ilgili söylenenleri belirleyerek konunun daha anlaşılır olması sağlanacaktır. Öncelikle, şiir bahsi üzerinde durmak, incelenecek konunun açıklığa kavuşturulması bakımından yararlı olacaktır. Güzel sanatların bir dalı olan şiir, edebiyatın en eski türüdür. Bu türün kendine özgü bir dili ve etkileme gücü vardır.

Orhan Okay, edebiyatın gücünün de eksikliğinin de kullandığı malzemen kaynaklandığını söyler. Ona göre, insanlığın var olduğu günden beri varlığını sürdüren söz, edebiyatın malzemesi olmasından dolayı, edebiyat da sözün bu zenginliğinden faydalanarak diğer bütün güzel sanatları bünyesinde toplamıştır. Böylelikle edebiyat, bütün güzel sanatların husûsiyetlerini, güzellik ölçülerini, ulaşmak istedikleri hedefi kendi bünyesinde toplar. Alman filozofu Hegel’e göre de, bütün sanatların cevheri olan şiir inşâ eder, heykel yapar, çizer, resim yapar ve şarkı söyler, şiirin çeşitli nevilerinde güzel sanatların dalları görülür.¹⁸⁸ Yine Orhan Okay, şiir üzerine kafa yoranların şiirin güzelliğini anlamalarına ve kabul etmelerine rağmen, onun neden güzel olduğunu açıklayamadıklarını söyler. Ona göre şiir, denizde, avuçlarımızla yakaladığımızı zannettiğimiz zaman çoktan parmaklarımızın arasından sıyrılıp kurtulmuş olan bir balıktır.¹⁸⁹ Fransız tiyatro yazarı ve şairi Cocteau ise, “şiir öyle bir dildir ki, başka hiçbir dile tercüme edilemez. Hatta yazılmış görüldüğü dile bile.”¹⁹⁰ sözleriyle şiir üzerine konuşmanın zorluğunu gözler önüne serer.

Orhan Okay, bir yazarın yazabildiklerinin, yazmak istediklerinden daha az olduğunu söyler.¹⁹¹ Bu anlayışla, bir şiir metninin de, görüldüğünden daha fazla anlam ifade ettiğini söyleyebiliriz. Bununla birlikte edebiyat kuramlarının oluşturulan metin ve sanatçısı hakkında değişik görüşleri vardır. Bir şiir metnini ele aldığımızda, eserin gerçek anlamı acaba yazarın düşündüğü anlam mıdır? Yoksa, sanatçının anlatmak istediği ile anlattığı farklı mıdır? Bu duruma açıklık getiren Berna Moran, şiiri yazan şairi de başkaları gibi bir okuyucu olarak değerlendirir. Şiirin yazarı olduğu için onun

¹⁸⁸ Orhan Okay, *Sanat ve Edebiyat Yazıları*, s. 22.

¹⁸⁹ Orhan Okay, *Poetika Dersleri*, s.13.

¹⁹⁰ Orhan Okay, *Sanat ve Edebiyat Yazıları*, s. 28.

¹⁹¹ a.g.e., s. 32.

verdiği anlamın doğru olması gerekir gibi bir düşüncenin olamayacağını söyler. Ayrıca, yorumun metne dayanmasını gerekli görür. Çoğu kere iyi bir sanat eserinde sanatçının farkında olmadan eserine koyduğu şeyler bulunabileceğini söyleyen Berno Moran, eserin anlamının sanatçının sandığından daha zengin olabileceğini belirtir.¹⁹² Asaf Hâlet Çelebi'nin şiirlerini yorumlarken, onun şiir sanatı ve şiirleri hakkında söylediklerini tabii ki değerlendireceğiz. Bunun yanında metne bağlı kalarak yapılan değişik yorumlardan da yararlanılarak şiirlerin gerçek manaları açıklığa kavuşturulmaya çalışılacaktır.

Mustafa Miyasoğlu, şiirin şuurla şuur altının karanlık, belirsiz, kavranamayacak bir noktadan çıktığını ifade eder. Dolayısıyla, şiiri ancak ortaya çıktıktan sonra anlamlandırabileceğimizi söyler.¹⁹³ Şiirin her sanat eseri gibi bir şeyi anlatmak ve açıklamak için yazılmayacağını, daha doğrusu şiirle bir şey söylenmeyeceğini belirtir. Ancak, şiirin sadece kendisi olarak yani şiir kalarak bir şeyler anlatacağını söyler ve şiiri şöyle tarif eder: “Bence şiir, konuşma dili içerisinde özel bir dil yakalayarak beşerî olanla evrensel olanın kapılarını aralama çabasıdır. Bu bakımdan şairin kendine özgü dili ve dünyası ile insanlık arasında kurmaya çalıştığı özel bir köprüdür.”¹⁹⁴

Şiir türü hakkında karşılaşılan tanımlama güçlükleri, onu bütünüyle anlatabilen bir tanıma ulaşmamızı engellemiştir. Bu nedenle Kleber Haedens, “Şiir tarif edilebilseydi yüz türlü değil, bir türlü tarifi olurdu.”¹⁹⁵ biçimindeki görüşünü ileri sürer. Melih Cevdet Anday ise, “Tanım akıl işidir. Şiir ise akıl dışıdır.”¹⁹⁶ yargısına varır.

T. S. Eliot, şiiri, en millî sanat dalı olarak görür. Bir milleti, başka milletler gibi düşündürmenin kolay olduğunu söyleyen yazar, yine o millete, başka milletler gibi hissetmeyi öğretmenin mümkün olmadığına inanır ve şiiri şöyle tanımlar:

“Her kelime, şiirin diğer kelimelerine anlam kazandıracak şekilde yerini bulmuştur. Şiirde kelimeler, ne hak ettiklerinden az, ne hak ettiklerinden çok yer işgal eder. Yeni ve eski kelimeler, hiçbir zorlama olmaksızın birbirleriyle anlam alışverişindedirler; günlük kelimeler kabalaşmadan, resmî kelimeler gösterişsiz ve eksiksiz bir şekilde anlamlarını bulur ve tam bir ahenk içinde ortak bir musikinin temposuna ayak uydururlar. Şiirde her kelime grubu ve her cümle hem bir

¹⁹² Berna Moran, *Edebiyat Kuramları ve Eleştiri*, İletişim Yayınları, Yedinci Baskı, İstanbul 2002, s. 139-140.

¹⁹³ Mustafa Miyasoğlu, *Sanat ve Edebiyat Konuşmaları*, Akçağ Yayınları, Birinci Baskı, Ankara 1999, s. 57.

¹⁹⁴ a.g.e., s. 148.

¹⁹⁵ Kleber Haedens, “Şiirin Tanımı”, (çev.: Lütfi Ay), *Türk Dili Dergisi Şiir Özel Sayısı (10)*, s. 245.

¹⁹⁶ Melih Cevdet Anday, “Ozan şiiri hak eder”, *Cumhuriyet Kitap Dergisi*, Nu: 37, s. 9.

başlangıç, hem de bir sondur. Her şiir bir âbide, zaman ve mekân içinde bir ölüş ve diriliştir.”¹⁹⁷

Asaf Hâlet Çelebi'nin yeni Türk şiiri çerçevesinde en çok beğendiği iki şairden biri olan ve Cumhuriyet dönemi Türk şiirinin en büyük şairlerinden Yahya Kemal Beyatlı'nın şiir konusundaki değerlendirmesi şöyledir:

“Şiir kalpten geçen bir hâdisenin lisan halinde tecellî edişidir; hissin birden bire lisan oluşu ve lisan halinde kalışıdır. Düşündüklerimizi vezinle ve lisanla ifade edişimiz şiir değildir. Bir mısram şiir olup olmadığı gayet âşikârdır. Derûnî ahenk ile ifade edilmişse şiirdir. Fakat duyulmaksızın yalnız vezin ve lisan mümâresesiyle söylenen söz şiir olmaz. Şiir bir nağmedir. Lakin Frenklerin kuğu nağmesi dedikleri çok nadir ve hâlis bir cevherdir. Bu nağmeyi ifade etmek için vezin ve lisan ancak ve ancak bir alettir.”¹⁹⁸

Cumhuriyet dönemi Türk şiirinin önemli poetika yazarlarından ve şairlerinden Necip Fazıl, “duman kıvrımlarındaki muadelenin tespiti kadar zor”¹⁹⁹ olarak gördüğü şiiri, “mutlak hakikate arama işi”²⁰⁰ olarak tanımlar. Cahit Sıtkı Tarancı ise, “Şiir bir çığlıktır, bir ilan-ı aşktır, sallanan bir yumruktur, bir umuttur, bir kurtuluştur vb...”²⁰¹ dedikten sonra, şiirin yalnızca duymakla, parlak imgeler bulmakla yazılamayacağını; dil ve sözcükler konusundaki bilgi, sevgi ve dikkatlerle yazılacağını söyler.²⁰²

Bir dilbilimci olan Doğan Aksan da, şiirin başlıca özelliklerini “Şiir gerek içerik, öz, gerekse söze dönüştürme, sunuluş açısından özgün, etkilemeye, duygulandırmaya yönelik, yaratı niteliği taşıyan bir söz sanatı ürünüdür.”²⁰³ sözleriyle ifade eder.

Dilin şiirsel işlevi, göstergenin gösteren yanının öne çıkarılması, vurgulanmasıyla gerçekleşir. Osman Toklu, şiir dilinin özellikleriyle ilgili olarak şunları söyler:

“Şiir, özünü oluşturan şairin duygu ve düşünce dünyasındaki özgün imge ve tasarımları, kendine özgü bir dille, yapı ve biçime dönüştürerek aktarıp okuyucuyu etkilemeyi, duygulandırmayı amaçlar ve diğer yazın türlerine oranla daha az sözcük kullanarak yoğun anlamlar aktarır. Dil içinde ayrı bir dil olarak da

¹⁹⁷ Thomas Stearns Eliot, *Edebiyat Üzerine Düşünceler*, (çev.: Sevim Kantarcıoğlu), Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 1. Baskı, Ankara, Ağustos 1983, s. 9-12.

¹⁹⁸ Yahya Kemal Beyatlı, *Edebiyata Dair*, İstanbul Fetih Cemiyeti Yayınları, 4. Baskı, İstanbul 1997, s. 48.

¹⁹⁹ Necip Fazıl Kısakürek, *Çile*, Büyük Doğu Yayınları, 35. Basım, İstanbul, Nisan 1998, s. 472.

²⁰⁰ a.g.e., s. 473.

²⁰¹ Cahit Sıtkı Tarancı, *Otuz Beş Yaş*, Can Yayınları, 18. Basım, İstanbul 2000, s. 16.

²⁰² a.g.e., s. 17.

²⁰³ Doğan Aksan, *Şiir Dili ve Türk Şiir Dili (Dilbilim Açısından Bakış)*, Engin Yayınevi, 4. Basım, Ankara 2002, s. 8.

nitelendirilebilecek olan şiire özgü dilin, gündelik dilden farklılıklarının ve oluşumunun açıklanmasında, şiir dilinin genel dilin kurallarından sapmalar gösterdiğinden ve dilin işlevlerinin yanı sıra şiirsel bir işlevi de olduğundan söz edilir.²⁰⁴

Doğan Aksan, şiir dilinin öteki metinlerin dilinden ayrılan yönlerini şöyle sıralar: Tarih boyunca bu dilde uyak, ses yinelemeleri, ölçü, ritim ve müzikalitenin olması.²⁰⁵ Bunların dışında, şiir dilinin dili kullanma bakımından da farklı bir yol izlediği söylenebilir. Bu da şairin seçimine bağlıdır.

Şiiri ve şiir dilinin özelliklerini belirledikten sonra Asaf Hâlet Çelebi'nin şiirlerinde “insan” teması²⁰⁶ üzerinde durabiliriz.

4.2. Şiirlerinde İnsan

4.2.1. Şiirlerinde Çocuk ve Çocukluk

Asaf Hâlet Çelebi'nin şiirlerinde, realiteden ve hayattan kaçma ve bir yerlere sığınma isteği önemli bir hususiyet olarak görülür. Birçok şiirinde, hayatın dışına çıkmış, önceki mekânlara ve zamanlara gidilmiştir. Bu durum, onun yaşadığı hayattan ve dönemden memnun olmadığını gösterir. Bazen çocukluğuna, bazen geçmiş devirlere, hatta yaratılış nazariyelerinden hareketle hayatın ilk dönemlerine, bazen hayalî dünyalara ve rüya âlemlerine, bazen de masal dünyasına sığınan Asaf Hâlet Çelebi, sanki şiir dünyasını gerçek hayatın dışına, hayal ve masal ülkesine kurmuştur.

Şimdi, onun mutlu olduğu ve kendisini güvende hissettiği bu hayalî ve masalımsı dünyaları tanıyalım.

Asaf Hâlet Çelebi'nin çocukluk yılları, hayatının ileriki yıllarını çok etkilemiş ve üzerinde unutulamayacak izler bırakmıştır. Hayatı bölümünde belirtildiği gibi Asaf Hâlet Çelebi, güzel bahçesi olan büyük bir konakta, dadı ve kalfalarla beraber, çok mutlu bir çocukluk geçirmiş, aşağıdaki sözlerinden anlaşılacağı gibi, daha sonra da devamlı bu çocukluk günlerinin özlemini çekmiştir:

“- Çocukluğum, benim hiç unutamadığım en güzel zamanlardır. Kendi kendime kaldığım zaman, en çok sığındığım yer hep çocukluğumdur. Rüyalarım hep o çocukluğumu görürüm. Eski evimizin sahipsiz olarak, saf temiz, çok temiz, çok hisli, baştan başa muhabbet olan çocukluğum. Bu dünyaya ait olan ilk intibalarım

²⁰⁴ M. Osman Toklu, *Şiir Dili ve Çevirisi*, Akçağ Yayınları, Ankara, 2003, s. 9.

²⁰⁵ Doğan Aksan, *Şiir Dili ve Türk Şiir Dili*, s. 19.

²⁰⁶ Tema: Sanatçının konuda hâkim olan duygusudur. bk.: Hikmet İlaydın, *Türk Edebiyatında Nazım*, Akçağ Yayınları, 6. Baskı, Ankara 1997, s. 4.

hakikaten çok güzel şeylerdi. Zaten geçince, onlardaki güzelliği, safiyeti başka şeylerde bulamadım. Herhalde başka bir hayata hazırlanmak lâzım geliyor. O hayat da daha güzel olacak diye düşünüyorum.”²⁰⁷

Asaf Hâlet Çelebi, “Şamandıra Baba” adlı şiirinde, masallaştırdığı çocukluk dünyasını yaşar:

“yaramaz kız bahçeye gelecek
benimle oynamaya

şamandıra babacığım
ona bütün oyuncaklarımı versem
ve bütün nedirciklerimi
kertenkeleler kaçacak
ve biz güneşten saklanacağız
çok yaprakların altına

şamandıra babacığım
çok uslu oturacağım
yaramaz kız gelecek diye”²⁰⁸

Bu şiirde, şairin çocukluğunda dinlediği bir masalın onun bilinçaltında bıraktığı etkilerini görebiliriz. Şair, bu şiirinde bir çocuğun ağzıyla konuşmaktadır. Çocuksu duyguların ön plâna çıktığı şiirde, çocukken uslu durması için kendisine yapılan telkinleri hatırlayan şair, o günlere ait izlenimlerini şiirsel bir dille ifade eder.

Mehmet Can Doğan, onun çocukluğuna özlemi dili getiren yukarıdaki yazısından ve bu şiirinden hareketle şunları söyler:

“Çocukluk karşısındaki bu içerleyiş, şiirlerine ‘mutlu zaman’ olarak yansımıştır. Sığınak olarak belirlenen çocukluğun şiirlerdeki bir göstergesi masal ise, bir diğeri de iç ve mağaradır. Çelebi’nin şiirlerinin ‘gün’den ve ‘toplumsal’dan neden uzak olduğunun cevabı da vardır yukarıdaki sözlerde. Yaşanan zamanda güzelliğe ve saflığa yer yoktur. Bu yüzden o, içindeki karanlık mağarada çocukluğunu arar durur.”²⁰⁹

²⁰⁷ Asaf Hâlet Çelebi, *Bütün Yazuları*, (hzl. Hakan Sazyek), “Onunla Bir Konuşma”, s. 506-509.

²⁰⁸ Asaf Hâlet Çelebi, *Bütün Şiirleri*, (hzl. Selahattin Özpabıyıklar), s. 56.

²⁰⁹ Mehmet Can Doğan, *A’dan Z’ye Asaf Hâlet Çelebi*, YKY, İstanbul, Haziran 2003, s. 8.

Şiirde geçen “şamandıra baba”, “oyuncak”, “nedircik”, “uslu oturmak”, “yaramaz kız” ifadeleri çocukluk ve oyunla ilgili kavramlardır. Şiirden çıkarılacak genel anlam düşünüldüğünde devlerle, cinlerle ve öcülerle korkutulan çocuğun durumunun, şiirin masalımsı atmosferiyle bütünleştiği görülür. Artık, çocukla masalın kahramanı olan “şamandıra baba” arkadaş olmuşlardır. Asaf Hâlet Çelebi’nin hayatına ve şiirlerine, çocukluğunun nasıl tesir ettiğini kendisiyle yapılan bir görüşmede söylediği “Ben hâlâ çocukluğumun içindeyim. Onları halledememişim. Zaten en mühimi de onlar. Bir kerat meselesini bilmeden karmakarışık meseleler hallolunur mu?”²¹⁰ bu sözlerinden anlayabiliriz.

Asaf Hâlet Çelebi, poetikasını açıkladığı yazılarından olan “Şiirde Ruh Ânı” adlı makalesinde, “Çocukluk” adını verdiği bölümde şunları ifade eder:

“Alt şuurda kendimi aradığım zaman en ziyade çocukluğumu, çocukluğumun bâkir ve ilk tesirlere alışan saf ruhunu buluyorum. Çocukluk psikozunu ve bu psikozu teşkil eden unsurları tanıyorum. Küçüklük muhayyilesini büyüleyen masallar diyarını istediğim gibi dolaşıyorum. Şuurun ilk kıvılcımlarını aydınlattığı sahneleri görüyorum... Meselâ bir kilim motifine dalan gözlerim öyle bir an yaşıyor ki orada çocukluğumdan beri halledemediğim kâinatın muammalarını sembolize ediyorum. Şekillerin içine hapsolan ruhumu görüyorum:

kilimimde namaz kılmaya gelen ayaklar
ve en çok küçük parmakları
beni görmeden üstüme basarlar
şaşarım beni işleyene
kilimimin nakışları
nedircik yavrularına benzer
ki çocukluğumdan beri çok uğraşırım
nedircik yavrularıyla”²¹¹

Yukarıdaki sözlerinde belirttiği gibi mutlu bir çocukluk geçiren Asaf Hâlet Çelebi, “Doğduğum Evin Penceresi” adlı şiirinde, doğduğu ve ilk çocukluk intibalarını edindiği evi, önündeki çamla beraber hatırlamaktadır:

²¹⁰ Fikret Ürgüp, “Om Mani Padme Hum’un Kahramanı Asaf Hâlet Çelebi”, *Yeditepe*, S.50, 1 Aralık 1953, s. 2.

²¹¹ Asaf Hâlet Çelebi, “Benim gözümle şiir davası: 5 Şiirde Ruh Ânı”, *İstanbul*, S.13, Kasım 1954, s. 25-27.

“bir çam vardı önünde
doğduğum odanın
çöpten yapraklarında
güneşi
rüzgârlarla sallayıp
kafesten
içeri dolduran bir çam

sedirinde iskambilden kuleler yıkılmış odada
loş ve sessiz ikindilerin acısıydı
sızan

gözlerim dalardı
kafesten
duvara
ve duvardan
kafese
seyretmiye
güneşi

yüz bir güneşti
kafesin her deliğinden
giren
susmuş bir çocukla şaka eden
yüz ikinci güneşi”²¹²

Şairin “İkinci Pencere” adlı şiirinde de çocukluğunun izlerini görmek mümkündür. Şair, bu şiirinde, çocukluğunda gördüğü bir düşü anlatırken masalımsı bir hava yaratır ve çocukluğunda yaşadığı evin penceresinden gördüklerini anlatır:

“yeşil yapraklar
yeşil havuz
yeşil yaprakların düştüğü havuz
koyu yeşil

²¹² Asaf Hâlet Çelebi, *Bütün Şiirleri*, (hzl. Selahattin Özpabıyıklar), s. 16.

ve rüyamda
fiskiyeinin üstünde
fırıl fırıl dönen insan

kırılmış merdivenlerde
malta taşlarının altındaki tesbih böcekleri
ve yerin altından

çıkan

solucanlar

büyük bademin altında

sohbet ederler

giderler

gelirler

aralığın görünmeyen yerinde

ve ben

limonluğun içindeki

kırmızı toz dolu sandığı düşünüyorum

pencerede”²¹³

“Kedi” şiirinde ise, acı bir hadiseyle de olsa yine çocukluk hatıralarını anlatmaktadır. Mutlu geçen bir çocukluğa ve sevilen bir hayvana ait bütün ayrıntılar bu şiirde yaşatılmaktadır:

“tavan arasına kaçan çocuk
erik ağacından görünen göğü düşünür
akşamın acısı içine çökünce
uyur

benim küçük bir kedim vardı
ahmak bir ayak ezdi
benim en güzel çocukluğumu
ahmak bir ayak ezdi

ağaçların arasında unutulmuş çocuk
yapraklarda güneşi görür

²¹³ Asaf Hâlet Çelebi, *Bütün Şiirleri*, (hzl. Selahattin Özpallabıyıklar), s. 17.

ve hareli denizlerde gezdiği günü düşünür

„214

Asaf Hâlet Çelebi'nin “Camlı Odalardan” adlı şiirinde, odasındaki pencereden dışarıyı seyreden yalnız bir çocuk, kendisi gibi olan çocukları düşünüp, onlarla kendisi arasında bir bağ kurar:

“üsküdar
üsküpüler dokusa gerek
kumrular

camları parıldıyor
üsküdar evlerinin
akşamüstleri
camlı odalarda
ne olsa gerek

istanbula bakıp da
beni görmiyen çocuklar
camlı odalardan”²¹⁵

Şiirin başındaki tekerlemeye benzer dizeler “üsküdar/üsküpüler dokusa gerek/kumrular”, bize çocukluğu çağrıştırır. Bu durum, şiirin şekliyle şiirde ifade edilmek istenen anlamın örtüştürüldüğünü gösterir.

Asaf Hâlet Çelebi'nin çocukluğu çağrıştıran diğer bir şiiri de “Galt's'ray”dır. Galatasaray Lisesi'nde öğrenim gören şair, bu okuldaki anılarının etkisiyle “Galt's'ray” adlı şiiri yazmıştır. Asaf Hâlet, Fransızca eğitim veren bu okuldaki numarasını da bu dilde şiirine alarak, o günlere ait hatıralarının ne kadar derin olduğunu belirtmektedir. Şair, duygularını şu dizelerde dile getirir:

“ebedî vakansta
çocuk olamıyacaksın artık
allâsmmarladık

²¹⁴ Asaf Hâlet Çelebi, *Bütün Şiirleri*, (hzl. Selahattin Özpallabıyıklar), s. 59.

²¹⁵ a.g.e., s. 35.

neuf-cent-dix-neuf

919²¹⁶

İnsan, yaşadığı müddetçe (kendi tarihi içinde) her anına kendi benliğinin damgasını vurur. Çocukluk döneminin “ben”i şairi çok uğraştırmıştır. “Adımlar” şiirinde görüleceği üzere Asaf Hâlet Çelebi çocukluğuna takılmıştır:

“.....
her adımında
sonsuz ben’ler koyuyorum
boşluğa
ve yine ben dolmuyorum
geçip gittiğim yerlerden
iç içe
öne
ve arkaya bakan
bir sürü
ben
ler
koymuşumdur
eskileri çocuk
şimdikiler ihtiyar²¹⁷”

Şiirin geneline yansıyan havadan anlaşılacağı gibi şair, çocukluğuna karşı büyük bir özlem duymaktadır. Şair, yaşadığı sürece her an kendisinden bir parçanın veya kendisinin bir benzerinin geride kaldığını hissetmektedir. Ahmet İnam, şairin bu psikolojisini “Çelebi, durmadan değişen, yenilenen, ‘bu ân’ olan evrende, her ân yeniden doğan çocuktur. Bilmek, yaşamı yeniden öğrenmek tavrıdır bu.”²¹⁸ sözleriyle değerlendirir.

Asaf Hâlet Çelebi, “Şefkat” şiirinde ise, çocukluğunda gördüğü ilgi ve yakınlığın sıcaklığını hâlâ duymaktadır:

²¹⁶ Asaf Hâlet Çelebi, *Bütün Şiirleri*, (hzl. Selahattin Özpabalıyıklar), s. 41.

²¹⁷ a.g.e., s. 43.

²¹⁸ Ahmet İnam, *Eleştirinin Kıyılarında*, Hece Yay., 1. Basım, Ankara, Eylül 2003, s. 224.

“başkasının çocuğu da olsan
sen bir insan yavrususun

bir insan yavrusu sevmek istiyorum
ağzı
burnu
kulağı
ve sıcak kanı olan
ve uyuyabilen
bir insan yavrusunu

uyu
çocuk
uyu
dizimde”²¹⁹

Bu şiirde çocuk sevgisi ile insanlık sevgisi birleşmiştir. Yunus Emre’de görüldüğü gibi herkesi kucaklayan bir sevgi seli hissedilmektedir. Ahmet İnam, bu şiirle ilgili olarak yaptığı değerlendirmesinde şunları söyler: “Çocuklukta kendini bulabilir Çelebi. Sever bunun için çocukları. Toplumsallıktır çocuk onda.”²²⁰

Yukarıda belirtildiği şekilde, mutlu bir çocukluk yaşayan ve o dönemin izlerini üzerinden atamayan şair, bu etkileri şiirlerine yansıtmıştır. Örneklerde de görüldüğü gibi, Asaf Hâlet Çelebi’nin şiirlerinde çocuk ve çocukluk teması önemli bir yer tutar.

4.2.2. Şiirlerinde Masal

Asaf Hâlet Çelebi’nin şiirlerinde yer alan masal temasına geçmeden önce masal türü üzerinde durmak yararlı olacaktır. Masal konusunda derin araştırmaları olan Saim Sakaoğlu, masalı “Kahramanlarından bazıları hayvanlar ve tabiatüstü varlıklar olan, olayları masal ülkesinde cereyan eden, hayal mahsulü olduğu halde dinleyicileri inandırabilen bir sözlü anlatım türüdür.”²²¹ şeklinde tanımlar. Yine önemli halk bilimcilerinden olan Şükrü Elçin de, masalı “bilinmeyen bir yerde, bilinmeyen şahıslara ve varlıklara ait hâdiselerin macerası, hikâyesi” olarak tarif eder.²²²

²¹⁹ Asaf Hâlet Çelebi, *Bütün Şiirleri*, (hızl. Selahattin Özpallabıyıklar), s. 53.

²²⁰ Ahmet İnam, *Eleştirinin Kıyıları*, s. 225.

²²¹ Saim Sakaoğlu, *Masal Araştırmaları*, Akçağ Yayınları, 1. Baskı, Ankara 1999, s. 2.

²²² Şükrü Elçin, *Halk Edebiyatına Giriş*, Akçağ Yayınları, İkinci Baskı, Ankara 1999, s. 368.

Asaf Hâlet Çelebi'nin şiirlerinde masal, çocuk ve çocukluğun yanında durur. Onun şiirlerinde sıkça görülen masal ve çocukluk motifleri iç içe girmiştir. Bu yüzden, “Şiirlerinde Çocukluk” temasından sonra, buna yer verildi. Mehmet Can Doğan'a göre, onun şiirlerinde bilinç, yitirilmiş bir masal dünyasının içinde saflığını arar. Duyarlılığını besleyen bu bakış, hep bilinçaltını gözetmektedir.²²³

“Masal Dünyamız” adlı konferans metninde, “Masallar folklor bakımından da türkülerden daha seyyal ve ekseriya daha renkli olurlar. Çünkü masallarda hayal gemi azıya alır ve istediği gibi düşünceleri arkasından sürükler.”²²⁴ sözleriyle, masalın bir şaire hayal bakımından neler kazandıracığını ifade eder.

Asaf Hâlet Çelebi, masal dinlemeyen bir çocuğu, çok bedbaht olmaya aday gösterdiği yazısında, masalların çocukluğuna ve şiirlerine olan etkisini şu sözlerle anlatır:

“Muhakkak ki benim çocukluğum çok güzel masalların söylendiği bir devirdi. Bunda biraz da benim hayatımdaki tesadüf ve imkânların da tesiri olmuştu. Çocukluğumun yapısında mühim tesiri olan bu masalların bu tesirlerini ben bugün bile kaybetmediğimi görürdüm. Şiirlerini çoğunun nescini bile bu masal motifi teşkil eder... Çocukluğumda masal en sevdiğim şeydi. Belki de her çocuktan daha büyük bir alâka ile dinlerdim. Şimdi hayatımın en güzel günlerini düşünürken de öyle zannediyorum ki bu masalarda karışık çocuk rüyaları içinde geçen günlerim benim en mesut günlerimdi. O zaman hakiki şiir âleminde yaşadım.”²²⁵

Bu sözlerde ifade edildiği gibi, çocukluğunun masal dinlediği zamanlarında hakiki bir şiir dünyasında yaşayan şair, çocukluğunda dinlediği masalları hatırlayınca, bilinci şiire geçerek, o masal âlemini kurmaya ve yakalamaya çalışır. “Adımı Unuttum” bu şiirlerden biridir:

“adımı unuttum
adı olmayan yerlerde
ne in
ne cin
ne benî âdem

zamanlar içinde

²²³ Mehmet Can Doğan, *A'dan Z'ye Asaf Hâlet Çelebi*, s. 22.

²²⁴ Asaf Hâlet Çelebi, *Bütün Yazıları*, (hızl. Hakan Sazyek), “Masal Dünyamız”, s. 460-471.

²²⁵ a.g.e., s. 462.

kuşlar uçuyor
kervanlar göçüyor
bir iğne deliğinden

çarşılar kuruluyor
saraylar oyuncak
insanları karınca şehirler
zamanları gördün mü
bir iğne deliğinden

adımı unuttum
adı olmayan yerlerde
geçip gidenlere bakarak”²²⁶

Asaf Hâlet Çelebi'nin “Masal Dünyamız” başlıklı konferans metninden alınan yukarıdaki ifadelerinden anlaşılacağı gibi, şiirlerinde masalın çok bariz tesirleri hissedilmektedir. Şiirlerinin çoğunun dokusunu, masal motiflerinin teşkil ettiğini söyleyen şair için, gerçek hayattan farklı ve fantastik atmosfere sahip olan masal dünyası, onun yaşamak istediği yer olarak karşımıza çıkar. Yaşanılan dünyadan sıkılan Asaf Hâlet Çelebi, masala ve hayalî âlemlere sığınmak ister. Kendisinin de ifade ettiği gibi, masallarla karışık çocuk rüyaları içinde geçen günleri, bütün hayatının en mutlu anlarıdır. Şairin devamlı o günlerin özlemini çektiğini şiirlerinden hissedebiliyoruz.

Bilal Kırımlı, Nermin Çelebiler'le yaptığı görüşmede onun, “O masal dünyasının, iç dünyasının ve rüyalarının şiirini yazmak isterdi.”²²⁷ sözlerini aktarır. Ona, sert, çirkin ve maddi gelen hayat ve realiteden kaçış, kendisinin de belirttiği gibi, şiirlerinde masal atmosferinin, hayal dünyasının hâkim olması şeklinde ortaya çıkar. Bunu “Kahkaha” şiirinde duyabiliriz:

“billûr saraylarda çengi dilârâ
bahçede bin kaplumbağa
ve inci ile donanmış fil

²²⁶ Asaf Hâlet Çelebi, *Bütün Şiirleri*, (hzl. Selahattin Özpabalıyıklar), s. 36.

²²⁷ Bilal Kırımlı, *Asaf Hâlet Çelebi*, (Eşi Nermin Çelebiler'le 28.10.1992 tarihinde Etiler'de yaptığı görüşme), s. 83.

gidince açıldı kapılar
ne iç oğlanları var
ne cariyeler
kimse

yalnız bir kahkaha
bütün odalarda

her boy odaya girişimde
bir kahkaha
ve çıkışında
bir kahkaha”²²⁸

“Halayıklarım” şiirinde de, Asaf Hâlet Çelebi, olağanüstü bir saray ve burada yaşayan gönlüne göre halayıklar hayal eder:

“iki tası birbirine vurup
acayip âleminden çıkardım
ağzı var
dili yok
halayıklarımı

zebercetten sarayımdaki halayıklarım
saz benizli
badem gözlüdürler
saçları salkım salkım
omuzlarındadır
ve yaptıkları işi sessiz yaparlar

zebercetten sarayımda hamam yaptırdım
tepe camları zümrütten
ve akîki yemânîden
ve kurnası var
necef taşından”²²⁹

²²⁸ Asaf Hâlet Çelebi, *Bütün Şiirleri*, (hzl. Selahattin Özpabalıyıklar), s. 13.

Şiirde geçen “iki tası birbirine vurmak, acayip âlemi, zebercetten saray” ifadelerinin masal motifi olduğu görülmektedir. Şair, gerçek hayatta rastlamadığı ve kendisi için mümkün olmayan şeyi masalarda arar. Kullandığı bu masal ve düş motiflerinde görüleceği gibi, gerçek hayattan kaçan şair, bilinçaltındaki masal dünyasına sığınır. Masallar, akla ve mantığa uymadığı için, bilinçaltına atılan tutkular ve arzular orada aranabilir. Böylelikle, gerçek hayattaki isteklerini gerçekleştiremeyen şair, bu isteklerine masallar yoluyla kavuşmaya çalışır.

Nermin Çelebiler, hayatlarına ait verdiği bilgide, “Tutkulu bir aşk ve Binbir Gece Masalları gibi bir hayat yaşadık.”²³⁰ diyerek, masalın yaşantılarına olan yansımaları ifade etmiştir. Asaf Hâlet Çelebi de, oğlu için yazmış olduğu “Ömer Çocuk” adlı şiirinde, oğluyla birlikte çocuğun dünyasında buluşurlar. Şiirdeki tekerleme havası ve masalımsı ses, bizi masal dünyasına götürür:

“ay dede
ay dede

ömer çocuk nerede
ne derede
ne tepede
uzak bir in içinde

ömer çocuk ne içer
süt içer

fo içer
kame ister

oto yapar
ömer çocuk odamda yok

bu damda yok

kucağında

koynumda yok

bu içimin içinde var”²³¹

²²⁹ Asaf Hâlet Çelebi, *Bütün Şiirleri*, (hzl. Selahattin Özpallabıyıklar), s. 29.

²³⁰ Abdurrahim Karadeniz, “Nermin Çelebiler: On Üç Yıl, Tutkulu Bir Aşkla Binbir Gece Masalları’ndaki Gibi Bir Hayat Yaşadık”, *Asaf Hâlet Çelebi Kitabı*, (hzl. heyet: Hüseyin Su, İlyas Dirin, Şaban Özdemir), s. 151-173.

²³¹ Asaf Hâlet Çelebi, *Bütün Şiirleri*, (hzl. Selahattin Özpallabıyıklar), s. 63.

Ailenin tek çocuğu olan Ömer'e, Asaf Hâlet Çelebi, eşinin, "Hele çocuğumuza karşı daha başka bir insan olurdu. Ömer, derdi böyle içi titreyerek... Baktıkça Ömer'in yüzüne, gözleri sulanırdı."²³² sözlerinden anlaşılacağı gibi çok bağlıdır. Bu bağlılığın eseri olarak ortaya çıkan bu şiirde, Asaf Hâlet Çelebi, şiirinin sözcük dağarcığını yeni bir yapıda sergiler. Mehmet Can Doğan, bu durumu, "Ömer Çocuk'ta şair, oğluna bakıp kendisini görür; oğul, babanın 'iç'i olur."²³³ şeklinde açıklar.

Şiirde geçen, "ay dede / ay dede / ömer çocuk nerede / ne derede / ne tepede / uzak bir in içinde" ifadelerinin bir tekerlemeden farksız olduğu görölmektedir. Ayrıca, "ömer çocuk odamda yok / bu damda yok / kucağımda / koynumda yok" sözleri ve bu sözlerde geçen tekrarlar, sanki bir çocukla oyun oynuyormuş izlenimi yaratmak için oluşturulmuştur. Seyhan Erözçelik ise, şiirdeki "fo içer / kame ister / oto yapar" dizelerini çocuk dilinin kayda alınmış ifadeleri olarak değerlendirir. Bu sözlerin, Asaf Hâlet Çelebi'nin oğlu Ömer'e ait olduğunu düşünür.²³⁴

Şairin içinde masal motiflerine rastlanan bir diğer şiiri "Kuşa Görünme"dir. Bu şiir şöyledir:

"her sabah nafakamı getirir bir kuş
nereye kaçayım
o kuşun elinden

kuyulara saklansam
kuyulara girer
tavan aralarına kaçsam
tavan aralarını bilir
tabutlukta yatsam
gelir beni bulur sabahları

gel kız
tabutluğa gir benimle
memelerin kan içinde
bacakların yaralı

²³² Abdurrahim Karadeniz, "Nermin Çelebiler: On Üç Yıl, Tutkulu Bir Aşkla Binbir Gece Masalları'ndaki Gibi Bir Hayat Yaşadık", *Asaf Hâlet Çelebi Kitabı*, (hzl. heyet: Hüseyin Su, İlyas Dirin, Şaban Özdemir), s. 151-173.

²³³ Mehmet Can Doğan, *A'dan Z'ye Asaf Hâlet Çelebi*, s. 38.

²³⁴ Seyhan Erözçelik, "Son Vezir Asaf'ın Şiir Dünyasında Nedircik Yavruları, Bir İpuçlandırma Çalışması", *Asaf Hâlet Çelebi, Bütün Şiirleri*, (hzl. Selahattin Özpallabıyıklar), s. 99-128.

nafakamı beraber yiyelim
ve paçavraların ısıtmıyor diye bana sokul

gel kız
tabutun içinde yat benimle
yalnız kuşa görünme sabahları”²³⁵

Bu şiirde, masal kahramanları günlük hayatın içine girmişlerdir. Şairin bu şiirinde gönderme yaptığı masal, eski edebiyatımızda çok yaygın olarak görülen Bahtiyarnâmeler’de geçmektedir. Masalın kahramanı olan kuş, tabutlukta sakladığı Bahtiyar adındaki delikanlıya her sabah gagasıyla yiyecek taşır. Ancak, delikanlı günün birinde, kuşun izni olmadan bir prensesle evlenir. Bu prensesle tam bir sene güvercinin getirdiği yiyecekleri yiyerek tabutlukta yaşar. Delikanlı, daha sonra tabutluktan çıkıp prensesin konağına gider. Durumu öğrenen kuş, Bahtiyar’ın bulunduğu konağın penceresine gelir ve ona beddualar ede ede ölür.²³⁶ Bu şiirde, şairin masaldaki delikanlıyla özdeşleştiği görülür. Sevdiği kıza kuşa görünmemesini öğütleyen masal kahramanı (şair), kuşun kıskançlıkla onu öldürebileceğini söyler.²³⁷

Mehmet Kaplan, bu şiirde şuuraltı psikolojisi bakımından dikkate şayan birçok unsurun bir araya geldiğini ileri sürer ve düşüncelerine şöyle açıklık getirir:

“Şiirin bütününe, bir kaçma ve tabut içine gizlenme motifi hâkimdir. Bunu, şairin diğer eserlerinde de görülen hayattan ve dünyadan kaçma, yok olma, ölme, anne karnına dönüş temlerine bağlayabiliriz. Tabut da mağara ve mezar gibi sığımlan bir yeri, anne karnını temsil eder.”²³⁸

“Kuşa Görünme” şiirinde verilmek istenen duygunun devamı “Beddua” şiirinde dile getirilir. Bu şiir de şöyledir:

“kendi göklerimden indim
kendi duvarlarıma
konduğum duvarlar yıkılsın
bahtiyâar
havuzlarımda birkaç damla su içip

²³⁵ Asaf Hâlet Çelebi, *Bütün Şiirleri*, (hzl. Selahattin Özpabalıyıklar), s. 25.

²³⁶ Tahir Alangu, *Billûr Köşk Masalları*, Remzi Kitabevi, İstanbul 1961, s. 196-198.

²³⁷ Kabil Demirkıran, *Asaf Hâlet Çelebi'nin Şiirlerinde Sürrealist ve Letrist Etkiler*, s. 64.

²³⁸ Mehmet Kaplan, *Şiir Tahlilleri 2 Cumhuriyet Devri Türk Şiiri*, Dergâh Yayınları, 8. Baskı, İstanbul, Ekim 1999, s. 171.

ağaçlarımın çiçekli dallarına uçtum
konduğum dallar kurusun
bahtiyâar
seni bahçelerimde uyuttum
seni duvarlarımda sakladım
havuzlarıma güneşler vurduğu zaman
gözlerini açıp bana gülerdin
bahtiyâar
yazık sana verdiğim emeklere”²³⁹

Şair, bu şiirde “Kuşa Görünme” şiirinde de sözü edilen masal kuşunun diliyle konuşur. “Beddua” şiirinde, “Kuşa Görünme” şiirinde anlatılan masalın sadece son kısmına gönderme yapılmıştır. Bir masal kahramanı olan Bahtiyar, kendisine yiyecek getiren güvercinden habersiz olarak evlendiği kızın konağında yaşar. Bir sabah konağın penceresine gelen güvercin şöyle seslenir:

- Ey Bahtiyar, dokunduğum duvar yıkılsın!

Lâhzede duvar çatır çatır yıkıldı... Sonra:

- Konduğum dallar kurusun!

Dedi, konduğu dallar kurudu. Güvercin, sarayın penceresi önündeki ağaçta öte öte çatladı.²⁴⁰

Asaf Hâlet Çelebi'nin “Harpût” adlı şiiri de masal havası taşır. Bu şiir şu şekildedir:

“harpût
kulaklarını sarkıt
eski korkutlar çıkıyor
karanlıklardan
bacadan düşen
harpût

görmek istemiyorum
gözümünden ye beni
duymak istemiyorum

²³⁹ Asaf Hâlet Çelebi, *Bütün Şiirleri*, (hzl. Selahattin Özpabalıyıklar), s. 24.

²⁴⁰ Tahir Alangu, *Billûr Köşk Masalları*, s. 198.

kulağımdan ye beni
düşünmek istemiyorum
kafamdan beni yût
harpût²⁴¹

Şiirde geçen “put, kıt, yut” heceleriyle bir ses oyunu yapmaya çalışan şairle, Hikmet Feridun arasında bu şiirle ilgili olarak şöyle bir konuşma geçer:

“- Farz ediniz ben bir fareyim!..

- Evet.

- Ve kedi beni yemek üzere üstüme doğru ilerliyor...

- Eeee?..

- Kedinin ağzındayım... Artık beni yutacak... Korkudan çıkıyorum artık...

Korkudan uzaklaşıyorum. Yutulmamı bekliyorum!.. Görüyorsunuz ya, yazdığım şiirde anlaşılmayacak bir şey yok... Çok açık...”²⁴²

Asaf Hâlet Çelebi, bu sözleriyle şiirlerinde masal motifinin olduğunu kabul eder. Zaten, şiirde tekerlemeyi çağrıştıran bir hava sezilmektedir. Kendisi de şiiri “her şeyden evvel bir ruh hâletini ifade eden kısa ve veciz bir nevi tekerlemeden ibaret”²⁴³ olarak görür. Ayrıca, şiirlerinde vezin ve kafiye kullanmayan şair, yaptığı ses benzeşmeleriyle, ahenk oluşturur. Bu durumu Şiirde Şekil adlı makalesinde ayrıntılı olarak işlemiştir.

Seyhan Erözçelik ise, “Harpût” şiiri ile “İstanbulumun Dili” şiirinin ikinci bölümü arasında bir bağlantı kurarak, “harpût”un şairin küçükken düşlerine giren bir öcü olabileceğini söyler.²⁴⁴ “Harpût” şiirinde geçen ifadelerle, “İstanbulumun Dili” şiirinde geçen “sen benim değilsin / rüyalarımın harutu / ecem / öcüm / başka yaramaz çocukları git korkutmaya / başka kapıya”²⁴⁵ dizeler karşılaştırıldığında Seyhan Erözçelik’in yaptığı tespitin ne kadar yerinde olduğu görülecektir.

Asaf Hâlet Çelebi’nin şiirlerinde tekerleme türünden ifadelere yer vermesinin nedenlerinden biri de bizi masalın havasına sokmaktır. “Kilise” şiiri ile ilgili yaptığı açıklamada söylediği “Ben o garip dedikleri cümleleri, o mevzuda alâkaları olan

²⁴¹ Asaf Hâlet Çelebi, *Bütün Şiirleri*, (hzl. Selahattin Özpallabıyıklar), s. 32.

²⁴² Hikmet Feridun, “Asaf Hâlet Çelebi Kimdir?”, *Asaf Hâlet Çelebi Kitabı*, (hzl. heyet: Hüseyin Su, İlyas Dirin, Şaban Özdemir), s. 228.

²⁴³ Asaf Hâlet Çelebi, *Bütün Yazuları*, (hzl. Hakan Sazyek), “Asaf Hâlet Çelebi Diyor ki”, s. 483-486.

²⁴⁴ Seyhan Erözçelik, “Son Vezir Asaf’ın Şiir Dünyasında Nedircik Yavruları, Bir İpuçlandırma Çalışması”, *Asaf Hâlet Çelebi, Bütün Şiirleri*, (hzl. Selahattin Özpallabıyıklar), s. 99-128.

²⁴⁵ a.g.e., s. 83.

şairlerin içinde o havayı vermesi için kullanmışımdır.”²⁴⁶ bu sözleri, yukarıda belirtilen durum için de kabul edebiliriz.

Şairin “Ayna” adını taşıyan iki şiiri de masalımsı izler taşıyan şiirlerindedir. Bu şiirlerden ilkinde geçen şu dizelerde masal unsurlarının çokça kullanıldığı görülmektedir:

“bana aynada bir sûret göründü
benden başkası
bilmem memleket-i çinden midir
ya mâçînden mi

sordum kimsin diye
bir kahkaha atıp
ben çîn padişahının kızı
çoktandır âşıkınım
dedi

dedim çık
o aynadan
hayalimi çalan
hayalim olmazsa olmasın
yalnız
var olduğuna inanmak için
ellerim sana dokunsun

bana çîn padişahının kızı
gelemem
dedi

ancak bir gün
hayalin gibi seni de
bu aynanın içine alıp
kaybolacağım”²⁴⁷

²⁴⁶ Asaf Hâlet Çelebi, *Bütün Yazıları*, (hzl. Hakan Sazyek), “Asaf Hâlet Çelebi Ne Diyor?”, s. 499-503.

²⁴⁷ Asaf Hâlet Çelebi, *Bütün Şiirleri*, (hzl. Selahattin Özpallabıyıklar), s. 27.

Hayrettin Orhanoğlu, Asaf Hâlet Çelebi'nin şiirlerinde geçen ayna imgesinin ikiliğin ama daha çok varlığın belirsizliğinin gerekçesi yahut aracı olduğunu söyler. Aynı zamanda aynayı bu ikizliğin birleşme isteği olarak değerlendirir. Belirlilikle belirsizliğin ikizliğinin birbirine yakıştırılması olarak düşündüğü aynayı, düşlerin belleği ve mekânı olarak düşünür. Böylece, aynadan dışa taşan her biçimin, bilinçaltının dışa taşan anılarını, düşlerini ve isteklerini içinde barındırdığını belirtir. Onun şiirlerindeki ayna imgesine vurgu yaparken de Türk masal geleneğindeki ayna imgesine gitmemizi gerekli görür.²⁴⁸

Sanat anlayışı bölümünde Asaf Hâlet Çelebi'nin en çok ilişkilendirildiği edebî akımın sürrealizm olduğunu belirtmiştik. Düş ve olağanüstülüğün sürrealistlerin kullandığı tekniklerden olduğu bilinmektedir.²⁴⁹ Bu kavramlar, daha çok masalarda yer alan unsurlardır. Bütün bunlar göz önüne alındığında Asaf Hâlet Çelebi'nin sürrealistlerkine benzer bir yol tuttuğu söylenebilir. Mitolojiye, masal ve efsanelere dayanan her sanat eserinin bilinçaltından yararlandığı düşünülürse, Asaf Hâlet Çelebi'nin çocukluk intibalarını şiirlerine taşıması açıklanabilir. “Ayna” şiirinde çocukluğunu bulan şair, “Bazen ölümün karşısında bile masallarımındaki Çin Padişahının kızı ortaya çıkar ve beni aynaların içinden geçirerek masalların çok olduğu ölüm diyarlarına götürür.”²⁵⁰ sözleriyle masalın hayatındaki anlamını açıklar.

Şairin “Ayna” adını taşıyan diğer şiirindeki masal unsuru taşıyan dizeler de şunlardır:

“.....
nigâr-ı çîn
 bin bir aynada oynar
ayna ayna içindedir
 nigâr-ı çîn
 nigâr-ı çînin içinde
ve zaman
 zamanın dışında

uzat ellerini küçük gotamacık

²⁴⁸ Hayrettin Orhanoğlu, “Asaf Hâlet’in Aynasındaki Zaman”, *Türk Edebiyatı Aylık Fikir ve Sanat Dergisi*, S.410, İstanbul, Aralık 2007, s. 16.

²⁴⁹ İsmail Çetişli, *Batı Edebiyatında Edebî Akımlar*, Akçağ Yayınları, 7. Baskı, Ankara, 2006, s. 141.

²⁵⁰ Asaf Hâlet Çelebi, “Benim gözümle şiir davası: 5 Şiirde Ruh Ânı”, *İstanbul*, S.13, Kasım 1954, s. 25-27.

hayal hayal içinde
dünya bir hayal dolabıdır
aynalardan geçer
küçük gotamacık
çok sürmeden hayallerimiz
aynaların arkasından geçer

aynaya bakan benim
hayal annemin oğlu
.....²⁵¹

Bu şiirde de “nigâr-ı çîn, ayna, hayal hayal içinde, ayna ayna içinde, dünya bir hayal dolabıdır, aynaların arkasından geçer, hayal annemin oğlu” gibi ifadelerle bir masal atmosferi oluşturulmuştur. Asaf Hâlet Çelebi’nin, şiiri, kısa ve veciz bir tekerleme olarak kabul ettiğinden bahsetmiştik. Bilindiği gibi tekerlemeler, masalların vazgeçilmez unsurlarıdır. Asaf Hâlet Çelebi’nin masal temasını işlediği pek çok şiirinde tekerlemeyi andıran ses öğelerine rastlamak mümkündür. Bununla birlikte, onun “Tekerleme” adını taşıyan bir yazısı da vardır. Bu yazısında, tekerlemelerin masallardan başka halk tiyatrolarında da görüldüğünü söyler ve tekerlemeyi, “Asıl masala girmeden evvel bir mukaddimedir. Bu mukaddime akliyata af dilermiş gibi kendisine bir mana vermek hevesiyle masalın hayal olduğuna işaret eder.”²⁵² sözleriyle tarif eder. Yazının devamında, tekerlemelerin ulu orta söylenmiş sözler olmadığını, saçma sapan zannedilen bu sözlerin pek bariz bir mistik tesirle söylendiğini ifade eder. Ayrıca, yazısına aldığı örnek tekerleme metinlerinden hareketle, diğer milletlerin edebiyatında bizim edebiyatımızda bulunan tekerlemeler ayarında mücerret eserlerin bulunmayacağına inandığını belirtir.

Asaf Hâlet Çelebi, mücerret bir şiir olarak değerlendirdiği tekerlemeleri dinlemenin büyük zevk verdiğini ifade eder. Ayrıca, masalların en çok beğenilen taraflarının da mücerret olan tarafları olduğunu söylediği yazısına şöyle devam eder:

“Yanında uyuyan bir delikanlının karnında bir kilit görerek ve kilidi yataktaki küçük bir anahtarla açıp içine giren ve orada harıl harıl işleyen yorgancılar ve şamandıracılar bulan kız, ayvalarını koparınca ağlayan ağaç ilh... Bu masallar ve tekerlemelerdeki *irréalisme* maddenin ötesine geçen bir mücerret âleminin

²⁵¹ Asaf Hâlet Çelebi, *Bütün Şiirleri*, (hzl. Selahattin Özpallabıyıklar), s. 28.

²⁵² Asaf Hâlet Çelebi, *Bütün Yazıları*, (hzl. Hakan Sazyek), s. 18.

tahassüründen ibarettir. Realiteyi mistisizmle karıştıran, maddeler ve imkânlarla eğlenen çocuk varlığımızı biz daima içimizde saklamışızdır.”²⁵³

Asaf Hâlet Çelebi'nin “Nûrusiyâh” şiirinde geçen aşağıdaki dizeler, onun şiirlerine masal motiflerinin özellikle de tekerlemenin nasıl yansıdığını göstermesi bakımından önemlidir:

“bir vardım
bir yoktum
ben doğdum
selim-i sâlisin köşkünde

sebepsiz hüznün hocamdı
loş odalar mektebinde
harem ağaları lalaydı
kara sevdâma
uyudum
büydüm
ve nûrusiyâha ağladım

nûrusiyâha ağladığım zaman
annem sûzudilâra idi
ve babam bir tambur
annem sustu
babam küstü
ama ben niçin hâlâ nûrusiyâha ağlarım
nûrusiyâaah
nûrusiyâaahhh”²⁵⁴

“Nûrusiyâh” şiirinde geçen tekerlemelerin benzerlerine “Ömer Çocuk” ve “Harpût” şiirleri başta olmak üzere diğer şiirlerinde de rastlanır. “Nûrusiyâh” şiirinde de masal motiflerine rastlanır: “ben doğdum / selim-i sâlisin köşkünde / sebepsiz hüznün hocamdı / loş odalar mektebinde / harem ağaları lalaydı / kara sevdâma / annem sûzudilâra idi / ve babam bir tambur”²⁵⁵

²⁵³ Asaf Hâlet Çelebi, “Benim gözümle şiir davası: 5 Şiirde Ruh Ânı”, *İstanbul*, S.13, Kasım 1954, s. 25-27.

²⁵⁴ Asaf Hâlet Çelebi, *Bütün Şiirleri*, (hzl. Selahattin Özpallabıyıklar), s. 23.

²⁵⁵ a.g.e., s. 23.

Asaf Hâlet Çelebi'nin masal temasını işleyen bir diğer şiiri de “Nedircik Yavruları”dır:

“kilimimde namaz kılmaya gelen ayaklar
ve en çok küçük parmakları
beni görmeden üstüme basarlar

şaşarım beni işleyene

kilimimin nakışları
nedircik yavrularına benzer
ki çocukluğumdan beri çok uğraşırım
nedircik yavrularıyla”²⁵⁶

Bu şiir, adını masallardan alır. Masalarda ve halk ağzında geçen bir söz olan “nedircik”, ne olduğu söylenmek istenmeyen şeye verilen bir addır.²⁵⁷ Mehmet Can Doğan, bu şiirin Asaf Hâlet Çelebi'nin çocukluk izlenimlerinden yol bulup gelen şiirlerinden biri olduğunu söyler.²⁵⁸ Zaten, masalla çocukluk her zaman ilişkilendirilebilecek kavramlardır.

Asaf Hâlet Çelebi, “Kahkaha” şiirinde de masal motiflerine yer verir. Bu şiirde bulunan masal motiflerinin yer aldığı dizeler şunlardır:

“billûr sarayında çengi dilârâ
bahçede bin kaplumbağa
ve inci ile donanmış fil

gidince açıldı kapılar
ne iç oğlanları var
ne cariyeler

kimse

²⁵⁶ Asaf Hâlet Çelebi, *Bütün Şiirleri*, (hzl. Selahattin Özpabıyıklar), s. 34.

²⁵⁷ *Derleme Sözlüğü*, TDK Yayınları, Ankara 1997, C. 9, s. 3243.

²⁵⁸ Mehmet Can Doğan, *A'dan Z'ye Asaf Hâlet Çelebi*, s. 32.

yalnız bir kahkaha
bütün odalarda

her boş odaya girişimde
bir kahkaha
ve çıkışında
bir kahkaha”²⁵⁹

“Kahkaha” şiirinde masal unsurları dikkatten kaçmamaktadır. Şiirde geçen “çengi dilârâ” bir masal kahramanıdır. Bu ad, aynı zamanda masalın da adıdır. Bu masalın “Dilaver Çengi” şeklinde varyantlarına da rastlanır.²⁶⁰ Ayrıca, “billur saray, bin kaplumbağa, inci ile donanmış fil, iç oğlanları, cariyeler” gibi ifadeler bize masalı düşündürür.

Asaf Hâlet Çelebi’nin “Adımı Unuttum” şiirinde de yeterince masal unsurlarına rastlamak mümkündür. Hatta, bu şiirin tamamen masal motifleriyle kurulduğunu söylemek yanlış olmaz:

“adımı unuttum
adı olmıyan yerlerde
ne in
ne cin
ne benî âdem

zamanlar içinde
kuşlar uçuyor
kervanlar göçüyor
bir iğne deliğinden

çarşılar kuruluyor
saraylar oyuncak
insanları karınca şehirler
zamanları gördün mü
bir iğne deliğinden

²⁵⁹ Asaf Hâlet Çelebi, *Bütün Şiirleri*, (hzl. Selahattin Özpallabıyıklar), s. 13.

²⁶⁰ Seyhan Erözçelik, “Son Vezir Asaf’ın Şiir Dünyasında Nedircik Yavruları, Bir İpuçlandırma Çalışması”, Asaf Hâlet Çelebi, *Bütün Şiirleri*, (hzl. Selahattin Özpallabıyıklar), s. 99-128.

adımı unuttum
adı olmıyan yerlerde
geçip gidenlere bakarak”²⁶¹

Bu şiirde anlatılanlar, ancak masalarda gerçekleşebilecek şeylerdir. Şiir, bizde bir masal dinliyormuş izlenimi bırakır. Şiirin bu özelliklerini dikkate alarak okumak, onu yorumlamada okuyucuya kolaylık sağlar. Masaldaki olağanüstülük, akıcılık ve sürükleyicilik “Adımı Unuttum” şiirinin bünyesine yerleşmiştir. Bu durum da, şiirin uzun ve sıkıcı olmasını önlemiştir.

Asaf Hâlet Çelebi'nin “Mariyya” adlarını taşıyan şiirinde de masal unsurlarına rastlanır. Birinci şiirde geçen şu dizeler, bizi masalın gizemli dünyasına götürür:

“bir masal söyle bana
kan nasıl çıkmadı taştan
o ölen kimdi
mariyya”²⁶²

Şairin aynı adı taşıyan diğer şiirinde geçen şu dizeler, şiirin bünyesine masalın ne kadar etki ettiğini göstermesi bakımından önemlidir:

“çin kadar uzaklardan
can kadar yakından
sen bir masal kızısın
.....
yüzünde tarçın kokusu
gözünde cîn
.....
aynalarda seni ararım
bu şehirde seni ararım
bu dünyada seni ararım
mariyyaaa”²⁶³

²⁶¹ Asaf Hâlet Çelebi, *Bütün Şiirleri*, (hızl. Selahattin Özpabalıyıklar), s. 36.

²⁶² a.g.e., s. 64.

²⁶³ a.g.e., s. 65.

ve benimle beraber nigâr-ı çini aradı

bulutlar götürdü kalyonları
güpe gündüz uyuyan adam
gözlerini açıp

aynasında

gördü

deryaları”²⁶⁶

Şiirin birinci bölümünde anlatılanlar tamamen masalarda rastlanacak türden bir olaydır; çünkü “karnı anahtarla açılan birisinin içinden gidilir bir diyâr” ancak masalarda rastlanabilecek bir özelliktir. Şiirin ikinci bölümünde ise olağanüstülükler göze çarpar: “yem yemez su içmez atlar”. Şiirin üçüncü ve dördüncü bölümünde ise, masalın öğelerinden olan olağanüstülük ve hayalîlik ön plana çıkar: “parmakları söz söylemesini bilen adam / o kilidi açdı” dizelerinde olduğu gibi. Bu ve benzeri örnekler Asaf Hâlet Çelebi’nin, şiirini oluştururken masal türünün özelliklerinden ne denli yararlandığını ortaya koymaktadır.

Asaf Hâlet Çelebi, şiirlerinde işlediği masal temasını bazen masal formelleriyle zenginleştirir. “Kadıncığım” şiirinde geçen “üç kıl koparınca” ifadesi önemli bir masal motifidir. Saim Sakaoğlu, “üç sayısının” hem Batı masallarında hem de bizim masallarımızda kullanılan önemli bir sayı olduğunu söyler.²⁶⁷ Yine “Kunâla” şiirinde geçen “tam kırk yılda seni buldum kunâla”²⁶⁸ dizesi, masalımsı bir ifade taşımanın yanında Türk masallarında çok görülen “kırk”²⁶⁹ formeline yer vermiştir. Ayrıca, “Romantik Gençliğim” şiirinde geçen “ejderhalar çıkarıyorum / duvar kovuklarından / alevler çıkarıyorum / yağmur karaltılarından”²⁷⁰ ifadelerine ancak masalarda rastlanabilir.

Bütün bu şiirlerinde görüldüğü gibi, Asaf Hâlet Çelebi’nin şiirlerinde reel dünyadan uzaklaşma ve masalımsı, hayalî dünyalara gidiş vardır.

²⁶⁶ Asaf Hâlet Çelebi, *Bütün Şiirleri*, (hzl. Selahattin Özpabalıyıklar), s. 70.

²⁶⁷ Saim Sakaoğlu, *Masal Araştırmaları*, s. 66-67.

²⁶⁸ Asaf Hâlet Çelebi, *Bütün Şiirleri*, (hzl. Selahattin Özpabalıyıklar), s. 60.

²⁶⁹ Saim Sakaoğlu, *Masal Araştırmaları*, s. 66-67.

²⁷⁰ a.g.e., s. 46.

4.2.3. Şiirlerinde Uyku, Rüya ve Ölüm

Asaf Hâlet Çelebi'nin şiirlerinde bir tema ve imaj olarak “uyku” çokça işlenmiştir. Uyku, ölümün kardeşidir; fakat bu korkulan bir kardeş değil, Buddha sükûnu ile ulaşılan bir huzurdur. Mistik için, uyku da görme biçimlerinden biridir. Hayatı, rüya ile gerçekliğinden uzaklaştırır ve uykuyu en iyi uyanıklık anlatır.²⁷¹

Şiirlerinde kullandığı masal, rüya, olağanüstülük vb. özelliklerden dolayı Asaf Hâlet Çelebi'nin şiirleri, birçokları tarafından sürrealist olarak tanımlanmıştır. Rüya tekniğinin, sürrealistlerin kullandığı bir yöntem olduğu bilinmektedir. Düşlerde, gündelik yaşamda insana zor gelen hatta imkânsız gözükken her şey gerçekleşebilir. Geçmişe ya da geleceğe gidilebilir. Varlığın dışına çıkma, mekân değiştirme gibi durumlar akıl almaz bir şekilde gerçekleşebilir. Bu durumdayken kişi, uyanana kadar mantığın denetiminden uzaklaşır. Şimdi de, rüyanın ne olduğu üzerinde durmanın konunun açıklığa kavuşturulması bakımından önemli olacağını düşünüyoruz. İbn Haldun, bu kavramı, “Rüya, ruhanî bir şey olup, uykuda iken insanî olan ruhun, manalar âlemine dalması sonucunda, gaipten kendisine akseden varlıkların şekil ve suretini bir anda görmesinden ibarettir.”²⁷² şeklinde tanımlar.

Asaf Hâlet Çelebi'nin şiirlerinde yukarıda işlendiği gibi, kaçış ve sığınma teması büyük yer kaplar. Gerçek dünyadan mutlu olmayan şair, bazen de rüyalarına girerek sevdiklerini bulur. Hatta, onların iç dünyalarına girerek onlarla konuşur. Yaşadığı dünyada kendisini emniyette görmeyen şair, kendi benliğiyle baş başa kaldığı dış dünyasına sığınır. Sığındığı bu bilinçaltı dünyasında, iç benle dış ben artık iç içe girmiştir. Aşağıdaki şiirinde, rüya ortamındaki huzurlu ve mutlu şairi görebiliriz:

“Cep
seni rüyalarım da buldum
ve çok beğendiğim için
oradan çıkmak istemedim
şimdi derinlikte
ve genişlikteyiz
ve bizzat
rüya
ben'im

²⁷¹ Mehmet Can Doğan, *A'dan Z'ye Asaf Hâlet Çelebi*, s. 59.

²⁷² İbn Haldun, *Mukaddime*, (çev.: Zakir Kadirî Ugan), MEB Yayınları, C.1, İstanbul 1997, s. 249.

kendi kendimi görüyorum
ve kendi içimde seyretmekteyim
bir cebim var ki
 karanlıktır
oradan oyuncak güneşler
 bahçeler
 ve denizler çıkar
ve bıkınca onları başka bir cebime atarım

en güzel oyuncağım sen
bahçelerimin beni eğlendirmedığı zamanlarda
gel
 ve beni avut²⁷³

Yukarıdaki şiirde, düş ortamında öz benliğiyle bütünleşmiş ve huzura kavuşmuş olarak gördüğümüz şair, her zaman iç huzuru düşlerde yakalayamaz. Şairin ilk gençlik yıllarının bunalımlarını konu edindiği “Romantik Gençliğim”de, yaşadığı karmaşa düşlerde de çözümsüz kalır:

.....
uzattım ellerimi
çok uzaklara gitmiş
yıldızları düşürmüş gelirken
yıldızsız kalınca gece
 uyunur
tavanı yok siyah gök

sırtüstü yere yattım
tavansız göğe düşüyorum²⁷⁴

Asaf Hâlet Çelebi'nin bazı şiirlerinde rüya ile masal motifleri bütünleşerek karşımıza çıkar. Aslında, bu şiirlerdeki temleri birbirinden ayırmak güçtür. Masal motifini işleyen bir şiir, aynı zamanda rüyadan da bahsedebilmektedir. Sadece, konunun anlaşılır kılınması için, bu çalışmada bazı bölümlemeler gerekli görülmüştür.

²⁷³ Asaf Hâlet Çelebi, *Bütün Şiirleri*, (hzl. Selahattin Özpallabıyıklar), s. 51.

²⁷⁴ a.g.e., s. 46.

Çocukluk anılarını anlattığını söylediğimiz “İkinci Pencere” şiiri, aynı zamanda şairin çocukken gördüğü bir düşün masalımsı bir havada anlatımıdır. Bu şiirde, evin penceresinden her şeyi yeşil olarak gören çocuğun rüyasını dinleriz:

“.....
ve rüyamda
fiskiyeinin üstünde
fırıl fırıl dönen insan

kırılmış merdivenlerde
malta taşlarının altındaki tesbih böcekleri
ve yerin altından
çıkan
solucanlar
büyük bademin altında
sohbet ederler
giderler
gelirler
aralığın görünmeyen yerinde”²⁷⁵

Şiiri, bilinçaltının dışavurumu olarak gören ve şairi de bilinçaltıyla çok temas etmesi gereken biri olarak düşünen şair, şiirleri için vazgeçilmez bir önem taşıyan “rüya”ya büyük önem verir. Asaf Hâlet Çelebi, “Uyanıklık” şiirinde, gerçek dünya ile bağlarımızın en aza indiği uyku ile maddi dünyadan uzaklaşmak ister:

“uykum geliyor
uykum geliyor
uzaklaşıyorum
yaklaşıyorum
kendimden
kendime

sevdiğim havaları rahat dinliyorum
şekil keskinlikleri körleşiyor

²⁷⁵ Asaf Hâlet Çelebi, *Bütün Şiirleri*, (hzl. Selahattin Özpabıyıklar), s. 17.

ağırlıklar kalkıyor
çıkıyorum
bu âlemlerden
uykum geliyor
uykum geliyor

uyanık yollar yürüyorum
uykuda yollar görüyorum
uykuda insanlar görüyorum
niçin gördüğümü bilemiyorum
uykum geliyor
uykum geliyor”²⁷⁶

Asaf Hâlet Çelebi'nin gerçek hayattan bu kaçıışı, masal dünyalarına, hayallere, uykulara ve rüyalara sığınışı, hayatın kenarına kadar gelip her şeyden bıkmış bir insan psikolojisini yansıtır. “Misafir” şiirinde görüleceği gibi yavaş yavaş yaşadığı dünyadan uzaklaşan bir insanla karşılaşırız. Bulunduğu yerde misafir olarak kalan ve belli bir süre sonra asıl mekânına ve oradaki sevdiğine, belki de ölüme ve Allah'a kavuşacağı bir yerlere gitmek isteyen biri olarak görülür:

“sana bakarak
bütün yüzleri unutmak
kendimden
ve arap saçı olmuş
bir sürü
hikâyelerden bıkarak

sana misafir geliyorum
denizlerin sesi içinde
ve gündüz güneşlerinde
şaşırmış

sana misafir geliyorum
biraz daha uykuya yakın

²⁷⁶ Asaf Hâlet Çelebi, *Bütün Şiirleri*, (hzl. Selahattin Özpabıyıklar), s. 33.

biraz daha dalgın

biraz daha başka şeylerden uzak”²⁷⁷

Asaf Hâlet Çelebi'nin şiirlerinde uyku, rüya ve ölüm kavramları, birbirine çok yakın ve ayrılmaz bir bütündür. Yine, masal, hayal ve çocukluk hep birlikte kullanılır. Bu temleri birlikte işlediği şiirlerden biri “Nirvana”dır:

“karanlığa geçelim
karanlığı geçelim
ne uyku
ne ölüm
hem uyku
hem ölüm
düş içime uyu
ve sonsuz büyü
unut renkleri
ve şekilleri
hepi
ve hiçi
beni
ve seni
ve geceyi yuttu
nirvana”²⁷⁸

Bu şiir, mistik bir atmosfer taşımaktadır. Uyku, âdeta her şeyi içine alıp yok eden büyük bir güçtür. Aynı zamanda, kişiyi nirvanaya ulaştıran bir araçtır. Nirvana’da, kesintisiz renkler ve bitimsiz şekiller vardır. Orada, ölüm ve uyku birbiriyle kesişir, birbirine kucak açar. Biri olmadan diğerrinin de önemi yoktur. Uyku, uyuyana kendi masalını rüya ile yazdırır. Ölüm ise insanı, hayalin ötesindeki renklerle dolu bir ülkeye götürür. Karanlıktan kurtulup aydınlığa geçmek de, uyku ve ölümlle gerçekleşir.²⁷⁹

²⁷⁷ Asaf Hâlet Çelebi, *Bütün Şiirleri*, (hızl. Selahattin Özpallabıyıklar), s. 57.

²⁷⁸ a.g.e., s. 47.

²⁷⁹ Hüseyin Akın, “Bir Çelebi Şair: Asaf Hâlet”, *Türk Edebiyatı Aylık Fikir ve Sanat Dergisi*, S.410, İstanbul, Aralık 2007, s. 21.

Asaf Hâlet Çelebi'nin hayatının son günlerinde yazdığı “Müşterek Hal Tercümesi” şiiri, onun hayatını anlamlandıran kavramları barındırması bakımından önemlidir:

“Ömrünce hayal kurdu hayaller geçti
Binlerce masallarla misâller geçti
Çırpındığı uğrunda visâller geçti
En son tükenip ömrü bu hâller geçti”²⁸⁰

Asaf Hâlet Çelebi'nin bu şiiri, ölümünden sonra yayınlanır.²⁸¹ Buradaki ifadelerinden anlaşılacağı gibi, ölümünü hissetmiş ve sanki hayatını özetlemiştir. Yine ömrünün son günlerinde yazdığı “Anlar” şiiri ile onun gözünde zaman kavramı özelliğini yitirir. Kendisine bütün perdeler açılarak geçmiş gelecek her şeyi görür:

“Bir aynada bambaşka cihanlar gördüm
Geçmiş gelecek bir sürü canlar gördüm
Bazen da zamanlarda geçen ömrümde
Bir asra sığarmış gibi anlar gördüm”²⁸²

Asaf Hâlet Çelebi'nin ömrünün son günlerinde yazdığı diğer iki şiiri “Rüyalar” adını taşır. Bu şiirlerinde, sanki yaşadığımız dünyadan uzaklaşmak isteyen şairin son cümlelerini dinliyoruz:

“Rüyalar
Her gün görülenler karışık bir rüya
Rüyalar içinden görünen bir dünya
Biz her şeyi olmuş gibi seyredemeyiz
Rüyalar içinden görünürken dünya”²⁸³

²⁸⁰ Asaf Hâlet Çelebi, *Bütün Şiirleri*, (hzl. Selahattin Özpallabıyıklar), s. 88.

²⁸¹ Asaf Hâlet Çelebi'nin bu şiiri ile birlikte dört şiiri (Anlar, Rüyalar, Müşterek Hal Tercümesi ve Rüyalar) ölümünden sonra, Yeditepe dergisinin 12 Ocak 1959 tarihli 169. sayısında “Asaf Hâlet Çelebi'den Dört Şiir” başlığıyla yayımlanmıştır. bk.: Asaf Hâlet Çelebi, *Bütün Şiirleri*, (hzl. Selahattin Özpallabıyıklar), s. 88.

²⁸² a.g.e., s. 88.

²⁸³ a.g.e., s. 88.

Bu şiirinde, rüya ve sayıklamalarla dolu uyku ile uyanıklık arasındaki bir durum karşısında kendimizi buluruz. Şiire yayılan “rüya” kelimeleri ve şiirin atmosferi, yaşananları bir rüya perdesi ardından yansıtmaktadır. Aynı adı taşıyan diğer şiiri de şöyledir:

“Her gün
karışık rüyalar görürüm
sincâbi uykularda
hayaller belirir
kaybolur

Aynalar görürüm
aynalarda rüyalar
bütün bahçeleri
kuşlarıyla
silinir

Yüzler görünür
yüzlerde gözler
yanıp söner
hepsi bana bakarlar
başka bir şey konuşur

Uyanıklığımı ayıramıyorum
uykulardan
karışık rüyalar içindeyim
ömrümün uykusunda

Aynalardan beni çağıran kız
bir daha göründü
işaret ediyor
bitir rüyalarımı da gel
diyor

en son gördüğün yüz
benim olsun
en son benim uykumda uyu

Rüyaların sonu geliyor galiba
uyanılmaz uykulara dalmak istiyorum”²⁸⁴

Şiirin geneline yansıyan, uyku ile ilgili kelimeler ile rüya kelimesi yoğun şekilde kullanılmıştır. Bununla bir uyku sırasındaki rüya atmosferi verilmek istenmiştir. Ayrıca, şiirde bir masal havası da göze çarpar. Şair, uyku hali ile uyanıklığını birbirine karıştırmıştır ve bunun ayırımını yapamamaktadır. Neyin uyku neyin uyanıklık olduğunun bilincine varamadığı bir ruh halini yaşar.

“Aynalarda beni çağıran kız” imgesiyle, ölümü anlatmak istemiş olması düşünülebilir. Yine, böyle bir imge kullanarak bir masal atmosferi oluşturur. “bitir rüyalarını da gel / diyor” dizelerinde, kendisini çağıran ölümün (defalarca gördüğü aynadaki kızın) sesini duyar. Asaf Hâlet Çelebi için, yaşadığı hayat bir rüyadır ve öldüğü zaman bu rüyası bitecektir. “en son gördüğün yüz / benim olsun / en son benim uykumda uyu” dizelerinde ise, “ölüm”ün (aynadaki kız) kendisiyle konuşmasını duyarız. “uyanılmaz uykulara dalmak istiyorum” ifadesiyle, şairin kendi ölümünü hissettiği gerçeğiyle karşılaşırız.

Asaf Hâlet Çelebi, “Kunala” ve “Rüyalar” adlı şiirlerinde dile getirdiği duygularını, “Ayna” şiirinde farklı ifadelerle; fakat aynı duygularla anlatır:

“bana aynada bir sûret göründü
benden başkası
bilmem memleket-i çinden midir
ya mâçînden mi
sordum kimsin diye
bir kahkaha atıp
ben çîn padişahının kızı
çoktandır âşıkınım
dedi
.....
ancak bir gün
hayalin gibi seni de
bu aynanın içine alıp

²⁸⁴ Asaf Hâlet Çelebi, *Bütün Şiirleri*, (hzl. Selahattin Özpabıyıklar), s. 89.

kaybolacağım”²⁸⁵

Asaf Hâlet Çelebi, kendisiyle yapılan bir görüşmede, bu şiirde ölümü bir masal sembolü içinde anlattığını söyler ve sözlerine şöyle devam eder:

“Burada Çin padişahının kızı olarak aynalarda bizi başka bir âleme davet eden ölüm, bilmediğimiz bir yaşayışın sembolüdür. Ölüm daha ziyade buradan daha az kesif, daha başka, daha güzel bir şeydir, fakat belki bundan daha güzel de bir şey olduğu kadar, ölümden ayrılmayan bir şeydir.”²⁸⁶

Asaf Hâlet Çelebi, bu şiirlerde görüldüğü gibi düşü, felsefî bir düzleme taşımıştır. Düşle uyanıklık yer değiştirmiş; yaşam bir düşe, ölüm de uyanıklığa dönüşmüştür. Kabil Demirkıran, şairin böyle bir tutum sergilemesinde sadece felsefî değil, mistik-dinî bir tavrın da söz konusu olduğunu söyler. Asıl yaşamın ölümden sonra başlayacağı düşüncesinin de dünyadaki yaşamın, değişik inanç sistemlerince bir hayal olarak ele alınması sonucunu doğurduğunu ifade eder. Bundan hareketle de, İslâm tasavvufu ve Budizm gibi kaynaklardan beslenen şairin bu düşüncelerin etkisinde kaldığını belirtir.²⁸⁷

Bu kaçış ve çırpınışların mecburi sonunun geleceğini düşünen şair, yeri gelince de ölüme sığınır. Asaf Hâlet Çelebi’de görülen gerçeklerden kaçma, arayış içinde olma ve bir yerlere sığınma ihtiyacı edebiyatımızda yeni bir tem değildir. Bilindiği gibi Servet-i Fünûn şairleri, yaşadıkları devrin siyasî ve sosyal şartlarından uzaklaşarak başka memleketlere gitmek isterler. Bunu başaramayınca da şiirlerinde hayale sığınır. Daha sonra Ahmet Haşim, özellikle “O Belde” şiirinde görüleceği gibi hayalî beldelerin özlemine çeker. Bunun örneklerini çoğaltmak mümkündür.

Bilal Kıvrımlı, onun mutlu olacağını sandığı dünyaların hayalini kurduğunu ifade eder. Devamlı endişe içinde gördüğü şairi, döneminin diğer şairlerinden ayırır. Orhan Veli, Cahit Sıtkı, Yahya Kemal gibi dönemin diğer şairlerinin uzak memleketlere, geceye, karanlığa, Türk tarihinin şanlı sayfalarına, estetik bir dünyaya ve içkiye sığınmalarına karşın onun tasavvuf ve Budizm gibi mistik geçmişe, bazen varlıkla bütünleşerek yaratılışın ilk yıllarına, bazen eski Mısır ve Ortadoğu medeniyetlerine, kendine mahsus fantezileriyle kurduğu hayal ve masal dünyasına ve masallarla karışık intibalarının bulunduğu çocukluğuna sığındığını ifade eder. Bu özellikleriyle dönemin

²⁸⁵ Asaf Hâlet Çelebi, *Bütün Şiirleri*, (hzl. Selahattin Özpabalıyıklar), s. 27.

²⁸⁶ Asaf Hâlet Çelebi, *Bütün Yazıları*, (hzl. Hakan Sazyek), “Onunla Bir Konuşma” s. 506-509.

²⁸⁷ Kabil Demirkıran, *Asaf Hâlet Çelebi'nin Şiirlerinde Sürrealist ve Letrist Etkiler*, s. 70.

diğer şairlerinden ayrıldığını belirten Bilal Kırımlı, onda dönemin birçok şairinde görülen içkiye sığınmanın bulunmadığını söyler.²⁸⁸

4.2.4. Şiirlerinde Kadın ve Aşk

Öncelikle, aşk kavramı ve şairin bu kavrama yüklediği anlam üzerinde durmak konunun anlaşılabilirliği açısından daha verimli olacaktır.

Atilla Özkırımlı, aşkın, tasavvufta evrenin var olmasına yol açan ilk neden olduğunu söyler: Mutasavvıflara göre, kemâl ve cemâl sahibi olan Tanrı, kendini görmek istediği için evreni yaratmış, böylece vücûd-ı mutlakla (varlık), adem-i mutlağın (yokluk) karşılaşmasıyla evren var olmuştur. Yani başlı başına bir görevi olmayan adem-i mutlak, bir ayna görevi üstlenerek Tanrı'nın tecellisine yol vermiştir. Aynaya bakan biri nasıl oradaki hayalin gözbebeğinde kendini görürse, Tanrının sureti de aynadaki göz sayılan insanda görünür.²⁸⁹

Evrenin var oluş nedeni olan aşkı, şiirin de en temel var oluş nedeni olarak görmek yanlış olmasa gerek. Bütün milletlerin edebiyatında, özellikle de şiirinde görülen aşk teminin özel bir yeri vardır. Yahya Kemal, bu durumu “Şiirde lisan, zevk, fikir, mazmun, her şey eskir, yalnız aşk eskimez her dem tazedir.”²⁹⁰ sözleriyle dile getirir.

Aşka ve aşkın edebiyattaki yerine kısaca değindikten sonra, Asaf Hâlet Çelebi'nin bu kavramı nasıl değerlendirdiğine bakmakta fayda vardır. Asaf Hâlet Çelebi, kendisiyle yapılan görüşmede sevgi (aşk) ile ilgili düşüncelerini şöyle anlatır:

“- Sevgi, insanın bütün benliğini dolduran bir nevi altruizm ve abnegation meselesidir, yani kendi benliğimizden en uzak kaldığımız yahut başkalarını sevebildiğimiz zamanlardır. O halde sevgiyi herhangi bir object'e inhisar ettirmek aşağı yukarı yine bir temellük ihtirasından ve yine egoizm'den başka bir şey olmaz. Şu halde sevgi, ya diğerinden bir başkasını, kendimizi sevmek yahut kendimizi düşünmeden bir muhabbet ve aşk ummanı içinde her şeyi sevmek demektir. Birincisi söylediğim gibi, egoizm'in bir aynası, ikincisi bunun tamamıyla zıddı bir keyfiyettir. Biz her şeyi affedebildiğimiz ve sevdiğimiz zaman hakikî muhabbeti tatmış oluruz.”²⁹¹

²⁸⁸ Bilal Kırımlı, *Âsaf Hâlet Çelebi*, s. 86.

²⁸⁹ Atilla Özkırımlı, *Tarih İçinde Türk Edebiyatı*, Ümit Yayıncılık, 1. Baskı, Ankara 1995, s. 273.

²⁹⁰ Turan Karataş, *Ansiklopedik Edebiyat Terimleri Sözlüğü*, Akçağ Yayınları, 2. Baskı, Ankara 2004, s. 55.

²⁹¹ Asaf Hâlet Çelebi, *Bütün Yazuları*, (hızl. Hakan Sazyek), “Onunla Bir Konuşma”, s. 506-509.

Asaf Hâlet Çelebi'nin aşkla ilgili düşüncelerini belirlemede, yukarıdaki ifadelerinin yanında, onun en çok etkisinde kaldığı kişi olan Mevlânâ'nın bu konudaki düşüncelerine bakmak yararlı olacaktır. Mesnevi'de şöyle bir ifade bulunur: “Âşık, aşk diyarında ne söylese ağzından yine aşk kokusu duyulur.”²⁹² Bu ifade, Mevlânâ'nın hayatında, aşkın ne kadar önemli olduğunu göstermektedir. Bunun yanında, Annemarie Schimmel'in eserine, Mevlânâ'nın Divan'ından alıntılıdığı “Sadece aşk, sadece aşk – başka da hiçbir işimiz yoktur!”²⁹³ bu cümle, Mevlânâ'nın şiirin ve her şeyin merkezine aşkı aldığını düşündürür. Son olarak, Asaf Hâlet Çelebi'nin Mevlânâ ile ilgili hazırladığı eserinde, onun aşk anlayışını anlattığı şu bölümü alıntılamaı uygun görüyoruz:

“Mevlânâya göre aşk, Eflâtûn'da olduğu gibi ruhun zihnileşmiş olan bir yükselişi değil; fakat Nev-Eflâtûnîlerde olduğu gibi eşya ve kesretle bütün bağlarını keserek, insanı birliğe ve bütünlüğe götüren bir istiğrak (anthousiasme) hâlidir. Binaenaleyh, tamamıyla teessürîdir. Bu manada o, sırf zihni olarak anlaşılan Eflâtûnî aşktan olduğu kadar, bir insiyak gibi alınan cinsî aşktan da ayrılır. Hedefi Allah, yani nihayetsiz varlık olduğu için, ulvîleştirilmiş olan hudutsuz bir ihtirastır. Bütün mutasavvıflar gibi Mevlânâ'nın da sırrî tecrübesinde takip ettiği usûl, beşerî ihtirasları birer birer öldürerek, yalnız ilâhî ihtirası hâkim kılmaktır.”²⁹⁴

Asaf Hâlet Çelebi'nin ve etkisinde kaldığı Mevlânâ'nın aşk anlayışını belirledikten sonra, şairin bir hanıma yazmış olduğu mektubu dikkatlere sunmak, onun çok sık âşık olduğu²⁹⁵ kadınlarla olan yaşantısına dair bize ip uçları verecektir:

“Ben hodbin ve mağrur, biraz da alıngan titiz bir insanım. Söylediğin sözleri izam ettim, çok müteessir oldum. Şimdi hakikati görüyorum; benim bu deliliğimi mazur gör; zaten şu günlerde, küçük manada buhran geçiriyorum. Senin şefkatine ve alâkana karşı çok mütehassisim ve eğer bu olmasaydı ben yaşayamazdım. Ne diyorsun! Oh evet, beni herkesten çok sen anladın. Benim exalite varlığımı sen tahlil edebildin. Sen benim söyleyemediğim arzularımı okudun. Sen bana hakiki manasıyla şefkat gösterdin. Sen beni sever gibi oldun. Sen bana şikayetsiz rabitalarımı gösterdin. Benim sana kâfi olduğumu söylüyorsun. Sabah (okunamadı) benimle vahşi yerlerde, yalnız kalınacak yerlerde geçirmek istediğini söylemiştin. Bu bana her şeyi anlatmaya kâfi... Ben de aynı şeyleri düşünüyorum. Birbirimizi

²⁹² Asaf Hâlet Çelebi, *Mevlânâ ve Mevlevilik*, s. 155.

²⁹³ Annemarie Schimmel, *Ben Rüzgârım Sen Ateş Mevlânâ Celâleddin Rûmî Büyük Mutasavvıfın Hayatı ve Eseri*, (çev.: Senail Özkan), Ötüken Yayınları, 5. Basım, İstanbul 2007, s. 167.

²⁹⁴ Asaf Hâlet Çelebi, *Mevlânâ ve Mevlevilik*, s. 69.

²⁹⁵ Mustafa Miyasoğlu, *Asaf Hâlet Çelebi*, s. 202.

şimdi daha çok anlıyoruz ve aramızda hiçbir küçük riyâ şaibesi yok. Oh çocuğum; sen beni hakikaten seviyorsun.”²⁹⁶

Asaf Hâlet Çelebi'nin yakın dostları, onunla ilgili anılarında, onun kadınlara karşı olan ilgisine değinmeden geçmezler. Mehmet Can Doğan, yayınladığı çalışmasında “H. İ. Dinamo, ‘Mihrabat’taki bir gezide Çelebi’nin kendisine bu tepede kızlarla yaşadığı bir iki olayı aktardığını yazar. Bir Sloven kızıyla bu tepede çokça dolaşmış ve Yahya Kemal’in kadını yaşayamadığı için yazdığını eklemiştir.”²⁹⁷ ifadelerine yer verir. Arslan Kaynaradağ da, bir Fransız kadına aşık olduğunu, “Böyle ateşli, böyle güzel bir kadın görmedim.”²⁹⁸ dediğini belirtir. Aynı zamanda “Mariyya” adlı şiiri ile Şehir Tiyatrosu sanatçılarından Nevin Seval’e bir toplantı akşamında kur yaptığını, kadının da bu duruma gülüp geçtiğini ifade eder.²⁹⁹ Bu ifadelerden, Asaf Hâlet Çelebi'nin hayatında kadının önemli bir yer tuttuğunu anlayabiliriz.

Şairin 1928 yılında yazdığı “Şermi” ve yine aynı yıllarda yazıldığı tahmin edilen “Neşemiz” şiirinde romantik bir tabiatla beraber sevgili teması da önemli bir yer kaplar. Daha önce de belirtildiği gibi, şairin ilk denemeleri olan bu şiirlerdeki sevgi imajlarında Ahmet Haşim ve Yahya Kemal tesirleri kendini hissettirir. Bu şiirlerden “Şermi” şöyledir:

“Ey sevgili Leyla! İkimiz diz dize kalsak,
Koylarda karanlık geceler biz bize kalsak!
Hülyalı denizlerde suyun bestesi dinse
Ey sevgili, mehtap ebedî kalbine sinse
Koylarda karanlık geceler biz bize kalsak” 12.9.1928³⁰⁰

Şairin yetişme dönemi ürünü olan bu eser, onun sağlığında yayımlanmamıştır. Şiirden de anlaşılacağı gibi şair, etkisinde kaldığı sanatçıların izindedir. Aşk, yaşama sevinci ve mutluluğun şiirin bünyesine tamamiyle yansıdığı görülmektedir. Şairin sevgi konulu diğer şiiri olan “Neşemiz” de şöyledir:

²⁹⁶ Mustafa Miyasoğlu, *Asaf Hâlet Çelebi*, s. 207.

²⁹⁷ Mehmet Can Doğan, *A'dan Z'ye Asaf Hâlet Çelebi*, s. 16.

²⁹⁸ Mehmet Can Doğan, *A'dan Z'ye Asaf Hâlet Çelebi*, s. 16.

²⁹⁹ a.g.e., s. 16.

³⁰⁰ Mustafa Miyasoğlu, *Asaf Hâlet Çelebi*, s. 205.

“Canan dedikleri her gün seherde
Meclise neşeler katar da gider!
Uğrağı yaptığı kızılca yerde
Bir iki piyâle atar da gider!

Biz ki kâm alırsız her bahtiyârdan
Valsına erdikçe ezeli yârdan
Âşıklar yolunda olan diyârdan
İlâhî güneşler batar da gider!

Bir başka nefes var iç âhımızda
Güzeller güzeli belki o kız da
Çöllere kurulu dergâhımızda
Bir gececik olsun yatar da gider”³⁰¹

Yaşama sevincini ve üst perdeden bir aşkı anlatan bu şiir dil ve anlatım, akıcılık ve ahenk bakımından “Şermi” şiirinden daha başarılıdır. Şiirde Ahmet Haşim ve Yahya Kemal tesirleriyle karışık halk edebiyatı çeşnisi kendisini gösterir.

Asaf Hâlet Çelebi'nin bu şiirlerden sonra yazdığı ve ona esas şahsiyetini kazandıran yeni tarzdaki şiirlerinde yer alan kadın ve sevgililer ise, masalımsı ve fantastik tipler olarak kendilerini gösterir. İncelenecek şiirlerde görüleceği üzere onun şiirlerinde kadın adeta bir masal kahramanıdır.

Nermin Çelebiler, onun yazdığı şiirlerini ilk olarak kendisine okuduğunu söyler. Asaf Hâlet Çelebi'nin “Misafir” adlı şiirinin de nişanlıyken kendisi için yazılmış olduğunu belirtir. Nişanlı olduğu için Erenköy'ndeki nişanlısına misafir olur.³⁰² Bu şiirde geçen “sana bakarak / bütün yüzleri unutmak / kendimden / ve arap saçı olmuş / bir sürü / hikâyelerden bıkarak / sana misafir geliyorum”³⁰³ dizeleri, derin bir aşk yaşayan şairin sevdiğine bir an önce kavuşma isteğini anlatır.

Mehmet Can Doğan'a göre, şiirdeki kadın ona ne kadar sevecen, uysal, evcil ve tamamlayıcı ise de hayattaki kadın bir o kadar yabancı, hatta bir masal kadar uzaktır.³⁰⁴

³⁰¹ Mustafa Miyasoğlu, *Asaf Hâlet Çelebi*, s. 206.

³⁰² Abdurrahim Karadeniz, “Nermin Çelebiler: On Üç Yıl, Tutkulu Bir Aşkla Binbir Gece Masalları'ndaki Gibi Bir Hayat Yaşadık”, *Asaf Hâlet Çelebi Kitabı*, (hzl. heyet: Hüseyin Su, İlyas Dirin, Şaban Özdemir), s. 151-173.

³⁰³ Asaf Hâlet Çelebi, *Bütün Şiirleri*, (hzl. Selahattin Özpallabıyıklar), s. 57.

³⁰⁴ Mehmet Can Doğan, *A'dan Z'ye Asaf Hâlet Çelebi*, s. 16.

Aşağıdaki şiir, onun kadına bakışını gösteren anlamlı, bir o kadar da ironik bir yapıya sahiptir:

“Kadıncığım
oyluk kemiğimi çıkartıp
kendime bir kadıncık yaptım
ve bir şamar vurup
rafa oturttum

ben evden çıkınca
kadıncığım yemeklerini pişirdi
söküklerimi dikti
ve akşam olunca
korkusundan
çıkıp rafa oturdu

geceleri kadıncığımın dizine korum başımı
ve üç kıl koparınca
uyurum”³⁰⁵

Bu şiirinde, kadının hak ettiği yeri alamadığını ve onun asıl yerinin neresi olması gerektiğini nükteli bir şekilde anlatır. Asaf Hâlet Çelebi, aşka ve sevgiye çok önem vermiştir. Bunu, kendisiyle yapılan bir görüşmede söylediği şu sözler açıkça ortaya koymaktadır: “Farsça bir dil bile sayılmaz. Bir düşünün, içinde sevmek kelimesi yoktur.”³⁰⁶

Mehmet Kaplan, şairin “Kadıncığım” şiirinde, bir kadından çok bazı masallarda görülen perilere benzeyen, bütün emirlerine âmâde kadın tipleri yarattığını söyler. Ayrıca, bunlarda çocukluğa has masal havası, mistik temayül ve cinsî arzuların birbirine karıştığını belirtir.³⁰⁷ Bu şiirde tasvir olunan kadının özelliklerine gelince, bu kadın, dünya masallarında sık sık rastlanan bir peridir. Onda, çocuğuna bakan ve onun her arzusunu yerine getiren anneyi buluruz.

³⁰⁵ Asaf Hâlet Çelebi, *Bütün Şiirleri*, (hızl. Selahattin Özpalabıyıklar), s. 15.

³⁰⁶ Asaf Hâlet Çelebi, *Bütün Yazıları*, (hızl. Hakan Sazyek), “Asaf Hâlet Çelebi ile Bir Konuşma” s. 487-488.

³⁰⁷ Mehmet Kaplan, *Şiir Tahlilleri 2 Cumhuriyet Devri Türk Şiiri*, s. 169.

Şairin “Ayna” şiirinde görünen genç kız ise, şaire âşık Çin padişahının kızıdır:

“bana aynada bir sûret göründü
benden başkası
.....
sordum kimsin diye
bir kahkaha atıp
ben çîn padişahının kızı
çoktandır âşıkınım
dedi”³⁰⁸

Asaf Hâlet Çelebi, kadın ve aşk temasını işlediği şiirlerinden biri olan “Nigâr-ı Çîn”de hayalî bir sevgiliyi anlatır:

“çîn-ü-maçîndeki nigâr
gezer bendeki diyârda
güler bende
nigâr

içim boştur
ve ayna kaplı
o aynalarda bin gamzesi var
kimisi sefine
kimisi deryâ
deryâ-yı nâz
kimisi bulut
kimisi bağ

o diyar ki onda acayıpler olur
ve ordaki nigârı
kimse bilmez”³⁰⁹

Bu şiirde, şairin anlattığı sevgili tipi yaşanan dünyada rastlanan türden bir sevgili değildir. Şairin kullandığı nigâr kelimesi, resim gibi güzel sevgili anlamına gelir.

³⁰⁸ Asaf Hâlet Çelebi, *Bütün Şiirleri*, (hzl. Selahattin Özpallabıyıklar), s. 27.

³⁰⁹ a.g.e., s. 55.

Şiirin genelinde Sadi Şirazi'nin ve Mevlânâ'nın etkileri açıkça görünmektedir.³¹⁰ İslâm tasavvufunu ve Divan edebiyatını çok iyi bilen şairin, eski Türk edebiyatında rastlanan türde bir sevgili motifi yaratmış olduğunu söylemek yanlış olmaz.

Nigâr-ı Çîn'de anlatılanların benzerlerine Şeyh Gâlip'in *Hüsn ü Aşk* isimli eserinde de rastlarız. Daha önce de belirtildiği gibi Şeyh Gâlip, Asaf Hâlet Çelebi'nin etkilendiği kişilerdendir. Nigâr-ı Çîn şiirinde “o aynalarda bin gamzesi var / ve oradaki nigârı / kimse bilmez” şeklinde tasvir edilen sevgili, *Hüsn ü Aşk*'taki “Hüsn”ün bir benzeri değil midir? Nigâr-ı Çîn'de “o diyar ki onda acayıpler olur” şeklinde tarif edilen yerin bir benzeri *Hüsn ü Aşk*'taki “Benî Muhabbet Kabilesi”dir.³¹¹

Mehmet Kaplan, bu şiirde iç ben'in bir âlem haline gelmesi teminin işlendiğini söyler. Ona göre Nigâr-ı Çîn'deki iç ben, şairin muhayyel sevgilisinin dolaştığı bir saray olarak tasvir edilmiştir.³¹² Bu da göstermektedir ki bu ve benzeri konulu şiirler, gerçekler dünyası ile ilgisini kesmiş bir davranış tarzının ürünleridir.

Asaf Hâlet Çelebi'nin birçok kadına ilgi duyduğunu yukarıdaki paragraflarda belirtmiştik. Bunların en önemlilerinden biri Portekizli Mariyya'dır. Şair, bu kadına olan sevgisini, “Mariyya” adlarını taşıyan iki şiiriyle dile getirmiştir. Bu şiirlerden ilki şöyledir:

“Lizbonlu Maria Barbas'a
lizboa
boa
simsiyah saçlı kadın
mariyya
bir masal söyle bana
kan nasıl çıkmadı taştan
o ölen kimdi
mariyya

öleni bilmem
buna şarkı derler

³¹⁰ Gülistan'da Çin'li bir cariyenin hikâyesi anlatılmakta ve Çin Nigârhane'sinden söz edilmektedir. Bunun için bk.: Sadi Şirazi, *Gülistan*, çev.: Hikmet İlaydın, Hürriyet Yayınları, İstanbul 1974, s. 26. Mevlânâ'nın bir gazelinde de şöyle bir dize vardır: “Bütün gönüller içlerindeki o Çin dilberlerini gösterdiler.” Bk.: Asaf Hâlet Çelebi, *Mevlânâ ve Mevlevilik*, s. 177.

³¹¹ Bu şiirle *Hüsn ü Aşk* arasındaki benzerlikler için bk.: Şeyh Galip, *Hüsn ü Aşk*, (hzl: Orhan Okay; Hüseyin Ayan), Dergâh Yay., Üçüncü Baskı, İstanbul, Ocak 2000.

³¹² Mehmet Kaplan, *Şiir Tahlilleri 2 Cumhuriyet Devri Türk Şiiri*, s. 171.

lizboa
ben bir şarkıyım
atlas denizlerinden geldim
önümde dalgalar vardı
arkamda dalgalar

dalgalar bitince
ben de biterim”³¹³

Asaf Hâlet Çelebi, bu şiirde geçen “Lizboa” kelimesinin Portekiz’in başkenti Lizbon olduğunu söyler. Kendisinin bu şekildeki bir kullanımı tercih etmesinin sebebini, Portekizlilerin “Lizboa” şeklindeki kullanımlarını kendisinin de beğenmesine bağlar.³¹⁴ Şiirde ses oyunlarına ve sevdiği kadınla ilgili bilgilere yer veren şair, duygulu bir anlatım yakalamıştır. Etkisinde kaldığı bu kadın için yazdığı diğer şiiri de şu şekildedir:

“Mariyya

‘Preguntias que significa
Saudade; voute dizer
Saudade e tudo o que fica
Depois de tudo morrer’³¹⁵

Maria Barbas

çin kadar uzaklardan
can kadar yakından
sen bir masal kızısın
dün
çinden gelmiştin
bugün
lizboa’dan

yüzünde tarçın kokusu

³¹³ Asaf Hâlet Çelebi, *Bütün Şiirleri*, (hzl. Selahattin Özpallabıyıklar), s. 64.

³¹⁴ Asaf Hâlet Çelebi, *Bütün Yazıları*, (hzl. Hakan Sazyek), “Asaf Hâlet Çelebi ile Bir Konuşma”, s. 487-488.

³¹⁵ Portekizce olan bu dördlüğün Türkçe çevirisi şöyledir: Yeisin (Saudade) ne demek olduğunu soruyorsun bana; söyleyeyim, yeis, her şey öldükten sonra kalan her şeydir. bk.: Seyhan Erözçelik, “Son Vezir Asaf’ın Şiir Dünyasında Nedircik Yavruları, Bir İpuçlandırma Çalışması”, Asaf Hâlet Çelebi, *Bütün Şiirleri*, (hzl. Selahattin Özpallabıyıklar), s. 99-128.

gözünde cîn
bir gün buradan gidersin
mariyya
can kadar yakın
çin kadar uzak
lizboa boyalı haritalarda kapanır

bir gün buradan gidersin
mariyya
aynalarda seni ararım
bu şehirde seni ararım

bu dünyada seni ararım
mariyyaaa”³¹⁶

Hüsamettin Bozok, bu şiirlerle ilgili olarak, “Aşırı duyarlılığı onu ‘Mariyya’ şiirlerindeki derin lirizme ulaştırdı. Onu ilgilendiren, dış dünyamızın geçici, uçucu renkleri değildi. Belki de, çok iyi incelediği Hint felsefesi onu bu sonuca götürüyordu.”³¹⁷ ifadelerini kullanır. Ayrıca, Küllük’te karşılaştığı Mariyya ve onun için yazılan şiirlerle ilgili olarak şunları söyler:

“Yüzü enginliklerle dolu, boyasız, süssüz bir kızcağızdı. İki güzel şiirine esin kaynağı olan Portekizli Mariyya idi bu. Hayatım boyunca aklımdan çıkmayan o duygulu mısralar, demek bu kızcağız için söylenmişti. Hâlâ şaşar dururum! Ama, sanatçının yaratma ve insan ruhunun derinliklerine inme gücü, her halde, orta seviyede bir okuyucunun dünyasını çok aşılıyor.”³¹⁸

“çin kadar uzaklardan / can kadar yakından / sen bir masal kızıydın / dün / çinden gelmiştin / bugün / lizboa’dan” Dizelerinden anlaşılacağı üzere sevgili hem hayalîdir hem gerçektir. Sevilen, masal ülkesinden yani Çin’dendir. Aynı zamanda yeryüzünden yani Lizboa’dandır. Sevgilinin hem dünyaya ait özellikleri vardır “yüzünde tarçın kokusu” hem de masal ülkesine ait özelliği vardır “gözünde cîn” gibi.

³¹⁶ Asaf Hâlet Çelebi, *Bütün Şiirleri*, (hızl. Selahattin Özpallabıyıklar), s. 65.

³¹⁷ Hüsamettin Bozok, “Asaf Hâlet Çelebi İçin Anılar, Anılar...”, *Asaf Hâlet Çelebi Kitabı*, (hızl. heyet: Hüseyin Su, İlyas Dirin, Şaban Özdemir), s. 178-181.

³¹⁸ a.g.e., s. 181.

Şair, bazen sevgilisini yitirir; çünkü bulmak, rahat etmek gerçekler dünyasında yoktur. Bu nedenle sevgilisini, “aynalarda seni ararım / bu şehirde seni ararım / bu dünyada seni ararım” dizelerinde görüleceği gibi aynada arar.

Asaf Hâlet Çelebi'nin “Mariyya” şiirleriyle ilgi kurulabilecek diğer bir eseri de “Mâra” adlı şiiridir.³¹⁹ Mâra, Hint mitolojisine göre, Buddha'yı ayartmaya çalışan şeytandır.³²⁰ Şair, bu şiirinde, karmaşık arzular hissettiği kadını Budizm'deki Mâra'ya benzetir:

“bilmemek bilmekten iyidir
düşünmeden yaşayalım
mâra
günü ve saatleri ne yapacaksın
senelerin bile ehemmiyeti yoktur

seni ne tanıdığım günleri hatırlarım
ne seneleri
yalnız seni hatırlarım
ki benim gibi bir insansın

tanımamak tanımaktan iyidir
seni bir kere tanıdıktan sonra
yaşamak acısını da tanıdım
bu acıyı beraber tadalım
mâra

başım omzunda iken sayıkladığıma bakma
beni istediğin yere götür
ikimiz de ne uykudayız
ne uyanık”³²¹

³¹⁹ Seyhan Erözçelik, bu şiirlerin adlarındaki ses benzeşmesi bakımından ilgili olabileceğini söyler. Bunun için bk.: Seyhan Erözçelik, “Son Vezir Asaf'ın Şiir Dünyasında Nedircik Yavruları, Bir İpuçlandırma Çalışması”, Asaf Hâlet Çelebi, *Bütün Şiirleri*, (hzl. Selahattin Özpallabıyıklar), s. 99-128.

³²⁰ Asaf Hâlet Çelebi, *Pali Metinlerine Göre Gotama Buddha*, s. 59.

³²¹ Asaf Hâlet Çelebi, *Bütün Şiirleri*, (hzl. Selahattin Özpallabıyıklar), s. 22.

Asaf Hâlet Çelebi, Hint mitolojisinden yararlanarak yazdığı bu şiirinde kendisini hayallere bırakarak arzularına uygun kadın tipleri yaratmıştır. Yine Budist efsanelerinden yararlanarak yazdığı “Kunâla” adlı şiirinde ise, sevdiği kadına gözleri güzel bir kuşun adı olan “kunâla” sözcüğü ile hitap eder. Çok derin bir aşkın ifadesi olan bu şiirde, şairin sevgilisine karşı hissettiği samimi duyguları anlamak mümkündür:

“vakit geldi kunâla
dünyayı görelî çok oldu
tam kırk yılda seni buldum kunâla
bu can tenden geçmeden
bu dünyadan göçmeden
bir kerecik sevmek çok değil

simsiyah saçların var kunâla
kemiklerine yapışık etlerin var
bir gün dökülecek
kunâla kuşu gibi gözlerin var
bir gün sönecek
kunâla
bu etlerin arkasında güzelliklerin var
benden başka kimse bilmiyecek

bu can içimde kuştur kunâla
seni görünce titrer
bu can gözümde muhabbettir kunâla
seni görünce yanar
bu can burnumda soluk olur kunâla
uçar gider”³²²

Ahmet İnam, Asaf Hâlet Çelebi’nin şiirlerinden yola çıkarak, onun insanları sevdiğini ve onlara ilgi duyduğunu söyler. Bunda, mistisizmin odak noktasının aşk (sevgi) olmasının da etkili olduğunu belirtir. Ahmet İnam’a göre, şairin toplumda önem

³²² Asaf Hâlet Çelebi, *Bütün Şiirleri*, (hzl. Selahattin Özpala bıyıklar), s. 60.

verdiği ve sevdiği biri vardır. Onun için herkesi sevmez.³²³ Bu duruma şairin “Sandukalar” şiirindeki şu dizeleri örnek gösterir:

“canlar içinde bir can var
canlar içindeki
câaan”³²⁴

Asaf Hâlet Çelebi’de görülen bu sevgi çok geniş boyutludur. “Sandukalar” şiirinde “Cân”ı seven şair, “Şehir” şiirinde “böcek”i sever:

“sevgilim bir böcektir
taştan duvarlar içinde
karafatmalarla yaşar
beş senedir getirdiğim şekerleri yiyip
elimi ısırmıştır”³²⁵

Modern zamanların yaşam tarzına ironik bir bakış olan bu şiirde sevgili, böcek sembolüyle anlatılmıştır. Şair, apartman yaşamının dolayısıyla şehir hayatının kendisini sevgilisinden ayırdığına inanmaktadır.

Asaf Hâle Çelebi’nin bu bölümde işlenen bazı şiirleri, yeri geldiğinde konu olarak diğer bölümlerde de değerlendirildi. Onun bütün şiirleri incelendiğinde görüleceği gibi, şiirleri arasında uzaktan ya da yakından bir benzerliğe rastlamak mümkündür. Şiirlerinin hemen hepsinin dokusu aynıdır. Kendisi de bu konuyla ilgili olarak, “Yeni şiirlerimden birinin bir yerinde şüpheye düşen olursa eski şiirlerime bakar, bulur, anlar. Çünkü bütün şairlerin, gerçekte, tek bir şiirleri vardır. Bize ayrı ayrı sunulanlar o bir tek şiirin parçalarıdır.”³²⁶ görüşünü ileri sürer.

4.2.5. Şiirlerinde Kültür ve Gelenek

Asaf Hâlet Çelebi’nin şiirlerinde yer alan kültür ve gelenekten bahsetmeden önce, bu kavramları açıklamak yararlı olacaktır.

³²³ Ahmet İnam, *Eleştirisinin Kıyıları*nda, s. 227.

³²⁴ Asaf Hâlet Çelebi, *Bütün Şiirleri*, (hzl. Selahattin Özpallabıyıklar), s. 44.

³²⁵ a.g.e., s. 18.

³²⁶ Asaf Hâlet Çelebi, *Bütün Yazıları*, (hzl. Hakan Sazyek), “Asaf Hâlet Çelebi ile Bir Konuşma”, s. 487-488.

Kültür, Latince bir kelime olup bakmak, yetiştirmek, özenmek anlamlarına gelmektedir. Genel olarak, bir ferden sosyal ve zihni formasyonu, şahsiyetinin, gıda, zevk, duyarlılık ve zekâ yönünden olgunluğa ermesi. Nesnel açıdan ortak düşünme, duyma tarzları; örf ve âdetlerin tamamı, kurumların ve çeşitli alanlarda ortaya konulmuş eserlerin bütünüdür. Başka bir tanımla kültür, tabiata ilave edilen her şeydir.³²⁷

Beşir Ayvazoğlu, bir kültür problemi olarak ele aldığı geleneği, “kültürün kendini koruma refleksi ve varlığını sürekli bir yenileşme bilinciyle ‘hâl’de devam ettirmesi”³²⁸ şeklinde tanımlar. Geleneği bir kültür kavramı olarak değerlendiren Mustafa Miyasoğlu da, bir şeyin gelenek haline gelebilmesi için daha önceden onu görmemiz, alışmamız ve sevmemiz gerektiğini belirtir. Geleneğin oluşmasında sosyal şuurun önemine değinir. Ayrıca, toplumun değişimiyle geleneğin de değişeceğini söyler.³²⁹

Orhan Okay, şiirin esasının gelenek olduğunu, sanatın kopukluklara tahammül edemeyeceğini söyleyerek geleneğin vazgeçilmezliğini ortaya koyar.³³⁰ Sezai Karakoç’a göre ise gelenek, şairin ilk dünyası ve onun yeteneğini harekete geçiren birikimidir. Pirlere alışverişin usûl ve âdâbidir. Ona göre şair, gelenek sayesinde geçmiş şairlerle çağdaş olur ve başka bir zamanda yaşama imkânına kavuşur.³³¹

Gelenekçi yazarlardan Eliot, geçmişin hâl içinde varlığını hissettirmek kadar ebediyeti, sınırsız, sınırlı olanda, yani bugünde bulmanın, bu beraberliği hissettirebilmenin bir yazarı gelenekçi yapacağını düşür. Sanatçının bir kültür boşluğu içinde yetiştiğini söyleyen yazar, bir sanat eserinin yaratılabilmesi için büyük bir bilgi birikimini gerekli görür. Sanat eseri diyebileceğimiz bir eserin, “geçmiş”in “hâl” ile birleştiği yeni bir sentezde yerini aldığını ve yeni bir geleceğe doğru aktığı anlarda yaratıldığını belirtir. İyi bir sanat eserini de, öz ve biçim bakımından kendine has yenilikler getirerek çağının gerçeğini yansıttığı halde, gelenek çizgisinden sapmayan eser olarak görür.³³²

Halef Nas da, modern Türk şiirinde gelenek konulu çalışmasında yaptığı şu açıklamayla, bu konuyla ilgili önemli detaylara işaret eder:

³²⁷ Süleyman Hayri Bolay, *Felsefe Doktrinleri ve Terimleri Sözlüğü*, Akçağ Yayınları, 9. Baskı, Ankara 2004 s. 254.

³²⁸ Beşir Ayvazoğlu, “Kültürel Sürekliliğe ve Geleneğe Dair”, *Türk Edebiyatı dergisi*, S.260 (Haziran 1995), s. 11.

³²⁹ Mustafa Miyasoğlu, *Edebiyat Geleneği*, Yenisaat Yay., Birinci Baskı, İstanbul 1975, s. 75-77.

³³⁰ Orhan Okay, “Şiirin Esası Gelenektir”, *Yedi İklim dergisi*, S.78, Eylül 1996, s. 67.

³³¹ Sezai Karakoç, *Edebiyat Yazıları 1*, Diriliş Yayınları, İstanbul 1997, s. 100.

³³² Thomas Stearns Eliot, *Edebiyat Üzerine Düşünceler*, s. 7-21.

“Şiirlerde geleneksel imajlar âdeta satır aralarında uyumuş gibidir. Bu imajlar eski şiirin anlam dünyasına eklemlenince rüzgârda uçuşan bir tüy gibi hareketlenir ve anlam kazanır. Dolayısıyla günümüz şiirinde kalıp ve anlam olarak imajlarını gördüğümüz gelenek, yöntem bakımından yenilenmekte ve yeniden üretilebilmektedir.”³³³

Mehmet Kaplan, Asaf Hâlet Çelebi'nin *Om Mani Padme Hum* şiir kitabını değerlendirdiği yazısında, bir ihsas şiirinden bir de kültür şiirinden bahseder. İhsas şiirinin hâlihazırda duyu organlarına çarpan şeyleri kaydetmekle yetindiğini, bu tarz şiirde dünyanın bir satır ve görünüş, insanın da onu aksettiren bir ayna olduğunu belirtir. Kültür şiirininse, varlığın derinliğine indiğini ve insanı asırlardan beri gelişen tarih ve medeniyetin içinde ele aldığı vurgular. Bu nedenle, ihsas şiirinin genellikle açık, basit ve kolay olduğunu; kültür şiirininse, karışık, kapalı ve anlaşılmasının zor olduğunu açıklar. Mehmet Kaplan değerlendirmesine devamla, basit ve kolay olduğundan dolayı ihsas şiiri yazarların çoğunluğu oluşturduğunu belirtir. Buna karşın tarih, din, medeniyet, felsefe gibi bilgileri gerektirdiğinden dolayı kültür şiiri yazarların çok az olduğunu anlatır. Asaf Hâlet Çelebi'yi de, kültür şiiri yazarlar arasında çok dikkate değer bir sima olarak gösterir.³³⁴

Mehmet Kaplan, *Om Mani Padme Hum* şairinin günlük alelâde intibalarından çok başka, geçmiş ve uzak medeniyetlerin havası içinde yaşadığını, birbirinden çok ayrı hayat görüşlerine sahip olan insanlıkla, hatta varlık dünyasıyla kaynaşmak istediğini belirtir. Onun İslâm, Mısır, Çin, Hint, Afrika ve kısmen Avrupa medeniyetlerinden gelen çeşitli unsurlar ve tabiatın derin ve esrarlı sembollerini kendisinin trajik ve metafizik mizacı ile birleştirerek, yeni, garip ve acayip bir şiir meydana getirdiğini anlatır. Böylelikle, *Om Mani Padme Hum* şairinin satıhtan ibaret bir ayna olmayıp, içinde eski ve karanlık hayallerin kaynaştığı bir mağaraya benzediğini söyler.³³⁵

Çoğu şairde kültürün bir malzeme olarak kalıp şiir haline gelemediğini belirten Mehmet Kaplan, “*Om Mani Padme Hum*” şairinin kültürden şiire yükselebilen ender şairlerden olduğunu belirtir. Onun şiirlerinde ihsas şiirlerinden daha derin ve kuvvetli bir taraf olduğunu belirten Mehmet Kaplan, bu şiirlerin okunduğunda garip, zengin ve karışık intibalar bıraktığını söyler. Ayrıca, bu tür şiirleri insan düşüncesini alabildiğine

³³³ Halef Nas, *Modern Türk Şiirinde Geleneğin İzleri*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Şanlıurfa 2007, s. 170.

³³⁴ Mehmet Kaplan, “*Om Mani Padme Hum*”, *Edebiyatımızın İçinden*, s. 202.

³³⁵ a.g.e., s. 202-203.

derinleştiren tefsirlere elverişli görür ve onların insanı medeniyet ve kâinatın esrarına doğru götürdüğüne inanır.³³⁶

Muhsin Macit, modern Türk şiirinde, Doğu uygarlıklarına özgü motif ve sembolleri ustalıklı kullanan şairlerin başında Asaf Hâlet Çelebi'nin geldiğini söyler. Onu, geleneğin dünyasından eserlerine ışıklar sızdıran bir şair olarak görür. Asaf Hâlet Çelebi'nin şiirlerinde masalların büyüsunü, diğer dinlerden gelen mitolojik unsurlarla birlikte tasavvufun yoğun imaj dünyasının yansımalarını ve dolayısıyla mistik şiiri bulmanın mümkün olduğunu belirtir.³³⁷

Muhsin Macit, gelenekten faydalanan ve mistik eğilimleri olan şairlerimizin büyük çoğunluğunun Batı kültürünü tanıdıktan sonra böyle bir tecrübeye giriştiklerini söyler. Gelenekten yararlanma yoluna giden şairlerin önlerine çıkan imkânlardan birinin tasavvuf olduğunu söyler.³³⁸ Asaf Hâlet Çelebi'nin pek çok şiiri bu bağlamda düşünülebilir.

Asaf Hâlet Çelebi, yeni tarzdaki şiirleriyle modern Türk şiirinin öncülerinden sayılmıştır. İlk şiirlerini eski tarzda yazan şair, asıl başarısını geleneğin imkânlarından yararlanarak yazdığı yeni tarz şiirleriyle yakalar. Kendine has değişik bir mistisizmin görüldüğü bu yeni tarz şiirlerinde, divan şiiri estetiğinin farklı şekil ve söyleyişle karşılaşırız. İslâm tasavvufu, masallar, çocukluk, eski medeniyetler, Budizm ile değişik din ve medeniyetlerin kültürlerinden aldığı tem ve motiflerle Türk şiirine değişik bir söyleyiş getiren Asaf Hâlet Çelebi'nin şiirlerinde, büyük bir kültür birikiminin bulunduğu gözlenmektedir. Onun şiirlerinin tadına varılabilmesi için de, mutlaka bu kültürlerden haberdar olunması gerekir.

Muhsin Macit, modern Türk şiirinde geleneğin dönüşümünün; ritim, imge ve sembolik dil zemininde gerçekleştiğini söyler. Eski şiirin sesinin, yoğun imaj dünyasının ve tasavvufun etkisiyle oluşan bol çağrışımlı dilinin, geleneğe yönelme konusunda modern şairleri etkilediğini kabul eder.³³⁹

Yukarıda belirttiğimiz gibi Asaf Hâlet Çelebi, geleneğin imkânlarından yararlanan şairlerdendir. Şiirlerinde, gelenekten yararlanmasının yanında, bu şiirlerin Mehmet Kaplan'ın belirttiği gibi bir kültür şiiri olduğu dikkatten kaçmamalıdır. Asaf Hâlet Çelebi, mistik bir çizgiye oturttuğu şiirleriyle, İslâm tasavvufundan, masallardan,

³³⁶ Mehmet Kaplan, "Om Mani Padme Hum", *Edebiyatımızın İçinden*, s. 203.

³³⁷ Muhsin Macit, *Gelenekten Geleceğe*, Akçağ Yayınları, 1. Baskı, Ankara, Nisan 1996, s. 17-49.

³³⁸ a.g.e, s. 49-50.

³³⁹ Muhsin Macit, "Asaf Hâlet Çelebi'nin Şiirinde Geleneğin Dönüşümü", *Asaf Hâlet Çelebi Kitabı*, (hzl. heyet: Hüseyin Su, İlyas Dirin, Şaban Özdemir), s. 65-72.

eski medeniyetlerin kültüründen vb. devşirdiği sembolleri modern bir anlayışla şiirine aktarmayı başarır.

Muhsin Macit, onun en önemli yönünün gelenek ile modernlik arasındaki ilişkiyi en bilinçli şekilde oluşturması olduğunu söyler.³⁴⁰ Hüsamettin Bozok da, onu “çağdaşları arasında, gerek Doğu dünyasının, gerekse Batı dünyasının kültür mirasını hazmederek yansıtmış bir insan” olarak değerlendirir.³⁴¹ Alâettin Karaca ise, onun şiirleriyle kültürel kodlara dayanan yekpâre bir yapıt oluşturduğunu belirtir. Bu kodlar açıldığında ise, okuyucunun karşısına mistik motiflerin ve masal motifleriyle örülü soyut bir evrenin çıkacağını söyler.³⁴²

Asaf Hâlet Çelebi hakkında yazılanların ve onunla ilgili yapılan araştırmaların, onun eserleriyle birleştiğinde bir külliyyat oluşturduğunu belirten Muhsin Macit, bu külliyyatın en belirgin özelliğini, dinî-mistik düşüncenin oluşturduğunu söyler.³⁴³ Zaten, Asaf Hâlet Çelebi'nin şiirlerinin yanı sıra, eserleri bölümünde görüleceği gibi, yayımladığı araştırma ve inceleme eserlerinin çoğu mistik şahsiyetler hakkındadır. Mevlevîlik ve Kadirîlik çevresiyle de yakından ilişkisi olan şairin, araştırma ve incelemelerini de buna katarsak İslâm tasavvufu, Budizm, eski medeniyetler vb. konularda kültürel bir birikime sahip olduğu görülecektir. Çalışmanın bu bölümünde, onun edindiği bu mistik bilgi kaynaklarını şiirlerine nasıl taşıdığı irdelenecektir.

Asaf Hâlet Çelebi, “Şiirlerimde Mistisizm Temayülü” başlıklı yazısında, sanat anlayışı bölümünde de belirtildiği gibi, şiirlerinde mistisizmin büyük rol oynadığını kabul eder. Bu yazısında ileri sürdüğü iddialarını somutlaştırmak isteyen şair, “Mısır-ı Kadîm”, “Cüneyd”, “Trilobit”, “Siddharta”, “Halayıklarım”, “Mansur”, “Nirvana”, “Cep” ve “He” şiirlerinden örnekler verir.

Şiirlerinde, Doğunun hiçbir zaman vazgeçmediği efsaneler, peygamber kıssaları, masallar, eski medeniyetlerin mistik dünyası, İslâm tasavvufu gibi geleneksel değerlerinden yararlanan Asaf Hâlet Çelebi, bunu modern ve etkileyici bir ifadeyle günümüze taşımıştır. Onun kültürel birikimini oluşturan bu faktörler, şiir diline

³⁴⁰ Muhsin Macit, “Asaf Hâlet Çelebi'nin Şiirinde Geleneğin Dönüşümü”, *Asaf Hâlet Çelebi Kitabı*, (hızl. heyet: Hüseyin Su, İlyas Dirin, Şaban Özdemir), s. 65-72.

³⁴¹ Hüsamettin Bozok, “Asaf Hâlet Çelebi İçin Anılar, Anılar...”, *Asaf Hâlet Çelebi Kitabı*, s. 178-181.

³⁴² Alâettin Karaca, “Asaf Hâlet Çelebi'ye Göre Şiir”, *Asaf Hâlet Çelebi Kitabı*, s. 91.

³⁴³ Muhsin Macit, “Asaf Hâlet Çelebi'nin Şiirinde Geleneğin Dönüşümü”, *Asaf Hâlet Çelebi Kitabı*, s. 65-72.

aktarılmaya müsait unsurlardır. Daha da önemlisi o, bu kültürel dokuyu, şiir diline başarıyla taşımıştır.

Beşir Ayvazoğlu, Asaf Hâlet Çelebi'nin bu özelliklerinden ve "Saf Şiir" adlı yazısından yola çıkarak, onun divan şairleri gibi kelimelerle arabesk kurduğunu ve soyut şiirin peşinde koştuğunu söyler. Bu anlayışıyla da onu, Ahmet Haşim kanalıyla Şeyh Galip'e, dolayısıyla da divan şiirine bağlar.³⁴⁴ Ondaki gelenek anlayışını düşündüren bir nokta da, şiirlerinde alıntılara bolca yer vermesidir. Bilindiği gibi iktibas (alıntı), "söze, anlamı pekiştirmek amacıyla ayet, hadis ya da bunlardan parçalar almaktır."³⁴⁵ "Sema-ı Mevlânâ" şiiri başta olmak üzere pek çok şiirinde bu yola başvurmuştur. Onun başvurduğu bu yöntem, aynı zamanda şairin diğer metinlerle olan ilişkisini de akla getirmektedir.

Asaf Hâlet Çelebi'yi geleneğe bağlayan diğer bir husus ise, şiirlerinde kullandığı fomüllerdir. Onun şiirde bir atmosfer vücuda getirmek için başvurduğu formül (anlamı herkes tarafından bilinmeyen kelime) kullanma yöntemi, aslında yeni değildir. Orhan Okay, bir şiirde anlaşılması güç cümle ve ibârelerin kullanılmasını, okuyucunun dikkatini anlamın dışında başka bir yöne çekme isteğine bağlar.³⁴⁶ Asaf Hâlet Çelebi'nin arzusu da bu yöndedir. Hatta, kullandığı bu formüllerin anlamını bilmeyi gereksiz görür.

Orhan Okay, edebiyatımızda, içinde anlamı bilinmeyen kelimelerin yer aldığı en güzel şiirleri Asaf Hâlet Çelebi'nin yazdığını söyler. Onun şiirlerinde, bir imaj uyandırabilecek bilinmeyen arkaik dillerden cümlelerin ve kelimelerin yer aldığını belirtir. Bu büyümlü kelimelerle, şiirin bizi Mısır medeniyetinin atmosferine, bir Mevlevî ayinine, bir kilise dua törenine kaptırdığını ifade eder.³⁴⁷

Daha önce de belirttiğimiz gibi bu yöneme divan şairleri de başvurmuştur. Buna örnek olarak, Şair Bâkî'nin Kanunî Sultan Süleyman'ın ölümü üzerine yazdığı mersiyenin matla beytini verebiliriz:

"Ey pâ-y-bend-i dâm-geh-i kayd-ı nâm u neng
Tâ key hevâ-yı meşgale-i dehr-i bî-direng"³⁴⁸

³⁴⁴ Beşir Ayvazoğlu, *Geleneğin Direnişi*, Ötüken Yayınları, İstanbul 1996, s. 156-157.

³⁴⁵ Cem Dilçin, *Örneklerle Türk Şiir Bilgisi*, TDK Yayınları, 4. Baskı, Ankara 1997, s. 465

³⁴⁶ Orhan Okay, *Sanat ve Edebiyat Yazıları*, s. 88.

³⁴⁷ a.g.e., s. 90-91.

³⁴⁸ *Bâkî Divânı*, (Hzl.: Sabahattin Küçük), Tenkitli Basım, TDK Yayınları, Ankara 1994, s. 75.

Orhan Okay, bu beytin şiirin başında yer almasının tesadüf olamayacağını söyler. Ona göre mersiyeye, ölümün fânî insanlara hitap eden, ağır ve hacimli bir müzik formu tesiri bırakan medhaliyle girilir.³⁴⁹ Bu da, yeni şiirimizin bazı örneklerinde görüldüğü gibi, şairin, dikkati mana üzerinden çekerek ahenge önem verdiğini düşündürür.

Yukarıdaki açıklamalardan da anlaşılacağı üzere Asaf Hâlet Çelebi'nin bütün şiirlerinde kültür ve geleneğin izlerine rastlanır. Onun "Kitaplar" şiiri, kültür ve gelenekle yoğrulmuş derin bir eserdir:

"kargacık
burgacık
yazılar
yazılar dolu kitaplar
kitaplar dolu yazılar
tüylü tüysüz kargalar
yazılar
yazılar dolu mürekkep
mürekkepten şekiller
F H
ı ğ
Δ Ω
yarısı kopmuş sicim
yarısı kopmuş kitap
ciltli kitap
ciltsiz kitap

sahifelerdeki yazılar beynimde
beynimdeki yazılar havada
ve harfler muallâkta

yazıların dili yok
benim dilimle söylüyor yazılar
yazıların dili yok
gotik yazılarda ıhlamur

³⁴⁹ Orhan Okay, *Sanat ve Edebiyat Yazıları*, s. 92-94.

çincelerde çam
hiyeroğlifte baykuş
ayak
ve ince adam
mehtapta sarhoş ahûlar
ve yandan bakan göz
ta'lik yazılarda
ve sahifeler bomboş³⁵⁰

Asaf Hâlet Çelebi, bu şiirde sonsuzluğu arayan bir insanın duygularını dile getirmektedir. Şiirde geçen harfler, kelimeler ve kitaplarla ilgili ifadeler şairin kültürel birikimiyle açıklanabilir. Kitaplarla özdeşleşen şair, değişik alfabelerdeki harflerle bir şeyler anlatmak istemektedir.

Kabil Demirkıran, şairin eski Mısırlılar'ın kullandığı heyeroglifte, Çin alfabesinde ve hat sanatında yer alan bazı harfleri değişik varlıklara benzettiğini söyler. Ayrıca, şairin tarih öncesi devirlere giderek farklı uygarlıkların alfabelerinde varoluş sırrını çözmeye çalıştığını ifade eder.³⁵¹

Asaf Hâlet Çelebi'nin Cüneyd, He, İbrâhîm, Mısır Kadîm, Sema-ı Mevlânâ, Mansûr, Tevrat Şiiri ve Lâmelif şiirleri içerdikleri çağrışım değerleriyle derin bir kültür yoğunluğu taşırlar. Bu şiirler, aynı zamanda taşıdıkları telmih öğeleriyle de geleneksel değerleri barındırırlar. Çalışmamızın diğer bölümlerinde ayrıntılı olarak incelenen bu şiirler üzerinde burada durulmayacaktır.

Muhsin Macit, onun şiirlerinin gelenekle olan bağını üç temel noktaya bağlar. Bunlar mistisizm, masalların büyüdü dünyası ve İstanbul'dur.³⁵² Bir hayal ve duygu şairi olmaktan öte, bir sezgi ve kültür şairi olan Asaf Hâlet Çelebi'nin şiirlerinde, devrinin güncel sayılabilecek konuları yerine daha çok geçmişe dönük, mistik ve masalımsı denilebilecek bir havanın hâkim olduğu anlaşılmaktadır. Bu yönleriyle geçmişe bağlı olan Asaf Hâlet Çelebi'nin geleneğin imkânlarından yararlandığını söyleyebiliriz.

³⁵⁰ Asaf Hâlet Çelebi, *Bütün Şiirleri*, (hzl. Selahattin Özpallabıyıklar), s. 37-38.

³⁵¹ Kabil Demirkıran, *Asaf Hâlet Çelebi'nin Şiirlerinde Sürrealist ve Letrist Etkiler*, s.91-92.

³⁵² Muhsin Macit, "Asaf Hâlet Çelebi'nin Şiirinde Geleneğin Dönüşümü", *Asaf Hâlet Çelebi Kitabı*, (hzl. heyet: Hüseyin Su, İlyas Dirin, Şaban Özdemir), s. 65-72.

4.2.6. Şiirlerinde İstanbul

Asaf Hâlet Çelebi'nin şiirlerinde İstanbul'un özel bir yeri vardır. Hatta bir tutku halini alan bu sevgi hakkında eşi Nermin Çelebiler, "İstanbul'u çok severdi. İstanbul'dan başka yeri gözü görmezdi. Ankara'ya bir bankaya tayin etmişler. İki üç ay kadar kalmış orada. Dünyada oturamam burada! diye geri gelmiş."³⁵³ sözlerini kaydeder. Yine eşinin ifadelerinden, en çok Küllük'ü sevdiğini anlıyoruz. Nermin Çelebiler, kendisinin de gittiği bu yerin Beyazıt Camii'nin yanında bulunan dönemin sanatçılarının bulunduğu bir yer olduğunu belirtir.³⁵⁴

Onun İstanbul tutkusunun sonucu olsa gerektir, "Divan Şiirinde İstanbul" adlı bir antoloji hazırlar. Yine onun birçok yazısında İstanbul'u görmek mümkündür. Bu yazılarında, İstanbul'la ilgili yazılmış şiirlerden, şehre ve şehrin semlerine ilişkin bilgiler çıkarır. Şehrin kültürel dokusu ile buradaki gündelik hayatın izlerini arar. Bu yazılarından biri olan "İstanbul" adlı yazısında, bu yere ve kendisine dair söyledikleri, İstanbul ile arasındaki münasebeti sergilemesi bakımından dikkate değerdir:

"Ben İstanbul'da doğdum, İstanbul'da büyüdüm. Galiba da İstanbul'da öleceğim. Suyun dışında balık nasıl yaşarsa ben de İstanbul'un dışında öyle yaşarım. Çin ve maçini, Acemistan ve Frengistanı ben hep İstanbul zaviyesinden gördüm... İstanbul'la ben can ve gövde gibiyiz. Bazen benim bazen onun rollerimiz değişir. İstanbul olmasa ben olmazdım ama, bana öyle geliyor ki ben olmasam belki İstanbul da olmayacaktı. İstanbul benim ağzıma dil, kulaklarıma ses, gözlerime bakış olur. Böylece bazen dilim Çamlıca'ya gözüm Boğaz'a kulaklarım Beyoğlu'na çıkar ve oradaki acaibattan haber alır gelir."³⁵⁵

Bu ifadelerden anlaşılacağı gibi Asaf Hâlet Çelebi, İstanbul ile bütünleşmiş, hatta aynileşmiştir. İstanbul'la bütünleşen şair, bütün masalların da orada ortaya çıktığını düşünür. Yine, İstanbul'un gerçek yüzünü gösteren aynanın kendisinde bulunduğunu ve ondaki simyaya sahip olduğunu söyler. Ondaki İstanbul sevgisinin yansıması şu şiirinde somutlaşmıştır:

"İstanbulumun Dili
annemin dili
babamın dili

³⁵³ Abdurrahim Karadeniz, "Nermin Çelebiler: On Üç Yıl, Tutkulu Bir Aşkla Binbir Gece Masalları'ndaki Gibi Bir Hayat Yaşadık", *Asaf Hâlet Çelebi Kitabı*, s. 151-173.

³⁵⁴ a.g.e., s. 159.

³⁵⁵ Asaf Hâlet Çelebi, "İstanbul", *Ses*, S.4, Eylül 1939, s. 6; *İstanbul*, S.7, Mayıs 1954, s. 21.

İstanbulumun dili
İstanbulumun dili

İstanbulumun efendisi
hanımefendisi
sokaklarımın bekçisi
yoğurtçusu, balıkçısı
can dilimi konuşanım
canım benim

ninnilerimi bu dil söyledi
masallarımı bu dil
bu dille duydum türkülerimi
bu dille okudum şairlerimi
'zalim beni söyletme derunumda neler var'

rahat bırak beni eşek arım
rahat bırak beni bay kıvırgıç
bayan ividi

evim
sokaklarım bana yasak
sen benim değilsin
rüyalarımın harputu
ecem

öcüm
bütün önemlerini kıvançlarını koy çuvalına
başka yaramaz çocukları git korkutmaya
başka kapıya"³⁵⁶

Şiirde görüldüğü gibi, şair "İstanbulum" ifadesiyle, içinde yaşadığı ve kendisiyle bütünleştiği şehri tamamen sahiplenir. Ardından, milleti millet yapan en büyük değerlerden olan dil üzerinde durur ve bu dilin kendisinin sosyal kişiliğini kazanmasındaki katkısına değinir. Son olarak da, dili ile canını bir tutarak ona verdiği değeri ortaya koyar.

³⁵⁶ Asaf Hâlet Çelebi, *Bütün Şiirleri*, (hzl. Selahattin Özpabıyıklar), s. 83.

Muhsin Macit, onun tam bir İstanbul’lu olduğunu, bu yüzden eski şairlerin mekân tasavvurlarını deneyimiyle kavradığını söyler. Onun kültürünü ve yaşama tarzını olduğu kadar şiirini de İstanbul’suz anlamının mümkün olamayacağını belirtir. Ayrıca, onun İstanbul’un şiire yansıyan özelliklerini tespit ederek okurlarıyla paylaştığı nefis yazılarında, çizdiği geçmiş zaman tablolarına yerleştirdiği eski şair portrelerinin ondaki tarih bilincini ve süreklilik duygusunu çok iyi yansıttığını dile getirir.³⁵⁷

Hayatı ve kişilik özelliklerinin anlatıldığı bölümlerde de belirtildiği gibi onu tanıyanların ortak görüşü, onun bir İstanbul Beyefendisi olmasıdır. Kâmran Evrenos, onun hakkında “pek sevimli, pek terbiyeli bir sanatkârdır. Şakadan anlar, nükteden anlar, incelikten anlar.”³⁵⁸ ifadelerini kullanır. Nihad Dalay, bu konuda “Çelebi soyadı hakikaten Asaf Beye lâyük. Bunu bütün hareketleri, konuşmasındaki nezâket ve samimiyeti ortaya koyuyordu.”³⁵⁹ der. Haldun Taner ise, onunla ilgili olarak “Tatlı, yumuşak, olgun, filozof, dış şartların bütün sefaletine rağmen yenilmez bir iyimserliği vardı.”³⁶⁰ görüşündedir. Fikret Adil de, onun bir Beylerbeyiliye, bir çelebiye yakışır şekilde yaşadığını söyler.³⁶¹ Necip Fazıl da, bir tür dönemin edebî tarihini yazdığı eserinde, onun hakkında “İstanbul efendisi, (İstanbul)li eski Bâbîâli tipi, güzel ve çirkini tayinde usta...”³⁶² demekten kendini alamaz.

Son Osmanlı, Son Vezir Asaf, İstanbul Beyefendisi gibi lakaplarla anılan Asaf Hâlet Çelebi’nin şiirlerinde ve yazılarında İstanbul’un büyük bir yer işgal ettiğini söylemek gerekir. Birçok yazısında İstanbul’un semtlerini ve önemli değerlerini can alıcı ifadelerle dikkatlere sunmuştur. “İstanbulumun Dili” şiiriyle de, şehre olan sevgisini en yoğun bir ruh haliyle işlemiştir. Onun İstanbul sevgisinin temelinde, “dadılar ve halayıklar elinde mutlu bir çocukluk hayatı geçirdiği”³⁶³ dönemlerin şuuraltında kalan izleri vardır; çünkü o, bütün ömrünü Cihangir ve Beylerbeyi gibi eski İstanbul’dan izler taşıyan semtlerde, konak ve köşk gibi İstanbul kültürünün yaşandığı evlerde geçirmiştir. Bu nedenle, eski bir İstanbul efendisinin bütün özelliklerini taşır. Bu eski İstanbul efendisini, çok iyi tanıtan ve yetiştiği çağı ile kültürünün önemli

³⁵⁷ Muhsin Macit, “Asaf Hâlet Çelebi’nin Şiirinde Geleneğin Dönüşümü”, *Asaf Hâlet Çelebi Kitabı*, (hzl. heyet: Hüseyin Su, İlyas Dirin, Şaban Özdemir), s. 65-72.

³⁵⁸ Asaf Hâlet Çelebi, *Bütün Yazıları*, (hzl. Hakan Sazyek), “Önümüzdeki genel seçimlerde de adaylığımı koyacağımı söyleyen Asaf Hâlet Çelebi ile Bir Konuşma”, s. 478-482.

³⁵⁹ a.g.e., s. 495.

³⁶⁰ Haldun Taner, “Asaf Hâlet Çelebi İçin”, *Asaf Hâlet Çelebi Kitabı*, (hzl. heyet: Hüseyin Su, İlyas Dirin, Şaban Özdemir), s. 187-189.

³⁶¹ Fikret Adil, “Asaf Hâlet Çelebi İçin”, *Asaf Hâlet Çelebi Kitabı*, s. 190-192.

³⁶² Necip Fazıl Kısakürek, *Bâbîâli*, Büyük Doğu Yayınları, 12. Basım, İstanbul, Nisan 2007, s. 334.

³⁶³ Orhan Okay, “Beylerbeyi’nde Bir Garip Çelebi”, *Asaf Hâlet Çelebi Kitabı*, s. 19-28.

kaynaklarını yansıtan “Memleketim” adlı şiirini, onun pek şiirini besleyen kaynakları tanımamıza fırsat vereceği için, alıntılamaı uygun görüyoruz:

“Göbeğinden çıkan ağaç
Osman Gazinin
Dereler
çayırlar
sürüler
Üstünde yaşadığım toprak
Muradım, Yıldırımım, Fâtihim
Yeniçerim
Evliya Çelebim
Bursam İstanbulum
hele İstanbulum
Tarihim san’atım
Annem babam
komşularım
Zenci Nerkis Kalfa
Çerkes Nevres dadım
Cihangirde deniz pırlıtsı içinde evim
Ben bu diyara zenbille gelmedim
Ben bu yerlerin çocuğuyum
Burası benim İstanbulum
Bu insanlar benim
Bu insanlar benim
Bu gökler benim
Bu tatlı Ömer çocuk benim
Dedelerim memleketim ve her şeyim
onun
Osman Gazinin gördüğü rüyada
Ömerle ben varım”³⁶⁴

Asaf Hâlet Çelebi’nin bu şiirinde, genel anlamda memleket sevgisi, özel anlamda ise İstanbul sevgisi dikkat çekmektedir. Şair, kendisini belli bir zemine

³⁶⁴ Asaf Hâlet Çelebi, *Bütün Şiirleri*, (hzl. Selahattin Özpabıyıklar), s. 82.

oturtmak istemiş, şiirdeki ifadeleriyle de bunu sağlamıştır. Tarihsel dokudan ve gelenekten yararlandığı bu şiiri, “İstanbulumun Dili” adlı şiirle birlikte değerlendirilmelidir. Burada, onun bu iki şiirinin farklı bir anlayışla yazıldığını söylemek gerekir. Asaf Hâlet Çelebi’nin son şiir kitabından sonra yayınlanan bu şiirler, onun yeni bir anlayış ve tarz geliştirdiği dönemlere rastlar. Bu yüzden, “Om Mani Padme Hum”daki şiirlerden farklı özellikler taşır.

Asaf Hâlet Çelebi’nin İstanbul konulu bir diğer şiiri de, Kâmran Evrenos’un kendisiyle yaptığı bir görüşmede, “Sevdiğiniz bir şiirinizi okur musunuz?” isteği üzerine okuduğu şu şiirdir:

“Vursun dalgadan dalgaya rüzgâr

Taklak atсын balıklar sevinçten

Şen olsun İstanbul şehri

Dürbünümüzü burada kurar

İster Çin ve Maçini seyredir

İster Yemen ve Irakı

Boğaz bizimdir

Renkler bizim

Onları istediğimiz gibi ezer

Emirerimizin paletine koruz

Canımızın istediği gibi

Yüz binlerce Boğaziçi çıkarır

Canımızın istediği gibi

Şen olsun Boğaziçi

Şen olsun Fahrünnisa Fahrünnisa Zeyd”³⁶⁵

Asaf Hâlet Çelebi’nin hayatında ve sanatında var olan bütünlüğü yakalamadan, onu tanımak mümkün değildir. Bu düşünceden yola çıkarak, onun bu şiirini okuduğumuzda, hemen aklımıza “İstanbul” adlı yazısı gelir. Özellikle de, o yazıda yer alan “Çin ve maçini, Acemistan ve frengistanı ben hep İstanbul zaviyesinden gördüm.

³⁶⁵ Asaf Hâlet Çelebi, *Bütün Yazıları*, (Hakan Sazyek), “Önümüzdeki genel seçimlerde de adaylığımı koyacağımı söyleyen Asaf Hâlet Çelebi ile Bir Konuşma”, s. 478-482. Asaf Hâlet Çelebi’nin bu şiirine *Bütün Şiirleri* dahil başka yerde rastlamadım.

Oralarını hep İstanbul'un içindeyken gezdim ve gezmekteyim.”³⁶⁶ ifadelerle, bu şiirin anlatmak istediği duygu örtüşmektedir.

Sonuç olarak, İstanbul temasının işlediği bu şiirlerinden hareketle, Asaf Hâlet Çelebi'nin bir İstanbul âşığı olduğu söylenebilir.

4.2.7. Şiirlerinde Doğu Mistisizmi ve İslâm Tasavvufu

Asaf Hâlet Çelebi'nin şiirlerinde mistik temayüllerin olduğu birçokları tarafından ifade edilmiştir. Kendisi de, “Evet, şimdiye kadar hakkımda yapılan birçok tenkitlere ve itirazlara rağmen, hiç korkmadan ve çekinmeden şiirlerimde mistisizmin büyük rol aldığını itiraf ediyorum.”³⁶⁷ diyerek hakkında ileri sürülen fikirleri doğrulamıştır.

Onun şiirlerindeki mistisizm tesirlerini incelemeyen önce, mistisizm hakkında bilgi verilmesi konunun daha iyi anlaşılmasına yardımcı olacaktır. Mistisizmin, Yunanca'da gözleri kapamak anlamındaki “myein” sözcüğünden geldiğini belirten Annamari Schimmel sözlerine şöyle devam eder: “Dinler içinden akan büyük ruh nehri diyenler olmuştur mistisizme. Siz, ister bilgelik, ister aydınlık, ister aşk, ister hiçlik deyin ona, gerçek olan, en geniş anlamıyla, tek bir hakikatin bilincine varmaktır.”³⁶⁸

İlhan Kutluer ise, mistisizmin, Grekçe sır anlamına gelen “musterion” kelimesinden türediğini söyler ve mistisizmi, “İnsanın görünen nesnelere ardındaki gerçeklik, sonsuzluk ve bilgiye ulaşma yönündeki ruhî tecrübesi ve bu tecrübeyi ifade eden doktrin.”³⁶⁹ şeklinde tanımlar. Ardından, bu kavrama şu şekilde açıklık getirir:

“Bütün mistiklere göre mutlak hakikatin varlığı aşkıdır; fakat aynı zamanda mutlak hakikat zaman ve mekânda bulunan bütün bir evrenin esasta tek olan iç ve zatî varlığıdır. Bu, ilk bakışta bir panteizm izlenimi uyandırır da mutlak hakikatle evren arasında tam bir ontolojik özdeşlik olduğu anlamına gelmez. Bütün mistik ekollerde insanın, ruhunda mevcut daha derin ve üstün bir idrakte tabiatın normal sınırlarını aşarak Tanrı ile bir olabileceği, yücelebileceği, tanrısallaşabileceği veya Nirvana'ya ulaşabileceği vurgulanır. Buna göre insanda

³⁶⁶ Asaf Hâlet Çelebi, “İstanbul”, *Ses*, S.4, Eylül 1939, s. 6; *İstanbul*, S.7, Mayıs 1954, s. 21.

³⁶⁷ Asaf Hâlet Çelebi, “Benim gözümle şiir davası: 6 Şiirlerimde Mistisizm Temayülü”, *İstanbul*, S.14, Aralık 1954, s. 24-25.

³⁶⁸ Annamari Schimmel, *Tasavvufun Boyutları*, (ter.: Ender Gürol), Adam Yayınları, İstanbul 1982, s. 17.

³⁶⁹ İlhan Kutluer, “Mistisizm”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, C.30, İstanbul 2005, s. 189.

iki 'ben' vardır. Bunlardan süflî ve egoist olanı söz konusu tecrübeyi mümkün kılma yolunda bir engeldir ve aşılmalıdır.”³⁷⁰

Peyami Safa'nın “Mistisizm insan ruhu ile varlığın esası arasında birleşme imkânına inanmaktadır.”³⁷¹ sözleriyle açıkladığı bu kavramı, Süleyman Hayri Bolay da, şöyle tarif eder:

“Tabiat üstü bir âlemle irtibat kurarak üstün bir bilgiyi araştıran ve aklî ve nicelikçi denemelere dayanmadan, sezgi gücü ve vecd halinde pratiklerle eşyanın özüne ait bilgiye, Allah'a ulaşacağını ileri süren tasavvufî ve felsefî meslek. Buna inananların zihnî halleri ve yaşayışları. Bu meslek akıldan çok, aşk ve irade hamlesiyle ve gayretiyle hakikati araştırır; insanın tabî ve ilmi bilgisinden bambaşka yüksek bir bilgiyi elde etmeyi hedef alır; böylece saf aklın hudutlarını aşarak bu hedefe ulaşır.”³⁷²

Bizde bu konuda en detaylı çalışmayı yapanlardan biri olan Cavit Sunar, mistisizm ile bizdeki tasavvuf kelimesinin eş anlamlı olduğunu belirtir. Bu konunun değişik bakış açılarıyla ele alındığını ve çeşitli tanımlarının yapıldığını belirterek, birçok konular ve tanımlar altında kendisini kaybeden gerçek mistisizmi bulup çıkarmak için onun gerçek bir tanımını yapmak gerektiğini savunur. Bu ifadelerden sonra, spiritüalitenin belirli ve özel bir türü olarak gördüğü mistisizm için, “Mistisizm, bir yönü ile bir çeşit tecrübe tipidir, diğer yönü ile de bir çeşit şuur halidir. Fakat, Mistisizm, daha ziyade, ikinci yönü ile tanınmış ve yayılmıştır.”³⁷³ der. Ardından, yaptığı bu tanımı şu sözlerle açıklığa kavuşturur:

“Mistisizmin kaynağı dinlerin, felsefelerin, şiirin, sanatın, müziğin v.b.'nin ilhamlarını aldıkları aynı kaynak, yeni görünen dünyanın üstünde ve ötesinde görünmeyenin şuurudur. Mistik, ezeli olanın içinde geçici olanı ve geçici olanın içinde de ezeli olanı görür ve kavrar.”³⁷⁴

Cavit Sunar, mistisizmi, en son varlığın ilmi, en son varlıkta birleşme ilmi olarak görür. Ona göre, gerçek mistik, Mutlak ilimden söz eden değil, Mutlak'a kavuşandır. Kavuşmanın delilini “Bilmek” olarak görmez, “Olmak” olarak görür. Bu ifadeleriyle, pratiğe ait bir bilgi olarak gördüğü mistisizmin şu dört karakteriği olduğunu belirtir:

³⁷⁰ İlhan Kutluer, “Mistisizm”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, C.30, İstanbul 2005, s. 189.

³⁷¹ Peyami Safa, *Mistisizm*, Bâbiâli Yayınevi, İstanbul 1961, s. 7.

³⁷² Süleyman Hayri Bolay, *Felsefe Doktrinleri ve Terimleri Sözlüğü*, s. 294.

³⁷³ Cavit Sunar, *Tasavvuf Tarihi*, Anadolu Aydınlanma Vakfı Yayınları, 2. Basım, İstanbul, Eylül 2003, s. 1.

³⁷⁴ Cavit Sunar, *Tasavvuf Tarihi*, Anadolu Aydınlanma Vakfı Yayınları, 2. Basım, İstanbul, Eylül 2003, s. 3.

1. Gerçek mistisizm, teorik değil, pratiktir. Entelektin kavradığı değil, nefsin yaptığı bir şey, organik bir hayat vetiresidir.
2. Gerçek mistisizm, tamamiyle spirüüel bir aktivitedir; hedefi, transandantaldır. Görünüş dünyasını hiçbir şekilde kâle almaz. O, bu dünyada ve günlük işlerinde bile bütün dikkat ve ilgisini değişmez Bir'de toplar.
3. Gerçek mistisizmin metodu ve işi, aşktır. Mistiğin bütün dikkat ve ilgisini topladığı bu Bir, hem bütün bir realite hem de sevginin canlı ve şahsî objesidir.
4. Son olarak gerçek mistisizm, bazı belirli tecrübeleri gerektirir. Mistiğin objesi, Mutlak ile birleşmedir. Bu canlı birleşme, mistik yolun sonudur.³⁷⁵

Mistisizm hakkında yapılan bu açıklamaların ve tanımların ardından, İslam mistisizmi olarak tanınan “tasavvuf” anlayışını da mistisizm içerisinde değerlendirmek yerinde olur. Asaf Hâlet Çelebi, çok yönlü ve kültürlü bir şair olduğundan, onun şiirine Doğu ve Batı mistisizmi kadar tasavvuf da kaynaklık eder. Bundan sebeple, tasavvufun ne olduğunun belirlenmesi yararlı olacaktır.

Peyami Safa, tasavvufu, İslâmiyet'te mistisizm başlığı altında ele alır ve Emevîler devrinde belirginleşen dünyaya aşırı bağıllık ve fetih ruhuna karşı, İslâm idealizminin tepkisi ve zühdî bir cereyan olarak kabul eder.³⁷⁶ Erol Güngör de, benzer ifadelerle, Hıristiyan mistisizmi, Yahudi mistisizmi, Hindû mistisizmi gibi İslâm mistisizminin de olduğunu ve buna tasavvuf denildiğini belirtir. Bu kelimenin aslının Yunan mister(sır)lerinden geldiğini ifade eden Erol Güngör, mistik kelimesini, ilâhî şeyler hakkında birtakım bâtinî bilgiler verilmiş olup bunlar husûsunda kimseye bir şey söylememesi gereken insan olarak tanımlar. Bu anlayışla, İslâm tasavvufunu, İslâm dininin belli bir yorumu olarak değerlendirir. Tasavvufî din anlayışının belirgin vasfının da, Kur'ân ve hadiste zâhirden ziyade, bâtına önem vermek olduğunu söyler.³⁷⁷

Süleyman Hayri Bolay, tasavvufu, nefsin terbiyesi ve ruhun temizlenmesi, kalbin temizlenerek ilâhî âlemin hakikatlerini aksettiren bir ayna durumuna getiren zühd ve riyâzet hayatına katlanmak olarak görür. Onu dinî ve felsefî bir mezhep olarak kabul etmeyip, pratik bir zühd hayatı yaşamak, ruhun eriştiği yüceliklerde bir takım ilâhî

³⁷⁵ Cavit Sunar, *Tasavvuf Tarihi*, Anadolu Aydınlanma Vakfı Yayınları, 2. Basım, İstanbul, Eylül 2003, s. 6-8.

³⁷⁶ Peyami Safa, *Mistisizm*, s. 80.

³⁷⁷ Erol Güngör, *İslâm Tasavvufunun Meseleleri*, Ötüken Yayınları, 8. Baskı, İstanbul 2004, s. 15-19.

hakikatleri keşfetmek ve nefse hâkimiyet kurmanın yolları olarak görür. Tasavvufun esasının, insanı “mâsivâ”dan temizlemek olduğunu söyleyen Süleyman Hayri Bolay, bunun ilacının da “ilâhî aşk” olduğunu belirtir.³⁷⁸

Mutasavvıfların, konuyla ilgili tanımlarına bakmakta yarar vardır. Muhyiddin İbn-i Arabî, “Tasavvuf, Tanrı’nın ahlâkı ile ahlâklanmaktır.”³⁷⁹ diyerek, en net ve kesin tanımlardan birini yapmıştır. Cüneyd-i Bağdadî ise, “tasavvuf dünyada eli boş, midesi aç olmaktır.”³⁸⁰ der.

Bu tanımlardan anlaşılacağı üzere, mistikliğin ve mutasavvıflığın bir hâl bilgisi olduğu ortadadır. Amacımız, mistikliğin ve mutasavvıflığın özelliklerini anlatmak değildir. Asaf Hâlet Çelebi’nin şiirlerini, mistisizm ve İslâm tasavvufu açılarından değerlendirmektir.

Asaf Hâlet Çelebi’nin mistik bir şahsiyet olup olmadığı direkt olarak konumuzun içinde yer almaz. Bununla birlikte, bir şairin hayatına ait bilgilerin onun şiirlerinin anlaşılmasına yardımcı olacağı göz önünde bulundurulması gereken bir özelliktir. Bu noktada, onun hayatında herhangi bir mistik tecrübe olabilecek hal yaşayıp yaşamadığı veya mutasavvıfların, mistiklerin hallerine benzer tavırların olup olmadığını bilmek şiirleri hakkında hüküm vermemize yardımcı olacaktır.

Asaf Hâlet Çelebi’nin hayatının anlatıldığı bölümde de görüleceği gibi babası ve aile çevresi Kadiri’dir.³⁸¹ Bunun yanında, Mevlevî muhibbi bir aile çevresine sahiptir. Bu konuda, Asaf Hâlet Çelebi’nin daha hassas olduğunu söyleyebiliriz. Onun araştırma ve incelemelerinin çoğunluğunu Mevlevîlik oluşturur. Defter-i Meşâhir’i adlı eserinin de ilk sayfalarını Galata Mevlevîhâne’si son şeyhi Ahmet Celâlettin Dede ile Üsküdâr Mevlevîhâne’si şeyhi Ahmet Remzi Dede’ye ayırması onun Mevlevîliğe olan ilgisini ve sevgisini gösteren önemli belgelerdir.

Onun tasavvuf çevrelerine olan bu yakınlığı ve ilgisi sadece sevgi bakımındandır. Yoksa, gerek eşinin ve diğer akrabalarının anlattıklarında, gerekse ondan bahseden kaynaklarda, mutasavvıf veya herhangi bir mistik kişiliğin belirtisi olabilecek hal, hareket ve yaşantısına dair bir bilgi bulunmamaktadır. Ayrıca, kendisinin

³⁷⁸ Süleyman Hayri Bolay, *Felsefe Doktrinleri ve Terimleri Sözlüğü*, s. 399-400.

³⁷⁹ Cavit Sunar, *Tasavvuf Tarihi*, s. 164.

³⁸⁰ Hayrani Altıntaş, *Tasavvuf Tarihi*, Akçağ Yayınları, Ankara, s. 6.

³⁸¹ Mustafa Miyasoğlu, *Asaf Hâlet Çelebi*, s. 202. (Yazarın, ailesiyle yaptığı görüşmede, Mevlevî olup olmadıkları hakkındaki soruya, “Kadiriyiz” cevabını verip, son Kadiri şeyhlerinden birine bağlı olduklarını söyleyip, Asaf Hâlet’in adını da, bu kişinin koyduğunu belirterek “esmâ yazılı Kadiri sikkeli tabloyu” göstermişlerdir.)

de, bu yönde bir ifadesine rastlanmaz. Onun şahsiyetinde tasavvufun ve Budizm'in sistemli bir etkisi görülmemiştir. Bu yüzden, Asaf Hâlet Çelebi'nin şiirlerinde görülen ve mistik olarak değerlendirilebilen duyuş ve sezislerin kendi şahsında tam bir mistikliği yansıttığı söylenemez.³⁸² Bu bölümde, “Om Mani Padme Hum” şairinin şiirlerinde mistisizmin nasıl bir rol oynadığına cevap aranacaktır.

Asaf Hâlet Çelebi'nin tasavvuf kültürüyle beraber Batı kültürünü de tanıyan bir çevre içerisinde yetiştiğini belirtmiştik. Bu farklı kaynaklardan gelen unsurlar, onun kişiliğini ve düşüncelerini etkiler. Bilal Kırımlı, Galatasaray'da sekiz sene okuyan, Cumhuriyet ve onunla gelişen, materyalizm-pozitivizm meylli olan bir değişim döneminde yaşayan Asaf Hâlet Çelebi'nin çeşitli arayışlar içine girdiğini ifade eder. Aynı nesilden birçok aydınının içine düştüğü fikir ve inanç sarsıntısının da sebep olduğu bu anlayışla, çocukluğuna, masallara, tasavvuf ve Budizm gibi kendisini huzura kavuşturacağını inandığı dünyalara sığınmak istediğini belirtir.³⁸³ Böyle bir ortamda, Asaf Hâlet Çelebi, kurtuluşu edindiği tasavvuf, Budizm ve benzeri kültür çevrelerinde aramıştır desek, yanılmış olmayız.

Değişimlerin baş döndürücü bir hızla gerçekleştiği, istikametın Batılılaşma doğrultusunda çağdaşlaşma olarak belirlendiği bir dönemde, Asaf Hâlet Çelebi, “Cüneyd” adlı yeni ve orijinal biçimdeki şiiriyle edebiyat dünyasında kendinden söz ettirir. Öncelikle bu durumun dikkat çekici ve önemli bir hususiyet olduğunu belirtmek gerekir.

Asaf Hâlet Çelebi'nin şiirlerinde ahenk, ifade ve şahsılık yeni tarzda yazdığı ilk eseri olan “Cüneyd” şiirinde en tasavvufî örneğini verir:

“bakanlar bana
gövdemi görürler
ben başka yerdeyim

gömenler beni
gövdemi gömerler

ben başka yerdeyim

³⁸² Bilal Kırımlı, *Asaf Hâlet Çelebi*, s. 95.

³⁸³ a.g.e., s. 95.

aç cübbeni cüneyd
ne görüyorsun
görünmiyeni

cüneyd nerede
cüneyd ne oldu

sana bana olan
ona da oldu

kendi cübbesi altında
cüneyd yok oldu”³⁸⁴

Asaf Hâlet Çelebi, bu şiirinde, Cüneyd-i Bağdadi'nin yukarıdaki bölümde bahsedilen tasavvuf hakkındaki sözlerini, âdeta kendine has bir şiir kompozisyonu içinde tekrar eder. Zaten, şiirde Asaf Hâlet Çelebi ikinci plânda yer alır. Ön planda olan kişi ise, Cüneyd-i Bağdadi'dir. Asaf Hâlet Çelebi, arka plandan, tasavvufî şuuru yani fenâfillâhı yaşayan Cüneyd-i Bağdadi'yi hayret ve hayranlık içinde izlemektedir.³⁸⁵ İslâm tasavvufunun önemli kişilerinden olan Cüneyd-i Bağdadi'den ve onun görüşlerinden kısaca bahsetmek, şiirin anlaşılmasına katkı sağlayacaktır.

Cüneyd, bütün İslâm tasavvufunun en orijinal şahsiyeti olarak bilinir. Muhâsibî'nin bir müridi olan Cüneyd, Bâyezid-i Bistamî'nin “fenâ doktrini” ile ilgili şathiyatını yorumlamak suretiyle, onun sözlerini şeriat dairesine sokmaya çalışmıştır. Fenâ doktrinine göre, sufi kendisindeki beşerî vasıflardan sıyrılarak nihayette Allah'ın vasıflarını kazanır. Cüneyd ise, mistik hallerde şuura doğan şeylerin objektif bir gerçekliğinin olamayacağını ileri sürer. Yine aynı görüşle, mistik sezgi ile edinilen bilgilerin ilimden üstün olamayacağını savunur. Ayrıca, suflerin tevhid doktrini, Kur'an'daki “Elestü” misâkına dayandırır. Ona göre, insanın bütün hayatı, oradaki akdi yerine getirmek ve menşesine dönmekten ibarettir. Cüneyd, tasavvufu da, Allah'ın seni senliğinden öldürmesi ve kendisinde yaşatması olarak tanımlar. O halde, Allah'ta beka bulmak için, benlikten geçmek gerekir. Ancak, benliğin ölümü insanın mevcudiyetinin son bulması anlamına gelmez. Buradaki maksat, Tanrı ile Tanrı'da

³⁸⁴ Asaf Hâlet Çelebi, *Bütün Şiirleri*, (hızl. Selahattin Özpabalıyıklar), s. 9.

³⁸⁵ Bilal Kırımlı, “Asaf Hâlet Çelebi'nin Mistisizmi”, *Asaf Hâlet Çelebi Kitabı*, (hızl. heyet: Hüseyin Su, İlyas Dirin, Şaban Özdemir), s. 38.

ebedileşmedir. Cüneyd'e göre sufinin hali ise, sevgilisiyle bir zaman beraber olmuş bir âşğın, yeniden sevgilisine kavuşmak için çırpınması gibidir.³⁸⁶

Asaf Hâlet Çelebi'yi doğa ve benlik mistiği olarak tabir eden Ahmet İnam, "Cüneyd" şiirinden hareketle Asaf Hâlet Çelebi'nin mistisizm anlayışına şu yorumu getirir:

"Çelebi'yi öbür mistik yönelimli şairlerden ayıran en önemli özellik, onun mistisizmi kendinde yaşam felsefesi, yaşayış biçimi yapmasıdır. Onda mistisizm, şiirin kaçınılmaz ögesidir. Mistik dünya görüşünü kaldırırsanız, Çelebi'nin şiiri ortadan kalkar."³⁸⁷

Ahmet İnam, bu şiirde şairin kendisini Cüneyd-i Bağdadi ile özdeşleştirdiğini belirtir ve açıklamasına şöyle sürdürür:

"Cüneyd 'ruhun fenâsı', bilincin yitip gitmesi deneyini yaşamış bir sûfidir. Gövde ile bilinç ayırıcıdır artık. Bilinç, gövdeyi aşmış, Tanrı'yla birleşmek için gövdeyi bırakmıştır. 'Başka bir yer'e gitmiştir... Gövdem, gömülecek, yok olacak bir şeydir; ama, 'ben', bilincim, gövdemin dışında olduğu için gömülemem. Gövdem ölebilir ama ben ölmem."³⁸⁸

Asaf Hâlet Çelebi'nin bu şiirde gövdenin yitip gitmesi, ruhlaşması olayına bakışı ilginçtir. Önce, şaşırır: "cüneyd nerede / cüneyd ne oldu" diye sorar. Herhangi biri gibi sokulur olaya. Aslında, Cüneyd'in başına gelenler, herkesin başına gelebilecek bir şeydir. Şairin, şiirinde anlattığı olaya Cüneyd-i Bağdadi'yi başkişi olarak seçmesi de ilgi çekicidir. Asaf Hâlet'in böyle bir yol izlemesinde, adı geçen kişilerin halk tarafından tanınmasının da önemli rol oynadığını söyleyebiliriz.

Semâ-ı Mevlânâ şiirinde işleneceği gibi Mevlânâ'nın semâını anlatan şair, bu şiirde Cüneyd-i Bağdadi'nin Tanrı'ya ulaşmasını anlatmaktadır. Asaf Hâlet Çelebi, vahdet-i vücûd temasını işlediği bu şiirin başına Arapça olarak Cüneyd-i Bağdadi'nin "Leyse fî cübbetî sevallah"³⁸⁹ (Cübbemin altında Allah'tan başkası yoktur.)³⁹⁰ sözünü koyar. Şair, bununla insanın maddesine rağmen manasının ve ruhunun asıl insan yönünü oluşturduğunu göstermek istemiştir.

"Semâ-ı Mevlânâ" şiiri, Asaf Hâlet Çelebi'nin tasavvufî vecd ve şuura en çok yaklaştığı diğer bir eseridir:

³⁸⁶ Erol Güngör, *İslâm Tasavvufunun Meseleleri*, s. 60-62.

³⁸⁷ Ahmet İnam, *Eleştirinin Kıyıları*, s. 259-260.

³⁸⁸ a.g.e., s. 260.

³⁸⁹ Asaf Hâlet Çelebi, *Bütün Şiirleri*, (hzl. Selahattin Özpallabıyıklar), s. 9.

³⁹⁰ Fuat Köprülü, bu sözü Bâyezid-i Bistâmî'nin olarak nakleder. Bunun için bk.: Fuat Köprülü, *Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 6. Baskı, Ankara, 1981, s. 311.

“tennure giymiş ağaçlar
aşk niyâz eder
mevlânâ

içimdeki nigâr
başka bir nigârdır
içimdeki sema'a
nece yıldızlar akar
ben dönerim
gökler döner
benzimdeki güller açar

güneşli bahçelerde ağaçlar

halaka-ssemâvâti-vel'ard'h
yılanlar ney havalarını dinler
tennure giymiş ağaçlarda

çemen çocukları mahmur
câaan
seni çağırıyorlar

yolunu kaybeden güneşlere
bakıp gülümserim
ben uçarım
gökler uçar³⁹¹

Semâ, Mevlevî ayinlerinde dönmek, oynamak, güzel ses ve müzikle vecde gelmek anlamlarına gelen bir terimdir. İkel zamanlarda da görülen bu raks şekli, zamanla idealize edilerek Mevlevî semâi haline gelmiştir. Buradaki semâ, kâinatın ve hatta her zerrenin bir devir ve hareketini temsil eder.³⁹² Şiirde, her ne kadar birinci teklik şahıs olarak şairin kendisi varsa da, şiirin adından da anlaşılacağı üzere, burada

³⁹¹ Asaf Hâlet Çelebi, *Bütün Şiirleri*, (hızl. Selahattin Özpabalıyıklar), s. 39.

³⁹² Hasan Aktaş, *Türk Şiirinde Din ve Tasavvuf*, Çizgi Kitabevi Yayınları, Birinci Basım, Konya, Ocak 2001, s. 170.

Mevlânâ'nın semâi anlatılmaktadır. Şairin mistik halin dışında kalma durumu “Cüneyd” şiirinde olduğu gibi, burada da vardır.

Bir bakıma Mevlânâ'nın semâinin anlatıldığı bu şiirin daha anlaşılır kılınması için şairin, Mevlevî dervişlerinin semâ sırasındaki hallerini anlattığı şu açıklaması önemlidir:

“Semâ’ edenin başı hafifçe sağ tarafa eğilir ve yüzü sola çevrilir. Gözleri geçirdiği vecd hâletin tesiriyle süzülür. Yüzüne âdetâ gülümseyen bir hâl gelir, artık onun ‘benzinde güller açar’; çünkü ‘içindeki nigâr başka bir nigârdır’, o cân artık başka bir âlemden ‘çağrıldığını duyar’, ‘yalnız kendisinin uçtuğunu değil, yıldızları ve güneşleriyle göklerin uçtuğunu’ görür.”³⁹³

Asaf Hâlet Çelebi, yaptığı bu açıklamanın dipnotunda “Benim Semâ-ı Mevlânâ adlı şiirime bakınız” demektedir. Bu ifadeden de anlaşılacağı gibi şair bu şiirinde, yaşadığı bir “hâl”i değil, Mevlevîlikle ilgili bilgisinden yararlanarak Mevlevî dervişlerinin hâlini anlatmıştır. Yani, Mevlevî dervişlerinin yaşadığı bir ruhî durumu terennüm etmiştir.

Hilmi Yavuz, bu şiirle ilgili olarak yaptığı semantik çözümlemede, şairin tasavvufî düşünce ve unsurları “şiirsel im” olarak kullandığını belirtir ve şiirde var olduğunu ileri sürdüğü üç düzeyi şöyle açıklar:

“		
<u>şiirsel imler</u>		
<u>hipogramlar</u>	<u>imleyen</u>	<u>imlenen</u>
Kur’an, Maarif (Sultan Veled)	‘Ney’:	Cân’ların yeniden dirilişi (Kıyamet Günü)
Gazeller (Mevlânâ)	‘Semâ’:	Allah’ta yeniden diriliş (Bekâ)
Gazeller (Mevlânâ)	‘Tennûre giymiş ağaçlar’:	Doğa’nın yeniden dirilişi (İlkyaz) ³⁹⁴

Asaf Hâlet Çelebi, “Cüneyd” şiirinde olduğu gibi “Mansur” şiirine de, meşhur bir mutasavvıfın adını vermiştir. Onun şiirlerine ad olarak mistik şahısların ve kavramların adını seçmesi, şiirlerindeki mistik izleri gösteren en önemli unsurlardandır.

³⁹³ Asaf Hâlet Çelebi, *Mevlânâ ve Mevlevîlik*, s. 147.

³⁹⁴ Hilmi Yavuz, “Asaf Hâlet Çelebi’nin Semâ’-ı Mevlânâ Şiirini Yeniden Okuma Denemesi”, *Edebiyat ve Sanat Üzerine Yazılar*, Yapı Kredi Yayınları, 1. Baskı, İstanbul, Ekim 2005, s. 277-288.

Hallâc-ı Mansur, hem klâsik hem de çağdaş şiirde çok ilgi ve iltifat gören bir mutasavvıftır. Mansur'un en önemli yönü, tasavvuf yolunda ilerleyip fenâfillâha ulaşmış olması ve "Ene'l-Hak" (Ben hakkım) demesidir. Bu sözün batını manasını değil de zahiri manasını düşünenler, onu münkir ilan etmişlerdir. Birçok ünlü sufi ise, onun hak yolda şehit edilmiş bir mücahit olduğu görüşündedir. Bu sebeplerle Hallâc-ı Mansur, edebiyatta sıkça anılır ve onun bir aşk şehidi olduğundan bahsedilir.³⁹⁵

Asaf Hâlet Çelebi'nin tasavvuftaki vahdet-i vücûd ve fenâfillâh kavramlarını şiirsel bir dille anlattığı bu şiir şöyledir:

“renkler güneşten çıktılar
renkler güneşe girdiler
renkler güneşsiz öldüler
ne renk gerek bana
ne renksizlik

güneşler bir yerden çıktılar
güneşler bir yere girdiler
güneşler onsuz öldüler
ne aydınlık gerek bana
ne karanlık

şekiller bir yerden geldiler
şekiller bir yere gittiler
şekiller görünmez oldular

büyük köse vur
bütün sesler bir seste boğuldu
mansûr
mansûuur”³⁹⁶

Asaf Hâlet Çelebi, bu şiirinde tasavvuftaki “tecellî”³⁹⁷ kavramını işlemiştir. Burada anlatılmak istenen, görüntülere aldanmamak gerektiği ve asıl önemli olanın da her şeyin kendisinden çıktığı aslî kaynağa dönmek düşüncesi olduğudur.

³⁹⁵ Hasan Aktaş, *Türk Şiirinde Din ve Tasavvuf*, s. 205.

³⁹⁶ Asaf Hâlet Çelebi, *Bütün Şiirleri*, (hzl. Selahattin Özpallabıyıklar), s. 50.

Mehmet Kaplan, bu şiirle ilgili olarak yaptığı değerlendirmesinde şu görüşlere yer verir:

“Dışa değil, içe önem veren bir görüş veya davranış tarzının, kendi gayesine uygun vasıtalar kullanması tabiidir. Realistler, dış âlemin gerçekliğine inandıkları için konularını oradan alırlar ve objeleri gerçeğe uygun sıfatlarla tasvir ederler. Bunu, gerçekçi bir görüşle yazılmış şiirleri incelerken belirtmiştik. Muhtevası belli olmayan iç âleme ait hadiseler ise ancak semboller vasıtasıyla anlatılabilir. Rüyalarda görüldüğü üzere, şuuraltı, manası çok vazih olmayan hayaller vasıtasıyla konuşur.”³⁹⁸

Ahmet İnam da, maddenin ruhun biçimlenmesinden doğduğunu belirtir ve şiirdeki “şekiller bir yerden geldiler / şekiller bir yere gittiler / şekiller görünmez oldular” bu ifadeler hakkında şunları söyler:

“Şekiller, ‘bir yerden’ gelirler. Ruhtan doğarlar. Böylesi ‘madde’yi yaşarken, şair bilgiden, bilinçli incelemeden çok, mistik bir bilmezliği yeğler. Şiirdeki ritim, mistiklerin Tanrı’yla birleşme öncesi ritmik salınımları olduğu düşünülürse, sanki Tanrı’yla birleşmeye, ‘vecd’e (ectasy) hazırlıktır.”³⁹⁹

Asaf Hâlet Çelebi, “Cüneyd” şiirinde kullandığı anlatım tarzının bir benzerine “İbrâhîm” şiirinde başvurmuştur. Şair, bu eserinde Hz. İbrahim ile kendisi arasında doğrudan bir özdeşlik kurar. Tarihsel malzemeden yararlanan şair, bu malzemeleri şiirsel söylem içerisinde şu şekilde üretir:

“ibrâhîm
içimdeki putları devir
elindeki baltayla
kırılan putların yerine
yenilerini koyan kim

güneş buzdan evimi yıktı
koca buzlar düştü
putların boyunları kırıldı

³⁹⁷ Görünmek, açığa çıkmak ve zuhûr etmek gibi anlamları olan tecellî, tasavvufta gayba ait nûrların kalbe doğması ve görünmeyen kalpte görünür hale gelmesi demektir. Tecellî kavramında daima gayıptan şuhûda, karanlıktan aydınlığa, belirsizlikten belirliliğe ve bilinmezlikten bilinirliğe bir geçiş söz konusudur. Bu tanım için bk.: Kaplan Üstüner, *Divan Şiirinde Tasavvuf*, Birleşik Yayınevi, 1. Baskı, Ankara, Eylül 2007, s. 188.

³⁹⁸ Mehmet Kaplan, *Şiir Tahlilleri 2 Cumhuriyet Devri Türk Şiiri*, s. 173.

³⁹⁹ Ahmet İnam, *Eleştirinin Kıyıları*, s. 220.

ibrâhîm
güneşi evime sokan kim

asma bahçelerinde dolaşan güzelleri
buhtunnasır put yaptı
ben ki zamansız bahçeleri kucakladım
güzeller bende kaldı
ibrâhîm
gönlümü put sanıp da kıran kim”⁴⁰⁰

Hiz. İbrahim, Kur’an-ı Kerim’de anlatılanlara göre putları kırmış ve bunların en büyüğünü sağlam bırakmıştır. Nemrud’un kavmi, putların kırılmasıyla ilgili olarak onu suçlayınca, Hiz. İbrahim, büyük putun diğerlerini kıldığını söyler. İnanmadıklarını görünce de büyük puta sormalarını ister. Kavmin, putların konuşamayacağını söylemesi üzerine, Hiz. İbrahim de öyleyse putlara niye taptıklarını sorar. Bu olay üzerine ateş atılır; fakat ateş onu yakmaz.

Tasavvuf içerikli bu şiirde, Hiz. İbrahim ve Buhtunnasır’ın yaşantıları birer çağırışım aracı olarak kullanılmıştır. Hiz. İbrahim doğruluğu, iyiliği ve güzelliği simgelemektedir. Buhtunnasır ise, nefsi ve geçici değerleri simgeler.

Asaf Hâlet Çelebi, kendi tecrübelerini ve duyarlılığını anlatmak için bütün toplum tarafından bilinen ve seçkin değerleri temsil eden bir kişiye seslenir. Bu kişi, aslında Hiz. İbrahim değildir. İbrahim peygamberin çağrıştırdığı değerleri üreten, iyilik ve hayra yönelen iç bendir. “İbrâhîm / içimdeki putları devir / elindeki baltayla” dizelerinde, İbrahim’in temsil ettiği olumlu gücün, elindeki baltayla putları devirmesi istenmiştir. Böylece, kötülüklerden arınma istediği dile getirilmiş olur. Ancak, “kırılan putların yerine / yenilerini koyan kim” dizeleriyle de nefsin ve şeytanın, içini yeni fitneler ve kötülüklerle doldurmaya gayret edişine değiniliyor.⁴⁰¹

Asaf Hâlet Çelebi, “Trilobit” şiiriyle, tasavvufta “tecelli”, Budizm’de “nirvana”ya tekabül eden varlık mistisizminin şiirini yazar:

“dünyalar ve yıldızlar
en küçük şey
acıkan dilimi uzatıp
hepsini birer birer yaladım

⁴⁰⁰ Asaf Hâlet Çelebi, *Bütün Şiirleri*, (hiz. Selahattin Özpabalıyıklar), s. 12.

⁴⁰¹ Nurullah Çetin, “Asaf Hâlet Çelebi’nin ‘İbrahim’ Şiirine Bir Yaklaşım Denemesi”, *Asaf Hâlet Çelebi Kitabı*, (hiz. heyet: Hüseyin Su, İlyas Dirin, Şaban Özdemir), s. 107-117.

ve yuttum

.....
zaman nedir unutarak
açıp ağzımı
bütün denizleri içtim
ve kendim kaybolup
deniz oldum
sonsuz deniz oldum”⁴⁰²

Kozmik zaman ve mekânla birleşen tarihi zaman içinde yeni bir dünya görüşünü sistemleştiren şair, bu şiiriyle her şeyin müphem olduğu, asıl şuurda şuuruzluğa varan nirvana’yı anlatır. Burada, nirvana’ya ulaşmak isteyen kişinin öncelikle muhitini unutup, iç benliğinin hudutlarını aşması gerektiğine işaret eder. Böylelikle kişi, iç benliğinin muayyen kalıplarından kurtulup diffus bir hale gelecektir.⁴⁰³

Şiirden anlaşılacağı gibi şair, dünyaları ve yıldızları yuttuğunu, bütün denizleri içtiğini ifade etmektedir. İçinde yaşadığı bu durumu en güzel şekilde “deniz” sembolünün anlatacağını belirten şair, nirvana’daki yerini şu sözlerle açıklığa kavuşturur. “Böylece zaman mefhumunun, cihet ve hudutlarının kaybolup kâinatı bir tek ruh istila ettiği anda Nirvana’da nihayet düşünce de kalmaz.”⁴⁰⁴ Nirvana’ya ulaşan şair, zamanın bütün varlığı kaplayan sınırlarını aşarak bütün denizleri içer. Böylece, kâinatı tek bir ruh istila etmiş olur. Bu durum bize, tasavvuftaki fenâfillâhı çağrıştırır. Mutasavvıf, bir damladır ve ilâhî kudret olan denize ulaşıp onda yok olmak ister.

Asaf Hâlet Çelebi’nin aynı düşünceleri farklı ifadelerle anlattığı diğer bir şiiri “Güneşin Işığı”dır:

“her şey güneşi seviyor
hattâ denizler bile
denizlerde nefes alan sen bile
.....
güneş içime vuruyor
güneşin ışığı var

⁴⁰² Asaf Hâlet Çelebi, *Bütün Şiirleri*, (hzl. Selahattin Özpabalıyıklar), s. 30.

⁴⁰³ Asaf Hâlet Çelebi, “Benim gözüme şiir davası: 6 Şiirlerimde Mistisizm Temayülü”, *İstanbul*, S.14, Aralık 1954, s. 24-25.

⁴⁰⁴ a.g.e., s. 24-25.

güneş yok
güneşin ışığını kim anlatabilecek
.....»⁴⁰⁵

Bu şiirde de “deniz” sembolünün kullanılmış olması, şairin aynı düşüncelerin etisinde kaldığını gösterir. Yukarıdaki dizelerden anlaşılacağı üzere, Nirvana’da güneş yoktur. Hatta, herhangi bir nesne dahi mevcut değildir. “Nirvana” şiiri, bu yokluğu daha açık olarak gösterir:

“.....
unut renkleri
ve şekilleri
hepi
ve hiçi
beni
ve seni
ve geceyi yuttu
nirvana”⁴⁰⁶

Bu yerde ses bile, iki taşı birbirine vurup halayıkları çağırmak içindir. Yoksa, tam anlamıyla fizik kanunlarına cevap veren titreşimlerden ibaret değildir. Bu durumu, “Halayıklarım” şiirinde net olarak görebiliriz:

“iki taşı birbirine vurup
acayip âleminden çıkardım
ağzı var
dili yok
halayıklarımı
.....
ve yaptıkları işi sessiz yaparlar”⁴⁰⁷

⁴⁰⁵ Asaf Hâlet Çelebi, *Bütün Şiirleri*, (hzl. Selahattin Özpallabıyıklar), s. 31.

⁴⁰⁶ a.g.e., s. 47.

⁴⁰⁷ a.g.e., s. 29.

Ağaç ile tohum arasındaki döngünün bir benzeri insan ile âlem arasında kurulmuş, böylece kâinattaki kusursuz döngü ve süreklilik anlatılmıştır. Ayrıca, esrarlı kelimelerin tekrarı ile kuvvetli bir şiir duygusu yaratılarak varlıkların göründükleri gibi olmadıkları fikri telkin edilmiştir.

Asaf Hâlet Çelebi'nin bu bölümde işlenen birçok şiirinde görülen var oluş şuuru ve varlıkla bir olma isteği konusunda Mehmet Kaplan, şunları söyler:

“Bütün zamanları ve bütün mekânları birden yaşamak, kelimenin tam manasıyla beşerî ve daha fazlası, tâbir caizse, ‘kâinatî’ olmak, çeşitli medeniyetlerin insanlarıyla, hayvanlar ve nebatlarla birleşmek, bir nevi varlık mistisizmi: Asaf Hâlet Çelebi'nin şiirlerine hâkim olan düşünce budur.”⁴¹¹

Bilal Kırımlı ise, bu şiirlerin Budizm ve tasavvufun tesirinde, kozmik ve paleontolojik malumata dayalı seziler olduğu görüşündedir. O, bu şiirlerde tasavvuftaki “devir” telakkisiyle beraber daha çok Budizm'in ve tenasüh fikrinin tesirlerinin etkili olduğunu söyler.⁴¹²

4.2.8. Şiirlerinde Mizah

Mizahın temel amacı güldürmek olduğu için, öncelikle “gülme” kavramı üzerinde duralım. İnsanın doğal ihtiyaçlarından birisi de gülmedir. Bizi diğer canlılardan ayıran en önemli farklardan birisi de gülebilmemizdir. Çiğdem Usta, insana bir ayrıcalık olarak verilen gülmeyi, “...kişiyi ruhen rahatlatan, yalnızca toplumsal yaşamda ortaya çıktığı için onu sosyalleştiren, cemiyeti kenetleyen ve sosyal yaşamda yanlış olanı göstererek düzeltilmesini sağlayan, kötü düzeni yıkıcı, bu nedenle de iktidarın susturmaya çalıştığı bir güç...”⁴¹³ olarak tanımlar.

Gülme üzerine düşünen araştırmacıların, bu konuda yaptıkları tarifler sağlam bir zemine oturmamıştır. Bunun en önemli sebebi, gülmenin ne olduğunu tam olarak anlamının güçlüğü ve onun niçin kaynaklandığını net olarak tanımlayamamaktır. Aziz Nesin, bu tanımlama güçlüğüne, “İnsan, kim bilir kaç bin yıldan beri gülüyor, elektriği bulup kullanmaya başlayalı beri çok zaman geçmedi. Ne var ki ikisini de tanımlamakta

⁴¹¹ Mehmet Kaplan, “Om Mani Padme Hum”, *Edebiyatımızın İçinden*, s. 203.

⁴¹² Bilal Kırımlı, *Asaf Hâlet Çelebi*, s. 89.

⁴¹³ Çiğdem Usta, *Mizah Dilinin Gizemi*, Akçağ Yayınları, 1. Baskı, Ankara 2005, s. 11.

zorluk çekeriz.”⁴¹⁴ sözleriyle somutlaştırır ve gülmeyi psikofizyolojik bir davranış olarak sınıflar ve şöyle tanımlar:

“Gülme, gülmece kapsamına giren olguların algılanmasıyla beliren bir psikofizyolojik olaydır. Daha geniş olarak şöyle diyebiliriz: İnsanın, kendi toplumsal ortamındaki bir nedenin etkisiyle herhangi bir haz duyumu alması sonucu bunun dışı vurumu, gülme denilen psikofizyolojik bir belirtidir. Gülme eylemi, insanlara yakın düzeydeki köpek, maymun ve kimi ötücü kuşlarda çok silik izlerle görülürse de, bu gülme psikolojik değil, yüz kaslarındaki gerilme ve kıpırdama biçiminde salt fizyolojik belirti olarak kalır, buna gülme denilemez.”⁴¹⁵

Gülmenin birçok çeşidinin olduğunu da göz ardı etmemek gerekir. Tebessümden kahkahaya kadar uzanan çok değişik gülme şekilleri olduğu bilinmektedir. Bizi ilgilendirense mizahî olan çeşididir.

Çiğdem Usta, hazırladığı çalışmasında çoğu araştırmacının, gülme çeşitlerini belirlerken mizahî olanlar ve mizahî olmayanlar diye gruplandırıldığını ifade eder. Bunlardan Morreall’in, bir fıkra, taklit, abartma, ses-hece karışması, aliterasyon, garip giysiler içindeki biri, bir örnek giyinmiş yetişkin ikizler, yerli yersiz her şeye gülen aptal bir kişi, bir çocuğun büyüklere özgü ifadeleri yerinde kullanması, birisinin fıkrayı anlayamaması veya fıkrayı mahvetmesi, birisine usturupluca yapılan hakaret gibi halleri mizahî gülmeye neden olan şeyler olarak gösterdiğini ifade eder.⁴¹⁶ Bizi ilgilendiren kısmı mizahî gülme olduğu için, diğer gülme çeşitlerinden ve bu gülmelere neden olan şeylerden bahsedilmeyecektir. Morreall’in mizahî olan gülmeye sebep olan şeyler diye ifade ettiği durumların dışında kalanların mizahî olmayan gülmeye sebep olduğu anlaşılacaktır.

Mizahın birkaç tanımını vermek faydalı olacaktır. Şemsettin Sami, “müzâh” şekliyle aldığı kelimeye, “şaka, latife, eğlence: Tabiatı mizaha maildir.”⁴¹⁷ şeklinde açıklık getirmiştir. TDK’nın en son değişiklikleriyle yayınladığı Türkçe Sözlük’te, “gülmece” kelimesiyle karşılanan kelime, “Eğlendirme, güldürme ve bir kimsenin davranışına incitmeden takılma amacını güden ince alay.”⁴¹⁸ şeklinde tarif edilir.

⁴¹⁴ Aziz Nesin, *Cumhuriyet Dönemi Türk Mizahı*, Geliştirilmiş 1. Baskı, Adam Yayınları, İstanbul, 2001, s. 405.

⁴¹⁵ Aziz Nesin, *Cumhuriyet Dönemi Türk Mizahı*, Geliştirilmiş 1. Baskı, Adam Yayınları, İstanbul, 2001, s. 22.

⁴¹⁶ Çiğdem Usta, *Mizah Dilinin Gizemi*, s. 18.

⁴¹⁷ Şemsettin Sami, *Kâmûs-ı Türkî*, Çağrı Yayınları, 7. Baskı, İstanbul, 1996, s. 1330.

⁴¹⁸ *Türkçe Sözlük*, Türk Dil Kurumu Yayınları, (hızl.: Komisyon), Ankara, 2005, s. 806.

Mizahı, edebiyatın bir türü olarak kabul eden yaklaşımlara rastlandığı gibi onu bir üslûp, bir anlatım tarzı olarak kabul edenlere de rastlanmaktadır.

Türkçe Sözlükte, mizah kelimesi edebiyattaki anlamıyla, “gerçeğin güldürücü yanlarını ortaya koyan bir edebiyat türü”⁴¹⁹ olarak tanımlanır. Ayrıca, Agâh Sırrı Levent de gülmeceyi, yergiyle beraber başarılması ayrı koşullara bağlı bir edebi tür olarak değerlendirir.⁴²⁰ Kenan Akyüz ise, “Modern Türk Edebiyatının Ana Çizgileri”⁴²¹ adlı eserinde her devirde incelediği şiir, roman-hikâye, tenkit gibi türler yanında mizah-hiciv için de bir yer ayırmıştır. Bu tutum, onun mizahı edebî bir tür olarak kabul ettiğini gösterir.

Mizahın bir edebî tür olmadığını düşünenler daha çoktur. Bunlardan Rıfat Ilgaz, mizahın bir tekniğinin olmadığından hareketle, bir yazı türü olmadığını iddia eder. Ona göre, mizah, insanın mizacından geldiği için bilgi ve teknik istemez.⁴²² Mehmet Narlı da, mizahın, roman hikâye, şiir gibi bağımsız bir tür olmadığını, kendisini deneme, hikâye, şiir gibi diğer türler içinde gösterdiğini ifade eder. Ayrıca, Keloğlan’daki mizahın, masal türünde; Karagöz, orta oyunu ve meddahtaki mizahın da tiyatro türünde görüldüğünü belirtir.⁴²³ Muzaffer İzgü de aynı anlayışla, “Edebiyatın hangi dalları varsa, o dalların gülmececi de vardır.”⁴²⁴ mizahı müstakil bir tür olarak değerlendirmez.

Mizahın bir anlatım tarzı, bir üslûp olduğu görüşünden yola çıkarak bu bölümde Asaf Hâlet Çelebi’nin şiirlerindeki mizahî yön belirlenmeye çalışılacaktır. Bu şiirlerdeki, güldürüp düşündüren anlatım biçimi dikkatlere sunulacaktır.

Dönemin mizahını tam olarak anlayabilmek için, mizah anlayışını oluşturan ve yönlendiren toplumsal olaylara da bakmak gerekir. İkinci Dünya Savaşı sonrasında toplumumuz çok partili hayata geçiş denemeleriyle karşılaşır. Bu dönemde, mizahta özgürlük rüzgârlarının estiği görülür. Savaş sonrası Cumhuriyet dönemi mizahına geçmeden önce, İkinci Dünya Savaşı içindeki Cumhuriyet mizahının durumunu kısaca belirlemek doğru olacaktır. 1945 sonrası mizahının birçok ip uçları zaten savaş içinde

⁴¹⁹ *Türkçe Sözlük*, Türk Dil Kurumu Yayınları, (hızl.: Komisyon), Ankara, 2005, s. 806.

⁴²⁰ Agâh Sırrı Levent, “Divan Edebiyatında Gülmece ve Yergi”, *TDAY-Belleten 1970*, 2. Baskı, AKDTYK Türk Dil Kurumu Yayınları, Nr. 319, Ankara, 1989, s. 37.

⁴²¹ Kenan Akyüz, *Modern Türk Edebiyatının Ana Çizgileri (1860-1923)*, İnkılâp Kitabevi, İstanbul.

⁴²² Çiğdem Usta, *Mizah Dilinin Gizemi*, s. 27.

⁴²³ Mehmet Narlı, “Orhan Kemal Romanında Mizahı Oluşturan Unsurlar”, *Türk Dili Dergisi*, S.607, Temmuz 2002, s. 304.

⁴²⁴ Mehmet Bayrak, *Halk Gülmececi*, 1. Baskı, T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, Nu. 2669, Ankara, 2001, s. 5.

ve savaş dolayısıyla çiçeklenmeye başlamıştır. Bu dönemde, tepeden tırnağa kadar kendine özgü olan bir savaş mizahının karşısında bulunuruz.

Fıkra ve karikatür türündeki mizah, bu dönemde canlılığını gösterir. Fıkralar, toplum üzerinde bombalar kadar etkili olur. 1939-1948 yılları arasında 38 fıkra kitabının yayınlandığı görülür. Aynı yıllar içerisinde fıkra kadar etkili bir mizah türü olan karikatür türü ile ilgili 34 karikatür albümü yayınlanır. Daha önceki ve sonraki hiçbir on yılda bu sayıya ulaşamamıştır.⁴²⁵

Savaştan sonra, Türkiye’de değişim rüzgârları daha hızlı esmeye başlayacak ve toplum farklı değerlerle karşılaşma fırsatını bulacaktır. Halk, savaşın getirdiği yorgunluğun etkisiyle, ikinci partiyi tutma isteğini gösterince, politik ortam kızışacaktır. Böylece de bu mizah anlayışında değişiklikler olacaktır.

Cumhuriyet mizahı, en etkili günlerini 1946-1950 arasında yaşar. Dönemin en önemli yayın organı “Markopaşa” dergisidir. Bu dergi, çok partili hayata geçişin ve demokratik düzenin mücadelesini yapmıştır. Demokrasi mücadelesi veren ve iktidarı hedef alan dergi devrinde çok çarpıcı bulunmuştur. Zamanında kırılması zor bir tiraja ulaşarak halk tarafından büyük bir beğeni ile karşılandığını göstermiştir.

1950-1960 dönemi mizahına gelince, bu dönemde tek parti, içinden çıkan bir partiye iktidarı bırakarak muhalefete geçer. Kısaca özetlediğimiz bu dönemin mizahında değişik renkler ve bol çeşitlilik kendisini gösterir. “Karakedi”, “Akbaba”, “Tef”, “Dolmuş” ve “Taş-Karikatür” dönemin önemli mizah yayınlarıdır.

Bu dönemin önemli bir özelliği de mizah hikâyelerinin varlığıdır. Aziz Nesin, Rıfat Ilgaz, Bülent Oran ve Yalçın Kaya gibi isimler sürekli bir mizah hikâyesi yayınına girişirler. Bu dönem mizahının bir diğer özelliği de, mizah alanında yazar ve çizerlerin ustalaşmasıdır. Yeni yazının kullanımının olağanlaşması, okuma yazma bilenlerin artması, dilde yalınlaşmanın sağlanması yazılan ve çizilen ürünlerin daha fazla kişiye ulaşmasını sağlamıştır.

Mizahî şiir, bu dönemde şaşırtıcı bir yaygınlık gösterir. Bu dönemde, ülke şiiri, diğer dönemlerden ayırıcı özelliğini mizaha düşkünlüğü ile kazanır. Orhan Veli ve arkadaşlarının kurduğu Garip hareketi, ağırlığı mizahta olan yeni bir şiir başlatır. Savaş öncesi kuşakların değer yargılarını, beğenilerini, inanç ve doğrularını kökten yıkmak ve gırgıra almak anlamında bir anlayışı temsil eden bu mizahın büyük salgını, ülkemizde

⁴²⁵ Ferit Öngören, *Cumhuriyet Dönemi Türk Mizahı ve Hicvi*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Dördüncü Baskı, Ankara, 1983, s. 98-107.

ayrı biçimler, anlamlar ve boyutlar kazanmıştır. Görüldüğü gibi, bu dönem, Türk mizahı için altın yıllardır. Bütün mizah türleri, bir olgunluk ve ustalaşma gösterirler.⁴²⁶

Asaf Hâlet Çelebi, gerek giyinişi, konuşması ve davranışı gerekse şiirleri ile döneminin mizah dergilerinin vazgeçilmez malzemesi olmuştur. “Her şeyde alay yok mu? Kâinat bile bizimle alay eder. Ben kendi kendimle alay ederim. Vakit kalırsa başkalarıyla da alay ediyorum. Başkası beni ciddiye almıyormuş. Ben onları ciddiye almıyorum ki. Dünyada ciddiye alınmayı istemek aptallıktır.”⁴²⁷ Zaten, onun bu sözleri, hayata bakışı hakkında bize yeterince fikir vermektedir. Onun, mizahî yönüne yukarıdaki bölümlerde de yeri gelince değinilmişti. Bu bölümde, onun bu yönü detaylarıyla ve özellikle şiirleri esas alınarak incelenecektir.

Hece Yayınları arasında çıkan Asaf Hâlet Çelebi Kitabı’nda, onun fıkralarına ve nüktelerine dair bir bölüm oluşturulmuştur. Öncelikle, bu kitaptan seçilen dikkate değer fıkra ve nüktelerinin mizahî yönü belirlenecektir:

“Yeni Bir Rakip

Türk şiirinde vezinsiz, kafiyesiz, manasız şiir yazmak yeniliğini getiren meşhur bir bob-stil, Pazar günü Cumhuriyet gazetesinde Felek Burhan’ın şu şiirini okudu:

Ben severim sarışını,

Yok, yok,

Esmer’in tatlı bakışını.

O da değil,

Hacı Muhiddin’in keten helva satışını:

Keten helva beyaz...

İster (A) yaz, ister (B) yaz!

Al kalemi durma yaz!

İsfahan’dan sonra Şiraz:

Tömbekisi meşhurdur...

Şiiri dinleyenlerden Profesör Hilmi Ziya, takdir ile başını salladı:

- Enfes... Enfes... Senin mi Asaf Hâlet Çelebi?..

Asaf Hâlet Çelebi, bu iltifata karşı isyanla ayağa kalktı:

- Haşaa... Ben böyle kafiyeli, manalı şiir yazmaya tenezzül etmem!..⁴²⁸

⁴²⁶ Ferit Öngören, *Cumhuriyet Dönemi Türk Mizahı ve Hicvi*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Dördüncü Baskı, Ankara, 1983, s. 98-107.

⁴²⁷ Mehmet Can Doğan, *A’dan Z’ye Asaf Hâlet Çelebi*, s. 3.

⁴²⁸ *Asaf Hâlet Çelebi Kitabı*, (hızl. heyet: Hüseyin Su, İlyas Dirin, Şaban Özdemir), s. 249-268.

Dönemin önemli mizah dergisi Akbaba’da yayınlanan bu fıkra, Asaf Hâlet Çelebi’nin şiiirleriyle nasıl alay edildiğini ortaya koymaktadır. Ayrıca, fıkrada yer alan ve Asaf Hâlet Çelebi’ye ait olduğu belirtilen sözler de ilgi çekici ve mizahîdir. Asaf Hâlet Çelebi’nin yazdığı şiiirlerinde, çoğu kimselerce anlamı bilinmeyen kelimelere yer vermesi ve geleneksel şekil özelliklerini kullanmaması mizahî bir tarzda eleştirilmesine yol açmıştır.

Aşağıda yer alan “Azim” başlıklı fıkra, Asaf Hâlet Çelebi’nin 1946 seçimleri münasebetiyle yaptığı konuşmanın bazı kesimlerce nasıl algılandığını göstermesi bakımından önemlidir:

“Seçim mücadelesi sıralarında Asaf Hâlet Çelebi, üniversite meydanında bir nutuk vermişti. Ertesi gün Nizamettin Nazif’e rast geldi:

- Allah ömürler versin, beyefendi, dedi. İntihabat-ı umumiye gününde nacizâne irad ettiğim nutk-u kemterânem takdir-i âlinize mazhar oldu mu efendim? diye sordu.

Nizam:

- Vallahi hayran kaldım, cancağızım, dedi. Aynı şeyi yüz kere tekrar etmekte öyle büyük bir azim gösterdin ki, bravo doğrusu!”⁴²⁹

Asaf Hâlet Çelebi’nin 1946 milletvekili seçimlerine bağımsız aday olarak katılması ile ilgili yazılanlar bundan ibaret değildir. Akbaba dergisinde yayınlanan aşağıdaki fıkra, onun şairlik yönünün ve şiiir kitaplarının ön plana çıkarılarak alaya alınmasını gösteren önemli bir örnektir:

“Namzet!

Açık mebusluklardan birine namzetliğini koyan şair Asaf Hâlet hakkında konuşuyorlardı. Biri sordu:

- Acaba mebus seçilirse ne yapar?

Başka biri cevap verdi:

- Bir harf daha yazacaktır!

- Ne gibi?

- Şimdiye kadar iki şiiir kitabı çıkardı. Birinin adı He, öbürünün Lâmelif!

- Yok canım, artık bütün alfabeyi tamamlar!”⁴³⁰

Recep Bilginer, Asaf Hâlet Çelebi’nin milletvekili adaylığını, edebiyat çevresinde “Sidharta” şiiiriyle kazandığı üne bağlar. Edebiyat çevrelerinde tanınması yeterli miydi seçilmesine? diye sorar. Ona göre Asaf Hâlet Çelebi, seçilemeyeceğinin

⁴²⁹ *Asaf Hâlet Çelebi Kitabı*, (hzl. heyet: Hüseyin Su, İlyas Dirin, Şaban Özdemir), s. 249-268.

⁴³⁰ a.g.e., s. 249-268.

farkındadır ve seçim propagandasını eğlenceye dönüştürür. Onun Küllük'te masa üstlerinde, bir ağaç dalının üzerinde yaptığı seçim konuşmaları, gazetelere edebiyatın magazini olarak yansımıştır.⁴³¹

“Sidharta” şiirinde geçen ve her seferinde üç kez tekrarlanması istenen “om mani padme hum”⁴³² dizesi o kadar meşhur olmuştur ki Asaf Hâlet Çelebi, om mani padme hum şairi olarak anılır hale gelmiştir.

Asaf Hâlet Çelebi'nin “Mâra” adlı şiiri, yine dönemin ünlü mizah dergisi Akbaba'da alaya alınır. Asaf Hâlet Çelebi'nin bu şiiri şöyledir:

“Mâra
bilmemek bilmekten iyidir
düşünmeden yaşayalım
mâra
günü ve saatleri ne yapacaksın
senelerin bile emniyeti yoktur
seni ne tanıdığım günleri hatırlarım
ne seneleri
yalnız seni hatırlarım
ki benim gibi bir insansın
tanımamak tanımaktan iyidir
seni bir kere tanıdıktan sonra
yaşamak acısını da tanıdım
bu acıyı beraber tadalım
mâra
başım omzunda iken sayıkladığıma bakma
beni istediğin yere götür
ikimiz de ne uykudayız
ne uyanık”⁴³³

⁴³¹ Mehmet Can Doğan, *A'dan Z'ye Asaf Hâlet Çelebi*, s. 52.

⁴³² Asaf Hâlet Çelebi, *Bütün Şiirleri*, (hzl. Selahattin Özpalabıyıklar), s. 48.

⁴³³ a.g.e., s. 22.

Asaf Hâlet Çelebi'nin yukarıdaki şiirinde geçen bazı dizeler tehzil⁴³⁴ edilerek dönemin ünlü mizah dergisinde yayınlanır. Bu mizahî dizeler şöyledir:

“Çalışmamak çalışmaktan iyidir

Yorulmadan yaşayalım

Hattâ şöyle de olabilir:

Yazmamak yazmaktan iyidir

Üzülmeden yaşayalım!”⁴³⁵

Şairin “Mâra” adlı şiirinde geçen dizeler ile yukarıdaki mizahî dizeler karşılaştırılınca neyle alay edildiği daha iyi anlaşılacaktır. Asaf Hâlet Çelebi'nin şiirleri ve şiir kitaplarıyla yapılan alaylar bunlarla sınırlı kalmaz. Galip Arcan'ın, Asaf Hâlet Çelebi'nin *He* şiir kitabından ilham alarak yazdığı ifade edilen ve Ermeni şivesiyle okunduğunda daha da belirginleşen aşağıdaki mizahî şiiri, onun şiirlerinin dönemin ünlü mizah dergilerine nasıl malzeme kaynağı olduğunu gösteren önemli bir örnektir:

“He! He! He!

Her işe

Ve her kese

Nazırsın

He!..

İşte

Bu gece

Fani gözlere

Görünmeyen huzur-ı pâkinde

Göroooooorsun

Yalvarooruz

He!..

İns, cin, hevam

Ahmet, Mişon, Aram

⁴³⁴ Tehzil, ünlü bir şiire aynı ölçü ve uyakta şaka ve alay yollu yazılmış nazîredir. Bu konu için bk.: Cem Dilçin, *Örneklerle Türk Şiir Bilgisi*, s. 273.

⁴³⁵ *Asaf Hâlet Çelebi Kitabı*, (hzl. heyet: Hüseyin Su, İlyas Dirin, Şaban Özdemir), s. 249-268.

Hasılı kelâm
Laf eden ve etmeyen hayvanat
Uçan, yüzen
Cır cır eden, sürünen haşerat
Cemi, cümle cemadat
Büyük adına
Görmooooorsun
Saltadayız
He!

Sana yalandan
Değil candan
Tutgun
Topyekûn
Siraharutyun
Müridin, kölen
Senin için ölen
Galip Arcan
Gör ki alenen
Bağrından kopan
Bu öğüşü
Dize gelip yanık yanık
Sana okoor...
He!..

Her bir lafım
Her kelâmım
Zatına bir
Bir tapınış eseridir!
Öyle değil?
He!..

Alors, işte
Son kelimem
Bilmem neden
Bizim dilden
Ve taa
Her kimin dilinden

Hokimin dilinden
Çıkıverdi!
Çıkartayım?
He!..
(He)ciğim kezi
Kezi şatı
Ama şaktı sirem
He!..
Ey hazırın
Bu aşkı
Üç (He) ile
Mek avaza
Tasdik edin
He!.. He!.. He!.. »⁴³⁶

Bu şiirde Asaf Hâlet Çelebi'nin şiirlerinde kullandığı yabancı kelimelerle ve ilk şiir kitabının adı olan *He* ile nasıl alay edildiği ortadadır. Galip Arcan, şiirinin geneline, özellikle de vurgulayarak *He* kelimesini yerleştirmiştir. Ayrıca, Asaf Hâlet Çelebi'nin bu şiirinde bulunan ses ve kelime tekrarlarının benzerini yapmaya çalışmıştır. Asaf Hâlet Çelebi'nin tehzile konu olan şiiri ise şöyledir:

“vurma kazmayı
ferhâaad

he'nin iki gözü iki çeşme
âaahhh

dağın içinde ne var ki
güm güm öter
ya senin içinde ne var
ferhâd

ejderha bakışlı he'nin
iki gözü iki çeşme

⁴³⁶ *Asaf Hâlet Çelebi Kitabı*, (hzl. heyet: Hüseyin Su, İlyas Dirin, Şaban Özdemir), s. 249-268.

ve ayaklar altında yamyassı

kasrında şirin de böyle ağlıyor
ferhâad⁴³⁷

Kişiliği ve şiirleriyle mizah malzemesi olan Asaf Hâlet Çelebi, “Radyo” şiiriyle yaşadığı çağın ve toplumun “insan” kavramıyla inceden inceye alay eder:

“kutudan geliyor ıstırabım
kutudan geliyor vâveylâ
30 000 000 sene evvelki dinazorlar
bugün ölüyor
sinek vızıltısı sesleriyle
.....
yirminci asır diye böbürlen
alık yarı-münevverler
sigaralarını yakıyor keyifle
permanant saçlı pijamalı rüküş hanımlar
kutudan cızırtı çıkartıyor
Debussy’nin konserini dinledim
antisantimantâllll
bayan anten alaturka sevmiyor
ezberlemiş geridir diye
içimin sıkıntısı
bütün kutuları kırmak istiyor⁴³⁸

Asaf Hâlet Çelebi, bu şiirinde sömürgeci Batılıları “kolonyal şapka giymiş maymunlar”a benzeterek eleştirir. Ayrıca, toplumdaki yarı münevverler de bu eleştiriden yeteri kadar pay alır.

Şiirde geçen kutu (radyo), doğanın milyonlarca yıllık düzeninin yıkımını simgeler. Aslolan doğa ve doğadaki düzendir. Uygarlık ise, insanın kendisine yabancılaşmasına yol açmıştır. Yarı münevverler ve sömürgeci Batı, doğayı tahrip eden

⁴³⁷ Asaf Hâlet Çelebi, *Bütün Şiirleri*, (hzl. Selahattin Özpallabıyıklar), s. 10.

⁴³⁸ a.g.e., s. 78.

unsurlar olarak anlatılır. Doğada değişime ve bozulmaya neden olan bu unsurlar, mizahî ve ironik bir dille yerilir.

“Şehir” şiirinde de buradakine benzer bir temayla karşılaşırız. Sanayileşmenin sonucu olarak kentlerdeki apartmanlara taşınan insanların içine düştüğü kısıtılmışlık, alaycı bir dille anlatılır:

“Allahtan pencere açmışlar içi sıkılan evlere
pencereler olmasaydı

nasıl gezerlerdi

karanlıklarda

ayağa kalkmış büyük böcekler

nasıl tırmanırlardı

merdivenlerden

tahta evler eski kutulardır

apartmanlar yaldızlı nişan şekeri kutularıdır

içinde siyah ve sarı başlı böcekler oturur

başka küçük bir kutudan

uzaktaki başka böceklerin

cızırtılı seslerini duymıya meraklıdırlar

sevgilim bir böcektir

taştan duvarlar içinde

karafatmalarla yaşar

beş senedir getirdiğim şekerleri yiyip

elimi ısırmıştır

karafatmalar onu benden ayırdılar

o şimdi bana küsülüdür

kutu duvarları içinde”⁴³⁹

Asaf Hâlet Çelebi, kişiliğinin ve şiirlerinin farklılığıyla da ün kazanmıştır. Bu yüzden, değişik adlarla anılır olmuştur. “Bobstil Şair”, “Om Mani Padme Hum Şairi”, “Mistik Şair” ve “Operet Şairi” bunlardan birkaçıdır. Dönemin en ünlü mizah dergisinde yayınlanan aşağıdaki fıkra, onun şairliği ve şiirleriyle nasıl algılandığını gösteren farklı bir bakış açısını yansıtmaya bakımından ilgi çekicidir:

⁴³⁹ Asaf Hâlet Çelebi, *Bütün Şiirleri*, (hzl. Selahattin Özpalabıyıklar), s. 18.

“Operet Şairi

He adındaki acayip şiirler kitabının şairi Asaf Hâlet Çelebi’yi bobstil şiirlerle uğraşan herkes tanır zannederim. Bu zat, meşhur olmak peşinde nelere katlanmadı, ne terler dökmedi! Bir zamanlar vapur gezintilerinde sandalyelerin üzerine çıkıp: (Tut, Put, Harput) diye şiirler mi okumadı; düğünlerde, balolarda kakule çiğneyerek: (Kamapet, kameta) çılgınlıkları mı atmadı. Ne ise işte aradığı şöhreti buldu. Hem de ne şöhret! Ses tiyatrosunda oynanan ‘Gönülden Gönüle’ adlı operette mihrace rolüne çıkan İhsan Balkır o gür sesiyle Asaf Hâlet Çelebi’nin şiirlerini bir Hint şarkısı olarak okuyor:

- Um mani padme hum!

Um mani padme hum!

Demek ki Asaf Hâlet Çelebi’nin şöhreti artık operet sahnesine kadar çıktı. Ne mutlu ona!”⁴⁴⁰

Hüsamettin Bozok, dönemin sanat çevrelerinin mihrakı olan Küllük Kahvesi’nde tanıdığı Asaf Hâlet Çelebi için, “O gün için biz de onu fazla eksantrik sayıyorduk. Şimdi düşünüyorum da, Asaf Hâlet Çelebi bugün yaşasaydı, pek âlâ, biti, kokusu olmayan yani kendi kişiliğine saygılı bir Hippy olur ve bu ona ne güzel yakışırdı...”⁴⁴¹ demektedir. Bu tanıtma, Asaf Hâlet Çelebi’nin çevresinde nasıl tanındığını göstermesi bakımından önemlidir. Hüsamettin Bozok, kısa bir süre içinde tiryakisi olduğunu söylediği Asaf Hâlet Çelebi ile ilgili anılarına şöyle devam eder:

“Bir Hint duasından aktarma “Om Mani Padme Hum” şiiri çabucak ün kazandı. Gazetelerin fikra sütunlarını kapmış tutucu yazarların gündelik eğlencesi oluverdi. Ama biz buna hiç aldırılmıyorduk.

Küllük’te gün kararmaya başladı mı, yavaş yavaş Beyoğlu yakasına kayıyorduk. Kimimiz Asmalımescit’teki, Çiçekpazarı Pasajı’ndaki birahanelere, kimimiz Nisuaş, Petrograd gibi pastanelere kapağı atıyorduk. Asaf Hâlet Çelebi bizim bir çeşit maskotumuz olmuştu. Çok anlayışlı bir mizah dünyasının adamıydı. İstendiği zaman, hiç nazlanmadan bir iskemlenin üzerine çıkıyor, “Om Mani Padme Hum” şiirini yüksek sesle okuyor, etrafındakiler de, sırası gelince bu garip sözleri üç defa koro halinde tekrarlıyorlardı.”⁴⁴²

Yukarıdaki ifadeler, Asaf Hâlet Çelebi’nin döneminde nasıl algılandığını açıkça anlatmaktadır. Tanıdıkları tarafından kendisinin çok zengin bir mizah dünyasına sahip

⁴⁴⁰ *Asaf Hâlet Çelebi Kitabı*, (hızl. heyet: Hüseyin Su, İlyas Dirin, Şaban Özdemir), s. 249-268.

⁴⁴¹ Hüsamettin Bozok, “Asaf Hâlet Çelebi İçin Anılar, Anılar...”, *Asaf Hâlet Çelebi Kitabı*, (hızl. heyet: Hüseyin Su, İlyas Dirin, Şaban Özdemir), s. 178-181.

⁴⁴² a.g.e., s. 180.

olduğu devamlı surette belirtilmiştir. Anlatılanlardan da anlaşılacağı gibi, alaya alınmak ve mizah yollu gündemde tutulmak istemediği bir şey değildir. O, daha da ileri giderek bu durumdan faydalanmaya çalışmış ve bir çeşit reklâmını yaptırmıştır. Yaşar Tellidede'nin şu sözleri, bu görüşü doğrular:

“- İşte çağımızda eskiyi yaşayan bir adam, derdiniz.

Ama bu yargı, Asaf Hâlet Çelebi için yanlış olurdu. Çünkü o, yaşayışı ile de, şiirleri ile de yeni, şaşırtıcı denecek kadar yeni görünmek için çırpınmıştır. Gerçekten de şairlerimiz içinde, onun kadar alaya alınmış olanı gösterilemez. Bir okulun düzenlediği şiir toplantısında bulunmuştum. Yeni şairlerimizden birçoğunun şiirleri ciddiyetle dinlenmedi. Sıra Asaf Hâlet Çelebi'ye geldiği zaman salonda bir gülüşmedir koptu. Bu gülüşme arasında o, dikkat ettim, çok memnundu; şiirlerini kendi tarzında, ciddiyetle okudu. Çünkü istediği olmuştu, dinleyenlerini şaşırtmıştı.”⁴⁴³

Yukarıdaki ifadeleri söyleyen kişinin dikkati, her şeyi gözler önüne sermektedir. “Om mani padme hum” dizesinin anlamını öğrenmeye çalışan dinleyicilere Asaf Hâlet Çelebi, “Bilmiyor musunuz?”⁴⁴⁴ diye ciddiyetle şaşkınlık arası bir şekilde sorar. Şair, bu dizenin üç kere okunması gerektiğini, kitabına parantez içinde yazarak belirtmiştir. Yaşar Tellidede, onun böyle davranmasındaki mizahî tutumun sebebini, “Her şair, az çok, isyancıdır: çağının güzellik anlayışını değiştirmek ister, onunla çarpışır, alay eder. Asaf Hâlet Çelebi de öyle idi, ama bu yolda çağdaşlarına benzemeyen bir davranış tutturmuştu. Yenilere benzemiyor, eskilerce de yadırganıyordu. Giyinişinden, konuşmasından tutun, şiirlerine varıncaya kadar, toplumu alaya aldığı bütün davranışlarından anlaşılıyordu.”⁴⁴⁵ sözleriyle yorumlar.

Bu ifadelerden de anlaşılacağı gibi Asaf Hâlet Çelebi, aslında alay edilen değil, alay edendir. Farklı ve kendine özgü kişiliğiyle toplumda belli bir yer edinen şair, Yaşar Tellidede'nin belirttiği gibi yaşadığı döneme sığmaz ve engin ufuklara açılmak ister. Şiirlerinde kullandığı anlamı bilinmeyen kelimelerle ve farklı şiir tarzıyla dönemin şiir anlayışını ve şiir ortamını mizahî olarak tenkit etmiş olması muhtemeldir. Zaten, Gülgün Sedef'le yaptığı bir konuşmada “Bugün yazılan şiirler de sanattan nasipsiz.”⁴⁴⁶ diyerek dönemin şiir anlayışını yermiştir.

⁴⁴³ Yaşar Tellidede, “Asaf Hâlet Çelebi İçin”, *Yeditepe*, y. 9, Nu. 166, 15 Kasım 1958, s. 2.

⁴⁴⁴ a.g.e., s. 2.

⁴⁴⁵ a.g.e., s. 2.

⁴⁴⁶ Asaf Hâlet Çelebi, *Bütün Yazıları*, (hzl. Hakan Sazyek), “Asaf Hâlet Çelebi'ye Göre: Şeyh Gâlip'ten Sonra, İki Kişi Müstesna, Şair Yetişmemiştir”, s. 549-550.

Mizah yönü çok güçlü olan Asaf Hâlet Çelebi'nin bu alanında bir eseri veya tercümesi bulunmamaktadır. Yalnız, Mehmet Can Doğan hazırladığı çalışmasının “Bir Soru Bir Cevap” bölümünde şu ifadeler yer verir:

“Yeditepe, kırk kadar yazar, ressam ve rejisöre 1957-1958 mevsimi için ne gibi hazırlıklar yaptıklarını sordu. Çelebi'nin Bütün Yazıları'nda yer almayan cevabı şöyle:

‘Konuşulan Fransızca adlı kitabımı tekrar gözden geçirdim, yeni ilâvelerle yakında basılacak. Mevlânâ ve Mevlevîlik adlı kitabım da basılıyor. Bir yandan da Hâfız'ın şiirini Türkçeye tercüme ediyorum. Grandeur et décadence d'un peu de tout le monde adlı mizah kitabımın Türkçesi de çıkacaktır.’ (S.141, 15 Ekim 1957)

Çelebi, bu cevabının yayımlanışından tam bir yıl sonra 15 Ekim 1958'de ölmüştür. 1957-1958 mevsimi için hazırladığını söylediği kitaplardan sadece Mevlânâ ve Mevlevîlik 1957'de yayımlanır. Ansiklopedilerden diğerlerinin akıbetine ilişkin bir bilgi kayıtlı değildir.”⁴⁴⁷

4.2.9. Şiirlerinde Birey ve Toplum

Sanatın mutlaka sanat için veya toplum için, yahut sanatın dışında bir gaye için düşünülüp düşünülmeceği tartışmalarının geride kaldığını ileri süren Orhan Okay, sanat eserinin ne kadar ferdî olursa olsun, yine de bir sosyal tarafının olduğunu düşünür. Böyle düşünen Orhan Okay, sanat eserinin hem beşerî, hem millî hem de ferdî olduğunu belirtir. Bu düşüncesine de, Kartacalı şair Terentius'un “Ben bir insanım ve insanî olan hiçbir şey ilgin dışında değildir.” sözlerini kanıt olarak alır.⁴⁴⁸

Sanat sanat için midir, yoksa toplum için mi? Anlayışı asırlar boyunca tartışma konusu olmuştur. Devirlere, siyasî ve sosyal tesirlere göre, sanatkârın okuyucu üzerindeki etkisine bakılarak bu iki zıt görüşten bazen birincisi, bazen de ikincisi hâkim olmuştur. Buradaki amacımız, Asaf Hâlet Çelebi'nin bazı şiirlerinde görülen sosyal gerçeklerin anlatımını ortaya koymak ve şairin bu konudaki görüşlerini tespit etmektir.

Asaf Hâlet Çelebi, kendisiyle yapılan bir görüşmede, sanat eseri ve sanatkâr için toplumun bir ölçü olamayacağını belirtir ve sözlerine, “Şairin sosyal hedefi yoktur. Şair kendini dinlemeli, kendini bulmalı ve kendine benzeyen insanlar için söylemelidir.”⁴⁴⁹ ifadesiyle açıklık getirir. Şiirlerini, yakın dostları olan Arif Dino'yu, Bedri Rahmi Eyüboğlu'nu ve Abidin Dino'yu düşünerek yazdığını söyleyen Asaf Hâlet Çelebi,

⁴⁴⁷ Mehmet Can Doğan, *A'dan Z'ye Asaf Hâlet Çelebi*, s. 4.

⁴⁴⁸ Orhan Okay, *Sanat ve Edebiyat Yazıları*, s. 40.

⁴⁴⁹ Asaf Hâlet Çelebi, *Bütün Yazıları*, (hızl. Hakan Sazyek), “Asaf Hâlet Çelebi ile Konuşma” s. 475-477.

bunların da zevklerinin ayrı ayrı olduğunu ileri sürer. Bu anlayışla da, şiirin tamamen ferdiyeti ilgilendirdiğini kabul eder.

Sözlerine şiirde haricin olmadığıyla devan eden Asaf Hâlet Çelebi, zahirî olarak bir realite görülebileceğini, fakat bunun da şairin içinde ortaya çıktığını belirtir. Bu anlamda, dıştan bahseden bir edebiyatın olmayacağını ileri süren şair, şiirin toplum tarafından kabul edilip edilmemesini önemsemmez. Ona göre, sosyal gaye, sanatın değil, siyasetin konusudur. Her insanın gizli taraflarının olduğunu düşün şair, sanatın da insanların bu gizli taraflarının ifadesi olmasını arzular.⁴⁵⁰ Bu sözlerinden de anlaşılacağı gibi Asaf Hâlet Çelebi, şiirleriyle toplumu etkileme düşüncesinde değildir. Yine aynı düşünceyle, yazılarında da sık sık şiirin dış gerçekliği ve günlük yaşamı yansıtmayı amaçlamadığını açıklar.

Asaf Hâlet Çelebi'nin şiirleri göz önüne alındığında, döneminde öncülüğünü Nazım Hikmet'in yaptığı toplumcu gerçekçilikten çok uzak olduğu görülür. Edebiyatımızda 1920'li yıllarda başlayan ve 2. Dünya Savaşı sonrası politik kamplaşmaların da belirginleşmesi sonucu güç kazanan bu şiir hareketi, Milli Mücadele sırasında ve onu izleyen yıllarda Anadolu insanının yaşadığı yoksulluğu ve ayakta kalabilmek için doğaya karşı savaşımını dile getirmekle yetinmemiş; çoğunlukla kentlerde ekmek kavgası veren, siyasi iktidarla ve işveren kesimine karşı hakkını arayan ekmekçi sınıfın sorunlarına da parmak basmıştır. Asaf Hâlet Çelebi, bu yıllarda şiirle ideolojinin karıştırılmaması gerektiğini ısrarla savunmuş ve şiiri ideolojik bir araç olarak gören toplumcu gerçekçilere karşı cephe almıştır. Aynı zamanda, toplumsal ve ideolojik amaçlı şiire de karşı çıkan Asaf Hâlet Çelebi, bireyci bir şiir anlayışında olduğunu açıklar ve Ahmet Haşim, Yahya Kemal ve Ahmet Hamdi Tanpınar çizgisinde yer alır.

Kendisiyle yapılan bir görüşmede dönemin şiirini değerlendiren Asaf Hâlet Çelebi, Nazım Hikmet'i çok beğendiğini söyler; fakat onu takip edenlerin şiiri siyasî ideolojilerine kalkan yapmalarını eleştirir. Bunların, sosyal gaye olarak tuttıkları yolu yapay ve faydasız bulur.⁴⁵¹ Şiir, her şeyden önce ferdîdir, diyen Asaf Hâlet Çelebi, şiiri içtimaîleştirmek iddiasında bulunanları, şiiri sıkılmış yumruklara ve makine gürültülerine boğmak gibi siyasî bir gaye amaçlayan kötü propagandistlere benzeter.⁴⁵²

⁴⁵⁰ Asaf Hâlet Çelebi, *Bütün Yazıları*, (hızl. Hakan Sazyek), "Asaf Hâlet Çelebi ile Konuşma" s. 475-477.

⁴⁵¹ a.g.e., s. 483-486.

⁴⁵² a.g.e., s. 499-503.

Asaf Hâlet Çelebi, şiirde günlük yaşamdaki olayların anlatılmasına karşı çıkar. Ona göre, günlük olayları konu edinmek şiir yazmak değildir. Bu anlayışıyla da, Orhan Veli ekolünü takip edenlere de karşıdır. Bu tarz şiir yazarları eleştiren Asaf Hâlet Çelebi, onların sürrealist iddialarına rağmen, realist dahi olamadıklarını belirtir.⁴⁵³ Bu görüşüyle Garipçilerden ayrılan Asaf Hâlet Çelebi, saf şiir anlayışıyla Ahmet Haşim'e yakındır.

Asaf Hâlet Çelebi'nin böyle düşünmesinde tabii ki, yetişmesinin ve döneminin şartlarını göz ardı etmemeliyiz. Kendisiyle yapılan bir görüşmede, "Çok mühim olan dil davamızda şairin rolü ne nispettedir?"⁴⁵⁴ sorusuna verdiği cevap, hem içinde bulunduğu psikolojiyi yansıtması bakımından hem döneminin sanatına bakışını sergilemesi bakımından önemlidir:

"Bizde şiir diğer milletlere nazaran 40. derecede belki de 100. derecede gelen bir davadır. Yani şiirle alâkadar olanlar dahi ancak kendi yazdıkları nesnelere öne sürmek için ve âdet olmuş diye benimseyen yarı münevverlerdir. Başka milletlerde birçok şeyler gibi şiir de billurlaşmış, tasfiye edilmiş ve cemiyette yer almış bir şeydir. Bizde şair ekseriyetle tufeyli addedilen biraz gülünç, biraz zavallı ve anormal bir mahlûktur. Onun için şaire kimse metelik vermediği gibi şairin de dil davası üzerinde bir rolü yoktur."⁴⁵⁵

Yukarıda verdiği karamsar cevap, şiirleriyle toplumda beklediği ilgiyi bulamamasından kaynaklanmış olmalıdır. Daha önce de belirtildiği gibi, şair artık arkadaşlarına okumak için şiir yazmaktadır. Asaf Hâlet Çelebi'yi böyle düşündüren ve onu karamsarlığa iten sebepleri, yine onun şu sözlerinden anlarız:

"Biz tam bir içtimaî keşmekeş içindeyiz. Ne Asyalılıktan kurtulabildik, ne Avrupalılaşabildik, ne millî ananemize sahibiz, ne ilmî kifayetimiz var, ne eski ne yeni diyeceğimiz şeyleri biliyoruz. Fikrî ve ilmî cephemiz maalesef çok zayıf."⁴⁵⁶

Asaf Hâlet Çelebi'nin şiirleri incelendiğinde, onun şiiriyeti yakalamaya çalıştığı ve şiirlerinin genel itibarıyla ferdî olduğu görülür. Her ne kadar böyle olsa da, onun "Fert cemiyetten ayrılmadığı gibi cemiyet de fertlerden müteşekkildir. Her fert bir cemiyette yaşar ve onun bir parçasıdır. Binaenaleyh ferdi alâkadar edecek her türlü duygu ve düşünceler cemiyet için demektir. Cemiyet benimsediği ferdin duygularını

⁴⁵³ Asaf Hâlet Çelebi, *Bütün Yazıları*, (hızl. Hakan Sazyek), s. 484.

⁴⁵⁴ a.g.e., s. 497.

⁴⁵⁵ a.g.e., s. 495-498.

⁴⁵⁶ a.g.e., s. 498.

kendi malı addeder.”⁴⁵⁷ bu görüşünden hareketle şiirlerindeki toplumsal konuların da tespit edilmesi yararlı olacaktır.

Asaf Hâlet Çelebi'nin şiirleri arasında toplumsal bir olayı konu edinen ve özel bir yere sahip olan “Fransa İçin Şiir 1940” şiiri şöyledir:

“çocukluk arkadaşım petit-poucet
yamyam devin kilerindedir
küçük kız kardeşi ormanda ağlıyor
tın tın eder kabâcık
beni bırakıp giden babâcık

ormanlardan
güneşli tarlalara koşan çizmeli kedi
ne olur
kurtar benim marquis de carabasse'ımı

yanan paris'in çocuklarını
öperek ağlamak istiyorum
belki masallarımınla uyurlar”⁴⁵⁸

Asaf Hâlet Çelebi, çocukluk izlenimlerine de yer vererek, İkinci Dünya Savaşı sırasında Fransa'ya yapılan saldırının aslında çocuklara ve çocukluğuna yapılmış olduğunu hissettirir. Şair, bu şiirinde de bir masal atmosferi oluşturmuş ve savaşı masalın bünyesine taşımıştır. Bu şiirinde, aslında kendi iç dünyasının şiirini yazar. Çocukluğunda dinlediği bir Fransız halk masalının bilinçaltında bıraktığı tortularla işgal Fransa'sında ağlayan çocukların çaresizliğini birleştirir.

H. İ. Dinamo, bu şiiri ilk dinleyişine ait izlenimlerini, “Küllük'teki uzun dertleşmelerimizden bir gün sonra Asaf Hâlet Çelebi, ilk kez beni arayıp buldu: ‘Hasan beyefendi, faşizmin pençesine düşmüş Fransa için ağlıyorum. Onun için yazdığım şiiri dinlemek lütfunda bulunursanız çok sevinirim’ dedi. Hemen okumaya başladı. Sesi tatlı, lirikti.”⁴⁵⁹ sözleriyle anlatır.

⁴⁵⁷ Asaf Hâlet Çelebi, *Bütün Yazuları*, (hzl. Hakan Sazyek), s. 497.

⁴⁵⁸ Asaf Hâlet Çelebi, *Bütün Şiirleri*, (hzl. Selahattin Özpallabıyıklar), s. 40.

⁴⁵⁹ Mehmet Can Doğan, *A'dan Z'ye Asaf Hâlet Çelebi*, s. 13.

Paris'in düşmesi üzerine yazdığı bu şiir hakkında Asaf Hâlet Çelebi, şunları söyler:

“Çocukluğumda ağabeyimin bana anlattığı Fransız masallarıyla Fransa'ya karşı hissettiğim sempati o masala benzeyen başka bir Türk masalındaki babası tarafından terk edilmiş kızcağızın duyduğu acı ile karışıyor. Fransız masalındaki oduncu baba ile ananın ormana bıraktıkları altı kardeşli 'Petit Poucet'ye mukabil Türk masalındaki aynı sebeplerle ormanda babası tarafından bırakılmış bir kız vardır. Babası bir ağaca içi boş bir kabak asmış, rüzgâr vurdukça: Tın tın eden kabâcık/Beni bırakıp giden babâcık, der. Alt şuurumda Fransa'ya duyduğum yakınlık bu masalla birleşmiştir. Küçük kız artık 'Petit-poucet'in kardeşi olmuştur. Marquis de Carabas namına köylüleri toplayan çizmeli kedi de Fransa'nın kurtulması için deruni bir duanın sembolüdür.”⁴⁶⁰

Salâh Birsnel, bu şiirle ilgili olarak, Asaf Hâlet Çelebi'nin kendi bilinçaltını dile getirdiğini savunur. Bu düşünceden hareketle de Nurullah Ataç'ın Asaf Hâlet Çelebi'nin şiirleriyle ilgili söylediği “A birader, bu bal gibi eski zevkin devamı!”⁴⁶¹ sözlerine katılır.

Asaf Hâlet Çelebi, dünyadaki yerini ve durumunu belirlemeye çalıştığı “İnsanlar” şiiriyle, bireye ve topluma farklı bir bakış açısı kazandırır:

“yer yüzünde olmuşlar

kafaları kafama benziyor

elleri ayakları var

benim de var

su istiyorum

su veriyorlar

meramımı anlıyorlar

ağzımın kımıldanışından

dokununca gövdelerine

kaçmıyorlar

soruyorum kim olduklarını

⁴⁶⁰ Asaf Hâlet Çelebi, “Benim gözümle şiir davası: 5 Şiirde Ruh Ânı”, *İstanbul*, S.13, Kasım 1954, s. 25-27.

⁴⁶¹ Salâh Birsnel, *Ah Beyoğlu Vah Beyoğlu*, s. 67.

inanız
diyorlar”⁴⁶²

Asaf Hâlet Çelebi, bu şiirlerinin yanı sıra daha çok kendi “iç ben”ini anlatır. Devamlı olarak kendi iç dünyasına dönen şair, oradaki intıbalarını şiirleştirir. Bu yönüyle de döneminin şairlerinden ayrılır. “İçimden” şiirinde, şairin kendi iç evrenine ve kâinâta bakışını görebiliriz:

“dünyalar kuruldu
dünyalarda şehirler kuruldu
ve birden
kendimi bir şehirde buldum
yaşayan ve ölen insanlardan
kendimi bir şehirde buldum

karanlık yollarda yürüdüm
yarı aydınlık yerlerde oturdum
adımı çağıran dost yüzler buldum
dost

dooooost
diye haykırmak istedim
içimden sevindim

.....”⁴⁶³

“Mağara” şiirinde ise, şair kendi iç dünyasını bir mağaraya benzetir:

“içimdeki mağarada
kurumuş ölüler yatar
zehirle gülen zümrüt
ve yakut yatak içinde
bir zaman
beni uğurlamıya gelen
haramîler

⁴⁶² Asaf Hâlet Çelebi, *Bütün Şiirleri*, (hzl. Selahattin Özpallabıyıklar), s. 52.

⁴⁶³ a.g.e., s. 61.

içimdeki mağarada
bir yığın kitap var
bakınca yakından
tasvirlerin gözleri oynar
ve konuşur
hepsinin yüzleri benim yüzüm gibi
ve gözleri benim gözüm gibi⁴⁶⁴

Öncelikle, mağara sembolü üzerinde durmak şiirin anlaşılmasına yardım edecektir. Bu sembol, insanlık kadar eskidir. İnsanlar, evler inşa etmeden önce mağaralarda yaşamışlardır. Mağaraları, çeşitli hayvan resimleri ile süslemişler ve tapınak olarak kullanmışlardır. Belki bundan dolayı mağara, bütün dünya dinlerinde esrarlı ve kutsal bir mahiyet kazanmıştır. Mağara, çeşitli kavimlere ait mitolojilerde insanların doğdukları bir yer olarak tasvir edilmiştir. Ayrıca, buraları ölümlerin gömüldüğü yerlerdir.⁴⁶⁵

Eflatun'un meşhur mağara sembolünü de bu anlamda tefsir etmek yerinde olacaktır. Çünkü; mağaraların duvarlarına akseden hayaller, rüyalarıdır.

“Mağara” şiirinde, burada bahsedilen bu hususiyetlerden birçoğunu bulmak mümkündür. Asaf Hâlet Çelebi'nin “Mağara”sı da, bazı din ve mitolojilerde rastlandığı gibi ölümlerin gömülü olduğu bir yerdir: “içimdeki mağarada / kurumuş ölümler yatar”.

Mehmet Kaplan, bu şiirde anlatılan mağarada ölümün değil de dirilmenin bahis konusu olduğunu söyler. Bunu da, mağarada bulunan kitaplardaki resimlerin gözlerinin oynamasına bağlar. Ayrıca, bu yeri hem kıymetli taşların saklandığı hem de haramilerin yaşadığı bir yer olarak düşünür. Sonuç olarak, “mağara”nın şairin ruhunu temsil ettiğini ileri sürer.⁴⁶⁶

Şiirde görülen eski çağların kavram ve kimlikleriyle özdeşleşme isteği, şairin dünyaya uyum sağlayamayışının bir sonucudur. Bu uyumsuzluk, şairde başkalarından farklı olduğu izlenimini uyandırır. Böylece, “ben” ve “öteki” ayrımı ortaya çıkar. Bunun sonucu olarak da yaşadığı dünyaya yabancılaştığını fark eden şair, kendini arayış sürecine girer.

⁴⁶⁴ Asaf Hâlet Çelebi, *Bütün Şiirleri*, (hzl. Selahattin Özpallabıyıklar), s. 11.

⁴⁶⁵ Mehmet Kaplan, *Şiir Tahlilleri 2 Cumhuriyet Devri Türk Şiiri*, s. 168.

⁴⁶⁶ a.g.e., s. 168.

Asaf Hâlet Çelebi, “Şefkat” şiirinde geçen “başkasının çocuğu da olsan / sen bir insan yavrususun / bir insan yavrusunu sevmek istiyorum”⁴⁶⁷ bu dizelerde görüleceği üzere, bütün çocukları sever. Bu da göstermektedir ki onda bireyle toplum birleşmiştir.

Sonuç olarak, bu bölümdeki şiirlerinde görüldüğü gibi, Asaf Hâlet Çelebi’nin birçok şiirinde benzer temaları bulmak mümkündür. Bu da onun şiir anlayışıyla şiirlerinin örtüştüğünü gösterir. Zaten, kendisi de bu konuyla ilgili olarak, “Sosyal gaye... Sanatın değil siyasetin mevzuudur. Sanat ve siyaset tamamen ayrı şeylerdir ve ayrı ayrı düşünülmelidir. Her insanın tenha ve gizli tarafları vardır. Sanat bizim bu en yalnız tarafımızın ifadesidir ve olmalıdır. Politikanın ve sosyal dava dediğimiz şeyin ifadesi nutuktur. Sanat değil.”⁴⁶⁸ sözleriyle görüşlerine açıklık getirir.

⁴⁶⁷ Asaf Hâlet Çelebi, *Bütün Şiirleri*, (hzl. Selahattin Özpabıyıklar), s. 53.

⁴⁶⁸ Asaf Hâlet Çelebi, *Bütün Yazıları*, (hzl. Hakan Sazyek), “Asaf Hâlet Çelebi ile Konuşma”, s. 475-477.

SONUÇ

Tanzimat'tan sonra memleketimizin medeniyet anlayışı ve değer yargıları büyük değişimler gösterir. Sanat ve edebiyat hayatında yeni değerler ortaya konulur. Bunun yansımaları olarak da, Yeni Türk şiirinde en büyük değişiklikler ve yenilikler Cumhuriyet devrinde yaşanır. Bu dönemde, Batı, Divan ve Halk şiiri geleneklerinden beslenen Cumhuriyet şiiri, sosyal hayat ve kültür hayatındaki değişikliklerden etkilenerek yeni ve orijinal olarak karşımıza çıkar.

Cumhuriyet dönemi Türk şiirinin dönemsel olarak 1940-1960 yılları arasında şiir yazan sanatçıların başında Asaf Hâlet Çelebi gelir. Asaf Hâlet Çelebi, şiirlerinde kullandığı arkaik medeniyetlere ait kelimeler ve ilgi çeken şiir tarzıyla sanat çevrelerinin ilgisi üzerinde toplar. 1939 yılında yayımladığı "Cüneyd" şiirinden başlayarak şiirlerinde kullandığı tasavvuf, Budizm, eski Doğu kültürü, masal, çocukluk ve bilinçaltının yansımaları gibi temler ve motiflerle edebiyatımıza sürekli uygarlık düşüncesini yaratan yeni bir hava getirir. Onun şiirleriyle yeni Türk şiiri yeni bir doğuşu ve değişimi karşılar. Böylece, yeni şiirin ve saf şiir anlayışının gerçek öncülerinden biri olur.

Bu çalışmada, Asaf Hâlet Çelebi'nin şiirlerinde insana bakış teması ele alındı. Sanatçı-eser ilişkisi göz önünde bulundurularak, eserin sanatçının bir parçası olduğu anlayışı benimsendi. Böylelikle, sanatçının yaşamı, kişiliği ve sanat anlayışı onun şiirlerini değerlendirmemizde bize bir hareket noktası oluşturdu.

Asaf Hâlet Çelebi'nin şiirlerinde insan ve insanla ilgili kavramlar oldukça önemli bir yer tutar. Bu çalışmamızda, dokuz farklı tema etrafında şairin insana bakışı değerlendirildi. Şiirlerde bulunan ve genel anlamda insanı ilgilendiren detaylar incelendi. Sonuç olarak, insan temalı şiirlerin tematik dokusu belirlendi.

Hayatında ve sanatında var olan bütünlüğü yakalamadan Asaf Hâlet Çelebi'yi tanımak mümkün değildir. Onun şiirleri, kaynağını geniş bir kültür yelpazesine borçludur. Şiir alanında kalıcılığın kültürle olacağına inanan şair, ince bir duyarlılıkla işlenmiş çok derin birikimlerini şiirine taşır. Beslendiği tasavvuf, Doğu mistisizmi, eski medeniyetler, masallar ve Batının sanat ve kültür değerlerinden izler taşıyan bu şiirlerin dünyasına girmek için belli bir birikime sahip olmak şarttır. Bu yönüyle de, Doğu-Batı kültürü arasında bir birleşim arayışını sürdürür. Batıya yönelen bir dönemde Doğulu bir yenilikçi olmayı başarır. Şiirlerinde Batıdan aldığı değerlerle, içinde yetiştiği Doğulu kaynağı emsalsiz bir üslûp ve kusursuz bir şekilde birleştirmesini bilir. Her büyük şairin

yaptığı gibi, edindiği bilgileri ve kültürel değerleri şiirlerinin bünyesinde eritir. Bu durum, karşımıza orijinal ve kusursuz bir şiir çıkarır.

Asaf Hâlet Çelebi, şiirleri yanında, özellikle tasavvuf alanında yaptığı araştırmalar ve incelemeler sonucunda yayımladığı yazıları ve eserleriyle de kültür hayatına katkıda bulunur. Bir ilim adamı ciddiyetiyle ele aldığı eserlerinde önemli veriler ortaya koyar. Ayrıca, onun bu çalışma ve araştırmaları, şiirine kaynaklık eder.

Asaf Hâlet Çelebi, şuuraltına bağlı, soyutçu, masalımsı ve anlamsızlığa yaklaşan şiirleriyle zamanının çok ilerisindedir. Şiirlerindeki bu özellikler sayesinde 2. Yeni şiirin habercisi olur. Sanatta eskimeyen şeye talip olan şair, gelenekten yararlanarak yeni ve çağdaş bir şiir kurar. Modaya uyulmadan da yeni olunabileceğini, yerli kalınarak da evrensel ulaşılabilirliğini gösterir. Şiirlerini ve şiir anlayışını değerlendirdiği “Benim Gözümle Şiir Davası” başlıklı yazılarıyla poetikasını belirler.

Onun yeni Türk şiirine getirdiği diğer bir yenilik de, klâsik kalıp anlayışına bağlı kalmadan ahengin ve ritmin yakalanabileceğini göstermesidir. Ona göre, ne kadar şiir varsa o kadar da şekil vardır. Bu anlayışla, şiirlerinde yeni bir ahenk dokusu kurar. Şiirlerindeki bu dokuyla yepyeni bir musikiyi duyurur. Onun şiirlerinde kullandığı kelimeler, yaratmak istediği musikin icracılarıdır. Bu yüzden, şiirleri okunmaktan çok dinlenmek içindir. Kendisinin şiirlerini okurken gereğinden fazla bir ciddiyet göstermesi de bu sebebe dayanır. Şiirlerine aldığı kelimelerin üzerinde özenle durur. Bu kelimelerin musiki değerini ve çağrışım gücünü dikkate alır. Bunun sonucu olarak da, şiirlerindeki akıcılık ve ahenkte Türkçenin güzelliği ve tatlılığı hissedilir.

Asaf Hâlet Çelebi, şiirde bütün güzelliğini savunur. Ona göre şiir, küçük kelimelerin oluşturduğu büyük bir kelimedir. Bu düşünceyle, şiirin küçük kristallerden ziyade büyük bir mücevher halinde ışıldamasını ister. Şairi de, varlığı bizzat mucize olan bir veli olarak görür. Şairin sanattaki başarısını, ruh anlarını ifadedeki kabiliyetine bağlar.

Asaf Hâlet Çelebi, müşahhas malzeme ile mücerret bir dünya kurmaya çalışır. Tasavvuftaki iç ben kavramından esintiler taşıyan şiirleriyle görünenin ardındaki arar. İnsanın dünyaya geliş amacını, evrendeki yerini ve mutlak olan varlıkla ilişkisini sorgulayan mistisizmin bir kişide yaratacağı ruh hali, onun şiirlerinin değişmez teması olur.

Yazdığı az sayıdaki şiirle edebiyat dünyasında kendini kabul ettiren şair, esas olan şeyin şiiriyet olduğunu düşünür. Onun şiirleri sistematik olarak incelendiğinde şu üç şiir temayülünün varlığı kendini hissettirir:

1. Var olmak şuurunun eridiği ve sonsuz bir temaşadan ibaret kaldığı mistik şiirler: He, Cüneyd, Sema-ı Mevlânâ.

2. Yine var olmak şuurunun bir endişe halinde, ruhunun en gizli yerinde takılıp kaldığı öteki şiirler: İbrahim, Mağara, Korkuyorum, Mariyya.

3. Tarihî ve sosyal muhtevanın şahsileşerek şiirleştiği ve şair kimliğine sevimli bir fon oluşturduğu son şiirleri: Sen, Memleketim, İstanbulumun Dili.

Bütün incelemelerden ortaya çıkan sonuç, onun nevi şahsına münhasır bir şair olduğu noktasında birleşmektedir. Asaf Hâlet Çelebi, kendine özgü bir şiir anlayışı geliştirmiş ve sürdürmüştür. Şiirde ekole karşı çıkan şair, oluşturduğu şiir tarzının da tek şairidir.

Asaf Hâlet Çelebi, zamanında yeteri kadar takdir edilmediği gibi sonraki yıllarda da hak ettiği yere getirilmemiştir. Büyük sanat değerlerinin bir gün kendilerini kabul ettireceği anlayışıyla, zamanımızda onun şiirlerinin üzerindeki tozlar temizlenmeye ve değeri anlaşılmaya başlanmıştır.

KAYNAKLAR

- AKIN, Hüseyin, “Bir Çelebi Şair: Asaf Hâlet”, *Türk Edebiyatı Aylık Fikir ve Sanat Dergisi*, S. 410, y., 35, İstanbul, Aralık 2007.
- AKKANAT, Cevat, *Gelenek ve İkinci Yeni Şiiri*, T.C. Kültür Bakanlığı Yay., Birinci Baskı, Ankara, 2002.
- AKSAN, Doğan, *Şiir Dili ve Türk Şiir Dili (Dilbilim Açısından Bakış)*, Engin Yayınevi, 4. Basım, Ankara 2002.
- AKTAŞ, Hasan, *Türk Şiirinde Din ve Tasavvuf*, Çizgi Kitabevi Yayınları, Birinci Basım, Konya, Ocak 2001.
- AKYÜZ, Kenan, *Modern Türk Edebiyatının Ana Çizgileri 1860-1923*, İnkılâp Kitabevi, İstanbul, 1997.
- ALANGU, Tahir, *Billûr Köşk Masalları*, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1961.
- ALP, Seyit, *Asaf Hâlet Çelebi*, Yayımlanmamış Bitirme Tezi, İÜ Edebiyat Fakültesi, Türkoloji Bölümü, Nu.: 5959, Demirbaş Nu.: 7408, İstanbul, 1970, 184 s.
- ALTINTAŞ, Hayrani, *Tasavvuf Tarihi*, Akçağ Yay., Ankara, Basım yılı yazılmamış.
- ANDAY, Melih Cevdet, “Ozan Şiiri hak eder”, *Cumhuriyet Kitap Dergisi*, Nu.: 37.
- ARİSTOTELES, *Poetika*, Çev.: İsmail TUNALI, Remzi Kitabevi, 15. Basım, İstanbul, Mayıs 2007.
- AYAŞLI, Münevver, *Dersaadet*, Kanaat Kitabevi, İstanbul, 1975.
- AYVAZOĞLU, Beşir, *Geleneğin Direnişi*, Ötüken Yay., İstanbul, 1996.
- AYVAZOĞLU, “Kültürel Sürekliliğe ve Geleneğe Dair”, *Türk Edebiyatı Dergisi*, S.260, Haziran 1995.
- AYVAZOĞLU, Beşir, “Müzmin Bağımsız Aday”, *Zaman*, 26 Temmuz 2007.
- Bâkî Dîvânı*, hzl.: Sabahattin KÜÇÜK, Tenkitli Basım, TDK Yay., Ankara, 1994.
- BARLOK, İsmail, Asaf Hâlet Çelebi'nin Kitapları Arasında, *Yücel 1*, S.306, Mart 1956.
- BAYRAK, Mehmet, *Halk Gülmecesi*, 1. Baskı, T.C. Kültür Bakanlığı Yay., Nu. 2669, Ankara, 2001.
- BERKE, Fikret Baha, Yahya Kemal-Asaf Hâlet, *Türk Sanatı*, S.68, İstanbul, Ocak 1958.
- BEYATLI, Yahya Kemal, *Edebiyata Dair*, İstanbul Fetih Cemiyeti Yay., 4. Baskı, İstanbul 1997.
- BİRSEL, Salâh, *Ah Beyoğlu Vah Beyoğlu*, Sel Yayıncılık, Beşinci Baskı, İstanbul, Ekim 2002.
- BOLAY, Süleyman Hayri, *Felsefe Doktrinleri ve Terimleri Sözlüğü*, Akçağ Yay., 9. Baskı, Ankara, 2004.
- ÇELEBİ, Asaf Hâlet, *Bütün Şiirleri*, hzl.: Selahattin ÖZPALABIYIKLAR, Yapı Kredi Yay., 4. Baskı, İstanbul, Ocak 2006.
- ÇELEBİ, Asaf Hâlet, *Bütün Yazıları*, hzl.: Hakan SAZYEK, Yapı Kredi Yay., 2. Baskı, İstanbul, Mayıs 2004.
- ÇELEBİ, Asaf Hâlet, *Dîvân Şiirinde İstanbul*, Hece Yay., 1. Basım, Ankara, Ekim 2002.
- ÇELEBİ, Asaf Hâlet, *Eşrefoğlu Divanı*, Hece Yay., 1. Basım, Ankara, Aralık 2002.

- ÇELEBİ, Asaf Hâlet, *Mevlânâ*, Kanaat Kitabevi, İstanbul, 1939.
- ÇELEBİ, Asaf Hâlet, *Mevlânâ'nın Rubâîleri*, Kanaat Kitabevi, İstanbul, 1939.
- ÇELEBİ, Asaf Hâlet, *Mevlânâ ve Mevlevîlik*, Hece Yay., 2. Baskı, Ankara, Mart 2006.
- ÇELEBİ, Asaf Hâlet, *Mollâ Câmi*, Hece Yay., 1. Baskı, Ankara, 2002.
- ÇELEBİ, Asaf Hâlet, *Naimâ*, Hece Yay., 1. Basım, Ankara, Ağustos 2003.
- ÇELEBİ, Asaf Hâlet, *Om Mani Padme Hum*, Adam Yayıncılık, İstanbul, 1993.
- ÇELEBİ, Asaf Hâlet, *Pali Metinlerine Göre Gotama Buddha*, Hece Yay., 1. Basım, Ankara, Mayıs 2003.
- ÇELEBİ, Asaf Hâlet, *Seçme Rubâiler*, Hece Yay., Ankara, Eylül 2003.
- ÇELEBİ, Asaf Hâlet, "Benim gözümle şiir davası: 1 Saf Şiir", *İstanbul*, S.8, Haziran 1954.
- ÇELEBİ, Asaf Hâlet, "Benim gözümle şiir davası: 2 Şiirde Vuzuh", *İstanbul*, S.10, Ağustos 1954.
- ÇELEBİ, Asaf Hâlet, "Benim gözümle şiir davası: 3 Şiirde Şekil", *İstanbul*, S.11, Eylül 1954.
- ÇELEBİ, Asaf Hâlet, "Benim gözümle şiir davası: 4 Mücerred Şiir", *İstanbul*, S.12, Ekim 1954.
- ÇELEBİ, Asaf Hâlet, "Benim gözümle şiir davası: 5 Şiirde Ruh Ânı", *İstanbul*, S.13, Kasım 1954.
- ÇELEBİ, Asaf Hâlet, "Benim gözümle şiir davası: 6 Şiirlerimde Mistisizm Temayülü", *İstanbul*, S.14, Aralık 1954.
- ÇELEBİ, Asaf Hâlet, "İstanbul", *Ses*, S.4, Eylül 1939; *İstanbul*, S.7, Mayıs 1954.
- ÇELEBİ, Asaf Hâlet, "Sanatta Eskimeyen Şey", *İstanbul*, S.8, Haziran 1954.
- ÇELEBİ, Asaf Hâlet, "Şiir Hakkında Düşünceler", *Yeni Adam*, S.319, 6 Şubat 1941.
- ÇELEBİLER, Ahmet Cafer, *Asaf Hâlet Çelebi: An alienated mystic*, Hum 401 dersi dönem ödevi, Robert College, İstanbul, 1968.
- ÇETİŞLİ, İsmail, *Batı Edebiyatında Edebi Akımlar*, Akçağ Yay., 7. Baskı, Ankara, 2006.
- DAĞLARCA, Fazıl Hüsnü, *Batı Acısı*, Varlık Yay., İstanbul, Nisan 1958.
- DEMİRKIRAN, Kabil, *Asaf Hâlet Çelebi'nin Şiirlerinde Sürrealist ve Letrist Etkiler*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, BÜ, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, İstanbul, 2001, 102 s.
- Derleme Sözlüğü*, TDK Yay., Ankara, 1997.
- DİLÇİN, Cem, *Örneklerle Türk Şiir Bilgisi*, TDK Yay., 4. Baskı, Ankara, 1997.
- DOĞAN, Mehmet Can, *A'dan Z'ye Asaf Hâlet Çelebi*, YKY, İstanbul, Haziran 2003.
- DUPLESSİS, Yvonne, *Gerçeküstücülük*, Çev.: Yeşim KARATAY, Gelişim Yay., İstanbul, 1975.
- ELÇİN, Şükrü, *Halk Edebiyatına Giriş*, Akçağ Yay., Gözden geçirilmiş ilaveli yeni baskı, Ankara, 1999.
- ELIOT, Thomas Stearns, *Edebiyat Üzerine Düşünceler*, Çev.: Sevim KANTARCIOĞLU, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay., 1. Baskı, Ankara, Ağustos 1983.
- EMRE, Abidin, Letrizm, *Türk Dili 62 Yazın Akımları Özel Sayısı*, Ocak 1981:310.
- ENGİNÜN, İnci, *Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı*, Dergâh Yay., 8. Baskı, İstanbul, Eylül 2007.
- ERGUN, Sadettin Nüzhet, *Türk Şairleri*, İstanbul 1935.

- ERİŞ, Resai, Yeni Oluşlar, *Yeni Adam*, S.373, 19 Şubat 1942.
- GÖNÜLAL, İsmet, Om Mani Padme Hum, *Türk Sanatı*, S.24, Haziran 1954.
- GÜNGÖR, Erol, *İslâm Tasavvufunun Meseleleri*, Ötüken Yay., 8. Basım, İstanbul, 2004.
- GÜVEMLİ, Zahir, Bir Ramazanoğlu Bir Çelebi Vardı, *Varlık*, 1 Kasım 1958, Nu. 489, s. 19.
- HAENDENS, Kleber, “Şiirin Tanımı”, Çev.: Lütfi AY, *Türk Dili Dergisi Şiir Özel Sayısı (10)*.
- HAŞİM, Ahmet, *Bütün Şiirleri*, hzl.: İnci ENGİNÜN-Zeynep KERMAN, Dergâh Yay., İstanbul, 1996.
- HOROZCU, Oktay Rifat, Gerçeküstücülük, *Yazko Edebiyat*, C.1, S.6, Nisan 1981.
- İbn Haldun, *Mukaddime*, Çev.: Zakir Kadirî UGAN, MEB Yay., C.1, İstanbul, 1997.
- İLAYDIN, Hikmet, *Türk Edebiyatında Nazım*, Akçağ Yay., 6. Baskı, Ankara, 1997.
- İNAL, İbnülemin Mahmut Kemal, *Son Asır Türk Şairleri*, Dergâh Yay., C.1, İstanbul, 1988.
- İNAM, Ahmet, *Eleştirinin Kıyılarında*, Hece Yay., 1. Basım, Ankara, Eylül 2003.
- İslâm Ansiklopedisi*, “Hurûfilik” maddesi, MEB Yay., C.5, İstanbul, 1948.
- KAPLAN, Mehmet, *Edebiyatımızın İçinden*, Dergâh Yay., İstanbul, 2004.
- KAPLAN, Mehmet, *Şiir Tahlilleri 2 Cumhuriyet Devri Türk Şiiri*, Dergâh Yayınları, İstanbul, Ekim 1999.
- KARA, İsmail; E. Nedret İşli; Yusuf Çağlar; *Asaf Hâlet Çelebi'nin Defter-i Meşâhir'i*, Zaman Kitap, 1. Basım, İstanbul, Ekim 2006.
- KARAALIOĞLU, Seyit Kemal, *Resimli Türk Edebiyatçıları Sözlüğü*, İnkılap ve Aka Kitabevi, 2. Baskı, İstanbul, 1982.
- KARAKOÇ, Sezai, *Edebiyat Yazıları 1*, Diriliş Yay., İstanbul, 1997.
- KARATAŞ, Turan, *Ansiklopedik Edebiyat Terimleri Sözlüğü*, Akçağ Yay., 2. Baskı, Ankara, 2004.
- KIRIMLI, Bilal, *Asaf Hâlet Çelebi*, Şule Yay., İstanbul, 2000.
- KISAKÜREK, Necip Fazıl, *Bâbiâli*, Büyük Doğu Yay., 12. Basım, İstanbul, Nisan 2007.
- KISAKÜREK, Necip Fazıl, *Çile*, Büyük Doğu Yay., 35. Basım, İstanbul, Nisan 1998.
- KÖPRÜLÜ, Fuat, *Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 6. Baskı, Ankara, 1981.
- KUTLUER, İlhan, “Mistisizm”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, C.30, İstanbul 2005.
- LEVENT, Agâh Sırrı, “Divan Edebiyatında Gülmece ve Yergi”, *TDAY-Belleten 1970*, 2. Baskı, AKDITYK Türk Dil Kurumu Yayınları, Nr. 319, Ankara, 1989.
- MACİT, Muhsin; Uğur Soldan; *Edebiyat Bilgi ve Teorileri El Kitabı*, Grafiker Yay., 2. Baskı, Ankara, 2005.
- MACİT, Muhsin, *Gelenekten Geleceğe*, Akçağ Yay., 1. Baskı, Ankara, Nisan 1996.
- MİYASOĞLU, Mustafa, *Asaf Hâlet Çelebi*, Akçağ Yay., Ankara, 1993.
- MİYASOĞLU, Mustafa, *Edebiyat Geleneği*, Yenisaat Yay., Birinci Baskı, İstanbul 1975.

- MİYASOĞLU, Mustafa, *Sanat ve Edebiyat Konuşmaları*, Akçağ Yay., 1. Baskı, Ankara, 1999.
- MORAN, Berna, *Edebiyat Kuramları ve Eleştiri*, İletişim Yay., 7. Baskı, İstanbul, 2002.
- NARLI, Mehmet, “Orhan Kemal Romanında Mizahı Oluşturan Unsurlar”, *Türk Dili Dergisi*, S.607, Ankara, Temmuz 2002.
- NAS, Halef, *Modern Türk Şiirinde Geleneğin İzleri*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Harran Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Şanlıurfa 2007, 177 s.
- NESİN, Aziz, *Cumhuriyet Dönemi Türk Mizahı*, Geliştirilmiş 1. Baskı, Adam Yayınları, İstanbul, 2001.
- OKAY, M. Orhan, Çelebi’yi Hatırlarken, *Zaman*, 1 Kasım 1998.
- OKAY, M. Orhan, *Poetika Dersleri*, Hece Yay., İkinci Basım, Ankara, Aralık 2005.
- OKAY, M. Orhan, *Sanat ve Edebiyat Yazıları*, Dergâh Yay., 2. Baskı, İstanbul, Kasım 1998.
- OKAY, M. Orhan, “Şiirin Esası Gelenektir”, *Yedi İklim Dergisi*, S.78, Eylül 1996.
- ORHANOĞLU, Hayrettin, Asaf Hâlet’in Aynasındaki Zaman, *Türk Edebiyatı Aylık Fikir ve Sanat Dergisi*, S.410, İstanbul, Aralık 2007.
- ÖNGÖREN, Ferit, *Cumhuriyet Dönemi Türk Mizahı ve Hicvi*, Türkiye İş Bankası Kültür Yay., 4. Baskı, Ankara, 1983.
- ÖZKIRIMLI, Atilla, *Tarih İçinde Türk Edebiyatı*, Ümit Yayıncılık, 1. Baskı, Ankara, 1995.
- PAKALIN, Mehmet Zeki, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, C.1, İstanbul, 1983.
- PÜSKÜLLÜOĞLU, Ali, *Türkçedeki Yabancı Sözcükler Sözlüğü*, Arkadaş Yay., Ankara, 2001.
- RUŞENAY, Doğan, Asaf Hâlet Çelebi, *Yeni Adam* 3, 16 Nisan 1942.
- SAFA, Peyami, *Mistisizm*, Bâbîâli Yayınevi, İstanbul 1961.
- SAKAOĞLU, Saim, *Masal Araştırmaları*, Akçağ Yay., 1. Baskı, Ankara, 1999.
- SAMİ, Şemseddin, *Kâmûs-ı Türkî*, Çağrı Yay., 7. Baskı, İstanbul, 1996.
- SCHİMMEL, Annemarie, *Ben Rüzgârım Sen Ateş Mevlânâ Celâleddin Rûmî Büyük Mutasavvıfın Hayatı ve Eseri*, Çev.: Senail ÖZKAN, Ötügen Yayınları, 5. Basım, İstanbul, 2007.
- SELEK, Cemil, *Asaf Hâlet Çelebi’nin Tasavvuf İlgili Görüş ve Araştırmaları*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dumlupınar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Kütahya 2005, 147 s.
- SU, Hüseyin; İlyas Dirin; Şaban Özdemir; *Asaf Hâlet Çelebi Kitabı*, Hece Yay., 1. Basım, Ankara, Ekim 2003.
- SUNAR, Cavit, *Tasavvuf Tarihi*, Anadolu Aydınlanma Vakfı Yay., 2. Basım, İstanbul, Eylül 2003.
- ŞEYH GALİP, *Hüsn ü Aşk*, hzl.: Orhan Okay; Hüseyin Ayan, Dergâh Yay., 3. Baskı, Ocak 2000.
- TANPINAR, Ahmet Hamdi, *Edebiyat Üzerine Makaleler*, hzl.: Zeynep KERMAN, Dergâh Yay., 4. Baskı, İstanbul, 1995.
- TARANCI, Cahit Sıtkı, *Otuz Beş Yaş*, Can Yay., 18. Basım, İstanbul 2000.
- TELLİDEDE, Yaşar, “Asaf Hâlet Çelebi İçin”, *Yeditepe*, y. 9, Nu. 166, 15 Kasım 1958.

- TOKLU, M. Osman, *Şiir Dili ve Çevirisi*, Akçağ Yay., Ankara, 2003.
Türkçe Sözlük, TDK Yay., 10. Baskı, Ankara, 2005.
Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi, “Gerçeküstücülük” maddesi, Dergâh Yay., C.3, İstanbul, 1979.
- UÇMAN, Abdullah, “Asaf Hâlet Çelebi” maddesi, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, C.8, İstanbul, 1993.
- USTA, Çiğdem, *Mizah Dilinin Gizemi*, Akçağ Yay., 1. Baskı, Ankara, 2005.
- ÜSTÜNER, Kaplan, *Divan Şiirinde Tasavvuf*, Birleşik Yayınevi, 1. Baskı, Ankara, Eylül 2007.
- VELİ, Orhan, *Bütün Şiirleri*, Adam Yay., 33. Baskı, İstanbul, Mart 1998.
- YAVUZ, Hilmi, *Edebiyat ve Sanat Üzerine Yazılar*, Yapı Kredi Yay., 1. Baskı, İstanbul, Ekim 2005.
- Yazım Kılavuzu*, TDK Yay., 24. Baskı, Ankara, 2005.
- www.antoloji.com.tr
www.aruz.com.tr
www.gazeteler.com.tr
www.harran.edu.tr
www.hece.com.tr
www.siiirdefteri.com.tr
www.ykykultur.com.tr
www.yok.gov.tr

ÖZET

Asaf Hâlet Çelebi'nin Şiirlerinde İnsan

Cumhuriyet dönemi Türk şiirinin nevi şahsına münhasır şairlerinden Asaf Hâlet Çelebi, şiir üzerine ve değişik konularda kaleme aldığı yazıları ile araştırma ve inceleme eserlerinin yanında yeni tarz şiirleriyle dikkatleri üzerine çeker. Sanat dünyasındaki renkli kişiliğinin yanında, farklı ve garip kişiliğiyle yakınlarının gözünde unutulmaz bir iz bırakır.

Asaf Hâlet Çelebi, şiirlerinde, İslâm tasavvufu, Doğu mistisizmi, eski medeniyetlerin tarihi gibi Doğulu değerlerle Batı kültür dünyasını bir araya getirir. Bunu, sanat hayatında kendine has kişiliğiyle ve hiçbir ekole bağlanmadan yapar. Geleneksel şekil anlayışının dışına çıkarak, şiirlerinde kullandığı kelimelerle bir ahenk oluşturma gayreti güder. Sanatı bireysel bir etkinlik olarak gören şair, kültürün şiirini yazar. Esrarlı kelimelerin tekrarı ile kuvvetli bir şiir dünyası yaratır. Şiirlerinde, varlığın görüldüğü gibi olmadığı fikrini telkin eder.

Bu çalışmada, şiir anlayışından kısaca bahsettiğimiz Asaf Hâlet Çelebi'nin, şiirlerinde insana bakışı ve yaklaşımı irdelendi. Onun sanatında var olan bütünlüğü yakalamak için de, çalışmamızın birinci bölümünde şairin hayatı, ikinci bölümünde eserleri, üçüncü bölümünde ise, sanat anlayışı ve kişilik özellikleri anlatıldı.

Çalışmamızın dördüncü ve esas bölümünde ise, şiir ve şiir dilinin özellikleri üzerinde durulduktan sonra, Asaf Hâlet Çelebi'nin şiirlerinde insan teması, dokuz ana başlık altında incelendi.

Çalışmanın sonunda ise, bir değerlendirme yapılarak Asaf Hâlet Çelebi'nin şiir anlayışı genel hatlarıyla dikkatlere sunuldu.

SUMMARY

Concept of Human in the poems of Asaf Hâlet Çelebi

Concept of Human in the poems of Asaf Hâlet Çelebi. Asaf Hâlet Çelebi who was the poet of Republic period of Turkish poetry is attracted attention with his articles about poetry and various subjects not only on searching and revising examining but also with his new style poetry. Beside his bright personality in the art area, he has on unforgettable prints on people around him with his own strange personality.

Asaf Hâlet Çelebi gets the culture of East and West together such as the Islam tasavvuf, mysticism poems. He achieves it with his original personality case of art and depending on no echoes.

He ignores the traditional thoughts and aims to create a harmony with the word in his poems. Asaf Hâlet Çelebi who thinks the art as in individual activity writes the poem of culture. With the repetition of mystic words he creates a strong poem world. He emphasizes on the idea that the existence is not as it seems indeed in his poems.

In this work, Asaf Hâlet Çelebi's view and approach of human in his poems were examined. In order to keep the wholeness like in his art in the first part of our work the Poet's life, in the second part his Works, in the third part artistic thought and his personal appearances were told.

In the fourth and the main part of our work, after studying on poem and the aspects of poem language Asaf Hâlet Çelebi's human concept in his poems was studied with nine titles.

At the end of the work, with an evaluation Asaf Hâlet Çelebi's poem thought is presented.